HARBOTTLE

EEN MODERNE PELGRIMSREIZE

DOOR

JOHN HARGRAVE

450

HARBOTTLE

HARBOTTLE

EEN MODERNE PELGRIMSREIZE NAAR EEN BETERE WERELD

DOOR

JOHN HARGRAVE

VOOR NEDERLAND BEWERKT DOOR

C. F. VAN DER HORST

Als ik door de Woestijne dezer wereld was wandelende, kwam ik aan een zeker plaatse alwaar een Spelonke was. Daar leide ik mij neder om te slapen. Ik droomde, en ziet, ik zag een man op een zekere plaatse staan, dewelke met gescheurde en vuile kleederen bekleed was, staande met zijn aangezichte van zijn eigen Huis afgewend, met een boek in zijn hand, en een grooten last op zijn rug.

BUNYAN - PELGRIM'S REIZE NAAR DE EEUWIGHEID

W. DE HAAN — UITGEVER — UTRECHT

DE LAST.

John Christian Harbottle duwde met een zenuwachtige beweging zijn kop koffie op zijde.

„Koud," zeide hij, „zoo koud als een steen..."

„Het spijt mij vreeselijk," zeide zijn vrouw, „maar Emily was vanmorgen wat laat en..."

„Dat is alles goed en wel en ik twijfel er geen oogenblik aan. Maar ik vind koude koffie afschuwelijk. Al wel honderdmaal heb ik..."

Daar kwam Emily binnen en maakte een einde aan het gesprek, toen zij den heer Harbottle een telegram aanbood op een zilveren presenteerblad, — dat bewuste zilveren presenteerblad dat Tante Gertrude hun bij hun huwelijk in 1896 ten geschenke had gegeven.

Op hetzelfde oogenblik lag er een volkomen stilte over het vertrek. Mevrouw Harbottle zat rechtop in haar stoel en zag toe hoe haar man het couvert openscheurde. Emily stond daar als vastgenageld naar hem te staren. Meneer Harbottle vouwde het papier open en deed dat met zulk een doodelijke kalmte, dat daaruit juist de kracht bleek waarmede hij zijn inwendige ontroering bedwong.

„Het is goed, Emily, —" zeide hij met onbewogen, bijna dreigende stem, en toen de dienstbode de deur achter zich gesloten had, vervolgde hij:

„Gesneuveld!" en hij schoof het telegram over het tafellaken heen.

„George?" zeide zij.

„George..." antwoordde Harbottle.

Mevrouw Harbottle nam het telegram op en las het.

Hij keek niet naar zijn vrouw. Hij staarde naar den afgebroken gelen rand van de eierschaal van zijn ontbijt.

Het was alsof het al uren geleden was, sinds hij dat gekookte ei gegeten had... Het was ontzettend! Alleen de gedachte aan voedsel deed hem al walgen. Ei... Koude koffie... Geroosterd brood... Roerloos zat hij daar...... „Gesneuveld"... op het tapijt lag het verfrommelde dagblad en duidelijk las hij het met groote letters gedrukte bericht: DE DUITSCHERS TREKKEN OVER DE HEELE LINIE TERUG... En George gesneuveld...

„In December zou hij negentien geworden zijn," zeide zijn vrouw. Wanneer zij niet gesproken had, zou hij daar den heelen dag en den heelen nacht zijn blijven zitten. De opmerking leek een weinig onnoozel. Het was bijna een heiligschennis. Te onbeduidend en te alledaagsch om daarmede den dood onder de oogen te zien.

John Christian Harbottle stond op van het nog niet geëindigde ontbijt en ging door de openstaande tuindeur naar buiten, in den zomerzonneschijn van Juli 1918. Mevrouw Harbottle ging naar de keuken en kon zich niet langer inhouden. Zij snikte en snikte boven de witgeschuurde tafel, waarnaast het vaatwerk hing. „Ik zal hem nooit, nooit terugzien."

„Mevrouw..., mevrouw..." snikte Emily, met roodgeschreide oogen, „houd u goed, mevrouw... kom, doe uw best, mevrouw..."

„En wie weet waar Theo nu is"...

„O, mevrouw, het is ontzettend, mevrouw..."

Het ontbijtgerei werd niet weggeborgen. Koude koffie. Eierschalen. Geroosterd brood. Marmelade. Boter. De courant op den grond. Die kamer met al haar gemeenzame kleinigheden van het ontbijt stond daar onaangeroerd, versteend, als het paleis van de Schoone Slaapster. Op eenmaal was alles stil blijven staan. En daar liep Harbottle heen en weer, heen en weer langs het tuinpad. En daar dichtbij zaten mevrouw Harbottle en Emily ontroostbaar te snikken.

Zoo deed de dood zijn intocht in „Roselea".

En vèrweg, ergens in Frankrijk, vervulde Theodore Burton Harbottle, Luitenant R. F. A. zijn militairen plicht. Tot dusver had het doodsbericht van zijn jongeren broeder George hem nog niet bereikt.

„Ik haat den zonneschijn... Ik haat God dat Hij de zon laat schijnen..." snikte mevrouw Harbottle.

„O, mevrouw, zeg dat toch niet," zeide Emily met een stem die door tranen verstikt was.

Alles bleef plotseling stilstaan op Roselea. De bedden werden niet opgemaakt. Het scheen zelfs een heiligschennis het keukenvuur aan te leggen. Op den schoorsteenmantel in de keuken stond Emily's wekkerklok, nog uit de dagen vóór den oorlog (made in Germany) en haar tiktak klonk als de polsslag van een doodsvijand. En ginds hoorde men het tikken van de gangklok met een ontzettende, langzame, eentonigheid.

„Ik wou dat ik die Hunnen vermoorden kon... Ik had nooit gedacht dat George zou moeten uittrekken... En nu zie ik hem nooit terug..."

„O, mevrouw, schrei nu niet meer..."

Daar sprong op eens de koekoekklok open en begon:

Koekoek — klikklak.
Koekoek — klikklak.
Koekoek — klikklak.
Koekoek — klikklak.
Koekoek — klikklak.

„Emily, laat dat afschuwelijke ding toch ophouden!"

Koekoek — klikklak.
Koekoek — klikklak.

„Doe het weg!"

Koekoek — klikklak.

„Ik zal dat nooit meer kunnen verdragen..."

Koekoek — klikklak.

„En George die nu dood op het slagveld ligt..."

Maar dit alles was niet meer dan het begin. Het was alsof de kille hand van het noodlot haar schaduw over Roselea geworpen had.

De middagpost bracht twee brieven. De eene was een gele envelop met het stempel „Portvrij".

Uitgeput van vermoeienis, was mevrouw Harbottle naar haar kamer gegaan, terwijl Emily begonnen was het ontbijt op te ruimen.

Zij keek uit naar „mijnheer" en eindelijk werd zij hem

gewaar, toen hij terugkwam van het postkantoor van het dorp, waar hij naar zijn bureau geseind had.

Emily gaf hem de brieven. Een was van Tante Gertrude voor zijn vrouw en den anderen, met het gele couvert, scheurde hij open. Hij las het grijze, onduidelijk getikte papier, hij keek naar het poststempel en hij bleef verbijsterd staan staren naar die woorden en getallen, schijnbaar zonder eenig verband... H. F. 127001... J. F. Norton ...Majoor... Den 1sten Augustus 10.30 v.m.

„Ik mag verdomd zijn als ik er iets van begrijp..." en hij ging zitten op de tuinbank bij de broeikas. Het was alsof er een diepe vrede op hem nederdaalde. „Opgeroepen, —" fluisterde hij, — „God zij gedankt... eindelijk... Wie weet hoe Rachel dat zal opnemen..."

Hij ontmoette haar in de voorhal. Zij was bleek en zag er zenuwachtig uit en haar oogen waren nog rood van het schreien. Hij had de papieren in zijn hand en zij vroeg hem: „Wat heb je daar ontvangen, John?"

„Een brief, —" antwoordde hij aarzelend. En op eens had hij een goeden inval: „Van de inkomsten-belasting... En er is ook een brief voor jou."

„Maar wat is dat vreemd... Daar staat toch op het couvert Ministerie van Oorlog..."

„Ja?... och neen... Ja, toch, werkelijk..."

„Wat is het?"

„De waarheid is dat ik opgeroepen ben."

„Jij?"

„Ja, waarom niet?"

„God in den hemel! Zijn zij dan allen gek geworden!"

„Waarom?"

„Wat voor nut kan jij daar uitrichten?"

„Alles tezamen genomen, ben ik niet ongeschikt."

„Maar je gaat toch niet... Je zult mij toch niet alleen laten"...

„Dat zal wel moeten."

„Je kunt toch schrijven dat George gesneuveld is en dat je niet weg kunt gaan."

„Neen, dat kan ik zeker niet zeggen."

„Maar je hebt er al zoo dikwijls moeite voor gedaan en ze wilden je niet nemen."

„Dat is alles best mogelijk, maar nu hebben zij mij noodig."

„Maar je kunt nu niet weggaan. Zoo kort na dat bericht van George. Zij hebben niet het recht je nu op te roepen. Op denzelfden dag. Het zijn ellendelingen zonder hart... Denzelfden dag..." En zij barstte weer in tranen los.

„Arme vrouw, —" zeide Harbottle en hij klopte haar op haar schouder. „Dat zelfde gebeurt iederen dag met duizenden menschen."

„Alsof dat de zaak beter maakte," — snikte zij.

Op den 1sten Augustus werd John Christian Harbottle door de keuringscommissie goedgekeurd en onmiddellijk daarna ontving hij zijn khaki-uniform.

Er was niets merkwaardigs te zien aan Christian Harbottle, oud drie en veertig jaar, in zijn groenachtige, slecht passende khaki-uniform. Hij was nog altijd dezelfde buitengewoon alledaagsche man, niet al te groot van stuk, die van 1910 tot 1918 de „London Evening Echo" had uitgegeven, een blad dat een hopeloozen strijd uitvocht met het persverbond.

Het gelaat van Harbottle was het gelaat van iemand die gewoon is over de dingen na te denken, zij het dan ook dat het verstand niet tot een stellige zekerheid gekomen was. Zijn leven lang had Harbottle zich van een zelfde uitdrukking bediend, die telkens weer in zijn gesprekken terugkwam. „Dat is alles goed en wel, —" zeide hij, — „maar daar ben ik toch nog niet zoo heel zeker van."

Hij droeg brilleglazen zonder montuur die kleine rimpeltjes in zijn neus knepen en altijd een weinig scheef stonden, waardoor zij aan zijn gelaat de uitdrukking gaven van een musch die naar broodkruimpjes uitkijkt. Meneer Harbottle had zijn leven lang naar kruimpjes uitgekeken en wanneer zij voor hem werden uitgestrooid, dan hield hij zijn hoofd schuin en zeide: „Dat is alles goed en wel, maar ik ben er toch nog niet zoo heel zeker van."

Tot het jaar 1913 had hij hard en zwaar gewerkt in het kantoor van zijn uitgeverszaak in Shoe Lane, E. C. 4. Toen was er een mannelijke bloedverwant van hem gestorven in Bournemouth die aan de Harbottle's een aardig

vermogen naliet. Meneer Harbottle had de zaak aangezien en toen de geheimzinnige woorden gesproken: „Dat is alles goed en wel, maar ik ben toch nog niet zoo heel zeker..."

Zijn vrouw was bloeiende te voorschijn gekomen met nieuwe veeren en kant en bont en schitterende hoedepennen en hoeden met bundels en trossen van bloemen en vruchten.

Harbottle ging, evenals vroeger, naar de Evening Echo. In het jaar 1917 werden zijne beide zoons, George en Theodore bij het leger ingelijfd. Zij werden beiden naar Frankrijk gezonden. Er was er nog maar één in leven. En nu stond hij daar zelf in khaki gekleed.

„Ik begrijp niet waarom jij niet officier bent," — had zijn vrouw tot hem gezegd, — „het is zoo vernederend in onzen stand... Theodore is officier en George was ook officier... ik kan maar niet begrijpen waarom jij het ook niet bent."

„Dat is alles goed en wel, maar ik ben er nog niet zoo heel zeker van..."

Voor mevrouw Harbottle waren de dingen altijd een vernedering. Het was een vernedering om in een optrekje als Roselea te wonen, waar men zich niet kon wenden of keeren... Het was een vernedering om niet meer dan één dienstbode te houden... Bijna alles was een vernedering.

„Ik kan maar niet begrijpen waarom jij niet de Times of de Daily Mail uitgeeft, John, het is zoo'n vernedering om aan de menschen te moeten zeggen dat mijn man de London Evening Echo uitgeeft."

Rachel Harbottle was er voortdurend op bedacht in de wereld vooruit te komen, terwijl Harbottle meer overhelde naar de meening dat alles goed en wel was, maar dat je daar toch nog niet zoo heel zeker van kon zijn.

Waarom Harbottle naar Egypte werd uitgezonden, nadat hij niet meer dan drie weken in een opleidingskamp bij Basingstoke had doorgebracht, is een geheim waarvan de verklaring alleen aan het Ministerie van Oorlog bekend is. Hoe het ook zij, Harbottle werd uitgezonden en bevond zich nu op een afstand van drie en een halve mijl van de Groote Pyramide, in een tent, in gezelschap van een

mijnwerker uit Durham, een dentist uit Birmingham, Pennyfeather genaamd, Waghorn, een kantoorbediende uit Threadneedlestreet, Harding, een vischkooper uit Ipswich, en Cobb, een metselaarsknecht uit Northampton, die altijd zwarte tabak kauwde en dientengevolge bruine vochtstralen uitspuwde. En over deze allen was sergeant Kelly gesteld, met zijn eeuwig: „Vooruit! voor den donder!"

Harbottle werd aangesteld tot postbode van het kamp en dit baantje was oorzaak dat hij tamelijk dikwijls naar Caïro ging.

Het doodsbericht van zijn jongsten zoon in Frankrijk had hij zoo even ontvangen, toen hij daar het tuinpad op en neer liep, als in een ledige wereld van wezenlooze onsamenhangendheid, toen daar plotseling de groote gebeurtenis van zijn leven opdook, — dat hij werd „opgeroepen."

Eerst toen hij in Egypte was aangekomen en daar zijn dagelijksche werk van postbode had aangevangen, begon hij er zich rekenschap van te geven dat George gesneuveld was.

Harbottle was opgevoed als een zoon van de Engelsche Staatskerk en aldus stond hij dan ook bij het regiment ingeschreven. Hij beschouwdde de Episcopaalsche kerk als een nuttige instelling... alles goed en wel... maar hij was toch niet volkomen zeker van de leerstellingen. Terwijl zijn ouders geleefd hadden en gestorven waren in de verzekerdheid van hun godsdienstige overtuiging, leefde Harbottle meer in een toestand van aarzeling en zijn beide zoons waren opgegroeid als niet het geringste belang hebbende bij de zaak.

„Die gedachten van wederopstanding en van den hemel, —" zoo mijmerde hij in het land van de Pharao's, — „zijn allemaal heel mooi, maar ik ben daar toch nog lang niet van overtuigd."

Maar evenmin was hij overtuigd van de volkomen vernietiging van de menschelijke ziel. Feitelijk was hij altijd in een soort van slingerende beweging tusschen allerlei tegenstrijdige gezichtspunten.

De dood van George had tot gevolg dat hij daardoor

gedwongen werd zichzelven allerlei vragen voor te leggen, waarover hij tot dusver nog nooit tot een beslissing gekomen was. Voor het eerst in zijn leven kwam Harbottle tot de ontdekking, dat hij omtrent geen enkel ding tot een stellige zekerheid gekomen was. Mijnheer Harbottle begon te denken. In het algemeen gesproken, was hij een belezen man die van veel dingen op de hoogte was. Maar nu voelde hij dat er een snaar in zijn leven gesprongen was. George was nu dood. Hij was heengegaan. Waarheen? En voor goed heengegaan. De schok van zijn oproeping en van zijn uitzending naar Egypte had die leegte aangevuld, die gapende ruimte waarin hij was neergeploft na dat noodlottig ontbijt met die koude koffie en de overblijfsels van dat gekookte ei.

Nu begon de beteekenis van den dood van George voelbaar voor hem te worden en hem hoe langer hoe meer te vervullen. Hij voelde zich zelf volkomen eenzaam te midden van al die menschen van allerlei soort en allerlei geaardheid. Hij lachte en hij praatte. Hij schreef naar huis. Daar zag hij nu Egypte en het vruchtbare dal van den Nijl. De dingen vermaakten hem. Waterdragers, Nijlbooten, negers, kameelen met luid sprekende Amerikaansche vrouwen op den rug, breede zonnige straten, Australische soldaten, witte torens, danseressen, geluiden, het gerinkel van de schellen van een witten ezel, bereden door een zwaarlijvig koopman, en al die kleine alledaagsche gebeurtenissen van dit zonderlinge land met zijn oude bouwvallen en zijn hedendaagsche tramwagens. Wanneer hij omhoog keek en de naald boven op de Groote Pyramide aanschouwde, was hij diep onder de bekoring. De gedachte dat zich daar een draadloos station bevond, had een machtige uitwerking op den romantischen geest van Harbottle.

Maar deze telkens wederkeerende belangstelling bracht toch geen genezing voor de wanhopende stemming van zijn gemoed en de smart en verbijstering van zijn persoonlijk verlies. George was gesneuveld. En niet alleen zijn George, maar duizend andere Georges. Elken dag werden meer Georges verminkt en verpletterd. Oorlog. Wij moesten meegaan en helpen. Alles goed en wel, maar

dit... daar was hij toch niet zoo zeker van. Hij bemerkte dat de dood van zijn zoon een blijvend litteeken in zijn hart had achtergelaten, een litteeken dat steeds pijn deed. George moest niet gestorven zijn. Dat was de verspilling van een menschenleven. Geen van al die Georges moest gestorven zijn. Het was een ontzettende verspilling. Was het dat wel? Hij was er niet zeker van.

Op deze wijze kwam de dood voor het aangezicht van Harbottle. De dood had zijn zoon genomen. In zijn geheugen kwamen allerlei kleine vertrouwelijke herinneringen terug. George toen hij nog een kind was. George toen hij begon te spreken. En de jongensstreken van George. Hoe George toen hij vijf jaar was, den dominé gevraagd had: „Houdt Jezus van roomijs?" En hoe George, toen hij tien jaar was, eens uit school was thuisgekomen en gezegd had: „Wij hebben vandaag toch zoo'n lol gehad!" en hoe hij toen voor zijn straf naar bed was gezonden... En George met zijn eerste fiets en hoe hij daarmee geslipt was op de helling van Frogmore. En zijn verstuikte enkel. George met den kinkhoest. Het konijntje van George dat de jonge groente van de buren opvrat. En de postzegelalbum van George. En al die inktvlekken op den muur van de eetkamer... Allemaal kleine bijzonderheden uit het leven van George. Nu zag hij George als jong luitenant, met zijn glimmende gespen en knoopen en zijn muts kranig op één oor... En nu was George gesneuveld. Nu was aan dat alles een einde gekomen... Niets meer... Geen geluid en geen teeken... Voor altijd verdwenen... Een kogel achter het oor... een paar druppelen bloed... een laatste snik... en eeuwigdurende stilte... En waarom?

De dood had Harbottle overrompeld. De oorlog duurde nog steeds voort. Den eenen dag na den anderen had de Evening Echo in groote, zware hoofdletters zijn berichten gebracht, weken lang, jaren lang. Sinds den 4den Augustus 1914 had Harbottle zijn hoofdartikelen geschreven over „de Hunnen". En toch had de Oorlog hem nu onverhoeds gegrepen. Hier was hij nu weggenomen uit zijn bureau en van Roselea, uit de nabijheid van Theodore en voor altijd van alle aanraking met George. Tot het oogenblik van dat telegram had de Oorlog hem niet voelbaar

aangeraakt. Tot dat oogenblik had hij er op een afstand naar kunnen zien. Hij had al zijn best gedaan om in de beweging te blijven, maar met dat al en in weerwil van het feit dat Theodore en George met verlof thuiskwamen en weer heengingen, was de oorlog voor hem toch eigenlijk geen werkelijkheid. Maar nu... het was hem alsof hij door de oorlogsmachine gegrepen was, weggeslingerd uit zijn bureau en tegelijk beroofd van zijn jongsten zoon.

Terwijl al deze gewaarwordingen zich in zijn binnenste vastnestelden en doorvraten in zijn ziel, naderde de oorlog zijn einde.

De Czecho-Slowakkische staat werd te Praag gevestigd. Turkije gaf zich onvoorwaardelijk over. In Hongarije werd de republiek uitgeroepen. Haig had de Duitschers bij Valenciennes verslagen. Oostenrijk nam de vredesvoorwaarden aan. De Duitschers werden uit de Argonne verjaagd. De Serviërs namen weer bezit van Belgrado.

Nederlaag van de Duitschers bij de Sambre. Algemeene terugtocht van de Aisne naar de Maas. Sedan bezet door de Fransch-Amerikaansche troepen. Beieren wordt een republiek. De Engelschen trekken de Schelde over.

Afstand van den troon en vlucht van den Duitschen Keizer. En dan de Wapenstilstand. De oorlog verloopt in een radelooze verwarring.

En intusschen zat Harbottle nog altijd in Egypte brieven te sorteeren. Toch was de oorlog geëindigd. Harbottle vraagt verlof aan, maar het wordt hem geweigerd.

Het was op een dag in December in het jaar 1918. Harbottle zat een oud nummer van Punch te lezen, in afwachting van de mail. Eindelijk kwam ze, twee uur later dan ze verwacht werd. Zij bracht twee brieven voor Harbottle, een van zijn vrouw en een van Theodore. Hij legde ze op zijde om ze later op zijn gemak te lezen, en ging voort met het sorteeren van de brieven.

„Is er iets voor mij bij?" vroeg de tandarts.

„Neen, niets."

„Iets voor mij?" — dat was de duizendmaal herhaalde vraag.

Een weinig later ging hij op een ledige amunitiekist

zitten in de schaduw van de tent en hij opende den brief van zijn zoon.

Beste oude Pappie,

Op het oogenblik is hier alles even saai. Wij hebben een genoegelijken tijd gehad met den Wapenstilstand. Nu is er weinig te doen. Ik denk dat wij hier nog wat zullen blijven om alles te regelen. Ik heb kans gezien een kort reisje naar Parijs te maken en daar nieuwe gramofoon-records op den kop getikt. Ik geloof dat ik een ridderorde zal krijgen. Herinnert u u misschien Billy Coleman die met zijn moeder bij Rickmansworth woonde? De vorige week heb ik hem hier ontmoet. Hij is nu kapitein. Hij is zes maal gewond geweest. Zijn zuster werkt in een hospitaal. Ik ben verlangend van u te hooren hoe Egypte u bevalt. Ik hoop dat wij allen in de Kerstdagen thuis zullen zijn. Ik geloof stellig dat u nu wel uw ontslag zult kunnen krijgen, als u daar moeite voor doet. Gisteren heb ik het graf van George bezocht. Het is een kerkhof van twee mijlen in het vierkant. Ik hoop dat u het goed maakt.

Uw liefhebbende Theo.

Toen opende Harbottle den brief van zijn vrouw.

Mijn lieve John,

Het is te ontzettend voor woorden. Kom terug. Theo is gewond door een mijnontploffing. Hij is verlamd en kan niet spreken. Wat moet ik beginnen? De mijn is ontploft en zes van zijn kameraden zijn gedood. Het was een noodlottig toeval. De dokters zeggen dat het mogelijk is dat hij in het leven blijft. Zij hebben hem twee malen geopereerd. Ik heb hem nog niet gezien. Zij willen mij niet bij hem toelaten. Na al wat hij heeft meegemaakt, moet hij nu door een ongeluk na den wapenstilstand getroffen worden. Is het niet vreeselijk! Het heeft mij voor goed gebroken. Het is alsof deze moorddadige oorlog alles vernield heeft. Ik kan niet meer slapen, de gedachte aan alles laat mij geen oogenblik rust. De heele wereld om mij heen is donker en afzichtelijk en ik weet niet meer wat ik doen moet. Ik kan het niet begrijpen waarom al die ongelukken

mij getroffen hebben. Ik zal nooit meer kunnen zijn als vroeger...

Harbottle zat daar en las woord voor woord. Toen begon hij weer opnieuw en las den brief weer over.

„Niets voor mij?" vroeg de vischkooper uit Ipswich.

„Neen, —" antwoordde Harbottle, en zijn gedachten waren onafgebroken bezig om dien laatsten wreeden slag van het noodlot tot zijn bewustzijn te brengen, die hem in zijn kleinen huiselijken kring was toegebracht.

George gesneuveld. En Theodore voor zijn leven verminkt. Een ongeluk, niets dan een ongeluk, nadat de strijd geëindigd was. Verlamd. Kon niet meer spreken.

„Is er niet een pakje voor mij gekomen?" vroeg de bankbediende uit de City.

„Neen, niets," — zeide Harbottle. In zijn hoofd kwamen telkens weer dezelfde woorden terug, maar zonder dat zij een werkelijke beteekenis schenen te hebben. George gesneuveld. Theodore verminkt. Dood... Mijn beide jongens. Een dood. Een verminkt. Zoo is het nu. Gewond door een mijn. Misschien onherkenbaar. Verbrijzeld. Verscheurd. Levend dood. Dan nog beter dood. Veel beter. Twee malen geopereerd. Hij kan in het leven blijven. Nu is hij in Londen. Geheel misvormd. Sprakeloos. Hij ademt nog...

Hij stond op en liep een paar schreden heen en weer. Hij ging verlof vragen om naar huis te gaan en ontving tot antwoord dat hij zich den volgenden dag moest melden. Gesneuveld. Verminkt. Den volgenden morgen meldde hij zich weer aan. „Het spijt mij geweldig, Harbottle, maar je bent nog niet aan de beurt,"... „Bijzonder verlof?"... „Onmogelijk... Je treft het ongelukkig, Harbottle, je zult je tijd moeten afwachten."

Harbottle ging terug naar zijn tent. Gesneuveld. Verminkt... Zijn geest was gebroken. Het was alsof het verdriet knaagde aan zijn levenskrachten. Hij druilde als een vogel in een kooi. Hij glimlachte, maar het was alleen een trekking in zijn aangezicht en achter dien glimlach lag een bodemlooze ellende. Het viel hem moeielijk, geregeld te denken. Met horten en stooten kwamen de gedachten in zijn hoofd op. In die heete Egyptische nachten zat hij

soms op, klam van het koude zweet en op eens bemerkte hij dan dat hij daar zat te staren en te mompelen: „Zij hebben hem vermoord... Zij hebben hem vermoord... Hij sleept zich voort als een vertreden insect..."

En dan klemde hij zich vast aan de tent, alsof hij iets wilde voelen dat werkelijk bestond. Of hij greep, zijn helm en zijn laarzen die hem tot peluw dienden, als om zich zelven te overtuigen dat hij daar werkelijk was. Allemaal zenuwen, zeide hij dan tot zichzelven, niets dan zenuwen. Het gaat verkeerd... ik heb geen kracht meer over. Het is met mij gedaan. Mijn leven is uitgespeeld. En Rachel... ik weet niets meer... Het schijnt dat ik alle aanraking met het leven op Roselea verloren heb. Er is niets meer van over. Ik kan haar gezicht zelfs niet meer voor mijn geest halen. Liefde?... Dat is heel mooi, maar ik weet niets meer zeker... Ik kan de dingen niet helder in mijn hoofd houden. Wat is er gebeurd? Het schijnt dat ik niet meer in staat ben er belang in te stellen. Zij is mijn vrouw. Ja. Zij ziet er nog goed uit voor haar twee en veertig jaren. Ik weet niet hoe het met haar gaat en ik geloof dat er niets meer is waarin ik nog belang stel. In haar niet en in alle andere dingen niet. In de Echo niet. De heele Echo kan mij niets meer schelen. Dat is grappig. Het is nu niets meer dan een Echo. Wat een flauwe aardigheid... Hoe kan ik zoo droevig onnoozel zijn... Wat ben ik toch zot... Ook de dood is zot en dat ongeluk van mijn zoon is zot en de oorlog is zot en de heele wereld... Hoe kom ik zoo langdradig... Waarom ben ik zoo zwaar op de hand... Het heele leven is niets dan een zotte vertooning, die voor werkelijkheid wil doorgaan. Maar het is geen werkelijkheid. Althans niet voor mij. Ik ben niet mijzelf en Rachel bestaat niet en Roselea ook niet. Het is alles verdwenen in de ruimte. Egypte. Ben ik in Egypte en waarom? Om hier brieven te sorteeren voor onnoozele gekken evenals ik zelf er een ben? Mijn wereld is vernield en bestaat niet meer. Er is niets meer van over. Ik heb ze niet noodig en ik begrijp er ook niets van. Ik begrijp niet waartoe zij zou kunnen dienen. Waarom zouden zij mij niet pijnloos uit den weg kunnen ruimen? Ik ben tot niets nut... voor niemand..."

Zoo sukkelde Harbottle van dag tot dag voort, terwijl hij zijn brieven uitzocht. Hij voelde zich als een gebroken man. Hoe meer hij zijn best deed zichzelven boven water te houden, des te dieper verzonk hij in den afgrond van de moedeloosheid. Hij beweerde onophoudelijk dat het hem goed ging, maar een ieder kon het hem aanzien dat het spaak liep en hij voortdurend achteruit ging. Zoo gingen de maanden voorbij. Hij leefde in een soort van nachtmerrie bij klaarlichten dag. Hij begon te gelooven dat hij tot het einde van zijn dagen in Egypte brieven zou blijven sorteeren. De oorlog was geëindigd, maar Harbottle werd daar aan het werk gehouden. De menschen kwamen en gingen. Het kamp werd tot geringer afmetingen teruggebracht. Zij werden allen in hutten gehuisvest. Zij werden verplaatst tot dicht bij Caïro. Maar Harbottle bleef aan het sorteeren. Nu en dan kwam er nieuws voor hem van Roselea. Theodore ademde nog, maar altijd verlamd. En zonder een woord te kunnen spreken. En Harbottle schreef haar werktuigelijk en het drong zelfs niet tot hem door dat iedere brief dien hij schreef als de eene druppel water op den anderen, op zijn vorigen brief geleek. Altijd weer, dat hij hoopte dat zij welvarend was en dat alles goed ging en dat hij weer aansterkte. Zijn brieven aan haar waren zoo koud en zoo onpersoonlijk als een rekening van een winkelier. Zijn geestelijk verval was zóó volkomen, dat hij er zich zelfs geen rekenschap van gaf, dat hij nog nooit een woordje aan Theodore gezonden had, sinds hij van het ongeval gehoord had. Hij besefte niet dat men den jongen toch iets kon voorlezen en dat het hem verheugen zou een brief van zijn vader te krijgen. Harbottle stelde zich zijn zoon als geheel bewusteloos voor, alleen nog maar ademhalende en dit werd een vast en onveranderlijk beeld in zijn gedachten. In zijn brieven aan Rachel werden George en Theodore nooit genoemd.

„Die arme Harbottle is er voor goed kapot van, —" zei de Bankbediende.

„Het is een arme stakker, —" zei de vischkooper.

„Ja, — zei de metselaarsknecht, — hij kijkt je aan als een slaapwandelaar."

„Het zou mij niet verwonderen als hem dezer dagen een ongeluk overkwam..."

„Het is zeker dat zijn oogen je soms heel vreemd kunnen aankijken."

„Zij moesten hem naar een gesticht sturen..."

„Hij heeft zich aangewend 's nachts te loopen en dat is een slecht teeken. Ik heb een man gekend die hetzelfde had... Ik woonde toen in Plymouth bij een juffrouw in Wellingtonstreet..."

Een doffe neerslachtigheid had zich van Harbottle meester gemaakt. Reeds lang geleden had hij alle gedachte laten varen aan een verlof om naar huis te gaan. Hij had alle pit en kern verloren. Totdat hij op een goeden dag bij de administratie ontboden werd en men hem zeide dat hij naar Engeland zou worden teruggezonden om daar uit den dienst ontslagen te worden. Dat maakte niet den minsten indruk op hem. Hij hoorde het aan, juist zooals hij zijn doodvonnis zou aanhooren. Hij nam het aan, zooals hij berust zou hebben in elken anderen loop van zaken die hem her- en derwaarts voortbewoog en naar welgevallen met hem handelde. Werktuigelijk schreef hij een briefje aan Rachel om haar mee te deelen dat hij binnenkort naar Engeland zou worden teruggezonden en dat hij hoopte dat alles in orde was...

Werktuigelijk nam hij afscheid van zijn kameraden en glimlachte flauwtjes bij de grappen die zij gewoon waren daarbij te maken...

„Het ga je goed... Ik wou dat ik met je mee mocht."

„Als je in Engeland bent, zeg hun dan dat zij ons wat bier sturen."

„Je zult wel een goed baantje aan de Post krijgen."

„Reken nu maar niet te vast op je ontslag. Het zou best kunnen zijn dat ze je willen houden voor den volgenden oorlog."

Zoo gebeurde het dat John Christian Harbottle terug kwam naar Engeland. Hij was een weinig gebronsd, maar de eenige werkelijke verandering aan hem was een onnatuurlijke kalmte en een fletse glimlach.

„Ik zou meenen dat ik toch een weinig aandoening be-

hoorde te voelen bij het terugzien van mijn vaderland... dat is alles goed en wel, maar ik ben er toch niet zeker van... neen..."

Hij kwam terug naar Roselea. Van Londen uit had hij den tijd van zijn aankomst getelegrafeerd. Hij maakte het hek open en keek in het rond. Hij vond dat de tuin er wel wat verwaarloosd uitzag en dat er veel onkruid groeide. Er scheen niemand in de buurt te zijn. Hij ging naar den hoofdingang van het huis en zette zijn valies op de stoep. Hij verwachtte dat Rachel naar buiten zou komen snellen. Maar dat gebeurde niet. Hij trachtte de deur te openen, maar zij was gesloten. Hij trok aan de schel en klopte. Er was nergens iets te hooren. Hij ging naar de achterzijde van het huis en het trof hem dat het grasveld niet onderhouden was. Het scheen haast of het huis al geruimen tijd onbewoond was. Ook de achterdeur bleek gesloten. Toen ging hij naar de tuindeur van de eetkamer en met behulp van zijn zakmes gelukte het hem die te openen. Toen hij in de kamer was, nam hij alles in oogenschouw. Alles zag er nog juist zoo uit als vroeger. Toen ging hij naar de vestibule. Daar vond hij op de oude eikenhouten kist een brief en hij las dien.

Beste John,

Ik kan het niet langer uithouden. Ik kan het eenvoudig niet. Ik weet dat het heel slecht is en ik weet dat je het mij nooit vergeven zult. Maar ik kan er niets aan doen. Ik heb nu eenmaal behoefte aan liefde en sympathie. Ons leven is min of meer gelukkig geweest, maar alles is nu anders geworden. Ik zelf ben ook anders geworden en ik voel dat jij ook veranderd bent. De kinderen zijn nu dood. Den 21sten is Theodore in het hospitaal gestorven. Het is beter dat wij ons gevoel geen geweld aandoen. Wij leefden wel in het zelfde huis, maar toch waren wij vreemden voor elkander. De brieven die je mij uit Egypte geschreven hebt, bewijzen dat ten overvloede. Ik weet dat ik het goed inzie. Ik kan zoo niet verder leven. Onze belangstelling, de jouwe en de mijne loopt hemelsbreed uiteen. Je bent te goed voor mij. Je bent te beschaafd en te zacht en te geleerd voor mij. Zoo lang wij de kinderen

nog hadden en samen voor hen moesten zorgen, was dat nog iets anders. Daar zou ik zeker niet in te kort geschoten zijn. Maar dat is nu alles voorbij en ik ben alleen. En ook wanneer jij terugkwam, dan zou ik toch alleen zijn. Je voelt niets voor mijn vrienden en jouw vrienden kan ik niet uitstaan. Ik heb je dit vroeger nooit gezegd, maar je moet het wel gevoeld hebben en je weet dat het zoo is. Je bent heel goed voor mij geweest, maar dat is niet genoeg. Het is veel beter voor jou en voor mij dat wij van elkander gaan; dan kan ik nog hopen dat ik mijn laatste levensjaren gelukkig zal zijn met iemand dien ik werkelijk liefheb. En ik voel dat jij gelukkiger zult zijn zonder mij. Ik geloof dat ik ongevoelig geworden ben sinds de jongens dood zijn. Ik ben onverschillig voor alles wat er om mij heen gebeurt. Ik heb een eerlijk en braaf leven geleid en ik heb alles voor jou en de jongens over gehad. Maar dat is nu voorbij. Ik ga nu naar den man dien ik liefheb en die mij liefheeft. Gewetensbezwaren daartegen heb ik niet en die ik gehad heb, heb ik nu niet meer. De oorlog heeft mij te eenzaam en te ongelukkig en te angstig gemaakt, dat ik mijzelve nu nog zou kunnen kwellen met zedelijke beginselen. Ik wensch alleen nog gelukkig te zijn, eer ik sterf. Een groot deel van mijn leven heb ik opgeofferd en dat kan ik nu niet langer doen. Ik ben maar een zwak arm schepsel dat behoefte heeft aan de liefde en de bescherming van een sterken man. Je hebt altijd van mij verlangd dat ik verstandig en ernstig zou zijn en dat ik in al je zonderlinge opvattingen belang zou stellen. Honderd en duizend maal heb ik mijn best gedaan die rol te spelen, maar het is mij niet gelukt. Ik kan niet gelooven dat mijn heengaan je diep zal schokken, want ik voel dat er niets meer over is dat ons bij elkander zou kunnen houden. Ik hoop dat je gelukkig zult zijn.

RACHEL.

Het kwam zoo onverwacht, dat het op eenmaal de ingeroeste droefgeestigheid van Harbottle wegnam. Een oogenblik stond hij daar als bedwelmd.

„Goede God!" — riep hij uit, en zijn stem galmde door het stille huis. „Nu zijn zij allen weg, George en Theodore

en Rachel... Ik blijf alleen over... als een schipbreukeling. Ontslagen uit het leger en mijn huis verlaten. Leeg. Alles nog net hetzelfde, maar niemand hier. Het is wel een zonderlinge thuiskomst. Zoo had ik het mij nooit gedacht. Ik word telkens weer overrompeld, er ligt een vloek op mij. Waar is mijn thuis? Mijn beide jongens zijn dood... En Rachel... die is heen om met een ander te gaan vrijen. ...Wat zou er van Emily geworden zijn?"

Hij ging naar de keuken en zijn soldatenschoenen klonken luid bij iederen stap.

„Alle klokken in huis staan stil," mompelde hij. De keuken zag er nog net als vroeger uit. Het waterkraantje druppelde drip drop drip juist zooals het altijd gedaan had.

„Ik ben alleen, —" zeide hij tot zichzelven, — „ik ben alleen... er blijft mij niets meer over, niets dan dit leege huis... En hij ging zitten op den keukenstoel.

Toen hij daar zat, voelde hij hoe de angst zich van hem meester maakte en hij bleef luid spreken om de stilte niet te hooren.

„Ik had dit alles kunnen voorzien. En wat zal er nu gebeuren? Wat behoort iemand nu te doen? Daar moesten eigenlijk gedrukte regels voor bestaan, hoe iemand zich in zoo'n geval heeft te gedragen..."

Maar deze humoristische ader bracht hem tot den rand van den afgrond... hij was nu aan de andere zijde.

„Ik ben al deze jaren een groote gek geweest... ik heb mij afgesloofd om haar alles te kunnen geven wat zij noodig had, hoeden en bonten en weet ik wat al. Dat was heel goed om mee te beginnen. Maar onder dien hoogen druk kan een mensch op den duur toch niet leven. Er komt toch nog iets anders te koop dan je vrouw het hof te maken. Maar misschien heeft zij toch gelijk. Ik ben tenminste lang niet zeker van het tegendeel. In elk geval heeft dit mij nu gebroken. Zij had toch wel kunnen wachten en mij dat alles zeggen. Maar zoo te verdwijnen. Ik kan hier niet alleen blijven, in dit graf vol herinneringen. Maar wat doet het er eigenlijk toe, nu zij toch is heengegaan... Ik ben een gebroken man. Mijn beide jongens hebben ze vermoord. Mijn vleesch en bloed ligt onder den

grond te verrotten. Het zal niet lang meer duren of er komt ook aan mijn leven een einde en dan word ik daar bij hen gelegd en later ook zij. Dan vergaan wij allen, want er is niets dat niet vergaat. Eigenlijk begint dat al zoodra wij geboren zijn en dat gaat langzaam verder, totdat ons lichaam niet meer voort kan. Al dat onrustige drijven dat nu eenmaal leven heet, heeft met het leven zelf niets te maken, het is niets anders dan een onafgebroken ontbindingsproces. Wat zou het anders kunnen zijn? Wat is er van mijn leven en al mijn verwachtingen overgebleven? Mijn beide ouders zijn dood en ik heb nog enkele bloedverwanten hier en daar verspreid. Mijn beide jongens zijn dood. Mijn werk is ook dood. Ik voel niet de minste belangstelling meer voor de krantenwereld. En die Echo, wat is die eigenlijk? Een armzalig vod dat iederen dag nog vol staat met leugens en bluf en onzin. Ik heb die leugens uitgegeven en er mijn voordeel mee gedaan bij een publiek dat er nu eenmaal van houdt met leugens gevoed te worden. Mijn vrouw... die is heen met een anderen man. Alles uit mijn vroeger leven is voor goed dood. Ik ben nu bijna vijftig jaar en er is niets meer voor mij over. Al wat ik gehad heb, is aan stukken gevallen. Alles! Ik ben als de ziel van een verdoemde die rondzwerft in de wildernis. Dat is dus het einde. Er is niets waar ik zeker van ben, zelfs niet van den dood. Ik weet niet eens zeker, of ik wel ik ben..."

Daar hoorde hij een oorworm vallen en onder de tafel wegloopen.

„Dit is de hel, —" zoo ging hij voort, want hij was bang voor de stilte rondom. — „Het zou veel beter geweest zijn, als ik ook gesneuveld was. Ik wou dat er nooit een eind gekomen was aan den oorlog, dat hij maar altijd voortgeduurd had en ons allen van de aarde had weggevaagd. Wij verpesten de aarde, dat is alles wat wij kunnen doen. Wij weten niet wie wij zijn en waarom wij hier zijn en wat wij hier uitvoeren. Er is niemand die iets werkelijk weet, wij verbeelden ons alleen dat wij iets weten. Wij bouwen godsdiensten en levensbeschouwingen op om ons daarmede den schijn te geven dat wij iets weten. Wij durven onszelven niet bekennen dat wij niets weten. Wat

is er in de heele wereld nog over dat de moeite waard zou zijn er aan te werken?... Te werken?... wat is de moeite waard om er aan te denken?... Wat is nog waard dat er ook maar één oogenblik ernstig over gedacht wordt? Het is een wanhopende wirwar van nietigheden... een mesthoop... vol menschelijke wormen... Ik ben ook zoo'n worm. En misschien is dat nog een leugen. Misschien lieg ik mijzelven nog iets voor... En Rachel... zij is heengegaan."

De schemering daalde en Harbottle zat daar nog steeds in zichzelven te praten. Eindelijk stond hij op en bemerkte toen dat hij honger had en vermoeid was. Hij keek in de provisiekast. Er was nergens voedsel te vinden. Geen kruimpje brood. En het was te laat geworden om in een winkel iets te gaan koopen.

Hij ging naar boven naar de slaapkamer, — hun slaapkamer. De bedden waren opgemaakt; het zag er alles nog uit als vroeger. Maar alles in de kamer sprak van Rachel. Daar was haar kleederkast. Hij opende de deur. Leeg, — in een hoek stond een paar oude tennis-schoenen van haar, dat was alles. Haar portret stond op den schoorsteenmantel. Een haarspeld op de ladetafel. Hij schoof de gordijnen open. Die blauwe gordijnen. De stof daarvoor hadden zij nog samen bij Liberty gekocht en toen waren zij een operette gaan zien. Wat herinnerde hij zich dat alles nog duidelijk. Zij hadden den trein van 11.28 gemist en hadden op den trein van 12.5 moeten wachten.

Hij keek een oogenblik naar zichzelven. Het was de ovale spiegel waarvoor Rachel haar kapsel placht in orde te maken. Zij had lange, donkere haren. Hij kende den eigenaardigen, menschelijken geur daarvan. Zij had bijzonder mooi haar. Bij vochtig weer krulde het een weinig. Daar stond hij te staren naar zijn eigen beeld in dat sjofele burgerpakje.

„Dat ben ik dus..." zeide hij.

De slaapkamer was vervuld van Rachel en van haar sterke persoonlijkheid. Alles sprak van haar. Hij ging de kamer uit.

„Het is koud, —" zeide hij bij zichzelven, — „ik zal wat vuur aanmaken." Nu had hij tenminste iets te doen. En

hij deed het ook. Toen trok hij in de ontvangkamer zijn schoenen uit en slingerde ze door de kamer. Daar zat hij bij een vlammend haardvuur en van vermoeienis viel hij in slaap. Maar het was een onrustige slaap. Zijn onderbewustzijn bleef steeds bezig.

Levendige indrukken van zijn kinderjaren kropen uit hun verborgen schuilhoeken te voorschijn en vermengden zich met zijn later leven. Vooral Evangeline, de gouvernante uit zijn ouderlijk huis. Die slanke, magere Evangeline met haar krommen neus en haar opgeschroefden haardos en haar laag voorhoofd, — Evangeline, wier voorkomen eenigszins aan stroopapier deed denken en die hem het eerste onderricht gegeven had in de Bijbelsche geschiedenis, daar, in die zonnige leerkamer, die uitzag op de aardbeziënbedden en op de broeikas. Hij zag alles weer voor zich, — hij was er weer. En Evangeline was er ook, streng en gebiedend als altijd. In haar hand had zij een klein, donkerblauw boekje. Het was „De Bode van den Bijbel" of „Schriftuurlijke Gesprekken voor Jonge Lieden". Hij wist dat het dat boekje was en hij was even bang als hij placht te wezen, ofschoon hij ook in zijn droom wist dat hij een volwassen man was. Het bleek dat Evangeline Muggeridge hem nog altijd met ontzag vervulde.

„God zal zeer boos op je zijn, wanneer je niet aandachtig luistert naar Zijn Heilig Woord, —" zeide juffrouw Muggeridge en bij ieder woord kneep zij haar dunne, bloedelooze lippen samen. Harbottle trachtte te zeggen: „Hoor eens, juffrouw Muggeridge, ik ben geen kind..." maar hij bemerkte dat het hem onmogelijk was ook maar één enkel woord te spreken. „En zeg mij nu eens, welke straf God uitsprak over de huisvrouw van Loth. Wanneer je goed hebt opgelet, dan moet je weten wat Hij deed."

Harbottle deed alle moeite om te spreken. Hij wilde haar zeggen dat zij „er mee uit moest scheiden". — „Zie je nu wel," — zeide juffrouw Muggeridge, — „dat je niet hebt opgelet. Op zoo'n eenvoudige vraag weet je zelfs geen antwoord. Je groeit op als een ongeloovige heiden

en God zal je straffen." Harbottle voelde een aanvechting tot lachen, maar hij kon geen geluid voortbrengen. Het was alles precies zooals het vroeger placht te wezen, tot zelfs het oude gespikkelde hobbelpaard zonder staart en met zijn rood zadel.

Nog altijd ging zij voort hem te beknorren omdat hij niet had „opgelet", nog altijd dreigde zij hem met de straf van God... „Je moet God bidden dat Hij je helpt een brave jongen te worden. Ik ben zeer ontevreden over je. Je doet zelfs geen moeite om op te letten. Denk er aan hoe God Adam en Eva bestrafte, ook omdat zij niet hadden opgelet"... Volgens juffrouw Muggeridge deed God niets anders dan menschen straffen die niet wilden opletten... Nu kwam Rachel er bij. „God zal op jou ook zeer boos zijn, —" zeide juffrouw Muggeridge. Zij stond daar ergens in de hoogte. Haar stem kwam van de zoldering. Rachel schreide en Harbottle deed zijn best naar haar toe te gaan, maar hij kon zijn beenen niet bewegen... „Tast toe, daar is je rum!" schreeuwde de sergeant-majoor, die op het hobbelpaard reed. „Ik kan niet meer terug komen, —" zeide Rachel al schreiende, — „hij is zoo sterk en zoo forsch en er is niets meer over dan koude koffie..." „Is er niets voor mij gekomen?" vroeg de bankbediende uit Threadneedlestreet, terwijl hij zijn hoofd door de geopende deur stak. En toen brachten zij Theodore binnen op een draagbaar. Theodore sprak niet en bewoog zich niet. Zijn aangezicht was doodsbleek en het verband was vol bruine bloedvlekken. Zwijgend stonden zij allen daar bij dat deerniswaardige verminkte lichaam op de draagbaar. Het hobbelpaard veranderde in een operatietafel. Toen klopte Emily aan de deur.

Harbottle werd wakker. Het vuur was bijna uitgegaan en hij had het koud. Hij rakelde de asch op en keerde een gloeiende kool om. Wat een ontzettende droom!

Hoe kon daar in zijn droomen Evangeline Muggeridge opdoemen met haar lessen in de Bijbelsche geschiedenis... Wat heeft het verstand toch zonderlinge grillen en hoe wordt alles dan dooreengemengd... Het electrisch licht was nog steeds brandende.

Daar werd aan de huisdeur hard geklopt en toen gescheld.

Harbottle ging naar de vestibule, draaide daar het licht op en opende de deur.

„Is u de bewoner van dit huis?" vroeg hem een zwaarlijvige agent van politie met een electrische lantaarn in zijn hand.

„Ja... ja... dat ben ik..." stotterde Harbottle.

„Wat is uw naam?"

Harbottle aarzelde en een oogenblik liet zijn geheugen hem in de steek. Plotseling kon hij zich zijn naam niet meer te binnen brengen.

„Wacht een oogenblik..." zoo begon hij, — „mijn naam..."

„Hallo, —" zeide de politie-dienaar en stapte het huis in.

„Ik weet het natuurlijk wel, —" zeide Harbottle, — „het is in orde, maar ik ben pas vanmorgen teruggekomen..."

„Het is eigenaardig dat ik hier al zoo lang heb staan kloppen. Ik zal u een paar vragen moeten doen."

„Zoo, zou ik dáárvan wakker zijn geworden?"

„Ik zie hier om twee uur in den nacht licht branden, terwijl het huis gesloten is. Mijnheer Harbottle is in dienst en mevrouw Harbottle is ook weg. Wie is u dan?"

„Mijn beste vriend," — begon Harbottle...

„Neen, geen beste vriend," bromde de man van de politie, „wie is u?"

„Ik ben meneer Harbottle, ik ben vandaag pas teruggekomen, of eigenlijk gisteren..."

„Komaan, kunt u u dat niet herinneren?"

„Gisteren dan, tenminste wanneer het nu ochtend is." „Ik kom uit Egypte."

„En waarom moest het licht daar dan den heelen nacht branden?"

„Ik ben in dezen stoel in slaap gevallen."

„Waarom is u dan niet naar bed gegaan?"

„Dat weet ik eigenlijk niet... ik ben niet zoo heel zeker."

„Ik begrijp nog altijd niet waarom u hier midden in den nacht zonder schoenen door het huis dwaalt. Vindt u dat ook niet een weinig zonderling?"

„Ja, nu u het zegt, begrijp ik dat u dat zonderling vindt."

„Hoogst verdacht."

„Luister eens, kom nu binnen en ga zitten, dan zal ik u alles uitleggen."

Harbottle ging den norschen politie-dienaar voor naar de ontvangkamer en zooals hij daar onhoorbaar op zijn sokken liep, vond hij zichzelven bijzonder belachelijk. Hij meende dat hij eigenlijk behoorde te lachen, maar dat was hem toch onmogelijk. En toen verklaarde hij alles wat er gebeurd was.

„Wel, meneer, het is bijzonder kras, dat moet ik bekennen."

Dat „meneer" was plotseling voor den dag gekomen. Mijnheer Harbottle begreep, dat hij aan een onaangename kennismaking met de politie ontsnapt was.

„Daar zal dus wel een echtscheiding van komen, niet waar, meneer?"

„Een echtscheiding?" — zeide Harbottle, reeds verschrikt bij het enkele geluid van dat woord, — „daar heb ik nog niet over nagedacht. Dat is nog niet bij mij opgekomen. Eigenaardig dat ik daar nog niet aan gedacht heb. Een echtscheiding... alles goed en wel, maar ik ben er nog niet zoo heel zeker van."

„Nu, meneer, —" zeide de politie-dienaar, haastig oprijzende uit den clubfauteuil en met zijn helm in zijn hand — „ik vraag u excuus dat ik u heb lastig gevallen, maar ik moet nu eenmaal mijn plicht doen."

„Dat is zeker waar, —" antwoordde Harbottle, — „ik wou dat ik u iets kon aanbieden, maar er is volstrekt niets in huis."

„En ik wensch u toe dat alles nog goed terecht mag komen, meneer."

„Ik dank u zeer, —" zeide Harbottle. „A propos, ik herinner mij u niet van vroeger."

„Neen, meneer, ik ben hier pas dit jaar gekomen en omdat ik wist dat het huis gesloten was en dat mevrouw Harbottle en de dienstbode vertrokken waren..."

„U weet toevallig niet, wat er van Emily geworden is?" — vroeg Harbottle plotseling.

„Wie Emily?"

„Emily het dienstmeisje."

„Zou dat Emîly Falkner kunnen zijn, meneer?"

„Haar familienaam weet ik niet."

„Ik denk wel dat zij dat is. Klein en donker en een beetje bleek."

„Ja."

„Dan is zij nu in dienst bij meneer Kershaw, dicht bij het Gemeentehuis."

„Ik denk dat zij wel alles zullen weten,... ik bedoel dat met mijn vrouw."

„Er is indertijd nog al gebabbeld over een jongen majoor die hier veel over huis kwam, maar dat is nu wel doodgebloed."

„En wat denkt u er dan van?"

„Wat ik er altijd van gedacht heb, meneer, dat mevrouw Harbottle uit logeeren is... anders niets. Ik zal niets vertellen, meneer, daar kunt u zeker van zijn."

„O, —" zeide Harbottle, terwijl zijn gedachten ver af dwaalden, — „dat is nu eenmaal bestemd vroeg of laat uit te lekken."

Hiermede was het geval geëindigd. Harbottle zeide „goeden nacht" en sloot de huisdeur.

En toen ging hij terug naar de ontvangkamer.

„Het is een vervloekte toestand, —" zeide hij bij zichzelven. Hij raadpleegde zijn polsuurwerk. Drie uur vijftien na middernacht. Maar was het Dinsdag of Woensdag? Daar was hij niet zoo heel zeker van. Hij zocht naar zijn pijp. Hij stopte ze en stak ze aan. Hij bleef een poos staren naar een portret van George in zijn officiersuniform, ongedwongen leunende tegen een landelijke balustrade van den fotograaf. Hij nam het portret op en legde het neer op de schrijftafel van Rachel. Toen ging hij voort met rooken en hij vroeg zich af hoe lang het nog zou duren, eer de dageraad door den somberen nachtelijken hemel zou heenbreken. Hij probeerde het haardvuur weer met een weinig koolgruis te doen ontvlammen, maar er was geen vonkje meer te bespeuren. Alles was dood en uitgedoofd. Er was niets dan stilte en eenzaamheid en dood. Onophoudelijk blies hij de rookwolken uit. Zoo vergat hij dat hij honger had. Zijn voeten waren ijskoud. Hij

ging naar de keuken en brak daar een deksel los van een stijfseldoos. Hij probeerde daarmede het vuur weer aan te steken. Hij legde er wat krantenpapier bij. Een oud nummer van de Evening Echo dat hij in de keuken in de kolenbak vond. Hij legde alles op het rooster en stak het toen met een lucifer aan. Het rookte en dwalmde en toen was het gedaan en er bleef een zwarte rand achter, alsof het een rouwrand was. „Vochtig, —" zeide hij, — „vochtig en dood evenals alles."... Hij probeerde het nog eens. Het knetterde hoopvol en de houtspaanders vatten vlam. Toen stortte het weer armzalig in en verstierf het vuur met enkele gloeiende vonken die uitdoofden in het verkoolde papier. En terwijl hij daar voor den haard lag en den eenen lucifer na den anderen aanstak, zag hij de koude, witte ochtendschemering aanlichten, niets anders belovende dan een grijzen winderigen morgen met traag voortdrijvende regenwolken. Een droefgeestige dag die geheel in overeenstemming scheen te zijn met het troostelooze voorkomen van Harbottle.

Een trieste morgenstond, met Harbottle daar bezig bij dien uitgedoofden haard... Het was het beeld van zijn uitgestorven huis. Zijn beide zoons dood. Zijn vrouw weg en Emily weg. John Christian Harbottle rampzalig en verlaten en vruchteloos zich inspannende een vochtig nummer van zijn eigen courant vlam te doen vatten... Een jong majoor... Rachel ergens met een jongen majoor. Hotels. De liefde en de bescherming van een sterken man. „Duivels! Wat is dat papier vochtig."

Hij gaf het op. Ontbijt, eten. Wat bedoelde hij met eten? Melk... zou de melkleverancier komen? Natuurlijk niet, er zou niemand komen. Geen bakker en geen courant. Misschien zou de briefbesteller komen. Hoe laat zouden de winkels opengaan? Om half acht of om acht uur? Dat was twijfelachtig. Koffie. Zijn herinnering ging terug naar het ontbijt toen die telegram kwam. Koude koffie Gesneuveld. Maar nu was Rachel niet hier om samen te ontbijten. Er was niemand hier. En er zou ook geen ontbijt zijn. In het witte schemerlicht van den vroegen morgen ging hij naar buiten en zag rond in den tuin. Het verlaten aanzien en de stilte van Roselea stemde hem somber.

Het leven dat daar gehuisd had, was geëindigd en er was niemand die dat weer kon doen ontwaken.

Harbottle stond daar met zijn pijp in zijn mond, als een grauw spook dat zijn woonplaats van eertijds weer opzocht... Er kwam een herinnering aan Washington Irving's Rip van Winkle bij hem op... Rip van Winkle die weer thuis kwam, die door niemand herkend werd, van wien alle vrienden en magen ter ruste waren gelegd... Alleen, alleen... Het is verbazend zonderling," — zeide Harbottle en hij schrikte een weinig van zijn eigen stem.

Hij ging naar binnen en nam zijn hoed en stok en slenterde naar Much Bedding het dorpje aan den weg. Zijn gang was de gang van een man gebroken van harte, een man wiens geest was uitgebluscht. Hij ging langzaam met gebogen hoofde, met zijn handen op zijn rug en zijn stok achter zich aan sleepende. Er was geen veerkracht in zijn tred. Het was de gang van een man die vroeg oud was geworden onder het drukkende gewicht van een overstelpenden last. Zijn oogen waren moe en dof achter de brilleglazen zonder montuur en hij liep daar rond als een mensch, verdoofd door een steen uit den catapult van een knaap.

De last van zijn verdriet lag zwaar op zijn schouders en hij voelde het ook als een last, ja, bijna als een werkelijken last op zijn rug.

Een armzalig mannetje dat daar den weg op ging om voedsel te koopen.

Het was een opluchting toen hij Roselea achter zich liet... „Ik weet werkelijk niet," — zeide hij bij zichzelf, — „ik ben toch niet zeker..."

Van dag tot dag werd de last zwaarder. „Hier zit ik nu, meneer Harbottle, en ik kampeer in mijn eigen huis. Ik leef van zalm in blikjes en brood. Walnoten en melk. Zoo gaat mijn leven voorbij."

Maar nu kwam er een nieuwe verschrikking opdagen. De menschen kwamen hem bezoeken. Oude bekenden wipten even aan. En zij vonden Harbottle kampeerende in zijn eigen huis. Alleen. Onverschillig. Verlaten.

„Ik wilde dat zij zoo verstandig waren mij in mijn

ontbindingsproces alleen te laten. Waarom kunnen zij niet huns weegs gaan en mij hier met rust laten? Ik heb ze niet noodig, niemand van hen en aan hun sympathie heb ik niet de minste behoefte. Dat moesten zij toch inzien. Zij zijn geweldige sta in de wegs. Met hen allen heb ik voor goed afgerekend. Laat mij alleen in mijn rottingsproces, — dat is alles wat ik van ze verlang."

De dominé scheen het niet te kunnen nalaten hem een bezoek te brengen. De Eerwaarde Herbert Jebb. Harbottle rookte zijn pijp in de ontvangkamer. Hij had van de ontvangkamer zijn gewone huiskamer gemaakt.

De Eerwaarde Herbert Jebb behoorde tot de bekende soort van kloeke en stoere geestelijken, breed en rond en blijmoedig, met een luide, vèr dragende stem die op een afstand van honderd el gemakkelijk waarneembaar was. Zijn Eerwaarde Herbert Jebb was op den allerbesten voet met iedereen. Een ieder mocht hem gaarne lijden en hij was onuitputtelijk in goedaardige scherts. Een soort van edelaardige grappenmaker, een luimig christen.

„Het verheugt mij u hier terug te zien, Harbottle," — galmde hij, — „ik had er geen vermoeden van dat u weer hier was... Niet het flauwste vermoeden... Ik hoop dat mevrouw Harbottle welvarend is?"

„Zij is juist... zij is niet thuis."

„Hoe heb ik het nu?... Maakt zij een uitstapje... En laat zij den ouden heer nu aan zijn eigen lot over?"

„Ja," — antwoordde Harbottle, — „zoo is het."

„En hoe bevalt u het vrijgezellenleven? Men kan het u volstrekt niet aanzien... heelemaal niet... Ja, ja, dat spreekt van zelf... Daar dacht ik niet aan... Ik bedoel uw zwaar verdriet... Ik weet het... ik weet het..."

Harbottle ging hem voor naar de ontvangkamer. Zijn Eerwaarde keek met eenige verbazing naar den rommel die zich daar in de laatste dagen had opgestapeld.

„Het is hier een weinig onordelijk," — verklaarde Harbottle en zijn gebaar wees tegelijk naar de ongewasschen theekopjes op den grond, naar de dekens over den fauteuil, naar de opgehoopte asch in den haard, den kolenschep van de keuken die naast den haard lag, een kaaskorst op de piano, om niet te spreken van de vinger-

dikke stoflaag die op de meubelen lag en door de talrijke vingerafdrukken nog zooveel zichtbaarder werd gemaakt. De gebruikelijke verzameling portretten van vrienden en bekenden lag in een aangename wanorde onder de pianokruk. Een oud wambuis hing over een zwart-en-goud Japansch scherm. Het geheel geleek sprekend op een uitdragerswinkel. Boven op de boekenkast stond een kleine wereldbol, een geschenk dat Theodore op zijn tienden verjaardag gekregen had.

„Maar, mijn beste vriend, wat zal uw brave vrouw van dit alles zeggen bij haar thuiskomst! Ik bewonder uw moed om hier in uw staatsievertrek alles onderstboven te zetten."

„Ja," — zeide Harbottle zwakjes, — „ik weet alleen niet zeker, wanneer zij weer thuis komt."

„Wij hebben nog niets van u gemerkt sinds u terug gekomen zijt. Ik hoorde het pas dezen morgen van mijn vrouw."

„Ik ga zoo zelden uit... tegenwoordig."

„U moet nu alle muizenissen uit uw hoofd zetten. Werp het van u... werp het van u... Strijd om de overwinning... Het waren brave jongens... allebei... Je behoort trotsch op hen te zijn... Het is een groot offer dat u aan het vaderland brengt."

„Ja," zeide Harbottle.

„Om den wille van uw vrouw, zet alle bekommernissen van u af, wees goedsmoeds, dat is christenplicht" — en hier veranderde hij van onderwerp, — „ik onderstel dat u een weinig rust zult nemen, eer u weer den arbeid aanvangt?"

„O, zeker," — antwoordde Harbottle.

„Als ik u een raad mag geven, waarde vriend, ga dan visschen. Daar gaat niets boven. Ik hoop dat wij u Zondag ter kerke zullen zien."

„Neen," — zeide Harbottle, — „ik ga nooit naar de kerk... tegenwoordig."

„O, zeker, u zult het wel te boven komen. U leeft nu nog een weinig onder den druk en ook lichamelijk voelt u den invloed daarvan. U hebt steeds met dezelfde gedachten rondgeloopen,... dat dient tot niets. Neem het

wijsgeerig op. Met al dat tobben komt een mensch niet verder. Kom aan, verman u en laat u dezer dagen eens bij ons zien. Kom eens aan, dan leggen wij een kaartje."

„Neen, dank u, ik speel niet meer... tegenwoordig."

„Nu, zooals u wilt. Mijn complimenten aan uw vrouw. Ik hoop dat zij een aangenamen tijd doorbrengt. Tot weerziens."

Harbottle sloot de deur. „God zij gedankt dat hij weg is."

En nog lang daarna werkten de indrukken van dat bezoek in zijn hoofd na. Werp alles van u... Doe maar alsof alles in orde was... Ik verafschuw dat soort van christenen... Die galmende lekkerbekken die iemand toeroepen vooral niet toe te geven aan zijn verdriet, — en die hun zelfzuchtige, welgedane persoonlijkheid aan iedereen opdringen. Zij dansen letterlijk rond op de rampen van hun medemenschen... Om den wille van uw vrouw... Mijn vrouw... Rachel... zij maakt zeker een uitstapje, niet waar?... Daar komt zoo'n kerel binnenstevenen met al zijn hinderlijke drukte en zijn ongepaste blijmoedigheid... Ik wou dat hij zijn nek brak..."

Het had Harbottle zeer geprikkeld. Hij liep nog steeds heen en weer in de kamer. Waarom kunnen zij mij niet met rust laten? Is het dan nog niet genoeg, dat ik diep rampzalig en verlaten ben, en moeten die verachtelijke gekken mij dan nog hier komen aanfluiten!... Maar ik verdraag het niet langer. Ik sluit mijn huis en erf voor goed af. Ik wil niets meer te maken hebben met hun goedkoope opgewektheid. Dat juist maakt mij woedend. Zien die menschen dan niet dat ik een gebroken man ben? Morgen komen er vast nog meer. De doctor. Die komt stellig. Met zijn „kom, kom, oude heer," ik kan hem niet uitstaan. Tenminste tegenwoordig niet meer. Vroeger ging dat heel goed. Maar nu ben ik anders geworden. Ik ben als een boom die verdord is, als een schelp waaruit het leven geweken is. Die dokter met zijn „kom, kom, oude heer," zou mij gewoon gek maken. Dat zou te erg zijn. Ik ben overspannen. Dat weet ik heel zeker. Maar of ik dat al weet, daar worden de zaken niet beter van.

Ik ben één en al zenuw. Hoe lang zou dat nog zoo moeten doorgaan?

De slaap had Harbottle voor goed verlaten. Hij had de gewoonte aangenomen zichzelven te wikkelen in een van die dekens die op den fauteuil lagen en dan zijn best te doen om te slapen, maar er kwam niets van.

Het was hem niet mogelijk naar boven te gaan en zich te bed te leggen. Zelfs kon hij het niet van zichzelven gedaan krijgen dat hij de slaapkamer binnen ging. Zijn wil had nu eenmaal afgekondigd dat de bovenverdieping verboden terrein was. Ook gebeurde het dikwijls dat hij zich niet schoor. Hij at, trachtte te slapen en liep heen en weer in de ontvangkamer. Ook de eetkamer was voor hem „toegang verboden". Hij ging den tuin in die vol stond met onkruid en keek dan overal rond en daarna ging hij weer naar binnen. Soms nam hij een boek uit de boekenkast, las een paar volzinnen en legde het dan op den grond, waar het dan bleef liggen te midden van een onbeschrijfelijken rommel van melkkannen, fotografieën, eierdopjes, ongereinigde borden, een blik-openmaker, een reisklokje, een bloemenmandje vol tabaksasch, pantoffels, schoenen, een roestig keukenmes, een schaal met appelschillen benevens al het porselein en aardewerk dat vroeger den schoorsteenmantel, de piano en de kleine tafeltjes van het vertrek versierd had.

Te oordeelen naar de boeken die over den grond verspreid lagen, zou men Harbottle voor een ijverig beoefenaar van de letterkunde gehouden hebben. Maar hij keek niet langer dan een oogenblik naar de boeken en legde ze dan weg. De eenige aanleiding die er voor hem bestond om zich te scheren en een halskraag en das aan te doen, was zijn veelvuldig herhaalde pelgrimstocht naar den tabakswinkel aan den ingang van het dorpje Much Bedding. Hij kroop naar het dorp en sloop weer terug ter wille van zijn rantsoen tabak en daarna nestelde hij zich weer in de rommelkamer met den wanhopenden warwinkel van Rachel's snuisterijen. Het stond hem volkomen vrij naar zijn Club in Londen te gaan en daar te blijven. Maar dat was hem tot dusver nog niet ingevallen. Hij sukkelde verder in dat vertrek dat eens de ontvangkamer

van den huize „Roselea" geweest was. Hij deed niet de geringste moeite om een exemplaar van de Evening Echo machtig te worden. Het laatste dat hij gezien had, was een nummer dat hem naar Caïro opgezonden was. Ook maakte hij het zich niet lastig met het schrijven van brieven. Hij las de brieven die hij ontving, maar schrijven deed hij er geen. Hij betaalde zijn rekeningen met een gewetensvolle eerlijkheid, maar behalve dat en zijn tabaksinkoopen deed hij al zijn best geen aanraking met de buitenwereld te hebben... En dit alles was in zijn oogen volmaakt natuurlijk. Het kwam nooit bij hem op dat dit eigenlijk een zeer ongewone levenswijze was. Hij legde zich bij alles neer, alsof het van zelf sprak. Een andere inrichting van zijn leven hield hij niet voor mogelijk. En het merkwaardigste van alles was, dat hij nooit het geringste verlangen had iets te weten van het wedervaren van zijn vrouw. Het feit dat zij met een ander was heengegaan, beschouwde hij alleen als een ramp te meer in zijn geteisterd bestaan. Het was hem volkomen onverschillig wie of wat die man was met wien zij er van door was gegaan. Die vraag kwam nooit in zijn hoofd op en zoo deed hij ook geen enkelen stap om te ontdekken waar zij was en hoe het haar ging. Bovendien koesterde hij niet de geringste verbittering jegens haar of jegens haar „sterken man". Misschien lag het daaraan dat hij geen geestkracht meer bezat voor werkelijken toorn of verbittering. Hij was verpletterd en gebroken... Al wat hij te kennen gaf was een prikkelbare begeerte dat de menschen hem in de eenzaamheid zouden laten „verrotten".

Uit dit alles blijkt zonneklaar dat Harbottle tamelijk ver heen was. Door de slapeloosheid zonken zijn oogen hoe langer hoe dieper weg in hun kassen en het scheen wel, alsof hij verdorde en verschrompelde tot een uitgedroogd menschelijk vod.

De last boog hem terneer en kromde zijn rug en doofde in zijn binnenste het laatste vonkje belangstelling in het leven.

Maar Zijn Eerwaarde Herbert Jebb was, zonder het te

weten, een goede engel voor hem geweest. Zijn bezoek had Harbottle in beweging gebracht. Er beving hem een angst, wanneer hij daar heen en weer liep in de ontvangkamer. Angst voor Dr. Saltmarsh. Angst voor Lady Nott—Bunson en haar beide dochters. Angst voor Winthropp. Angst voor Emily en voor Kershaw, den advokaat. Angst voor de ontmoeting en het spreken met de menschen die hij vroeger zoo goed gekend had. Soms verbeeldde hij zich dat hij voetstappen hoorde op het kiezelpad dat naar de huisdeur leidde. Dan ijlde hij naar de deur en sloot ze en bleef dan nog geruimen tijd staan luisteren. Hij begon er bang voor te worden den tuin in te gaan en vooral zich op weg naar den tabakswinkel te wagen.

„Ik kan niet met ze spreken... ik wil niet met ze spreken... ik wil dat zij mij met rust laten. Zij zijn overal. Overal waar ik kom, loop ik gevaar ze te ontmoeten. Ik kan niet naar het dorp gaan, of ik heb de kans dat ik Saltmarsh of Winthropp of dien dominé, dien Jebb ontmoet. Ik ben doodsbang voor hen... Ik kan zoo niet langer leven. Het wordt hoe langer hoe erger. Ik ben bang dat zij mij zien. Ik ben verwaarloosd en ongelukkig en dan staren zij mij aan en fluisteren over mij. Ik voel heel precies wat zij denken... Ik moet hier vandaan. Ja, dat zal het beste zijn. Ik ga... nog deze minuut."

De schemering was gedaald. Aan den gezichtseinder zag hij de zon onder gaan in gelen weerschijn tusschen grauwe streepen. En terwijl het al donker werd, begon Harbottle door het heele huis te zoeken naar een ranseltasch.

„Ik moet hier vandaan..." zoo bleef hij tot zichzelven mompelen.

Hij vond de tasch die hij zocht, in de spijskast in de vestibule, tusschen allerlei prullen, waaronder ook een raket.

„Misschien heeft zij de andere wel meegenomen."

Hij ging naar de keuken en zocht daar zijn scheergerei, zijn tandenborstel en zijn spons bijeen... Hij had zich aangewend zich in de keuken te wasschen en te scheren. Toen ging hij naar de ontvangkamer en rolde de dekens op.

„Ik moet zien dat ik vanavond nog wegkom," — zeide hij. — „En nu een touw. Een touw of een riem." Hij vond een paar riemen in dezelfde kast. Aan een van de riemen was nog een oude bagage-label bevestigd, waarop geschreven was:

Mevrouw JOHN C. HARBOTTLE
ten huize van den Heer G. TATLOW,
BRIARWOOD,
WEST HAMPSTEAD
LONDON N. W.

Dat had gediend toen hij en Rachel voor een week-end de gasten waren geweest van de Tatlows. Van den ouden Tatlow, den schrijver. Dat moet in Juni 1913 geweest zijn. Wat was dat al lang geleden. Eigenaardig dat hij dit nu juist vinden moest. Hij nam de riemen en scheurde het etiket er af. Dit leek hem een zinnebeeldige handeling waarmede hij zich onherroepelijk losmaakte van Roselea en van alle intieme relieken en overblijfselen van zijn vroeger leven.

„Een handdoek..." en hij ging naar de keuken en nam daar Emily's bruingestreepten handdoek van de rol.

„Geen zeep,..." en hij nam het laatste stuk Sunlight.

„Lucifers..."

„En wat nog meer? Pyjama's. Die zijn boven. Dan zal ik naar boven moeten gaan..." En hij ging naar boven, stoutmoedig, bijna uitdagend en zocht naar pyjama's in de ladekast. Toen hij de bovenste lade uithaalde, rolde een hoedepen van Rachel naar voren. Het was een pen met een electrischen vlinder die flonkerde in zijn zilveren rand.

„Dien heb ik haar eens op haar verjaardag gegeven."

Hij vond een paar pyjama's in de onderste lade en daarbij een oud zwart costuum van Rachel.

„Ja, ik herinner mij dat costuum... ik mocht het graag zien... het stond haar zoo goed." En hij legde het weer weg.

„Ik moet dit huis uit... het is vol van Rachel..." Hij ging naar beneden en borg de pyjama's in zijn tasch. Zelfs die tasch sprak van het verleden.

„Wij hadden ze bij ons tijdens onze Zwitsersche reis

in 1909. Ik geloof dat dit haar tasch was. Al wat ik hier aanraak, heeft haar toebehoord... ik moet weg... Wat heb ik nu nog meer noodig?"... Hij bleef een oogenblik staan en trachtte zich te herinneren wat hij moest meenemen... „Een mes, een tabakszak, een pijp... natuurlijk... en voedsel?... dat kon hij toch onderweg krijgen... Maar een overjas... Neen, beter een cape... Hij ging ze zoeken en vond ze in de vestibule. Een onweerstaanbare kracht dreef hem te zoeken aan de linkerzijde naar die L-vormige scheur die zoo keurig hersteld was.

„Dat is nog haar werk... Het was in Surrey... wij liepen daar langs het prikkeldraad. Zij lachte omdat mijn hoed wegwoei..." Hij nam den ouden verweerden mantel en zeide: „Die is menig jaar meegeweest... Dat was de goede oude tijd..."

„Een mes om blikjes open te maken? Ja." En hij schoof het tusschen de pyjama's en de spons. „Pantoffels? Neen. Een tweede paar schoenen? Dat kan te pas komen. Het is wel een vracht om te dragen. Dan zal ik ze maar hier laten." En zijn oogen dwaalden over alles in het rond. „Onder weg kan ik toch van alles krijgen."

Hij snoerde zijn tasch dicht en zwaaide ze over zijn schouder. Toen nam hij zijn ouden eschdoornen stok uit den paraplu-standaard en draaide het licht uit in de ontvangkamer.

„Nu is alles afgeloopen," — zeide hij en toen hij het huis verliet, sloot hij de deur achter zich en hoorde men duidelijk het Yale-slot.

Het eerste oogenblik kon hij geen hand voor oogen zien en tastende moest hij zijn weg zoeken naar het hek. Maar weldra was hij op den grooten weg en zag hij daar in de verte de lichten van Much Bedding. Maar hij koos de andere richting, ginds... naar dien heuveltop en hij vroeg niet waarheen die weg hem leiden zou. Nog een laatste blik naar Roselea... Het stond daar somber en ledig en verlaten tegen den stormachtigen avondhemel.

„Ik geloof graag dat het alles opperbest was," — mompelde hij tusschen zijn tanden, — „maar ik ben er toch nog niet zoo heel zeker van..."

En hij vervolgde zijn weg.

DE REIZE.

Christian Harbottle, de pelgrim dezer eeuw, begon dien avond zijn reis in zijn wollen buis en afgedragen broek, met een ledige pijp in zijn mond en zijn ransel op zijn rug. Die volgeladen ranseltasch met zijn veelsoortigen inhoud was het uitwendig zinnebeeld van den last dien Harbottle te dragen had. Maar het was niet deze stoffelijke last die zijn tocht vertraagde; — zijn tred was zwaar en langzaam door den zedelijken last die hem neerdrukte.

Wat Harbottle van den Pelgrim van Bunyan onderscheidde, was dat hij geen Boek in zijn hand had. Maar ergens in zijn hoofd lagen daar weggeborgen de veelvoudige indrukken gedurende vele jaren van studie opgedaan, bij het lezen van honderde boeken, en die boeken bevatten wat in deze dagen gezocht en gevonden en geoordeeld wordt. Harbottle had een niet te versmaden algemeen begrip van het hedendaagsch gedachtenleven, een kijk op de ontwikkeling der wereld in biologie, geologie en natuurwetenschappen, ook van wat er heden ten dage verkondigd wordt van sociologie en socialisme en staathuishoudkunde. Tot dien dag van dat noodlottige telegram had Harbottle zich op de hoogte gehouden van de stroomingen in de beschaving der eeuw.

De Pelgrim van Bunyan had een groot voordeel op meneer Harbottle vooruit: hij had een Boek dat hem in alle levensomstandigheden den rechten weg hielp vinden.

Daarentegen had onze vriend Harbottle niets anders dan een verwarden en onverteerbaren voorraad wetenschap en het richtsnoer dat aan zijn inwendig leven gegeven was door zijn preutsche en prozaïsche Evangeline, zijn gouvernante Evangeline Muggeridge, die hem ver-

trouwd had gemaakt met den Schriftuurlijken molensteen.

Eerst na zijn achttiende jaar was hij begonnen zich te ontworstelen aan het dorre begrip van Goed en Kwaad dat juffrouw Muggeridge hem had bijgebracht, van de eeuwigdurende straffe Gods, die alle zondaars wachtte in een vlammende Hel waar ten eeuwigen dage een zeer onaangenaam geluid vernomen werd van knersinge der tanden.

Het was een klein boekje over aardkunde dat de eerste bres schoot in de Evangelische leerstelligheid van juffrouw Muggeridge, maar deze denkbeelden hadden zóó diep wortel bij hem geschoten, het beeld van een Geweldigen en Onrechtvaardigen God had zulk een levendigen indruk op zijn jong gemoed gemaakt, dat een herkulische krachtsinspanning van Harbottle noodig was geweest om zich daarvan te bevrijden. En den prijs van die overwinning moest hij betalen... „Ik ben toch lang niet zeker van al die dingen... van God en van de Engelen. Het is alles heel mooi, maar ik ben er volstrekt niet van overtuigd." Dat was het begin en de kiem van die eeuwige aarzelingen, dat, de diepste oorzaak van Harbottle den Onzekere. Van dien tijd af was Harbottle van niets meer zeker geweest. Hij was er niet zeker van, dat juffrouw Muggeridge en haar Bijbel ten eenenmale ongelijk hadden. Volstrekt niet zeker. En dat is de gemoedstoestand waarin wij hem in zijn vierenveertigste levensjaar ontmoeten, een gebroken en ontgoocheld man op zijn moeizame reize langs den slikkigen weg die naar het einde voerde.

De last die zoo zwaar op hem drukte, was niet de pasklaar gemaakte Erfzonde van Evangeline, — die had hij al in zijn jongelingsjaren over boord geworpen. Ook was het nu niet meer zijn persoonlijk verlies en zijn persoonlijk verdriet. De smart en de schok van zijn drievoudig noodlot, het verlies van zijn beide jongens in den oorlog en de vlucht van zijn vrouw vermochten hem niet langer te grieven en te kwetsen. Zijn geheele inwendig leven was één groote, verstijfde wond. Zijn geest was in de diepste diepte getroffen. Een steeds groeiende onvoldaanheid niet met anderen, maar met zichzelven. Een

knagende hulpeloosheid en aarzeling omtrent alle levenselementen, omtrent alle onvergankelijke gedachten.

Zijn hart was verstijfd en onbekwaam voor iets te ontgloeien. Daar was geen macht tot toorn of afgunst of wraak in hem. Hij voelde geen beweging van woede tegen de „Hunnen" of tegen hun Keizer, die zijn beide jongens verminkt en vermoord hadden. Deze menschelijke en weldadige gevoelens had hij sinds lang laten varen en er was niets anders overgebleven dan een koude en troostelooze walging van zichzelven.

En toen hij daar eentonig, langs den weg strompelde, in het duister van den nacht en zonder doel, toen volgden tallooze gedachten elkander op in zijn hoofd en de eene bracht vanzelf de andere met zich mede.

Rachel. Er zijn toch zeker duizende andere vrouwen evenals zij. Duizenden. Maar brave vrouwen zijn er ook... Wèl beschouwd, waarom zou zij gebleven zijn, als het haar zóó tegen de borst stuitte? — Waarom zou zij niet heengaan? Waarom zou ik trachten haar vast te houden? Ik heb daar zelfs geen vinger voor bewogen. Misschien is zij wel in haar recht. Ik erken dat ik koel en onverschillig was en dat ik geheel en al opging in de Echo... Het is meer dan waarschijnlijk, ik ben er lang niet zeker van.

Vrouwen. Liefde. Trouwen. Kinderen. Dood. En altijd weer op nieuw. In ieder geslacht weer dezelfde opeenvolging. Ik weet het niet. Er is niets dat ik weet. Hun schuld is het niet. Oorlog. Het kwam op eens. Zij trokken uit. Ook de jonge Duitschers trokken uit. Misschien zijn zij de moordenaars geweest. Het is gebeurd en men kan het aan niemand verwijten. Aan niemand. Al die haat is niets anders dan een dwaze kinderachtige opwinding over een gebroken stuk speelgoed. Ja, dat is het, gebroken speelgoed. Al mijn speelgoed ligt daar nu in stukken. Mijn huisje en mijn levend speelgoed dat ik zoo lief had. Er is iemand gekomen in mijn speelgoedkast en heeft daar de heele Arke Noachs aan stukken gescheurd, en de pooten van al de dieren verbrijzeld en mijn poppenhuis aan stukken geslagen. Dat is mij gebeurd en dat is duizenden anderen menschen in de wereld gebeurd.

Duizenden als ik. Geheel en al als ik. Maar toch kan ik het gevoel niet van mij afzetten dat Harbottle het allerzwaarst getroffen is. Ik en al de andere Harbottles in ieder land. Ik ben een onnoozel, ergerlijk idiootje met heftige, kleine begeerten en nietige verwachtingen en dat zijn al mijn lotgenooten. Ik kan er niets aan doen, zij evenmin. Het dient tot niets iemand daar een verwijt van te maken. Ik zelf, ik, Harbottle, heb het zaad uitgestrooid van dezen oorlog en van elken anderen oorlog en dat al jaren en jaren geleden. En het is zeer mogelijk dat ik daarmede doorga, zoo ver ik dat weten kan. Dat is juist de zaak. Ik weet het niet. Ik ben er niet zeker van. Niemand van ons is er zeker van. Ik heb Rachel weggejaagd. Of was het dat algemeene gemis aan begrip en aanpassing in Rachel zelve dat haar verjaagd heeft? Ik zou meenen dat ieder ander in mijn plaats stappen zou doen voor een echtscheiding. Dat scheen dien politieagent al bijzonder op te vallen. Maar ik wil al die moeite niet aanhalen. Ik ben niet boos genoeg en het kan mij ook niet genoeg schelen. Zoo zie ik de zaak nu in. Wanneer iemand schuld heeft, dan ben ik dat. Ik ben de zondaar. Er ligt een last van zonde op mijn rug. De zonde van de aarzeling; — mijn zaak is onderzocht en mijn schuld is een gebrek aan verbeeldingskracht om de dingen in het rechte spoor te houden. En ook de zonde van onachtzaamheid en zedelijke traagheid. En de zonde van het nietweten en van gebrek aan ijver om de waarheid te ontdekken. Overal aarzeling en onwetendheid en zwakheid jegens al het leven in mijn omgeving. Dat is mijn Zonde, mijn persoonlijke Zonde, van mij, Harbottle, en van alle andere menschelijke Harbottles, die in deze wereld iederen dag aan hun werk gaan. Zij allen hebben hun zonen in den oorlog verloren evenals ik. Ook zij hebben hun telegram ontvangen en zij hebben getreurd en gehaat om den wille van hun dierbaren. Ook hun hart is gepijnigd en verscheurd. Ook hun vrouwen hebben haar huis verlaten. Ik ben niet alleen in mijn verdriet. Er zijn duizenden en millioenen met dezelfde lotgevallen. Hier zoek ik nu mijn weg door het moeras van de wanhoop. Hebben zij de vragen opgelost die hun zijn voorgelegd? Hebben zij

een weg gevonden om uit het moeras te komen? Zij zouden in staat zijn op dezelfde wijze te blijven leven. Het schijnt dat zij de bekommernis van zich hebben afgeworpen... Natuurlijk. Dat is het. Zij volgen den raad op van dien Jebb... Het algemeen geneesmiddel van Jebb voor treurende ouders. Het is een recept van den Duivel zelven. Zij komen nooit waar ik ben. Nooit. Het zal hun niet gebeuren dat zij spartelen in den modder en hun eigen armzalig zelf voor hun eigen oogen moedernaakt zien uitgestrekt. Bij hen komt nooit ook maar de geringste twijfel op... Zij zijn altijd volkomen verzekerd. Zij zijn er volmaakt zeker van dat hun zonen heldhaftig voor Koning en Vaderland het leven hebben gelaten. Zij zijn er zeker van dat de hedendaagsche oorlogsvoering een uitvinding van den Keizer is. Dat alle Duitschers hemelsbreed van alle andere menschelijke wezens verschillen. En dat zij geen schuld hebben aan die helsche na-oorlogsche verwarring waarin wij ons vastgewerkt hebben. Ik kan er niet zeker van zijn... Ik ben er niet zoo zeker van dat het mijn schuld is, — maar wiens schuld is het dan?... Ik ben — of ik was — een mensch-exemplaar van de gewone of tuinsoort en ik leefde een zeer gewoon leven. Ik deed in alles wat alle andere menschen deden. Ik werkte, en ik speelde bridge en tennis en golf. Het gewone programma. En zouden wij, gewone menschen, dan de wereld in een bepaalde richting voortbewegen? Dan moet ik ook mijn aandeel in deze zonde op mij nemen. Wel nu, dat doe ik. Niet alleen wat den oorlog betreft, — dat is niets dan een voorbijgaande nietigheid, iets dat al weer bijna geheel vergeten is. Maar ook al het overige. De krankzinnige verwarring van de hedendaagsche wereld. En niet in het bijzonder Engeland en onze inwendige en politieke en industriëele chaos. Dat is niet meer dan een enkele druppel in den oceaan... Maar het heele wrakke wereldstelsel. Het is mij nu duidelijk geworden dat ik een arm, onwetend schepsel ben met een zwaren zondenlast op mijn schouders. En dit is een heel andere soort van zonde. Het is niet de zonde zooals Jebb zich die voorstelt, of van de lessen van juffrouw Muggeridge. Het is een nevelachtige, nauwelijks zichtbare, onsamenhangende zonde die

ontstaan is uit een eindelooze opeenhooping van menschelijke onverschilligheid en gebrek aan deugdelijke bouwstoffen voor een beter orde van zaken. Iederen dag voeg ik iets aan die Zonde toe en daarom drijf ik rond in die zee van zonde die zich over alle volken uitstrekt. Dat zie ik nu duidelijk in. Wat kan hier hulp brengen? Want al erken ik mijn deel in deze Zonde en al is mijn berouw nog zoo oprecht, zoo lang ik geen uitweg weet en niet iets doe dat redding brengen kan... Maar ik weet het niet... ik ben niet overtuigd.

Radelooze wanhoop. Overal. Niet alleen mijn eigen tegenspoeden, maar een heele wereld vol menschelijke wezens, die der wanhoop ten prooi zijn. Altemaal Harbottles. Harbottles die twijfelen en geen zekerheid hebben aangaande hetgeen hun plicht hun voorschrijft, of wat er op een bepaald oogenblik van hun leven van hen geëischt wordt. Ik heb behoefte aan godsdienst, niet aan dat geknutsel van juffrouw Muggeridge, maar aan een gezonden beproefden godsdienst die stevig gebouwd is op kennis en wetenschap. Dat weet ik. Maar waar is die godsdienst te vinden? Is iemand in het bezit daarvan? Ik heb dien nog nergens aangetroffen. Ik bedank voor de luidruchtige hansworsterij van Jebb en voor zijn jolig christendom. Dat kan ik niet uitstaan. Het doet mij denken aan een brok rauw vleesch druipende van bloed en lol. Daar wacht ik heelemaal niet op. Maar waar ik dan wel op wacht, dat weet ik niet zoo heel zeker.

Hij vervolgde zijn reis en ook zijn gedachten zetten haar zwerftocht voort. Hij ging langs den grooten heirweg en sloeg toen een zijweg in. En verder en verder ging hij in dien nacht en hij was vervuld van een rustelooze en hulpelooze wanhoop.

Wat is hier? Wat moet ik doen? Wat moet ik doen om gered te worden, gered uit dezen poel van besluiteloosheid en twijfel. Het is altijd weer dezelfde vraag die ik mijzelven voorleg. Net als een jonge dochter van het Leger des Heils, — wat moet ik doen om zalig te worden? En niet alleen voor mijzelven vraag ik dat, — mijn persoon is niet zoo belangrijk, maar voor al mijn lotgenooten.

Daar kwam een wielrijder met een fel brandende acetyleen-lamp bij een bocht van den weg te voorschijn en verlichtte alles plotseling met een verblindende helderheid.

„Goeden avond!" riep hij en snelde voorbij, terwijl Harbottle aan de zijde van den weg rondtastte en zijn hand aan een tak brandnetels kwetste.

Een zenuwachtige, saamgetrokken geestkracht dreef hem voort en voort, al wist hij niet werwaarts hij ging. Hij moest volhouden. Volhouden, al was daar ook geen persoonlijk belang bij betrokken.

Hij ging aan een huisje voorbij. Op de bovenverdieping zag hij geel kaarslicht. De bewoners gingen naar bed. Hij hoorde een zuigeling schreien. Een hond blafte.

De duisternis droeg deze geluiden tot hem en zonder aarzelen ging hij verder. Dat alles maakte geen indruk op hem.

Het was, alsof zijn verstand gelijken tred hield met zijn oude oorlogsschoenen. Dat is de vraag. Wat moet ik doen? Wat moet een ieder doen? Wat blijft er te doen over? Ik ben niet zeker...

„Is u dat, mijnheer?" vroeg hem een welbekende stem. „Is u het, meneer Harbottle?"

„Ja."

Op eens had hij de heldere stralen van een electrische lantaarn voor zijn oogen.

„Dat dacht ik wel," zeide de dikke politie-agent die over zijn rijwiel gebogen stond. „Ik hoop dat alles in orde is, mijnheer?"

„O, zeker," — antwoordde Harbottle, — „ik maak een kleine wandeling.

„U is een aardig eindje van huis, mijnheer."

„En hoe weet u dat?... ik bedoel, waar zijn wij hier?"

De politie-agent voelde zich versterkt in zijn vermoedens... „Niet heelemaal in orde in zijn hersenkas... ik had het al wel dadelijk gedacht."

„Wij zijn hier in Great Thimble... ongeveer acht mijlen van uw huis, mijnheer"...

„Inderdaad?" — zeide Harbottle, — „dan mag ik mij wel haasten."

„Een oogenblikje, mijnheer, waarom zou u zoo'n haast maken?"

„Haasten?... Laat mij eens bedenken... Ik weet werkelijk niet..."

„Hoor eens, mijnheer, maak u maar niet bezorgd... ga met mij mee.. ik kom toch langs uw huis."

„Weer teruggaan? Wel neen. Ik ga verder. Ik heb niemand noodig... Maak u niet druk over mij. Het is heel vriendelijk van u... en ik begrijp heel goed dat u het vreemd vindt..."

„Kom aan, mijnheer, wees nu verstandig. Ga met mij mee terug... U is wat zenuwachtig, u is niet heelemaal uzelf... Luister nu naar mij."

„Neen," — zeide Harbottle beslist, — „ik ga niet terug. Ik ben heel kalm en volkomen in orde en ik ga verder. Ik maak een voetreis, — dat is alles. Dat doet mij goed. Nieuwe indrukken en rust en verandering van omgeving... Ik had den laatsten tijd niet genoeg beweging gehad... goeden avond..." en hij ging verder en liet den politie-agent verbaasd en besluiteloos staan. Hij hoorde hem daar op een afstand, bij de buiging van den weg. En toen was het weer stil.

„Wat moet ik doen?" — vroeg de constabel zich in zijn verbazing af, — „wat moet ik doen onder deze omstandigheden?"

En Harbottle richtte tot zichzelven juist dezelfde vraag. Wat moet ik doen?

Hij was niet overtuigd...

Het is merkwaardig, welke diensten het gevoel in den nacht bewijst bij het zoeken van den weg. Uw voeten weten u dan te zeggen op welke soort van weg ge u bevindt. En daarbij zult ge altijd bemerken dat ge onwillekeurig te ver naar den wegkant loopt. Zoo ging het ook Harbottle.

Er kwamen gedeelten waar de wegwerkers de gaten in den weg met steenen hadden opgevuld. Ook gedeelten waar de weg met teer besmeerd was. Dan weer losse steenen. Waarom worden die niet vastgerold? Hoe kunnen zij die zoo los op den weg laten liggen?... Hij struikelt...

Wel, drommels!... Ik wou dat ik weer op den grooten weg was... Die is tenminste goed bestraat. Al weer versche teer. Teer met grint en zand... Hier is een kruispunt... Rechtsaf houden... Hier loop ik door het gras. Dan heb ik het spoor verloren. Wat een slechte weg... Wagensporen met harde, scherpe randen... Hier is een hek... dit is het eind van den weg... ik zal terug moeten gaan...

De voeten van Harbottle leerden deze wegen en paden kennen. Hij had langs kronkelende wegen een grooten kring afgelegd en bevond zich weer op een afstand van een kwart mijl van het huisje met het gele kaarslicht en de zuigeling. Maar hij herkende den weg niet. Hij dacht in het geheel niet over den weg. Alle wegen waren hem gelijkelijk onverschillig.

Toen begon het te regenen. Een geweldige losbarsting. Hij stond onder een groep elmboomen aan den kant van den weg en hij probeerde zijn pijp aan te steken. Maar het mocht hem niet gelukken. Hij gebruikte zeven lucifers en toen gaf hij het op. Toen ging hij achter een dikken boomstam staan en hij bracht het zoo ver dat zijn pijp brandde. Het was een roode gloed in de druppelende duisternis. Hij zag zichzelf daar staan,... er was geen ontkomen aan... Zijn zondebewustzijn, zijn persoonlijke en bijzondere opvatting van de Zonde werd sterker, naarmate hij zich duidelijker rekenschap daarvan gaf. Maar een uitweg, — neen, dien zag hij niet. Hij was er zelfs niet zeker van dat er ooit een uitweg zou gevonden worden...

De regen hield op. En hij marcheerde verder langs die natte wegen van Buckingham-shire. Tegen twee uur in den morgen werd het kil en koud en hij bleef een oogenblik stil staan en haalde een deken te voorschijn om zich daarin te wikkelen... Er blies een bitter koude wind uit het Oosten. Toen de ochtendschemering doorbrak, had Harbottle menige mijl afgelegd. Hij had een groot stuk van den Great North Road afgeloopen en daarbij nog tallooze zijwegen. Zigzag en kruiselings, langs rechte en langs kronkelende wegen was hij verder, altijd verder gegaan...

Het was, alsof hij door een onuitputtelijke geestkracht voortgedreven werd.

Totdat op eenmaal, zonder de minste voorafgaande waarschuwing, zijn lichaamskracht hem begaf. Zij ebde weg en legde hem met zijn vermoeide en pijnlijke ledematen aan de zijde van den weg neer, dicht bij een beukenbosch. Alles was nat. De weg was nat en de boomen dropen van den regen. En het gras dampte. Er kwam een zwaar gevoel van slaap over hem. Het kwam en het sloot zijn oogen en het bleef rusten op zijn oogleden. Hij kroop naar een greppel onder een druipende heg en in zijn dekens gewikkeld ging hij onder zeil, alsof hij in slaap was gewiegd. De eerste werkelijke slaap sinds zijn terugkeer in Engeland. Harbottle lag daar luid te snorken en de zon ging op.

Zoo sliep Harbottle zijn vasten slaap in dien greppel langs den kant van den weg, ergens tusschen Drayton Beauchamp en Fenny Stratford.

Het was al laat in den namiddag, toen hij gewekt werd door iemand die hem aan zijn mouw trok en riep: „ai! ai!"

„Watte watte is er?" vroeg Harbottle, langzaam in het land der wakenden terugkeerende en een weinig onwijs knipoogende.

„Zeker een druppeltje meer gedronken dan goed was, niet waar?" zeide de barsche stem.

„Wat bedoelt u?" — vroeg Harbottle, niet meer dan half wakker.

„Wel, het is mij ook meer dan éèns gebeurd en dan heb ik het net als u in de vrije lucht uitgeslapen."

„Wat is er aan de hand?" — vroeg Harbottle, terwijl hij overeind ging zitten en bemerkte dat al zijn spieren en gewrichten verstijfd waren. „Is er onraad?"

„Onraad? Neen, dat niet. Ik wou dat ik bij je geweest was. Het is al zoo lang geleden dat ik de bloemetjes heb buitengezet."

„Wat voor bloemetjes? Wat bedoelt u?"

„Wel, je hebt hem een aardig handje gegeven."

„Ik?"

„Kom, kom, binnen een oogenblikje ben je weer heelemaal in orde... Je bent nu nog niet goed wakker."

Hartbottle keek naar den eigenaar van de barsche stem en knipoogde in zijn verwarring. De oude zwerver met

zijn linnen pet die met een koord was vastgemaakt, stond aan den kant van den weg en grinnikte met zijn tandeloozen mond. Zijn gerimpeld oud gezicht deed denken aan een gebraden appel en zijn kralige, blauwe oogen doorboorden Harbottle als een paar priemen; — het waren sluwe oogen als van een vogel.

„Je bent zeker zonder werk, niet waar?" — vroeg de oude man.

„Ja, dat is zoo," — antwoordde Harbottle, — „ik ben zonder werk."

„Soldaat geweest, zeker?"

„Ja."

„Ik heb een zoon en twee neven in den oorlog verloren."

Plotseling voelde Harbottle dat hij klaar wakker werd en dat hij belang ging stellen in dien ouden man.

„Mijn beide zoons zijn gesneuveld," — begon hij.

„Het is een vreeselijke oorlog geweest," — zeide de oude man.

„Je zult zeker veel van je zoon en van je neven gehouden hebben, niet waar?"

„Ja, het waren beste jongens."

„En toch zie je er nu zoo blijmoedig en tevreden uit?"

„O, ik voel mij heel goed... ik neem zoo nu en dan een drupje om mij wat op te knappen."

„Toen je het bericht ontving, dat je zoon gesneuveld was, was dat toen geen hevige schok voor je? Was dat niet een gevoel alsof er iets in je leven gesprongen was, alsof je een visch op het droge was?"

„Och, dat weet ik niet zoo precies. Moeder de vrouw had het er vreeselijk van te pakken. Ik zei het haar... Zij zijn voor goed heen... het dient tot niets of wij daar nu al over kniezen... En toen ging ik even naar den overkant naar den Goud-Pluvier."

„Maar heb je niet ondervonden dat je leven nu heel anders is geworden, dat de oorlog alles door elkaar gesmeten heeft en dat er eigenlijk niets meer over is dat de moeite waard is dat je er naar omkijkt?"

„Neen," — zeide de oude zwerver, — „ik heb geen verandering kunnen merken... alleen dat ze daar bij

Morden's Medder een rij nieuwe huisjes hebben neergezet."

„Maar kijk nu eens naar jezelf en naar mij en naar de andere menschen... Waar zijn onze zoons? Zij zijn dood en als zij niet dood zijn, dan loopen zij rond zonder armen of met één been of blind. Iedereen dien je tegenkomt, is op de eene af andere manier in den oorlog verminkt."

„Ja, er loopen heel wat gebrekkige menschen rond. Ik zag gisteren nog een man die allebei zijn armen kwijt was. Zoo'n arme kerel."

„En stemde dat je niet tot nadenken? Bracht dat niet alles weer op nieuw voor je geest terug? Was dat geen bewijs voor je dat wij in een hopeloozen rommel leven en dat er geen uitkomst is?"

„Ja, ja," — zeide de man nadat hij even had nagedacht, — „dat is alles het werk van de Hunnen..."

„Gekheid!" — viel Harbottle hem in de rede, — „daar komen wij niet verder mee, als wij daar anderen menschen de schuld van geven... Wanneer het iemands schuld is, dan hebben jij en ik daar ook deel aan... Dat kun je toch wel begrijpen... Ik zou alleen maar van je willen weten, waarom je op dezelfde manier bent doorgegaan, met dezelfde gedachten en het zelfde werk en in alles het zelfde leven van vroeger. Dat is iets wat ik niet begrijpen kan. Heeft de oorlog je heelemaal niets gezegd?"

De oude man dacht over de zaak na, met zijn hoofd naar één kant gebogen. Hij geleek sprekend op een vogel. Zijn rug was krom als van een ouden papegaai... „Neen," — zeide hij eindelijk, — „het wordt nooit meer zooals het vroeger geweest is. Alles is even duur tegenwoordig. Neem nu bijvoorbeeld eens spek. Ik herinner mij nog den tijd dat een pond spek..."

„Ik spreek niet van spek!" — schreeuwde de verontwaardige Harbottle. „Begrijp je dan niet waar ik heen wil? Jij zelf bent precies dezelfde man als vóór den oorlog. Daar wou ik op komen."

„Ja," — zeide de oude man, — „ik ben niet veel veranderd,... alleen een tikje ouder geworden."

„Er is niets met je te beginnen," — zeide Harbottle, — „je begrijpt er niets van."

„Wat bedoel je?"

„Je begrijpt de gedachte niet waar ik van uitga."

„Wat zal ik je zeggen... Ik ben geen geleerde. Dat laat ik over aan den dominé en den schoolmeester en al die knappe bollen."

„Dat heeft niets met geleerdheid te maken, zooals je dat noemt. De vraag is of de oorlog al dan niet een ander mensch van je gemaakt heeft. Je gaat weer gewoon je gang, zooals je dat altijd gedaan hebt en dat is juist wat ik niet begrijpen kan. Ik zou zoo graag willen weten of het je gewoon onverschillig is wat er met jou en anderen gebeurd is, of dat je het geheim ontdekt hebt om gelukkig en blijmoedig te blijven en je belangstelling in het leven te bewaren."

„Ja, ja," — zeide de oude zwerver, — „nu begrijp ik wat je bedoelt. Je wilt weten hoe ik het heb aangelegd om niet neerslachtig en sikkeneurig te worden, niet waar?"

„Dat is de zaak," — zeide Harbottle vol hoop, — „hoe komt het dat het leven nog de moeite van het leven waard is voor je?"

„Ja," zeide de oude landman en wachtte toen een oogenblik, — en toen gaf hij zijn weloverwogen meening ten beste. „Het leven is een kasueel ding. Kasueel, dat is het."

Dat was alles. Onderwijl was Harbottle bezig zijn vochtige dekens in zijn ranseltasch weg te bergen. Toen haalde hij zijn pijp te voorschijn en terwijl hij den ouden man zijn tabakszak overreikte, vroeg hij: „Wil je ook eens opsteken?"

„Ik houd het liever met mijn gewonen tabak, meneer. Die nieuwerwetsche mengsels smaken mij niet."

„Waarom ga je nu op eens meneer tegen mij zeggen?" vroeg Harbottle.

„Dat zou ik u werkelijk niet kunnen zeggen. Dat komt zoo van zelf. Ik had niet zoo dadelijk gemerkt dat u een heer was. Wanneer je iemand slapende vindt in den greppel..."

„Ik maak een voetreis, omdat ik afwisseling moet hebben. En ook rust. Zoo ben ik onderweg in slaap gevallen. Maar nu ga ik weer op marsch." En terwijl hij dit zeide, slingerde hij zijn ransel over zijn schouder.

„Welken kant gaat u uit, meneer?"

„Welken kant? Dat is mij alles hetzelfde... Het kan mij heusch niets schelen."

„Er is iemand in deze streek geweest die overal teekeningen maakte. Wat was die slecht gehumeurd! Hij vloekte alles bij elkander. Hij heette Sheppstone. Hij woonde bij het Postkantoor."

„Is hij daar nog?"

„Ik heb hem de paar laatste dagen niet meer gezien, meneer. Het zou mij niet verwonderen als hij was heengegaan. Die menschen blijven nooit lang op dezelfde plaats. Hij is er vroeger ook al eens geweest."

Harbottle keek op zijn horloge. Het stond stil. „Hoe laat is het?"

„Het moet bijna thee-tijd zijn..."

„Tegen vier, vijf uur?"

„Zoo wat half zes, zou ik denken als ik naar de lucht kijk."

„Wel, ik wensch je goeden dag."

„Dag, meneer, ik wensch u een prettige wandeling... ofschoon ik voor mij er niet van houden zou."

En Harbottle hervatte zijn tocht. Die slaap had hem goed gedaan; alleen was hij zoo stijf als een bezemsteel. En zijn hart was nog zwaar onder den druk van de zonde der aangeboren traagheid, waaraan hij en al zijn medemenschen naar zijne overtuiging schuldig stonden.

Neem dien ouden man tot voorbeeld, — zoo redeneerde hij bij zichzelven, — hij is ruw en eenvoudig en tevreden. Hij tobt niet over de dingen. Zoo moesten allen zijn. Zoo moest ik ook zijn. Zonder drogredenen. Landelijk. Natuurlijk. Hij heeft zijn zoon verloren. Dat maakt geen bijzonderen indruk op hem. Hij heeft er natuurlijk wel verdriet van, maar dat wordt geen allesverterend verdriet. Hij is ongekunsteld, zoo ongekunsteld als een hooiberg. Er ligt nog een blos op zijn wangen en zijn oogen zijn frisch en helderblauw. Kleine, sluwe boor-oogjes, maar geen oogen die spreken van een neerdrukkenden last daarbinnen. Waarom zou ik niet evenzoo kunnen zijn? Is dat niet de allergelukkigste toestand voor een mensch? Stel je eens voor dat iedereen zoo was. Het is een pracht

van een ouden kerel... Hij gaf zich niet eens de moeite mijn redeneering te vatten. Waarom zou hij dat ook? Wat zou hij daaraan hebben? Niets. Hij is een prachtstuk van een ouden gek. Ik wou dat ik net zoo was.

En daarop volgde dan de onvermijdelijke terugslag en de twijfel met een: ik weet het niet... dat is alles goed en wel... Eenvoudigheid. Hoe minder een mensch weet, hoe gelukkiger hij is. Maar toch ben ik daar niet zoo heel zeker van... Neen, lang niet zeker...

Plotseling viel het Harbottle in dat zijn tocht een sterke gelijkenis vertoonde met Pelgrim's Reize naar de Eeuwigheid. Ja, juist, Pelgrim's Reize... Ik ben nieuwsgierig waar de weg mij brengt... Daar staat een wegwijzer: Wassalington, 1¼ Mijl.

„Ik vind het best... Om het even waar ik heen ga."

Het was een boschrijke streek en hier en daar lagen de dorpjes als weggedoken in de plooien van de Chiltern laaglanden.

„Ik moet zien dat ik wat voedsel machtig word. Ik begin honger te krijgen."

En toen na de volgende bocht van den weg en half verborgen achter den met riet en onkruid begroeiden oever van een riviertje, zag hij Sheppstone. Hij wist dadelijk met volkomen zekerheid dat het Sheppstone was. Sheppstone met zijn rood baardje en zijn door de cigaretten verkleurde vingers.

Neen, — zoo was de slotsom van Harbottle, — die oude zwerver had het raadsel niet opgelost, diens kijk op het leven ging niet verder dan zijn glas bier en zijn moestuintje. Geen raad en geen daad was van hem te wachten. Hij was zelfs niet in staat te twijfelen. Hij kan niets. Hij is een beste ouwe jongen en daarmee uit. Schilderachtig en eigenaardig, maar zijn geluk is geen zelfbewust geluk. Zijn zoon is gesneuveld. Mijn beide zoons zijn gesneuveld. Er hebben millioenen het leven gelaten en zwaar van wanorde waggelt de wereld verder. Die oude man weet eigenlijk niet wat er gebeurt. Hij is een zondaar. Evenals ik. Maar wij zullen hem vrij spreken... Hij is oud en hij zal niet lang meer leven... En wat is er nu met Sheppstone?

Maar Sheppstone was druk bezig aan zijn schets-ezel, met een cigaret in zijn mond. Sheppstone keerde zich niet om en had geen oogen voor Harbottle.

Harbottle liep door.

„Loop maar door,... loop maar door!" riep een krakende stem. „Loop door! Het is hier geen poppenkast!"

Harbottle schrikte zoo geweldig dat hij naar den anderen kant van den weg sprong. En Sheppstone keerde zich niet om en liet zich niet storen in zijn werk. Hij zag er tegelijk ingespannen en verstoord uit en zijn puntbaardje maakte een bijzonder barschen indruk. Toen stond Sheppstone plotseling op en wierp een bakvol morsig groen verfwater dwars over den witten weg.

Harbottle was werktuigelijk stil blijven staan. En daarginds stond Sheppstone met zijn cigaret nog altijd tusschen zijn lippen, wijdbeens...

Harbottle achtte het zijn plicht iets te zeggen.

„Mijnheer Sheppstone, als ik mij niet vergis?"

„Hoe alle duivels weet u dat?" riep de roodbaard.

„Ik had al eens over u hooren spreken..." begon Harbottle.

„Hoe kwam dat zoo?"

„O," — antwoordde Harbottle onnoozel, — „dat kwam zoo van zelf."

„Idioot!" krijschte Sheppstone en met een woedend armgebaar keerde hij zich om. Daarmee scheen de zaak afgeloopen te zijn. Maar Harbottle stond daar nog steeds, een weinig verbijsterd en vol aandacht voor dien draakachtigen kunstenaar, die intusschen zijn ezel opvouwde en met een nijdig gebaar zijn waterverfdoos dichtklapte. En terwijl hij daarmee bezig was, bromde hij luid en duidelijk ontstemd: „Ieder mispunt die hier langs den weg slentert, staat mij aan te gapen, alsof ik een hansworst was."

„Het was volstrekt niet mijn bedoeling u bij uw werk te hinderen," — zeide Harbottle, die daar nog steeds stond vastgenageld aan den weg.

„Wat heb ik met uw bedoeling te maken?" — snauwde Sheppstone. „Is u van plan een schilderij te koopen?"

„Neen... tenminste..."

„Loop dan naar den duivel en laat mij met rust! Dat is al wat ik van u verlang."

„Het spijt mij," — begon Harbottle weer.

„Aan spijt heb ik niets... die is te goedkoop."

„Maar werkelijk, het was niet mijn bedoeling..."

„Ja, ik weet het al. Dat heb ik al duizend maal gehoord. Alle menschen denken dat een kunstenaar in de wereld is om met hem een spelletje te spelen. Kom en zie: Is dat niet aardig?... Maar ik laat dat niet met mij doen. Daar ben ik niet tam genoeg voor. Ik bijt. En verduiveld venijnig. Waarom zou ik al die onnoozele lummels ontzien? Je lui staat toch niet een landman aan te gapen, die bezig is te ploegen en zegt dan: O, wat hebt u daar een mooie vore gemaakt... Waarom moet ik het mij dan laten welgevallen? Jelui denkt dat de kunst een tijdverdrijf is of een sport net als golf en tennis. Maar dat is ze niet. In elk geval, met mij hoef je dat niet te beginnen. Ik ben Sheppstone. Ik veracht en verfoei en haat al die kwispelstaartende en welmeenende domkoppen, die zoo precies weten wat de menschen mooi vinden. Dacht je bij geval dat het mij iets kon schelen of je iets mooi vindt of dat je het niet mooi vindt. Wat heb ik daarmee te maken? Als de menschen iets willen koopen, laat ze dan maar komen, dan kunnen zij koopen wat hun lijkt, net als in den kruidenierswinkel. Een half pond kaas, alstubelieft. Dat is de manier. Een halve el groen schilderij, of blauw schilderij, of wat het dan zijn mag dat zij in hun burgerlijke en walgelijke kamers willen ophangen. Iedereen denkt dat een kunstenaar een stuk speeldgoed is en die vervloekte kunstenaars nemen er zelven genoegen mee. Maar ik niet. Ik ben Sheppstone. En nu weet u er alles van."

„Zeker," — zeide Harbottle, en intusschen was Sheppstone bezig zijn schildersgerei, ezel, stoel en teekendoos, bijeen te binden. Het was alsof er vurige stralen van geestkracht van hem uitgingen. Ieder woord en iedere beweging was snel en krachtig, kort en bondig.

„Hebt u lucifers?" vroeg de merkwaardige man.

„Ja, zeker." Harbottle grabbelde in den zak van zijn oud wollen buis en haalde een doosje te voorschijn. Snel en haastig stak hij zijn cigaret aan en smeet den uitgebranden

lucifer met een zenuwachtig gebaar op den grond en zeide: „Voetreisje?"

„Ja," — antwoordde Harbottle.

„En waarom?"

„Waarom? Om er eens uit te komen... u begrijpt..."

„Waaruit?"

„Overal uit."

„Wel... dat weet ik niet..."

„Waarom?"

„Precies als alle anderen," — zeide Sheppstone en bukte zich om zijn riemen op te rapen.

„Wat bedoelt u met dat: net als al de anderen?"

„Ik bedoel wat ik zeg. Dat zij geen van allen weten wat zij doen."

Hij zwaaide zijn pakje over zijn schouder en men kon den inhoud, waterflesch, en verfdoos hooren rammelen.

„Maar is er wel iets waar u volkomen zeker van is?" — vroeg Harbottle. Hij wist niet wat het was, maar hij kon van dien man niet scheiden.

„Ja, waarachtig. En donders zeker ook. Wat scheelt u? Hebt u last van een slechte spijsvertering of van scheurbuik?"

„Neen," — zeide Harbottle, — „maar ik ben niet zoo zeker van de dingen, eigenlijk van niets ter wereld."

„En dat waarom niet?"

„Dat weet ik niet... Het is al sinds..."

„U is reddeloos verloren."

„Ja, dat weet ik... Dat voel ik..."

„O, die menschen met hun gevoel..."

„Hebt u dan geen gevoel?"

„Wel wis en waarachtig heb ik dat."

„Nu dan?"

„Maar ik zeur daar niet over tegen iedereen. Ik houd mij aan mijn werk. Het leven is al zoo kort. En eer wij het weten, zijn wij dood."

„Dat is een waar woord... Dood... Daar loopt alles op uit."

„Waarom zou dat niet zoo zijn?"

„Ik weet het niet... ik bedoel, dat ik er niet zeker van ben. Maar juist omdat u een kunstenaar is, moet u toch

soms de nietigheid van het leven gevoeld hebben. En nog erger is de algemeene ontreddering van de hedendaagsche wereld. De verwarring van vóór den oorlog en de schipbreuk daarna."

„Loop naar de hel met den oorlog!" kraakte Sheppstone. „Wat heeft de oorlog met mij en mijn werk te maken?"

„Heeft de oorlog u dan in het geheel niet in uw werk gestoord?"

„Wel zeker heeft hij dat... Het was een vervloekte stoornis... Maar ik kon er niets aan veranderen."

„Neen, dat weet ik wel, — maar mijn leven is er heelemaal door bedorven en verbrijzeld..."

„Wel," — vroeg de kunstenaar, — „wat is er dan met u aan de hand?"

„Ik weet waarlijk niet wat er op dit oogenblik nog de moeite waard is."

„Voelt u aanvechting om bij mij te komen biechten? Dan moet ik u waarschuwen dat u daar spijt van zoudt hebben. Ik heb dat al vroeger bij de hand gehad. Ik ken het type. Ik verfoei al dat geslijm en geslobber..."

„Mijn hemel!" — begon Harbottle, — „ik..."

„Wanneer u werkelijk iets te zeggen hebt dat de moeite waard is, zeg het dan. Maar ik houd er niet van, mijn tijd te verbeuzelen."

„Ja," — zeide Harbottle, die allengs dapper werd tegenover het gekef van dat merkwaardige wezen, genaamd Sheppstone. „Ik zou willen weten wat er in de heele wereld is, waarvan een verstandig mensch zeker kan zijn."

„Daar zal heel wat tijd voor noodig zijn!" — was het gevatte antwoord, waarop de vraag volgde: „Waar gaat u heen?"

„Dat is mij geheel onverschillig," — zeide Harbottle.

„Kom dan mee... Ik verlang naar voedsel," en Sheppstone ging met geweldige stappen vooruit en de weg leidde naar Wassalington.

Harbottle vond het verbazend moeielijk met dezen man gelijken tred te houden. Gedurende langen tijd sprak geen van beiden een enkel woord... Sheppstone scheen onverschillig en Harbottle aarzelend.

„U is een dwaas," — zeide Sheppstone onverhoeds, —

„maar u is in elk geval een denkende dwaas,... ofschoon dat er eigenlijk niet veel toe doet."

Met die woorden scheen hij zijn gemoed gelucht te hebben en Harbottle had geen moed verder nog iets te zeggen.

Sheppstone begon op nieuw met een aanloopje.

„Vegetariër?"

„O, neen, neen."

„Rookt u?"

„Vloekt u wel eens?"

„Ja. Soms wel eens."

„Getrouwd?"

„Ja."

„Kinderen?"

„Gehad."

„Wat bedoelt u met gehad?"

„Gesneuveld," — zeide Harbottle.

„En duiten?"

„O, ja,... genoeg..."

„Socialist?"

„Neen,... ten minste... ik weet niet zeker..."

„Schrijft u boeken?"

„Neen."

„Dat is al vast één geluk."

„Spiritist?"

„Neen. Maar ik geloof wel dat er..."

„Theosoof?"

„Neen," — antwoordde Harbottle lachende.

„En wetenschap?"

„Het mag geen naam hebben. Een weinig..."

„Verzen?"

„Nooit van mijn leven geschreven."

„Al weer een geluk."

„Verheven idealen?"

Hier aarzelde Harbottle. „Wel, dat niet zoo zeer... maar..."

„Muziek?"

„Geen noot."

„Al weer een zegen."

„Stokpaardjes?"

„Daar dacht ik juist aan. Nooit aan meegedaan."

„Bravo!"

„Liefhebberij in spel?"

„Vroeger speelde ik een enkele maal golf en nog al dikwijls tennis."

„En waarom nu niet meer?"

„Om de waarheid te zeggen, ik ben een gebroken man. Mijn zoons zijn gesneuveld en mijn vrouw is van mij weggeloopen."

„Waar is zij heen?"

„Dat weet ik niet."

„Heeft het u erg aangegrepen?"

„Nu niet meer. Maar alles tezamen is mij toch te machtig geweest. Al die rampen kwamen zoo kort na elkander... Het heeft mij overdonderd."

„Accoord. Ik begrijp er alles van. Maar wat ik u bidden mag,... geen tranen... Wat zijn nu uw plannen?"

„Ik heb geen plannen. Ik ga waar de weg mij heenleidt."

„En dat waarom?"

„Dat zou ik u niet met zekerheid kunnen zeggen. Daar thuis was de schipbreuk gebeurd... En de menschen maakten het mij zoo lastig. Zij konden maar niet begrijpen..."

„Waarom zouden zij ook begrijpen?"

„Ik weet het wel. Daar is geen enkele reden voor."

„In het minst niet," — zeide Sheppstone en Harbottle vond dat hij juist zoo eindigde als de koekoekklok, — juist zoo... kliklak...

Het kortademig verhoor van Sheppstone had een lachwekkende uitwerking op Harbottle. Het kwam en het stoof hem voorbij als de zilte zeewind op de kalkrotsen. Hij had een gevoel alsof hij, net als een oudeugend kind, met de noodige gestrengheid onder handen was genomen, en hij vond dat niet onaangenaam. Hoe het ook zij, Harbottle had het nooit voor mogelijk gehouden dat een kunstenaar het uiterlijk van dezen roodgebaarden, kleinen wervelwind kon hebben. Hij voelde dat Sheppstone werkelijk iets stelligs van het leven gegrepen had, iets fiers en machtigs.

„Het is niet mijn persoonlijk verlies en mijn eigen verdriet dat mij zoo zwaar drukt," — ging Harbottle voort, — „maar het wanhopende bederf van deze beschaving... deze vergruizelde rommel dien wij onze beschaving noemen..."

„Warme ham met spiegeleieren, daar heb ik nu behoefte aan," — zeide Sheppstone.

Harbottle bleef zwijgen. Eindelijk kwamen zij in het dorp en Sheppstone wees naar een herberg, dicht bij een smidse.

„Daar moeten wij zijn," — zeide hij, — „de Moorenkop."

Zij gingen samen de herberg binnen en stonden plotseling voor een man die pijnlijk dik was. Zijn aangezicht was ingebakerd en bijna onzichtbaar onder gelei-achtige vetplooien die in twintig onderkinnen vervloeiden.

„Spiegeleieren met ham. En sterke thee. Bliksems sterk."

„Er zijn geen eieren, mijnheer Sheppstone."

„Laat ze dan dadelijk halen," — was het antwoord.

„Voor twee personen?"

„Ja, voor twee. En niet te zuinig. Ik verga van den honger." Toen wendde hij zich tot Harbottle: „U moogt betalen. Ik ben platzak."

„Ja, ja, het is goed."

Zij gingen een kleine donkere kamer binnen met een lange tafel die bedekt was met een gebarsten marmerkleurig wasdoek. Een geur van verschaald bier en verrookte tabak vervulde de ruimte. Sheppstone nam een roodkoppigen lucifer uit den glazen standaard en streek dien onder den schoorsteenmantel af. Daar stak hij het stompje van zijn cigaret mee aan. Het scheen wel, alsof hij nooit een versche cigaret had. Toen ging hij op een houten bank zitten en strekte zijn beenen uit.

„Nu heb ik," — zoo begon hij, — „naar het verhaal van al uw rampen geluisterd en nu moet u ook eens naar mij luisteren. Zoo lang zij mij met rust laten en mijn dorpen en boomen en velden niet met hun vervloekte spoorwegen vernielen, kan het mij geen donder schelen wat zij uitvoeren. Wat mij aangaat, mogen zij elken dag

oorlog maken, als zij het plekje waar ik leef maar niet met al hun dwaze machines bederven. Dat is mijn heele levensbeschouwing. Laat mij met rust en laat het gras groeien."

„Maar," — zeide Harbottle, — „dat is alles goed en wel..." — en hij klopte zijn pijp uit, — „laten zij u met rust? Daar ben ik lang niet zeker van. Kunt u uzelven dan overal buiten houden?"

„Ik kan het niet alleen, maar ik doe het ook."

„Toch breidt die vooruitgang van de werktuigen zich hoe langer hoe meer uit. Hij is ook hier al doorgedrongen. Denk maar aan al die motorbussen. En het komt voortdurend verder en voor uw akkers en uw boomen komen telegraafpalen en spoorwegrails in de plaats. Dat kunt u toch niet tegenhouden."

„Dan ga ik verder buitenaf," — zeide de kunstenaar, — „waar zij niet kunnen komen."

„Maar binnenkort zitten zij overal."

„Tegen dien tijd ben ik goddank dood."

„U meent dus dat men zich op een afstand moet houden van al dien rommel en het rumoer van de groote steden."

„Ieder mensch moet doen wat hem aangenaam is. Ik geef er de voorkeur aan mij ver van dat alles te houden. Zij zullen er mij niet krijgen, zoo ben ik, Sheppstone. Waar blijft ons eten toch?"

„Maar vindt u dat een oplossing? Komen wij daar verder mee, of wij ons al overal buiten houden? Zal dat er toe bijdragen de dingen te ordenen en te regelen en beter te maken?"

„Ik bedank er voor mij druk te maken voor andere menschen. Ik heb maling aan wat u de menschheid noemt. Wat doet dat af voor mij en voor mijn werk, al wat er met die millioenen onnoozele zielen gebeurt, die zich aan mij vergapen? Wanneer zij er pleizier in hebben de wereld op stelten te zetten, laten zij dan hun gang gaan."

„Mij dunkt dat het toch de roeping van de kunst is de menschen te helpen en hun den weg te wijzen en hun iets beters te toonen."

„Daar gaat u weer aan het doordraven!" — antwoordde Sheppstone. „Altijd weer hetzelfde liedje, net als iedereen. De kunst heeft niets uitstaan met die menschenkudde.

Niets. De kunst leeft haar eigen leven. Dat is alles. Zij is er niet om de menschen te helpen of hun wat voor te preeken of om iemand genoegen te doen. Zij is de kunst en niet meer."

„Waar dient zij dan toe?" — vroeg Harbottle verbaasd.

„Zij dient nergens toe? Waar dienen de sterren toe? Tot niets. Wat is het nut van een zonsondergang? Heeft geen nut. Hij is er en daarmee uit. Hij is er en dat is voldoende."

Er kwam een kreupel meisje binnen met een zwart tinnen presenteerblad, waarop de spiegeleieren met ham, de theepot en de kopjes zich bevonden.

„Het verwondert mij u dat te hooren zeggen," — zeide Harbottle, — „ik heb de kunst altijd beschouwd als een van de groote krachten, die de menschen tot elkander brengen, als een vermogen van de menschheid om zich te verheffen uit het stof, tot iets beters boven ons."

„Gebruikt u suiker?"

„Graag. Eén klontje. Ik zou niet kunnen begrijpen, waarom u schildert, wanneer dat niet was omdat u ons iets te zeggen hebt."

„Iets te zeggen... apekool... Er is niets waarover zooveel onzin verkocht wordt als over kunst. Wilt u mij den mosterd even geven."

„Het schijnt dat u heelemaal geen dieper artistiek gevoel en temperament hebt. Het is eigenaardig."

„In godsnaam. Ik haat al dat atelier-geleuter; het heeft voor mij dezelfde waarde als de astrale lichamen en de zielsuitstralingen. Allemaal onzin."

„Dus van de kunst en de kunstenaars behoeven wij geen hulp te verwachten, om van dezen rommelwinkel verlost te worden?"

„O, neen."

„Wat houdt u dan staande? Hoe komt u dan aan al dat vuur en die geestkracht? Wat is dan de beweegkracht van uw kunst?"

„Ham met spiegeleieren," zeide Sheppstone.

„Neen," — zeide Harbottle, — „daar moet een zedelijke drijfveer zijn, — iets dat u tot handelen dwingt."

„Het is nu eenmaal een genoegen voor mij te schilderen."

„Dus is het niets anders dan een zuiver zelfzuchtige begeerte?"

„Ja, louter zelfzucht."

„Maar u hebt er toch behoefte aan dat de menschen uw werk waardeeren."

„Hoegenaamd niet. Ik stel op niemands waardeering den minsten prijs. Van niemand wien ook. Ik weet te goed dat zij er niets van weten... dat zij er niets van kunnen weten. Het is mij volmaakt om het even of zij mijn werk mooi vinden of niet. Ik heb het gemaakt om mijzelven genoegen te doen. Al wat ik van de menschen verlang, is dat zij mijn werk koopen."

„Maar als zij het niet mooi vinden..."

„Dan koopen zij het niet en dan verrek ik van den honger. Dat is alles. De zaak is doodeenvoudig."

„Maar u moet toch leven. Dus u is wel gedwongen te zorgen dat uw werk den menschen bevalt."

„Daar hoef ik niet voor te zorgen. Dat gebeurt zoo nu en dan van zelf. De menschen weten dan niet waarom en mij kan het niet schelen waarom."

„Ja," — zeide Harbottle, terwijl hij zich een tweeden kop thee inschonk, — „dat is anders heel goed voor u, — u gaat nu eenmaal volkomen in uw werk op. Van uw standpunt hebt u volmaakt gelijk. Dat zie ik heel duidelijk in. Maar hoe is het nu met ons allen die daar buiten staan? Wij hebben geen kunst. Wij hebben niets anders dan een vernielde wereld waarin wij moeten leven. Onze zoons zijn dood. Ons huiselijk leven is kapot, — althans het mijne. Er is niets meer over."

„Dat is toch mijn schuld niet. Ik heb het niet gedaan."

„Neen. Maar u hebt ook niets gedaan om het te voorkomen. U hebt u voor niets warm gemaakt, behalve voor uw kunst. U hebt gods water over gods akker laten loopen. U hebt evenveel schuld als ik aan al de verwarring en armoede en ellende over de heele wereld. U is een zondaar en uw zonde is dezelfde als de mijne. Traagheid. Lauwheid. Onverschilligheid."

„Waarom schrijft u niet een boek?"

„Ik beweer dat de kunst behoort te helpen aan de wederoprichting van alle dingen," — vervolgde Harbottle, — „en als zij daartoe niet in staat is, dan is zij haar naam niet langer waard."

„Wat, in den naam van alle duivels, weet u van kunst af?"

„Dát weet ik tenminste."

„Hóe weet u dat?"

„Ik zie het en ik voel het. Hier ben ik, een van vele millioenen, in een wereld die gewond en verminkt en tot in haar diepste diep geschokt is, en daar, daar zit u en teekent boomen en weilanden uit. Waarom? Waarvoor?"

„Omdat ik dat verkies. Dat is mijn waarom. Ik doe aan uw onderneming niet mee. Ik ben geen lid van het gezelschap."

„Maar u is toch een menschelijk wezen. U is geen God. U is nu eenmaal een lid van het geheel. Wanneer u meent buiten alles te staan, dan is dat niets dan zelfverblinding."

„De heele quaestie is, of men het wenscht of niet wenscht. Ik wensch nu eenmaal te voelen dat ik er buiten ben. Misschien is het niets dan inbeelding. Mij is het wel. U wilt mij naar binnen sleepen. Maar ik wil niet gesleept worden. Wanneer u dat voor u verlangt, dan moogt u daarbinnen blijven. Alleen zou ik u aanraden daar niet zoo'n drukte over te maken. En de slotsom is dat ik gelukkig ben en dat u het niet is."

„Ja," — zeide Harbottle, — „daar had ik nog niet aan gedacht. Dat is waar. Ik ben niet gelukkig. Neen, gelukkig ben ik niet. Maar hoe speelt u het klaar de dingen uit te zoeken en ordelijk samen te voegen, terwijl zij toch in werkelijkheid een schrikbarenden chaos vormen?"

„Ik laat ze aan hun lot over. Ik bemoei mij er niet mee. Ik blijf aan mijn werk."

„Dat is alles goed en wel, — maar waar blijft u dan met uw eigen persoonlijkheid? Die kunt u toch niet geheel en al wegcijferen. In welke verhouding plaatst u uzelven tegenover het heelal?"

„Ik plaats mijzelf niet. Ik schilder, ik eet, ik drink, ik rook en ik slaap. Wat blijft er dan nog over?"

„Dat weet ik niet. Misschien hebt u gelijk. Ik ben er niet zeker van."

„Natuurlijk heb ik gelijk. Al de rest zijn praatjes voor de vaak. Je hebt verder niets te doen dan te leven. Houd er het leven in."

„En hoe staat het met ons denken? Een mensch moet toch denken."

„Neen," — zeide Sheppstone, — „dat moet een mensch niet. Dat is hoogst verderfelijk. Dat denken is de ondergang van het menschelijk ras. Schaf het af. Het dient tot niets."

„Ik geloof dat u gelijk hebt," — zeide Harbottle.

„Leef uw leven. Daar komt het op aan. Al dat geplaag en gemartel is tot niets nut."

„Waarachtig, ik geloof dat u gelijk hebt," — vervolgde Harbottle, — „het is zonderling, dat ik dat niet al vroeger heb ingezien. Leef uw leven en wees gelukkig. Wanneer wij dat allen deden..."

„Ik ga een dutje doen. Ik ben doodmoe." En dat zeggende, legde Sheppstone zich in een krul op de bank neer en sloot zijn oogen.

Het kreupele meisje kwam binnen en ruimde de tafel leeg. Harbottle ging naar de toonbank en rekende met den dikken man af.

„Hij is zeker gaan slapen, niet waar?" — hijgde de herbergier.

„Ja," zeide Harbottle.

„Dat doet hij altijd. Het is een zonderling type. Is u een vriend van hem, mijnheer?"

„Neen, ik heb hem toevallig onderweg ontmoet."

„Hij is zeker begonnen met u uit te schelden, niet waar?"

„Ja."

De dikzak snoof en schaterde en zijn twintig onderkinnen wiegelden heen en weer als de plooien van een doedelzak.

„Wij kennen hem al sinds jaren. Hij komt altijd weer terug. En men zou meenen dat hij in het geheel niet verandert. Hij blijft altijd dezelfde."

Harbottle was het niet met zichzelven eens wat hij

nu doen zou. Of hij zou blijven of verder gaan. Het begon al laat te worden.

„O, zeker, mijnheer, wij kunnen u prachtig logeeren, wanneer u tenminste met de kleine bovenkamer voor lief wilt nemen."

En zoo besloot Harbotte dien nacht in „de Moorenkop" te blijven. Hij las een krantje, dronk een bittertje en keek naar de platen aan den muur. Hij liet Sheppstone rustig slapen. De tijd van het avondeten naderde en de dikke man overlegde met het kreupele meisje.

„Wij hebben alleen maar koude ham, kaas en appeltaart," — zeide hij al blazende.

„Dat is genoeg," — zeide Harbottle, — „slaapt mijnheer Sheppstone nog altijd?"

„O, neen, mijnheer. Die is er al vóór een uur op uitgegaan om te teekenen. Hij maakt een schets van den zonsondergang."

Sheppstone kwam dien avond niet terug.

„Een mensch weet nooit te voren waar hij zijn zal of wat hij zal uitvoeren. Misschien is hij nu al mijlen ver weg. En evenmin weet je wanneer hij terugkomt. Zoo zie je hem en zoo zie je hem niet."

Harbottle zag Sheppstone nooit terug en in den morgen hervatte hij zijn reis langs den heirweg, nadat hij zich met een stevig ontbijt gesterkt had en voor hemzelven en voor Sheppstone de rekening had betaald.

Zijn gedachten waren nog steeds vervuld van Sheppstone. Leef uw leven. Leef en wees gelukkig. Ja. Een uitstekend denkbeeld. Dat is alles waar het op aankomt. Ik zou wel eens willen weten waar hij nu is... Het is een buitengewoon man... Een en al leven en geestkracht. Maar toch weet ik niet of hij wel gelijk had. Dat leef! leef! is heel mooi, maar ik ben er toch niet zoo heel zeker van. Het is mij nog niet duidelijk waar dat heenvoert. De koeien leven ook en evenzoo de kuikens en de geiten. Zij zoeken hun voedsel en eten en slapen. Waarom leven wij? En waarvoor? Daar moet toch de eene of andere goede reden voor bestaan, — ik kan toch niet leven zonder doel. Dat zou de grootste onzin zijn. Eigenlijk was de

levensbeschouwing van Sheppstone dezelfde als van dien ouden zwerver, — alleen hield Sheppstone zich nog staande aan zijn „Ik en mijn werk". Waarom zouden hij en zijn werk zoo belangrijk zijn? Zooveel meer dan ik en mijn Echo-zaak? Ten slotte is toch alles dwaasheid en hoogmoed en ijdelheid. Waar brengt het ons heen? Ik weet het niet... het is nu eenmaal ons noodlot.

Zoo is het ook met de wijsheid van Jebb... Wees niet bezorgd... Werp alles van u... Het zijn dezelfde groote woorden die telkens weer worden opgewarmd... Laat mijn weilanden en mijn boomen met rust... Waarom zijn weilanden? Zij hooren mij evengoed toe. Neen, die Shepstone komt nooit tot een bestemming. Dat heeft geen nut om tot de menschen te zeggen: denk niet, leef uw leven. Dat is kinderachtig en nietig. Dat laat mij juist wat ik vroeger was. Ik blijf voor dezelfde moeielijkheid staan... Ik ben niet zeker. Sheppstone is vast en stellig overtuigd, maar ik niet. Ik ben anders en ik heb een andere ondervinding van het leven. Ik ben nu eenmaal een ander mensch. Hij is ongewoon. Ja. Maar ben ik wel normaal? Daar ben ik niet zeker van. Ik zou haast gaan denken dat iedereen abnormaal is. Zooveel is zeker dat ik de kluts heelemaal kwijt ben... Ik zie geen duidelijken weg voor mij.

En door den zondelast die nog zwaar op hem drukte, begon Harbottle op nieuw te verzinken in het moeras.

Waar ben ik nu? Ik weet het niet. Er is iets dat mij voortdrijft in mijn hopelooze jacht naar iets dat ik niet grijpen kan. Ik heb een reden noodig voor hetgeen ik doe. Hier was Harbottle weer terechtgekomen in den poel der wanhoop, en hij was niet in staat daaraan te ontkomen en hij zag ook geen weg die daaruit leidde, want de last der zonde was nog met hem en hij voelde dat die hem en al zijne medemenschen belette den goeden weg te kiezen.

Wat ben ik zoekende? Wat heb ik van noode? Ik geloof dat het altijd weer dezelfde oude waarheid is... het eeuwige leven... niet voor mij en mijn ziel, daarvoor zou ik mij niet inspannen... maar toch een eeuwigdurend leven, een leven waarin geen smart en geen ellende meer zijn zal...

het koninkrijk... het eeuwige koninkrijk... Maar niet het koninkrijk van Jebb of van juffrouw Muggeridge. Dat Koninkrijk van het Leven dat ik zoek, is iets heel anders. Maar het is onbereikbaar voor mij. Ik weet zelfs niet in welke richting ik het zoeken moet en geen van ons allen weet dat, zoolang wij dien hopeloozen last van de zonde dragen. Deze onwetendheid van de werkelijkheid, deze verwaarloozing van ons gemoed, deze geringheid en armzaligheid van ons eigen ik...

Hier wilde het toeval dat hij Isherwood aantrof. Isherwood, de schoenmaker en de vrouw van Isherwood. Overal ziet men de aankondigingen van het schoeisel van Isherwood, zijn Ezitred.

Isherwood, zelf, gezet en blozend en kaal, stond naast zijn Daimler-auto en schroefde het deksel los van het benzine-reservoir, toen Harbottle voorbij kwam op den weg.

„Wat moeten wij beginnen, Bingo?" zeide de schoone dame die in de auto zat, met kostbaar bontwerk aangedaan.

„Ik weet het waarlijk niet," — zeide Isherwood, — „de laatste druppel is opgebruikt."

Harbottle was nu juist dicht bij hen.

„Vraag dien man, Bingo," — beval de schoone vrouwe.

„Vriendje!" — riep Isherwood, — „zou je mij misschien kunnen zeggen, hoe ver het hier nog is van de naaste garage?"

Harbottle bleef staan. „Ik weet het niet," — zeide hij, — „ik ben er niet zeker van."

„Wij hebben al onze benzine opgebruikt. Er is geen druppel meer over. Is dat niet verdrietig?" — zeide de dame.

„Ik zou toch denken dat er in het naaste dorp wel een garage zal zijn."

„Dat zou ik ook denken," — zeide Harbottle.

„Dan zal ik daarheen moeten wandelen en wat benzine meebrengen, — dat is alles."

„Best, dan wacht ik je hier. Blijf niet te lang weg, Bingo."

Mijnheer Isherwood en Harbotte gingen tezamen.

„Hoe ver denkt u te gaan?" — vroeg Isherwood, terwijl hij Harbottle een sigaar aanbood uit een krokodil-lederen koker.

„Neen, dank u zeer... O, ik heb geen bepaald doel."

„Och, kom," — zeide Isherwood, — „dat lijkt mij heel genoegelijk. Maar ik geef er toch de voorkeur aan te tuffen. Zoo'n voetreis dunkt mij toch een weinig eenzelvig, niet waar?"

„Dat kan ik niet tegenspreken... maar ik sta nu eenmaal alleen op de wereld..." en hier begon Harbottle zijn bijzondere omstandigheden te verhalen aan dezen vreemdeling, zoekende naar benzine.

„Het is u wel tegengeloopen, verduiveld tegengeloopen," — zeide Isherwood.

„En zoo ben ik nu hier terecht gekomen. Ik trek van de eene plaats naar de andere en intusschen tracht ik de draden van het leven te ontwarren."

„Ik vond juist, toen ik u zag aankomen, dat u er zoo somber uitzag, — maar dat verwondert mij nu in het geheel niet. Het lot heeft u zwaar getroffen, — dat kan niemand ontkennen."

„En ik zie heelemaal geen uitweg. Overal dezelfde doellooze verwarring, en wij zijn met ons allen daarin gevangen."

„Dat dunkt mij een gevaarlijke stemming. Wanneer andere menschen u onrecht hebben aangedaan, dan is dat toch geen reden om uzelven nóg ongelukkiger te maken."

„Neen," — zeide Harbottle, — „dat is ook geen reden. Eigenlijk weet ik het zelf niet."

„Op die manier zou er geen herstel meer mogelijk zijn. Dan komt er nooit een eind aan al het getob. En eindelijk kunt u niet meer slapen en niet meer eten en wordt u onverschillig voor alles. U hebt onophoudelijk gedacht en gedacht en op het laatst weet u niet meer wat u denkt."

„Dat is volkomen waar," — zeide Harbottle, — „zoo is het mij gegaan."

„Dat kon ik wel denken. Er zijn veel menschen wien dat zoo gaat. Zij raken verward in allerlei gedachten, die niemand kan begrijpen. En dan beginnen zij te malen. Dat ondermijnt hen. Zij worden slap en machteloos en al hun

denken maken zij dienstbaar aan de ontdekking van gebreken in de wereld."

„Dat is precies mijn geval," — zeide Harbottle, — „maar ik zie toch geen kans om den rechten kijk te krijgen op de wereld en op de dingen in het algemeen."

„Maar waarom zoudt u met al die zelfkwellingen doorgaan?" — zeide Isherwood. „Het brengt u niet verder en de groote vragen worden daardoor niet opgelost. Het werkt niets dan kwaad uit. Het maakt een mensch somber en neerslachtig. Soms maakt het iemand zelfs krankzinnig. Doe uw best een houvast aan de dingen te krijgen en ga dan naar uw huis en begin dan alles te regelen. Maak een nieuw begin. Neem uw maatregelen om tot een echtscheiding te komen. Zorg dat ge u vrienden maakt. Blijf niet op een afstand van een ieder. Ga uit dineeren. Neem uw oude belangen weer ter hand. Bouw uw zaak op. Maak dat de menschen van uw bestaan hooren. Vul uw leven. Nu is het leeg. Ga op jacht en speel golf. Maak uw leven gelukkig, vul uw bestaan. Dat zal voor u een uitweg worden."

Christian Harbottle was aan een dood punt aangekomen, maar nu dacht hij bij zichzelven: „Misschien heeft die man gelijk. Mijn leven is leeg. Ik heb geen belangen. Ik ben een schipbreukeling en dat door mijn eigen schuld... Ik voel er veel voor om rechtsomkeert te maken."

Intusschen waren zij bij een dorp gekomen en troffen daar weldra een rijwielzaak met een mosterdgeel tinnen uithangbord, waarop het woord: Shell geschilderd was.

„Nu," — zeide Isherwood, — „hier scheiden zich onze wegen. Wees goedsmoeds en doe al wat ge kunt om uw ongeluk ten goede te keeren."

En Harbottle vervolgde zijn weg.

Gedurende eenigen tijd was Harbottle geneigd den raad dien hij gekregen had, ter harte te nemen. Het is gezonde taal. En practisch ook. Leef een vol leven. Maak vrienden. Een mensch behoort vrienden te hebben. Wat is er van al mijn vrienden geworden? De oude Tatlow, de schrijver. Sinds 1915 heb ik hem niet meer gezien. En Upjohn, —

Frank Upjohn, de jonge biologist... zelfs Dr. Saltmarsh was nog zoo kwaad niet. Vermakelijk.

Maar onmiddellijk volgde daarop de terugslag. Dat is alles heel goed voor sommige menschen. Maar ik kan dat niet doen. Ik kan nooit meer in dat leven terugkomen. Ik heb de deur achter mij dichtgetrokken en het slot afgedraaid. Het is eigenaardig, hoe iedereen dien ik ontmoet, mij bijna overtuigt, maar als ik er dan over begin na te denken, dan valt alles als een kaartenhuis ineen... Die man van de auto, wie hij dan zijn mocht, dik en blozend en kaal, met zijn opgetuigde pop van een vrouw en zijn Daimler-auto. Ik voel er niets voor om met hem en zijn vrienden in gezelschap te zijn. Ik weet dat er in zijn kop niets is dat waard zou zijn er ook maar één oogenblik over na te denken. Een vol leven. Is zijn leven dan vol? Ja, vol onnoozel, nietig tijdverdrijf. Het is altijd weer dezelfde geschiedenis. Schep moed. Zorg dat uw ongeluk ten goede keert. Zit niet bij de pakken neer. Werp het achter u.

Het moet alles van den grond af op nieuw begonnen worden. Maar daar zullen zij zich niet druk mee maken. Dat kunnen zij niet. Zij hebben in hun binnenste niets waarmede zij kracht kunnen aanzetten. Het is alles zonderling en averechtsch. Maar ik moet doorgaan. Ik wil weten of er een oplossing te vinden is. Ik voel dat ik moet.

En onder het zoeken daarnaar wil ik niet gehinderd worden. Geen Jebb en geen Sheppstone, geen motorman en geen agent van politie zal mij een zijpad opdringen dat zoogenaamd naar het geluk voert... Ik ga mijn eigen stillen gang met mijn zonde op mijn rug. Liever nog werd ik razend krankzinnig, dan dat ik weer in die zwakhoofdige onverschilligheid en traagheid verviel.

O, zeker, hun leven is vol, vol van hun eigen leugenachtig vermaak. Al de nevelen van de onzekerheid zijn nog beter dan die voortdurende verdooving. In elk geval weet ik dan toch zeker dat ik niets weet, terwijl zij zich inbeelden alles te weten.

Ik ga door... ik ga mijn eigen weg. En het is mij om het even waar die mij brengt. Mogelijk dat ik vroeg of laat toch nog terecht kom.

Er is iets in mijn binnenste dat mij voortdrijft en ik wil niet afdwalen. Zij doen allen hun best mij op zijwegen te dringen. Zij verkondigen dat die Zonde van mij volstrekt geen zonde is en dat ik mij dat maar inbeeld. Maar dat is niet waar. Ik zie duidelijk in dat het mij aan kennis ontbreekt, en dat ik al te gemakkelijk word afgeleid door sterke stroomen van vreugde en verdriet. Dat ik al te haastig haat en liefheb, dat mijn gedachten geen voet bij stuk houden en dat die overgroote volgzaamheid in mij en mijn medemenschen een werkelijke zonde is, een verachtelijke, afzichtelijke zonde.

Het is een zonde tegen den vrede van de wereld en tegen den verordineerden vooruitgang van het menschelijk geslacht. Daarvan ben ik diep doordrongen en dat is al vast iets. Die naargeestige, eenzame onderzoekingstocht is tenminste voor iets goed geweest. Hij heeft mijn oogen geopend. Hij heeft mij geleerd wat ik ben en wat de meerderheid der menschen is. Maar den weg die naar de redding voert, zie ik nog niet. De weg van het behoud? Het is eigenaardig hoe die oude, oude godsdienstige leuzen altijd weer opnieuw toepassing vinden.

Terwijl Harbottle deze dingen ernstig overdacht, hoorde hij een dof geblaas achter zich. Daar kwam de Daimler aangerold. Hij gleed voorbij. De dame glimlachte. Isherwood leunde naar buiten.

„Wilt u een eindje meerijden?" riep hij hem toe.

„Dank u!" riep Harbottle terug.

Isherwood wuifde met zijn hand en Harbottle bleef achter in een wolk van wit stof. En zoo gebeurde het dat Bingo Isherwood en zijn „Ezitred"-annonces voor altijd uit zijn gezichtseinder verdwenen.

Maar er kwam geen gemoedsrust over Harbottle, terwijl hij voortstapte. Voor zich uit zag hij niets anders dan verzwakking en dood. Is er dan geen hoop? Ik weet dat er voor mijn zonde geen vergeving bestaat. Het is er mee als met de kunst van Sheppstone. Zij is er nu eenmaal. Maar is er een weg van uitkomst, die mij van deze ellende bevrijdt en mij aan het leven teruggeeft en opnieuw waarde aan mijn leven schenkt,... ik bedoel niet voor

mijzelven, met mij is het gedaan, — maar voor de geslachten die na mij komen.

De zon was door de wolken gebroken en Harbottle voelde aanvechting onder een groepje boomen te gaan rusten. Hij lag daar lang-uit in de schaduw en zijn ranseltasch hing aan een tak boven zijn hoofd. Langs den weg dien hij had afgelegd, lagen over een zekere uitgestrektheid de steenen, die daar waren neergestrooid. Daarop kwam een vrouw op een rijwiel aanrijden. Zij had nauwelijks een el al waggelende langs den rand van die steenen gereden, toen haar achterband een knal liet hooren... Zij stapte af. Harbottle ging naar haar toe om te zien, of hij haar kon helpen.

„Een lek?" — vroeg hij.

„Ik ben er bang voor," — zeide de vrouw. Zij droeg een grijzen jumper met een rooden rand en roode figuurtjes er in. Zij had den eersten bloei der jeugd beslist achter den rug en zag er vermoeid en bestoven uit. Haar gezicht was innemend, maar ietwat zwak bij de mondhoeken en de kin.

„Moet u nog ver?"

„Ja," — antwoordde zij, — „nog wel zestien mijl."

Hij keek naar de documententasch van nagemaakt leer die achter het zadel was vastgeriemd.

„Hebt u gereedschappen bij u om te repareeren?"

„Ja, maar ik heb ze nog nooit gebruikt."

Harbottle hield het rijwiel vast en zeide: „Laat ons het maar eens probeeren."

„Ik zal de tasch losmaken," —zeide zij, maar Harbottle had het reeds voor haar gedaan.

„Geen wonder dat het gebeurd is," — zeide hij, — „het achterwiel was veel te zwaar beladen."

„Ja, dat weet ik," — zeide zij, — „het zijn allemaal boeken. Ik zal ze op de een of andere manier in mijn hand moeten houden. Stelt u belang in boeken?"

Harbottle was bezig de machine onderstboven te zetten en intusschen draaide het voorwiel langs zijn been.

„Vroeger stelde ik er veel belang in," — zeide hij haar.

„Dat dacht ik wel. Hebt u dat heerlijke boek gelezen

dat onlangs verschenen is, „Het Leven tot in Eeuwigheid?"

„Neen," — zeide Harbottle, terwijl hij met de instrumenten bezig was.

„Ik heb het hier bij mij."

Harbottle begon den band van het wiel te verwijderen, maar er was geen beweging in te krijgen.

„Wat zegt u van zoo'n band!" — zeide hij hijgende. „Hij moet er toch af." Maar het vorderde niet.

De vrouw had haar tasch opengelegd op het gras.

„Ik heb het in een goedkoope uitgaaf," — zeide zij.

„Daar gaat hij!" Toen begon hij naar het lek te zoeken. Eindelijk vond hij het: Een snee van een halven duim in den binnenband.

„Daar heeft een steen juist uw buitenband doorgesneden."

„Hoe is het mogelijk!" — zeide de vrouw. „Wie zou dat gedacht hebben!"

Hij haalde den steen er uit en wierp dien weg. Toen ging hij aan het werk met een stuk schuurpapier. Weldra waren zijn vingers morsig van solutie en men rook den sterken rubbergeur. Vervolgens perste hij een weinig solutie op een stuk papier...

„Het is heel vriendelijk van u," — zeide de vrouw. Eindelijk was het klaar en Harbottle stond daar, met den binnenband over zijn arm hangende, terwijl hij met de andere hand op de gekwetste plaats drukte.

„Ik heb hier nog een ander boek, waarvan ik zeker weet dat het u zal interesseeren. Het heet: „de Roepstem van Christus tot u" en zij hield een klein blauw boekje omhoog.

„U schijnt daar een massa boeken bij u te hebben," — zeide Harbottle.

„Ja, dat is mijn werk in de wereld."

„Uw werk?" — vroeg Harbottle.

„Ja. Zijn Woord rond te dragen."

„O, zeker, ik begrijp u."

„Misschien stelt u geen belang in godsdienstige onderwerpen?"

„Zeker doe ik dat. Heel bijzonder... Ik geloof niet dat

dit lapje houden zal. Aan de uiteinden krult het een weinig om."

„Misschien wilt u deze boeken wel eens inzien. Zij maken alles zoo helder en zoo eenvoudig."

„Dat is juist wat ik zoek," — zeide Harbottle en inmiddels werd al zijn aandacht in beslag genomen door de solutie die hij op het kronkelende lapje aanbracht.

„Hier is Een Boodschap voor ons allen," — vervolgde zij.

„Gelooft u er zelf in?" — vroeg hij, terwijl hij nog op het lapje drukte.

„Zeker doe ik dat. Ik weet het. God heeft het beloofd."

„Wat heeft Hij beloofd?"

„De eeuwige vreugde en het eeuwige leven voor allen die Hem zoeken."

„En is dat nu uw deel geworden? Ik bedoel, hebt u die vreugde en dat leven gevonden?"

„Ja," — zeide de vrouw, — „ik heb een volkomen geloof en vertrouwen in Hem. Ik weet dat Hij mij naar het Beloofde Land zal geleiden. Hier is een boek dat door een vromen Amerikaan geschreven is, hier worden de getuigenissen van de Profeten klaar en duidelijk gemaakt, hoofdstuk voor hoofdstuk en vers voor vers. De voorspellingen van de Openbaring worden hier uitgelegd, zoodat wij allen kunnen weten hoe de wil Gods thans in vervulling gaat."

„Maar ik geloof niet aan den onzin van al die wonderen," — begon Harbottle.

„U zult gaan gelooven, wanneer u het „Leven tot in Eeuwigheid" gelezen hebt of „de Heraut des Heeren."

„Neen, dat zou mij niet mogelijk zijn," — en hij begon den achterband om het wiel te wringen. Dit was nog veel moeielijker dan den band van het wiel los te maken. Eindelijk was de band weer op zijn plaats en kon hij de pomp gaan hanteeren.

„Hebt u wel eens nagedacht over de macht van de Gedachten?" — vroeg de vrouw, terwijl ze opnieuw uit haar voorraad putte. Dit boek heet: Denk zuiver! — het heeft millioenen menschen geholpen. Het beschrijft den weg van de gedachten en hoe de verdoling van onze ge-

dachten alle verwarring en kwaad in de wereld teweegbrengt. Het toont u den weg naar het zuiver denken en hoe dat gezondheid en geluk brengt en macht en invloed. Ik heb hier vandaag twintig exemplaren van verkocht."

„Twintig exemplaren?" zeide Harbottle.

„Zeker. En hier is een ander boek van denzelfden schrijver... Hebt gij Zedelijke Geestkracht? — Dat is bijzonder populair. Het leert ons van de macht van samentrekking gebruik te maken. Alles is mogelijk, wanneer wij wilskracht hebben. De Wil tot Gezondheid is het eerste hoofdstuk."

„Neen, ik begrijp het niet. Als wij kunnen willen al wat wij verlangen en als onze gedachten in een verkeerde richting kunnen gaan, — wat blijft er dan over van God en van ons geloof in Hem? Het schijnt mij toe dat die Vrije Wil alles in onze eigen hand legt."

„God heeft ons den vrijen wil gegeven," — zeide de vrouw, — „en wij kunnen leeren dien te ontwikkelen en ten goede te gebruiken."

„Ik zou juist willen weten wat het goede is... Hoe weet u wat goed is? Hebt u een maatstaf voor goed en kwaad?"

„Dit kleine boekje van Theodore Wilson Hatt maakt u alles glashelder."

„Dus een wegwijzer naar den hemel?"

„Ja, dat is het. Het is eenvoudig verwonderlijk. Nog pas gisteren heb ik een exemplaar verkocht aan een voorganger van de Wederdoopers."

„Maar waarom verkoopt u al die boeken? Verdient u daar uw levensonderhoud mee?"

„Ja. Ik colporteer voor het Gezelschap van den Tweeden Advent. Ik heb mijn heele leven aan dat werk gewijd."

„Ja," — zeide Harbottle, — „en voor al wat er moeielijks en verwarrends in het leven is, staat een verklaring in uw boeken."

„Juist. Zij wijzen den goeden weg, stap voor stap. Zij zijn geschreven door kundige mannen die hun heele leven gewijd hebben aan de studie van de Schriften. En al die boeken zijn verschenen in de verschillende uitgaven van de Uitgevers-Maatschappij van den Tweeden Advent, rood marokijnleer of verguld linnen en kartonnen rug.

Iederen dag verkoopen wij duizende exemplaren."

„Ik geloof niet dat ik de rechte man ben om te koopen... Maar in elk geval, het lek is nu hersteld."

„Ik dank u hartelijk... Het is heel vriendelijk van u geweest..." Zoo sprak zij en zij pakte haar bibliotheek van de zuivere gedachte weer in en ook de nieuwe luxe-uitgave van het Leven tot in Eeuwigheid in rood marokijn en toen bond zij het pak weer op haar bagagedrager.

„Ik hoop dat u geen punctures meer zult hebben," — wenschte Harbottle haar toe.

„Neen, dat hoop ik ook. Ik zou niet geweten hebben wat ik had moeten beginnen... ik heb er nog nooit een gerepareerd..."

„U zoudt in elk geval de Zuivere Gedachte hebben gehad," — zeide Harbottle met een glimlach.

„O, dat zal zeker eenmaal komen, wanneer wij allen meer geloof hebben."

„Dat zij zoo," — zeide Harbottle. „Goede reis en vaarwel."

„Vaarwel en duizendmaal gedankt!" riep zij, terwijl zij wegreed.

En toen verdween zij uit het gezicht.

„Wat moet dat een zonderling leven zijn..." dacht Harbottle, terwijl hij zijn tasch op zijn schouder nam en zijn weg vervolgde.

Er is een zondvloed van goedkoope godsdienstige lectuur, die is aangelegd op de armzalige vatbaarheid voor aandoeningen van lieden die onder hun behoeftigheid gebukt gaan. En hoevelen zijn er niet! Zuiver denken. Ontsluierde geheimen. Macht voor allen. Doe het haastelijk. Wie zal zeggen hoeveel van dit drukwerk iederen dag van de persen komt! Ik kan u leeren uw krachten samen te trekken. De Wil tot Slagen. Alles opgevuld met bijbelteksten en aanhalingen uit de Schrift. Theodore Wilson Hatt en alle anderen van zijn vak, die onvermoeid op hun schrijfmachine bezig zijn. Geen wonder dat in den ouden tijd die tooverkunsten met geweld onderdrukt werden. Wegwijzers. Gaat snel daarheen. Zorg dat gij godsdienst hebt, dan kan u niets meer gebeuren. Bestel

dadelijk mijn boek over de Inwendige Kracht. Al weer een nieuwe methode van „Werp het achter u". Het is vreemd.

Neen, Dit zijn altemaal bochten en uitvluchten waardoor een mensch allicht reddeloos verdwalen kan. Valstrikken voor gedachtelooze en trage zielen. Kronkelpaden. Er is maar één weg en dat is de rechte weg. Er is geen bevrijding mogelijk van deze schuld en dezen last der zonde dan door het afsterven en de wederopstanding van mijn eigen nietig ik. Er bestaat geen wegwijzer, die ergers heen leidt. Geen onfeilbaar Pad ten hemel. En wat den last aangaat, dien moet ik gelaten dragen, totdat hij zonder mijn toedoen van mijn rug valt, totdat ik deze aangeboren traagheid gedood heb en deze onbekwaamheid om de werkelijkheid van het leven tot één bezield tafereel samen te voegen. Maar zal dat ooit gebeuren? Daar ben ik lang niet zeker van.

Hier verliet Harbottle den grooten weg en sloeg een voetpad in dat door een bosch leidde.

„Het is hier beter dan op den heirweg," — fluisterde hij. De zon stond hoog aan den hemel, maar het licht werd door de boomen gedempt. Zijn pad voerde hem omlaag in de schaduw en langs een zandkuil, waarin oude rommel, asch en oudroest lagen opgestapeld. Verbogen en misvormde wielen. Blikken, eens gevuld met pijnappelen en abrikozen en corned-beef, — men zag er nog de etiketten op. Ook kannen waarvan het handvat gebroken was en theepotten zonder tuit. Scherven aardewerk en badkuipen zonder bodem. Oude jampotten en de overblijfsels van een geëmailleerde bak. Koolgruis en asch van het keukenfornuis. Schillen in verrotting en halfvergane couranten. Ineengetrapte kartonnen doozen. Boven en tusschen alles uit trok de blauwe omslag van een boek de aandacht van Harbottle. Het was een school-atlas. Hij bukte en raapte het op, schudde het uit. Het was verfrommeld en gevlekt door regen en theebladen. Hij las: Beknopte Atlas, 64 kaarten, uitgegeven door S. J. Littlejohn, prijs 4/6.

Binnen den omslag waren deze woorden geschreven: Alice Mary Winterfold St. Andrew-school, by Bristol.

En Harbottle peinsde er over, hoe vreemd het was dat het boek hier tusschen al dien afval terecht was gekomen... En ook hoe vreemd, dat hij het hier vinden moest. Het schijnt dat de dingen soms zonderling worden dooreengemengd. Zij drijven stroomafwaarts... zonder doel... Zoo ook ik en deze atlas. Hij stond daar en sloeg de vochtige en gevlekte bladen om. Hij las: Astronomische Geografie, en hij zag daar blauwe en gele figuren en daarnaast stond gedrukt Mars, de Maan enz.

Op het volgende blad vond men het Westelijk en het Oostelijk halfrond en met blauwe, roode, groene en gele plekken waren de wereldzeeën aangeduid. Daarop volgde Mercator's Projectie, — een kaart van den plantengroei en van de zeestroomen, — van de dichtheid der bevolking van de wereld, — van de verschillende menschenrassen, — van de handelsbeweging, — van de godsdiensten...

Harbottle staarde lang op elk blad en hij zeide bij zichzelven: In elk geval is het hier toch voorgesteld als één geheel. Dat moet men niet vergeten. Met dat oog had ik nog nooit een atlas bekeken. Dit maakt de aardoppervlakte tot een eenheid voor mij. Dat toont dat het alles samenpast met zijn blauwe zeeën en zijn bergketenen. Hier is geen grens getrokken tusschen recht en onrecht. Het zegt niet dit is goed en dat is kwaad. Hier zijn geen scheidsmuren opgetrokken tusschen godsdienst en godsdienst. Het stelt alleen duidelijk zichtbaar vast hoe de dingen zijn. Het vaste land en de kusten, de dalen en de vlakten, de rivieren en de heuvels... Dat maakt onze omgeving bijzonder duidelijk. Hier ben ik dus, op dit onbeduidend kleine plekje, waarop staat „Britsche Eilanden", hier sta ik naar dezen atlas te kijken, en hier dichtbij wandelt Rachel rond met iemand anders. Mijn plaats wordt mij vriendelijk en beslist aangewezen. Daar op die grootere plek, daar is „Egypte", daar heb ik brieven gesorteerd en daar op die groote gele vlek, „Siberië", daar

wonen millioenen andere menschelijke wezens, die naar hun dagelijksch werk gaan, of mogelijk wel niet. En allen zijn vatbaar voor aandoeningen, zij hebben kinderen... zij sterven... Dat alles kan men uit zoo'n atlas leeren. Ik zie hier waar zij zijn. Het is eigenaardig al die dingen zoo nauwkeurig te kunnen zien. Daar zie ik bijvoorbeeld de „Perzische Golf", de juiste vorm, de juiste verhouding, zoo nauwkeurig als een landkaart maar zijn kan. Hier hebben wij nu de Zuivere Gedachte. Deze atlas is de vrucht van jaren en jaren Zuiver Denken, telkens weer verbeterd door nieuw onderzoek. Wat is dat eenvoudig, duidelijk en precies. Hier is geen aarzelen, maar weten. Het is volkomen zekerheid. Niets kan die onbetwistbare zekerheid schokken. Dat trekt mij zoo daarin aan. Het is zoo geruststellend te weten dat deze dingen werkelijk zoo zijn. En of ik nu naar Borneo, naar Tasmania of naar Spitsbergen ga, daar blijf ik toch altijd in betrekking met de overige wereld, — juist precies daar, op dat bijzonder stuk land, met die bijzondere kunstlijn en die omtrekken. Het geeft zoo'n rust te weten dat die oude atlas betrouwbaar is, dat hij mij niet maar iets wijsmaakt. Ik kan er zoo vast op bouwen. Daar heb ik vroeger nooit aan gedacht. Hier is iets dat zeker is. Geen theorie. Geen huismiddeltje. Een deugdelijk feit. Een groote massa van onwedersprekelijke kleine feiten, die op verstandige wijze bijeen gevoegd zijn tot een begrijpelijk geheel. Zoo'n atlas is een prachtig ding. Het is een onschatbaar juweel, een voorbeeld van menschelijke scherpzinnigheid dat ons het recht geeft trotsch te zijn op onzen trap van ontwikkeling in de voorwaartsche beweging der menschheid. Het is het eenige betrouwbare boek in de heele wereld. Alle nietige menschelijke belangen zijn daarbuiten gehouden. Niemand kan hier een eiland aandoen of een rivier bevaren, omdat hij dat nu eenmaal wil, of omdat iemand hem daarvoor betaalt... Deze atlas is een openbaring voor mij. Hij geeft mij het gevoel dat er ergens een straal van hoop is. Wanneer het menschelijk verstand in staat is na verloop van jaren met bijna bovenmenschelijk geduld en inspanning die oneindige hoeveelheid bijzonderheden vast te leggen en in kaart te brengen van oceaan en vasteland,

van rivieren en eilanden en landengten, van steden en dorpen over de heele aarde, wanneer het dit alles kan doen — zooals het dat gedaan heeft — wanneer het de zonde van de aangeboren traagheid kan overwinnen en dezen atlas samenstellen, zou dat verstand dan ook niet een stap verder kunnen gaan en den toekomstigen vooruitgang van het menschelijk ras kunnen uitteekenen? Het is een reusachtige, angstwekkende taak... Maar is het mogelijk? Ik weet het niet... Ik ben er niet zeker van. In elk geval heeft deze atlas mij een lichtstraal gebracht. Hij heeft althans voor een oogenblik mijn last een weinig lichter gemaakt. In mijn hart dank ik al die onvermoeide onderzoekers en reizigers en pioniers, al die ontdekkers en zeevaarders... Hun Zuiver Denken heeft ten slotte dezen atlas in de wereld gebracht, die niet meer kost dan 4/6... Denk eens aan. Duizende en duizende hoofden hebben daar eeuwen lang aan gewerkt zonder hoop op belooning. Duizende en duizende menschenlevens zijn gebleven in die zeeën en woestijnen, alleen om nauwkeurig vast te stellen hoe de oppervlakte van de aarde thans gevormd is. En dat kost maar 4/6. En als ik dan denk aan dien pooveren Theodore Wilson Hatt, die zijn opgesierden onzin in rood marokijn de wereld inzendt...

Dit onschatbaar juweel, deze atlas ligt hier verworpen tusschen den afval... en die vrouw gaat langs de wegen en prijst haar „Zedelijke Geestkracht" aan... Neen, ik kan het niet begrijpen. Ik ben er niet zeker van.

Dezen atlas bewaar ik. Hij is het eenige waarin ik vertrouwen kan stellen, het eenige dat ik tot nu toe ontdekt heb en dat niet verandert en wankelt. Misschien dat hier of daar een denkbeeldige grens betwist is, maar het geheel is en blijft wat het is. De Gobi-woestijn heeft zich niets aangetrokken van den oorlog. En de Himalaya blijft altijd dezelfde. Hij is standvastig en laat zich niet wegredeneeren. Hij is er en daarmee uit. Nu spreken de menschen nog van paarlen voor de zwijnen... Op den vuilnishoop... de eenige lichtstraal van mijn bevrijding tusschen het aanveegsel.

Harbottle borg den goedkoopen school-atlas in zijn tasch en hervatte zijn reis. En onder het gaan bleven zijn

gedachten bezig. De kortaangebonden zelfzucht van Sheppstone, zijn kunst, zijn boomen, zijn weilanden, ik ben Sheppstone... Wat was dat alles anders dan een goedkoope Zedelijke Geestkracht van hetzelfde merk als van Theodore Hatt? Wat wordt zijn kunst bleek en onbeduidend als men ze naast één bladzijde van dien atlas legt! Wat blijft er over van zijn schakeeringen in den dampkring vergeleken met die duidelijke omtrekken van de Irawadi? En zijn schets van de jagende wolken boven een van regen doorweekt weiland, — wat is het? Vergeleken met de nauwkeurig weergegeven verwikkeling van het Skagerrak, is het niet meer dan een kinderspel. Hij zegt het ook zelf, — misschien dat de een of andere idioot er lust in heeft het in zijn staatsiekamer op te hangen... maar als ik ze naast mijn atlas leg, dan zijn alle Meesters van de Oude en de Nieuwe School niets anders dan een wind, die voorbijsuist en verdwijnt. Er is veel dat voor kunst doorgaat en toch niet beter is dan Hatt's onfeilbaar pad naar het paradijs. Een tijd lang prikkelt het de verbeelding en geeft het een aangename gewaarwording... Misschien dat er eens een tijd komt, waarin de kunstenaar zijn kunst op deugdelijke wetenschappelijke kennis zal kunnen grondvesten. Maar eer het zoo ver is, telt hij niet mee... Hij is buiten de beweging en het is niet de moeite waard dat wij ons daar druk over maken. Zoo zie ik het tenminste in. Maar ik mag niet zeggen dat ik er zeker van ben. Het schijnt mij alleen zoo toe. Maar met dien atlas ben ik volkomen zeker. Daar kan ik vast op bouwen, daar twijfel ik geen oogenblik aan. Daar sta ik op vasten grond en ik weet dat hij stevig en degelijk is.

Aan het einde van dat voetpad en dichtbij de plaats waar het weer met den grooten weg samenviel, was een nieuw geschilderde wegwijzer, en hij las daar:

Shrove Heyford 3½ mijl

en de naam van die plaats deed hem in gedachten een oogenblik stilstaan. „Shrove Heyford, — dat is de plaats waar de jonge Upjohn vroeger met zijn eenige zuster

woonde. Hoe heette zij ook weer?... Elsie?... Elinor?... ik ben het vergeten... Ik zal er toch even aangaan en eens zien of hij er nog woont en wat hij tegenwoordig uitvoert. Het is best mogelijk dat hij in den oorlog gesneuveld is."

Gesneuveld, waarschijnlijk gesneuveld, — zoo zwierven zijn gedachten verder... Wij leven nu eenmaal in een wereld vol rampen,... oorlog, hongersnood en pest... Op dit oogenblik sterven er millioenen in Rusland. En hoevele millioenen lijden er aan ongeneeslijke ziekten, kanker, tuberkulose en longontsteking... Overal dood en verderf en daarbij dan nog de groote rampen, oorlog, aardbevingen, werkstakingen, brand, overstrooming... En daarenboven nog onze eigen moedwil, onze onverdraagzaamheid en onze vooroordeelen, onze onverstandige voorkeur en tegenzin... Waar dient dat alles toe? Wat is er eigenlijk aan de hand? Wanneer het maar mogelijk was een algemeen overzicht te krijgen van al dat drijven, maar wij staan, elk van ons, te veel op ons zelven. Wij kunnen ons niet opwerken om alles te overzien. Dat is juist het hopelooze van het geval. Grauw en troosteloos is het vooruitzicht. Of eigenlijk is er heelemaal geen uitzicht.

Toen zag hij een kleine springende gedaante uit de verte naderen, hinkende met een zonderlinge beweging, terwijl een groote Sint-Bernard hond vooruit liep.

Harbottle keek aandachtig naar het vreemde instrument waarmede die man zich voortbewoog, iets dat met riemen boven de elleboogen was vastgemaakt en dat nu eens deed denken aan den drievoet onder een camera, dan weer aan een polsstok en eindelijk aan een paar stelten. Klipklap, klipklap daar kwam hij aan met een ongeloofelijke snelheid, met het gewicht van zijn lichaam op één been, terwijl het andere stijf en onnut boven den grond zweefde. En naast en vóór hem sprong de groote Sint-Bernard.

Eindelijk zag Harbottle het aangezicht van den man met zijn groote, ronde schildpadden brilleglazen en zijn breeden vastbesloten mond.

„Daar is Upjohn!" riep hij luid.

Upjohn's huppelbeweging hield plotseling op en hij stond daar stil, terwijl één been zich nog een weinig be-

woog, als de slinger van een klok, tusschen die zonderlinge krukken die aan zijn armen bevestigd waren.

„Welk een toeval dat ik u hier moet ontmoeten!" — zeide Harbottle.

„Ik heb niet het flauwste vermoeden wie u is," — antwoordde de jonkman, — „maar u schijnt mij te kennen."

„U is toch Upjohn, niet waar?"

„Ja, dat is inderdaad mijn naam."

„Dan zult u u mij toch zeker wel herinneren,... Harbottle."

„Wel, is het mogelijk! Ja, nu herken ik je. Ik zou je waarlijk niet herkend hebben. U is wel veranderd. U is veel veranderd en ouder geworden. Het spijt mij dat ik je geen hand kan geven. Maar wat ter wereld heeft je hierheen gebracht?"

„Een voetreis," — zeide Harbottle.

„Wat een verrassing! Je wilt zeker wel met mij mee naar huis gaan? Wat doet dat mij een genoegen! Wat is dat al lang geleden dat wij samen gebabbeld hebben. Dat was nog vóór den oorlog, niet waar?"

„Dat geloof ik ook."

„En hoe gaat het met je vrouw? Nog altijd dezelfde van vroeger? Flink en vroolijk en opgewekt?"

„Ja,... ja...," antwoordde Harbottle en hij wist niet wat hij verder zou zeggen.

„Dat doet mij genoegen,... ik ben blij dat te hooren. Waarom is zij niet met je meegekomen. En hoe gaat het met je zoons, met George en hoe heette ook weer de andere?"

„George en Theodore. Zij zijn beiden dood. Zij zijn gesneuveld in den oorlog."

„Goede hemel! Dat spijt mij, dat doet mij leed. Dat is een droevig ongeluk. Dat moet een ontzettende slag voor je vrouw geweest zijn."

„Ja," — zeide Harbottle op doffen, eentonigen toon, — „dat is het ook geweest." En hij dacht verder, — Mary was de naam, Mary Upjohn, hoe kon ik denken dat het Elsie was,... het lijkt er niets op.

„Hier, Leo! Kom hier, oude jongen!" — en het dier sprong tegen hem op. — „Mary zal heel blij zijn, ik had

Leo mee uit genomen voor een wandeling. Weet je waarom wij hem Leo noemen?"

„Neen, waarom dan?"

„Naar Galileo. Het is een groote hond, vind je niet?"

„Ja, een prachtig dier," — zeide Harbottle, — „en hoe gaat het met Mary?"

„O, heel goed."

„Is zij nog niet getrouwd?"

„Neen, zij gelooft niet in het huwelijk."

„Och, kom."

„Neen, maar dat zal ik je alles wel eens vertellen. Ik denk dat je nu wel honger zult hebben."

„Ja, dat kan ik niet ontkennen. Ik heb mijn twaalfuurtje heelemaal vergeten."

„Wel, dan moet je wel erg verstrooid zijn geweest."

„Ja, dat was ik ook."

„Nog altijd in de dagbladschrijverij? Of in een nieuw vak?"

„Neen, ik heb alles aan kant gedaan. Dat is voorbij."

„Maar je hebt toch nog de Evening, niet waar?"

„Neen, ook niet, ik heb alles neergelegd."

„Maar hoe is dat in zijn werk gegaan?"

„Ik weet het zelf niet. Ik zou het je niet kunnen uitleggen. Het is ook niet op ééns gebeurd. Ik ben heel langzaam den stroom afgedreven. Dat is alles."

„En wat zegt mevrouw Harbottle daar wel van?"

„Niets, niets."

„Ik ben een en al verbazing. Ik had nooit gedacht dat je uit de journalistiek zoudt scheiden. Daar zal Mary van opkijken. En wat voer je nu tegenwoordig uit? Iets bijzonders. Of teer je nog op je oude herinneringen? Schrijf je je gedenkschriften? Zoo iets van Veertig in Fleet Street?"

En intusschen was Harbottle bezig al zijn moed bijeen te zoeken om zijn springenden vriend uit te leggen wat er met Rachel gebeurd was.

„Hoor eens," — zoo begon hij, — „het is beter dat ik het je maar zeg. Veel beter. Rachel is heengegaan."

„Rachel?" — riep Upjohn uit.

„Mijn vrouw. Zij is weg."

„Wat bedoel je daarmee? Heengegaan? Waarheen?"

„Dat weet ik niet. Zij is het huis uit gegaan en zij heeft mij aan mijn lot overgelaten. Met een anderen man. Een jonge majoor. Dat is alles."

„Wie had dat ooit kunnen denken!" — riep Upjohn uit. „Dat zou ik nooit geloofd hebben. Mevrouw Harbottle weg met een anderen man! Het is onmogelijk!"

„Het is een feit," — zeide Harbottle met doffe, kleurlooze stem.

„Het is verbazend... En je beide zoons ook weg?"

„Ja."

„Dan kan ik begrijpen dat je niet vroolijk bent. Dáárdoor ben je zoo verouderd. Wat doe je nu?"

„Niets."

„Ja, dat is misschien nog maar het beste. Het doet mij werkelijk leed dat te hooren. Overal waar je ziet, is ongeluk... Hier zijn wij thuis... Kom binnen en maak het je gezellig."

Zij waren bij een huisje gekomen dat met klimop begroeid was en dat een weinig op zij van den weg stond, ongeveer een kwart mijl van het dorp zelf. Hij vond daar Mary in een soort van khaki gewaad en hooge laarzen en met een tuinschaar in haar hand.

„Mary," — riep haar broer, terwijl hij naar het tuinhek sprong, als een jongen die haasje-over speelt, — „hier komt de oude Harbottle boven water!"

„Harbottle?... O, ja, nu herinner ik mij... Wel, wat is dat aardig!" — en zij kwam het tuinpad af om hem te begroeten. Hij zag haar aan met haar donker golvend haar, recht van het voorhoofd opgenomen, hetgeen aan een Egyptisch beeld deed denken.

„Hoe gaat het je?" — vroeg Harbottle.

„Heb je wat voor hem te eten, Mary? De arme man is uitgehongerd. Hij heeft vandaag nog niets gehad. Hij maakt een voetreis."

„Zoo'n gelukskind!" — zeide Mary, — „daar heb ik mijn leven lang naar verlangd. Wat zou je zeggen van een blikje zalm en dan wat vruchten en dessert na?"

„Ik zou het heel, vriendelijk van je vinden," — zeide Harbottle en hij legde zijn tasch in de hal af.

Mary Upjohn straalde van gezondheid en levenslust, van onbezorgdheid en overstroomende levenskracht.

„Is dat nu geen heerlijk buitenkansje dat wij Harbottle hier hebben?" — babbelde zij. — „Ik zie hier nooit iemand anders dan juffrouw Williamson en je kunt je niet voorstellen wat een oude artisjok dat is..."

Harbottle deed zijn best haar vragen te ontwijken omtrent zijn vrouw, omdat haar broeder het beter had gevonden haar niet op de hoogte te brengen, terwijl hijzelf zich reinigde van het stof der wegen. Maar zij zeilden er voorspoedig doorheen, en ten laatste ging Mary de kamer uit.

„Ik merk wel dat jelui er naar verlangt over vreeselijk ernstige dingen te spreken... Ga dus je gang. Ik geef je permissie. Dan ga ik voor de linnenkast zorgen..." En meteen was zij verdwenen.

„Het spijt mij, Harbottle," — zeide Upjohn, — „het was toch beter geweest als ik het haar gezegd had."

„O, dat komt wel terecht. Zij heeft een benijdenswaardig temperament. Het moet heerlijk zijn zoo te wezen."

„Zeker," — zeide de jonge biologist, — „maar voor een deel is het een rol die zij speelt. Zij is op de een of andere manier in een ontzaggelijk wespennest terechtgekomen. Zij is één en al indruk en aandoening... en als er een scheurtje in komt, dan wordt het gevaarlijk."

Er volgde een oogenblik van stilte. Harbottle wilde er niet verder op ingaan en Upjohn was bezig zijn pijp met een pennemes te ledigen.

„Zij is in aanraking gekomen met een kolonie van het Eenvoudige Leven in Malvern en nu twee jaar geleden is zij met een dichter daarheen vertrokken. Het was een soort van vrije liefde. Maar het heeft geen stand gehouden. Het heeft niet langer dan zes maanden geduurd. Er kwamen geweldige botsingen. Hij is er van doorgegaan met een vrouwelijke schilder-studente. Toen is Mary woedend verliefd geworden op den zoon van een dominé, die niets liever verlangde dan met haar te trouwen. Maar daar had zij geen zin in. Zij zeide hem dat hij naar den duivel kan loopen en dat zij er voor

bedankte zijn bijzit te worden. Daarna is zij er weer van door gegaan met een doodarmen muzikant. Dat was een vreeselijk mensch. Ik zie hem nog voor mij met zijn bakkebaarden en zijn breede zwarte das en een geweldigen hoed. Dat is allemaal op niets uitgeloopen. Dansen en rooken en anders niets. Een soort van zigeunerleven. Zij is er nu eenmaal aan gewend en zij verlangt mannen om zich heen te zien en toch wil zij niets hooren van trouwen of van kinderen en dat alles. Het is een hartstocht die halverwege blijft steken. Het is er haar alleen om te doen de gewone gebruiken over boord te gooien en zich ergens in vast te werken... het is een nieuwerwetsch meisje. Zij is van een goed soort. Alleen wat baldadig. Ik kan haar standpunt best begrijpen. Zij verkiest niet de slavin van den een of anderen man te worden. Zij wil alleen doen wat zij verkiest en wanneer zij het verkiest en zooals zij het verkiest. Dat is haar heele levensbeschouwing. Maar het is toch een moeielijk geval. Het maakt dat zij nooit waarlijk gelukkig is. Het bezorgt haar een onrustig leven. Ik bemoei er mij niet mee. Maar met dat alles komt zij tot niets en dat begint zij nu ook te merken."

„Vreemd," — zeide Harbottle, — „zij ziet er zoo onbezorgd uit."

„Ja," — antwoordde Upjohn, — „ik geloof dat zij en haar lotgenooten haar eigen plaats in het wereldplan hebben. Zij spelen een moedwillig spel. Het moet een dieper liggende oorzaak hebben."

De groote Sint-Bernard lag aan de voeten van zijn meester in het vuur te kijken.

„En," — zeide Harbottle, — „wat zegt de wetenschap? Heeft zij den Steen der Wijzen al gevonden?" en genoegelijk en behagelijk leunde hij achterover in zijn armstoel.

„Neen," — zeide Upjohn, — „de wetenschap heeft niets te zeggen, — althans niets tot de uitwendige wereld."

„Zij is net als de kunst, niet waar?"

„O, de kunst heeft een boodschap of een ideaal of iets waar zij uitdrukking aan wil geven..."

„Ik weet het niet," — vervolgde Harbottle, — „maar heeft de wetenschap dan geen werk dat waarlijk helpt?"

„Bedoel je een soort van verheven wet?"

„Ja, of tenminste iets stelligs."

„Neen," — antwoordde Upjohn, — „ik geloof niet dat zij dat heeft. Wij vervolgen onzen weg van onderzoek en aanteekenen en nieuw onderzoek en verbeteren. Dat is ons werk. Wij hebben te doen met dingen die bewezen en aangetoond kunnen worden. Wij onderzoeken de feiten en wij verzamelen ze. Maar wij hebben het nog niet tot één enkele theorie gebracht."

Het verminkte been hield hij onbewegelijk voor zich uit en zijn krukken stonden tegen zijn stoel geleund. Harbottle zag hem aan en het was hem, alsof er in dat arme kreupele wezen nog een ander zinnebeeld van een vernietigd leven lag.

„Mijn ondervinding is," — zeide Harbottle, — „dat het leven in zijn geheel een lange, onafgebroken herhaling van rampen is, een pijnlijke overgang van de geboorte naar het ontbindingsproces en ik geloof dat er voor geen van die beide toestanden een afdoende reden voorhanden is. Ik heb een zwakke hoop dat het eenmaal mogelijk zal zijn het leven te grijpen en het te ordenen. Maar niet vóórdat de menschen weten wat hun te doen staat en zij ook geneigd en bekwaam zijn daarnaar te handelen. En daarvoor zijn menschen noodig, die niet dadelijk worden meegesleept door elke strooming van aandoening en strijd en tegenspoed. De schok van mijn persoonlijk verlies en van de verwoesting van mijn huiselijk leven, heeft mij tot dat inzicht gebracht. En ik zie nu heel duidelijk dat mijn onvermogen om een houvast te krijgen aan de feiten van het leven en de ondoelmatigheid van mijn bestaan en mijn aangeboren traagheid, vermenigvuldigd met die zelfde gebreken van alle andere Harbottles, als een repeteerende breuk zonder einde oploopt tot een werkelijke zonde tegen den vooruitgang van het menschelijk geslacht."

Hier hield hij op. En de jonge man van de wetenschap schoof zijn zwartgerande brilleglazen over zijn koepelvormig voorhoofd.

„Ik begrijp je denkbeeld," — zeide hij, — „maar ik ben genoodzaakt het van een ander standpunt te zien."

„Ik luister."

„Wanneer ik het goed versta, dan zie je in dat alles niets anders dan menschelijke bedrijvigheid. Zuiver menschelijk en persoonlijk. Een zaak van kloppende harten en inwendige aandoeningen. Daarentegen zie ik alles als kracht. Het heele menschelijk geslacht zie ik samengehoopt met al wat leeft en adem heeft, daarin begrepen de zwam en de blinde mijt, die op het lichaam van den meikever huisvest, de insectenetende planten en millioenen andere levensvormen, die meerendeels uit vier hoofdelementen bestaan, koolstof, waterstof, stikstof en zuurstof, met ijzer, fosforus, zwavel, soda, potasch, kalk, chloor en waarschijnlijk jodium... In al je oorlogen en expedities, in al het opbouwen van de eene beschaving na de andere zie ik niets anders dan de eeuwigdurende werkzaamheid van die chemische bestanddeelen. Dat is alles wat het tot mij zegt. De grondoorzaak van al dit verschijnen en verdwijnen in deze wereld."

„Ja," — zeide Harbottle, — „ik begrijp je. Je wilt zeggen dat ik niets anders dan een chemische kracht ben. Maar dat verklaart dan toch nog niet de kracht van die chemische verbinding. Er moet één enkele kracht bestaan waar al wat wij waarnemen, organisch en anorganisch, een deel van uitmaakt."

„Het is mogelijk," — zeide Upjohn, — „maar weten doen wij het niet."

„Maar zoek je daar dan niet naar?"

„Neen. Zulk een onderzoek zou het tegendeel van wetenschappelijk zijn. Wij moeten er ons op toeleggen de feiten te onderzoeken zonder de geringste vooropgestelde theorie. Dat is juist het verschil tusschen wetenschap en godsdienst. Het wetenschappelijk verstand tracht tot de feiten van het kenbare heelal te komen vrij van alle persoonlijke belangen en van alle persoonlijke voorkeur. Dat is heel moeielijk, zelfs voor het verstand dat daarin volledig geoefend is. Een mensch is nu eenmaal geneigd door zijn persoonlijke verlangens de dingen te kleuren."

„Maar iedere man van wetenschap is een menschelijk wezen. Hij is geen God." — Zoo begon Harbottle en het was of hem die woorden gemeenzaam in zijn ooren

klonken, alsof hij ze vroeger al eens had uitgesproken. Inderdaad had hij hetzelfde tot Sheppstone gezegd.

„Dat is waar," — zeide Upjohn, — „maar wij bouwen dan ook niet op één enkelen man van wetenschap, die zich wellicht inbeeldt dat hij de waarheid heeft gevonden. Zijn proefnemingen en zijn gevolgtrekkingen worden herhaald en onderzocht en gewijzigd duizend malen door duizend hoofden in verschillende deelen van de wereld. En zelfs dan is de zaak nog niet afgedaan. Wanneer ik bijvoorbeeld bezig ben met het kleurenbehoud van de insecten, en mijn onderzoek er op heen schijnt te wijzen, dat dit kleurvermogen een geheel ander karakter heeft, — dan is het mogelijk dat ik daarin gelijk heb. Maar anderen kunnen ook gelijk hebben. Er zullen dan nog vele duizende proeven genomen moeten worden, eer wij mogen hopen tot een vaststaande gevolgtrekking op dat punt te komen."

„Dat alles geef ik toe," — zeide Harbottle, — „maar zou er dan tusschen al uw werk, al dat wetenschappelijk zoeken en tasten en mijn wereld hoegenaamd geen aanraking zijn?"

„Jij bent een van de veel levensvormen en ieder persoon telt mede in de ontwikkeling van het heelal. Dood of levend, de molekulen waaruit je bent samengesteld, het gewicht van ieder atoom, elke aanpassing, het heeft alles zijn beteekenis. Er is geen betrouwbare wetenschappelijke standaard ter onderscheiding van levende en levenlooze stof. De materie is dezelfde, haar invloed en haar vormveranderingen zijn gelijk. Alleen in de rangschikking is een verschil. Elk van ons beiden is een zeer bijzondere schikking van de materie. Van den oorsprong van het leven weten wij tot dusver niets. Maar het schijnt dat deze molekulen, waarin gedurende de geleidelijke afkoeling van de aarde kiemen waren ontstaan, er onvermijdelijk toe zijn gekomen zich te vermenigvuldigen en dat deze werkzaamheid van voortplanting de bron is van alle levende wezens die wij heden ten dage aanschouwen, — ook van de menschheid."

„Ik kan dat alles zonder al te veel moeite begrijpen," — zeide Harbottle, — „maar wat drijft jou — een bijzondere samenvoeging van levende materie — tot deze moeizame

onderzoekingen? Waarom doe je dat? Daarvoor moet je toch iets hopen of verwachten. Wat beweegt je daartoe? Wat is voor jou het belang van een ontdekking in verband met de beschermende kleur van den vleugel van een kever? Wat is ten slotte het nut daarvan?"

„Ik onderstel," — zeide Upjohn, — „dat het niets anders is dan een chemische reactie in mij op zekere prikkels. Mijn verstand bestaat uit een bepaalde moleculaire stamenstelling en moet daarom op een bepaalde manier reageeren. Maar ik zou het niet nauwkeurig kunnen zeggen... De zielkunde is nog altijd in haar kindschheid."

„Je wilt zeggen dat je een aandrang voelt dat te doen... dat je een neiging hebt tot dat geduldige proces dat men een wetenschappelijk onderzoek noemt."

„Daar zal het waarschijnlijk wel min of meer op neerkomen."

„In werkelijkheid dus zuivere zelfzucht. Een aangename streeling van je denkvermogen. Je wordt dus gedreven door een zekere aandoening, die je doet staren op zekere feiten en de samenvoeging van die feiten, — een soort van verzamel-liefhebberij, zooals een jongen dat stadium doormaakt met postzegels en vlinders en cigaretten-kaartjes."

„Ik had de zaak tot dusver nog niet van dien kant bekeken, maar het is zeer wel mogelijk," — antwoordde Upjohn.

„Maar voel je dan niet de onuitsprekelijke doelloosheid en de uiterste nietigheid van dit alles? Wij leven in een wereld die vernield is door den oorlog, dus feitelijk door onze eigen verdwaasdheid, en intusschen ben jij aan het spelen, — o, heel ernstig, dat geef ik graag toe, maar toch aan het spelen, — met je eigenaardig speelgoed, het opwekken van wetenschappelijke aandoeningen. Je voelt een aandrang de oplossing van bepaalde vragen te zoeken. Het is de bekoring van een geheim die je gevangen houdt. Je bent als een man die door een soort van manie bevangen is voor het oplossen van raadsels en rebussen. Jouw letterraadsel draagt den naam van de beschermende kleur. Maar je ziet geen kans het in eenig verband te

brengen met deze wankelende en stuiptrekkende wereld waarin jij en ik moeten leven."

„Je beziet het van je eigen zeer persoonlijk standpunt, Harbottle. Je verlangt dat de wetenschap bij je zal komen en je hoofd zal streelen en dan tot je zeggen: kom, kom, het is alles in orde... waar was je zoo bang voor?... maar dat is nu eenmaal niet de roeping van de wetenschap. Zij zwoegt langzaam en geleidelijk verder en heeft geen aandacht voor jou en mij en voor ons korte spookleven. Zij gaat verder, altijd verder."

„Zij kan toch niet verder gaan zonder de menschheid, — hoe zou zij dat kunnen? De wetenschap is nu eenmaal een zaak van menschen, evenals de liefde en de voortplanting. Je denkt je haar onpersoonlijk en koud, maar in werkelijkheid is zij opgebouwd op het bestaan van vele duizenden menschenhoofden. Het is een zuiver menschelijke uitvinding, die logische denkwijze die er op uit is de feiten te omschrijven en te rangschikken. Zij bestaat niet buiten de menschheid en den dag waarop de menschheid ophoudt te bestaan, is het ook met haar gedaan."

Hier hield Harbottle op, verbaasd over zijn eigen welsprekendheid. „Zoo is het," — vervolgde hij, — „en toch schijnt het je niets te kunnen schelen, wat er van het menschelijk geslacht terechtkomt. Daar blijft mijn verstand voor stil staan."

En intusschen rookte Upjohn zijn pijp.

„Maar dat is het werk van den maatschappelijken hervormer. Dat is de plicht van den staatsman en van den staathuishoudkundige. Je kunt toch niet verwachten dat de wetenschap dat ter hand zal nemen en daarin op zal gaan."

„Maar, mijn beste jongen, je staat er toch al midden in. Je kunt er nooit buiten blijven. Je bent nu eenmaal in het Menschelijk Spel betrokken, of je dat wilt of niet. En je moet helpen, — of tenminste je moet het verlangen hebben om te helpen..."

„In laatste instantie," — zeide Upjohn met zijn diepe, rustige stem, — „in laatste instantie helpen wij ook. Je weet evengoed als ik dat de vooruitgang van de menschheid berust op de toepassing van wetenschappelijke kennis

op de dagelijksche behoeften. Denk maar eens aan alles wat wij nu kunnen doen,... draadlooze telegrafie, de vliegmachine, de onderzeebooten en wat niet al meer..."

„Dat is alles heel mooi," — zeide Harbottle, — „maar ik ben er toch niet zoo zeker van.. neen, lang niet zeker dat al die dingen werkelijk een hulp zijn geweest. Het heeft aan de mechanische uitvinding een geweldigen stoot voorwaats gegeven, — maar dat is ook alles, zoover ik er over oordeelen kan. Het heeft jou zoo min als mij een redelijken grond gegeven voor ons leven. Waartoe zijn wij bestemd? Dat zou ik willen weten. Je meent dat het je gelukt is je buiten de menschelijke alledaagschheid te houden, die men het leven noemt, — maar dat is niet waar. Het is komen aanrollen en het heeft jou evenals ons allen meegesleept. Het heeft je uit je laboratorium weggerukt en je de wereld ingeslingerd... en het heeft je verminkt zooals het mijn arme jongens verminkt heeft. En ook mij heeft het verkreupeld en gekwetst en gemarteld. Je kunt niet aan de buitenzijde blijven. Die hoogheid is pure bluf. Waar treedt de wetenschap op om iets waarlijk nuttigs te doen? Waar gaat zij gewetensvol aan het werk met al haar koninklijke zorg en geduld en onvermoeid vorschen naar de waarheid, om den oorlog voortaan onmogelijk en het leven veilig te maken, om de ziekte uit te roeien... Zij moet er nog aan beginnen."

„De geneeskunst en de heelkunst...," begon Upjohn.

„Ik weet het, ik weet het," — vervolgde Harbottle zeer opgewonden, — „dat is alles heel mooi. Maar het gaat bij stukjes en beetjes. Je hebt geen groot gezicht op het geheel. Je weet niet van een drijfkracht die de menschheid verbindt. Je laat een armzalig, kleinzielig, kortzichtig fabrikantje de ontdekkingen toepassen die je gedaan hebt — en dat tot schade van de gemeenschap. De gulzige begeerten van dezen of genen persoon of soms van een groep personen wier geldzucht er op uit is voordeel te halen uit de toepassing van wetenschappelijke kennis op handelsbelangen, brengt ze tot de vervaardiging van allerlei soort van duivelsche toestellen en chemische samenstellingen, die er op zijn aangelegd het laatste overschot van menschelijken trots en oprechtheid te ver-

nielen, — van de eenvoudigste vervalsching tot de laatste wreedheid, het vergiftige gas... Zoo gaat de wereld voort.

„Neen," — antwoordde Upjohn, — „ik geloof dat je een weinig naast de waarheid bent. De toepassing van de wetenschap op de werken der verwoesting mag dan een feit zijn, maar dat kan men aan de wetenschap nooit verwijten. Wanneer de menschheid een aanvechting voelt om met vuur te spelen en wanneer zij er lust in heeft zichzelve op die manier te vernielen, wie zou dat dan kunnen beletten? Je kunt toch niet van de wetenschap verlangen dat zij haar werk staakt, alleen omdat een bende idioten er pleizier in hebben met T. N. T. in de lucht te vliegen?"

„Maar dat is niet hun verkiezing. Daar wilde ik juist op komen. Zij weten niet beter. Het zijn allen Harbottles, evenals ik. Zij weten niets en zij weten niet eens dat zij niets weten en daarom verlangen zij niet iets te weten. Dat is de zonde van de onwetendheid en de traagheid, die over de heele wereld verspreid is. Wij kennen het innerlijk bestaan van de dingen niet en de wetenschap wil het ons niet zeggen. Daar ligt de zonde. Je bent in het bezit van een zekere wetenschap. Maar je bewaart ze min of meer in het duister met behulp van bijzonder moeilijke vaktermen. Daarentegen vergun je aan menschen van een hebzuchtige en inhalige natuur, die er altijd op uit zijn geld te maken, om in je laboratorium te komen grazen totdat zij iets gevonden hebben dat geschikt is om aan de markt te worden gebracht. Dan roepen zij: hallo, hier heb ik iets geschikts, hier is een nieuwe uitvinding van een machinegeweer dat tienduizend kogels uitbraakt, in plaats van vijfduizend, — dat kunnen wij aan de Engelsche regeering verkoopen, — hoeveel moet dat kosten?... of soms ook nemen zij het weg zonder te vragen. Dat is jelui zonde van de traagheid. Je waart onverschillig omtrent de toekomst van de menschheid en daardoor loopt nu je geliefde wetenschap zelve gevaar, zonder dat je dat inziet. Je beweert dat je daar rustig kunt zitten met je fleschjes en buisjes en dat de wereld dan mag ondergaan. Maar dat zal ook het einde van je wetenschap zijn, van al je aangenaam onderzoekingswerk en van al je zorgvuldig

omschreven feiten. Je ziet het lijdelijk aan, dat die gekken de wetenschap door de wetenschap vernielen... Ik weet het niet... ik kan het niet beslissen... ik ben er niet zeker van..."

„Maar," — zoo begon Upjohn, — „ondersteld voor een oogenblik dat je gelijk hebt — ik geef dat nog niet toe — wat zou je dan meenen dat wij zouden kunnen doen om aan die toepassing van de wetenschap een einde te maken?"

„Je zoudt ons dan kunnen toonen waar de wetenschap met ons dagelijksch leven samenvalt. Je zoudt ons de Eenheid van alle materie kunnen toonen. En ook de Eenheid van alle kracht. Dat alle levende en alle doode materie één geheel vormt. Dat zou alle dingen tezamen verbinden. Dat geeft ons een soort van fundament waarop wij voort kunnen bouwen. Het legt een zekere verbinding tusschen mij, Harbottle, en een korenbloem, bijvoorbeeld. Dat is al iets. Maar het zou nog meer doen, het zou alle Harbottles, zwarte, bruine, roode, gele en witte in ons verstand verbinden en dat zou het begin kunnen zijn van een vereenigde werking van onzen kant. Waar de wetenschap een eenheid van krachten ontdekt heeft, daar behoort zij die mij aan te wijzen, — omdat ik anders in mijn onwetendheid gevaar zou loopen de proeven en de werktuigen te beschadigen. Dan ben ik gevaarlijk, als een stier in een porseleinwinkel en wanneer je niet tot mij wilt komen en je wetenschap op mij toepassen, dan zul je ondervinden dat ik je wetenschap tegen jou zal gebruiken en tegen mijzelf en tegen iedereen."

„Er is misschien iets waars in al hetgeen je daar zegt, Harbottle, maar het blijft toch vaststaan dat wij geen tijd hebben om je op de hoogte te brengen. Wij kunnen ons bijzonder werk niet in den steek laten om aan jou en anderen de beginselen van de wetenschap te gaan bijbrengen. Daar weten wij zelven ook niet genoeg voor. Ons heele leven is nog niet lang genoeg om iets van beteekenis uit te voeren. Je zult toch niet van mij of van een ander die met bijzonder werk bezig is, verlangen dat wij populair-wetenschappelijke voordrachten gaan houden?"

„Neen, neen, zoo bedoel ik het niet, je begrijpt mij

verkeerd, Upjohn, geheel verkeerd. Al wat ik zeggen wil, is dit... je moet zelf de wetenschap op mij toepassen en niet dulden dat er op mij proeven worden genomen en dat ik zelfs op honderd verschillende manieren verminkt word door menschen, die de verkoopbare resultaten van je onderzoekingen gekocht of gepacht hebben. Dat is niet behoorlijk, — voor jou niet en voor mij niet. Je speelt op de gevaarlijkste manier met de allergevaarlijkste dingen en je stelt anderen in de gelegenheid mij met zekere vergiften en helsche machines te vernielen, mij en mijn leven en mijn geluk... en het hunne ook ten slotte. Dat moest je niet doen. Ik heb er natuurlijk niets tegen dat een ernstig man wetenschappelijk werk doet, maar wel heb ik er tegen dat Jan en Piet en Klaas de wetenschap toepassen zonder een wetenschappelijk man te raadplegen over de gevolgen die daarvan te wachten zijn."

„Maar het spreekt toch van zelf," — zeide Upjohn, — „dat de wetenschap hoegenaamd geen belang stelt in de praktische ontwikkeling van haar theorieën en ontdekkingen. Dat ligt geheel en al buiten haar kring."

„Maar dat is juist wat ik beweer," — vervolgde Harbottle, — „het is je plicht daar belang in te stellen."

„Daarvan ben ik volstrekt niet overtuigd," — zeide Upjohn. „Neen, de wetenschap behoort ter beschikking te zijn van een ieder die zich de moeite wil geven haar te veroveren. En onder degenen die haar machtig worden, zijn er altijd enkelen die een slecht gebruik van haar maken. Daar zul je eerst een einde aan kunnen maken, wanneer de menschen minder vervuld zijn van winstbejag en meer begeerig naar de waarheid van de dingen."

„Dat ben ik volkomen met je eens, alleen zou ik willen vragen, of de wetenschap geschikt is die gezindheid te ontwikkelen."

„Ik meen dat de opvoeding tegenwoordig verstandiger en wetenschappelijker is dan vroeger..."

„Ja, maar zij werkt alleen bij brokstukken. Zij leert een knaap dat water is samengesteld uit zuurstof en waterstof, dat dit kan worden aangetoond en dat de formule daarvoor is H_2O. Maar waar knoopt dit nu aan met het leven van dien knaap, met zijn cricketspel en zijn aan-

groeiende geslachtsdriften en al die kleine dingen uit zijn dagelijksch leven?"

„Wanneer het werkelijk noodzakelijk is — en ik houd het daar stellig voor — dat de menschheid een meer wetenschappelijk gezicht op de dingen krijgt, — dan zal dat ook zeker komen, — dan moet dat komen."

„Maar onderstel nu eens dat de wereld van kwaad tot erger gaat, onderstel dat deze werktuigelijke beschaving onherstelbaar en ongeneeslijk in stukken valt, — wat dan?"

„Dan zou dat een deel van de groote evolutie zijn," — meende Upjohn.

„En wat wordt er dan van je wetenschap?"

„De wetenschappelijke onderzoekingen zullen in een wereld zonder orde moeten ophouden. Maar de chemische bestanddeelen van het heelal zullen hun werk vervolgen, — zij zijn van geen enkele beschaving afhankelijk."

„Neen, maar de beschaving is afhankelijk van hen."

„Ja, dat is waar."

„En dat behoorde een ieder te bedenken. Dat zou ons dan een aansporing kunnen zijn in onzen ijver voor den vooruitgang."

„Ik geloof dat er veel waars is in hetgeen je zegt, maar mijn verstand verzet er zich nu eenmaal tegen iets als onherroepelijk juist en volstrekt te erkennen. Ik moet een breed gelid van deugdelijke argumenten vóór mij zien staan, eer ik tot een slotsom kan komen."

„Natuurlijk. Zoo gaat het mij ook. Er is niets waarvan ik volkomen zeker ben. Dat maakt mij het leven zeer moeielijk. Ik kan nooit tot zekerheid komen."

„Maar dat heeft je toch niet belet mij voor te schrijven wat de wetenschap moet doen en niet moet doen."

„Ja, dat heb ik gedaan. Daar heb je gelijk in. Dat is inderdaad heel vreemd. Ik raak eerst in geestdrift over iets en als ik er dan nog eens goed over nadenk, dan zit ik weer tot over mijn ooren in den twijfel. Ten slotte weet ik het niet. Dat is mijn eigen persoonlijke zondelast. Dáár ben ik tenminste zeker van."

„Wel, dat verwondert mij," — zeide Upjohn, — „ik heb er nooit aan gedacht de onzekerheid als een zonde te

beschouwen. Het allereerste wat men in de wetenschap leert, is juist te kunnen zeggen: ik weet het niet. — Dat kan nooit een zonde zijn. De zonde ligt daarin, dat je jezelven wijsmaakt, dat je het weet — zonder een deugdelijk bewijs."

„Ja," — zeide Harbottle, — „maar het doel van de wetenschap is toch te weten. Een zekerheid vast te stellen. Om zooveel klaarblijkelijkheid bijeen te verzamelen, dat de wet voor goed gevestigd is en niet meer kan worden omgestooten. De waarheid te veroveren en haar te kennen, dat is het doel van alle wetenschappelijk onderzoek, niet waar?"

„Ja, dat zou ik ook meenen."

„En nu voel ik dat al ons persoonlijk ongeluk, al onze oorlogen en opstanden door de zonde van de Onwetendheid veroorzaakt worden."

„Ik kom van de eene verbazing in de andere," — antwoordde Upjohn, — „dat vind ik een zonderling begrip. Misschien is er een deel waarheid in. Ik ben geen wijsgeer. Ik voel mij als een visch op het droge in al die quaesties van goed en kwaad. Ik laat dat over aan de priesters en de zielkundigen van de toekomst. Het gaat boven mijn bevatting."

„Zijn de beide genieën van plan tot morgenochtend daar te blijven zitten?" — riep Mary op eens naar binnen.

„Het is al half twaalf!" — riep haar broeder.

„Het is niet mogelijk!" — zeide Harbottle.

„Er is een bed in de logeerkamer voor Harbottle, als hij dat wil."

„O, zeker, het is veel te laat om nog verder te gaan."

„Goeden nacht!" — zeide Mary. — „Ik hoop dat het bed u bevallen zal," — en zij ging zingende heen.

Toen het ontbijt was afgeloopen, nam Harbottle afscheid van Upjohn, en Mary vergezelde hem een eindweegs naar Monk's Burdock, aangezien zij bemerkt had dat zij een plaat voor haar kodak moest koopen en bovendien een portie stoofappelen.

Zij droeg een oranjezakdoek losjes om haar nek geknoopt en de tegenstelling daarvan met haar donker haar

deed haar op een zigeunerin van goeden huize gelijken. Zoo dacht althans Harbottle.

Hij voelde zichzelf ouwelijk en verschrompeld naast haar welgebouwde en lenige gestalte, gekleed in een fladderenden Russischen jumper, met een kort hemd, grijze zijden kousen en zeer hoog gehakte schoenen. En zij babbelde maar altijd door: „Ja. Wat was dat jammer van zijn oog."

„Zijn oog?" — vroeg Harbottle.

„Ja, die arme jongen! Heb je het niet opgemerkt? Hij heeft nog maar één oog... het andere is van glas."

„Neen," — zeide Harbottle, — „ik had het niet gezien... hij heeft er ook niet over gesproken."

„Wij waren bang dat hij het andere ook verliezen zou. Wat was dat een treurige tijd! maar hij heeft nooit geklaagd. Maar laten wij liever over een vroolijker onderwerp spreken. Ik heb een afschuw van den oorlog."

„Ja," — zeide Harbottle, maar het was hem niet mogelijk iets te vinden dat vroolijker was.

„Dans je?" — vroeg zij hem.

Die vraag raakte Harbottle aan als een schok.

„Ik... dansen?... neen... nooit..."

„Waarom niet? Dat is toch al te erg. Het is een heerlijke lichaamsoefening... Je bent een vijand van het leven, niet waar?"

„Neen, dat ben ik niet. Maar er is mij zooveel gebeurd. Het leven is zoo heel anders voor mij geworden..."

„O, er is mij ook heel wat gebeurd... Ik heb een ontzettenden tijd achter den rug. Maar waartoe dient al dat treuren? Het gaat alles zoo gauw voorbij. Een mensch kan evengoed door het leven dansen... Knappe, innemende jongelui... Je glijdt en je zweeft..." — en hier begon zij te neuriën en op haar hooge hakjes te dansen.

„Ga door," — zeide Harbottle, — „het doet mij goed iemand te zien die zich gaan laat en die niet bij de pakken neerzit. Ik zie dat graag."

„Het leven gaat te snel en het is te moeielijk voor zoete liedjes..." en zij begon weer te neuriën...

„Prachtig," — zeide Harbottle, — „het is heerlijk je zoo gelukkig en opgewerkt te zien..."

„Gelukkig?" — riep zij uit, — „mijn hemel! niemand is gelukkig. Dat komt tegenwoordig niet meer voor. Dat is ùit den tijd. Gelukkig zijn wij niet meer. Wij zingen en dansen en dat is nog maar het beste."

„Ik ben somber," — begon Harbottle.

„Dat is nooit goed," — zeide Mary, — „ik wensch je toe dat je niet langer zoo verduiveld ernstig zult zijn. Dat herinnert mij er aan dat ik vandaag bij den Zigeuner moet gaan eten."

„Waar is dat?"

„In Soho. Een aardig woord, vind je niet? Soho. De klank doet mij al pleizier. En beste menschen zijn het daar ook. Het is een volmaakt plekje... Soho."

„Doet Frank wel eens mee aan je wedren door het leven?"

„O, neen, nooit. Dat heeft hij nooit gedaan. Hij is veel te veel verdiept in zijn biologie en in zijn walgelijke, kruipende insecten. Foei, de wetenschap... daar komt nooit iets goeds van... Het is alles dor en geleerd... het is als de ingewanden van doode kevers..." en zij rilde.

Zij waren langzamerhand Monk's Burdock genaderd.

„Wat zijn jelui met je beiden een vreemd paar!" — zeide Harbottle.

„Ja, zijn wij niet kluchtig met ons beidjes?" — stemde zij toe. — „Wij zijn juist de tegenhanger van elkander. Ik ben blij dat Frank binnenkort weer naar Oxford gaat, naar zijn stoffige biologische proeven en dan smeer ik 'm naar Londen en begin ik daar den rondedans."

„En wordt je dat nooit moe?"

„Nooit. Hoe zou dat ook kunnen? Er is altijd weer iets anders. Tooneel en dansen en dineeren, rijden, praten en lachen. De wereld, het vleesch en de duivel. Het is te grootsch om het in woorden uit te drukken. Ik verlang er bijzonder naar, Adolf Sheppstone te ontmoeten. Ik hoor dat hij van de echte goede soort is, lange haren en baard en al wat er bij hoort. Hij spreekt nooit en áls hij spreekt, dan gooit hij je een vreeselijken vloek in je gezicht.. het is een prachtmensch."

Harbottle aarzelde, maar hij zeide niets.

„Hij is de koning van de kunstwereld. Maar hij komt

niet voor den dag, wanneer dat verlangd wordt. Dat vind ik juist zoo mooi van hem. Hij is eenig. Overweldigend."

Hier scheidden zij in de hoofdstraat van het dorp, tegenover den winkel van den drogist, waar een veelvuldige reclame prijkte: Neem een Kodak mee. Harbottle drentelde even rond, besluiteloos welken kant hij uit zou gaan. En toen liep hij verder.

Hij bleef voortdurend aan die beiden denken. Broeder en zuster. Mary en Frank. Mary met al haar onvoldane verlangens naar leven en beweging, naar de opwinding van nieuwe gewaarwordingen, al zouden zij dan ook nog zoo alledaagsch zijn, — en haar broeder opgaande in het geduldig onderzoek van scheikundige verbindingen, — ook zeer alledaagsch. Rustig geduld en rustelooze beweging. Terugwerking op prikkels, — zooals Upjohn zou zeggen. Zij reageert op dansmuziek en kluchtspelen en hij op visschen en insecten. Zonderling. Zonderling.

Nog maar zoo kort te voren waren zijn gedachten gedragen door het beeld van het vroolijk aangezicht van dit kortharige moderne meisje en nu begon hij al weer te lijden onder den terugslag. Het was ook bij hem de reactie op haar prikkel. Want er ging inderdaad een prikkelende kracht van haar uit. Maar die prikkel werkte toch niet versterkend. Neen, het was een prikkel als van alcohol, — en nu volgde de uitputting.

Zij behoort ook tot de Harbottle-soort, — zeide hij tot zichzelven. Wel anders, maar toch met dezelfde zonde van traagheid en onoprechtheid. Zij durft niet te denken. Het is hetzelfde geval. Het is vrees, — een verachtelijke vrees voor zichzelve. Zij is een masker en zij bedriegt zichzelve. Dat is de zwaarste zonde van allen. Anderen voor te liegen, moge slecht zijn, — maar jezelve voor te liegen... Evenals duizend anderen wil zij geen muziek hooren, die droefgeestig is. Zij moet dansmuziek hebben om in een vroolijke stemming te blijven. Het is hetzelfde als dat je je altijd moest bedrinken. Het is ook een bedwelming. Zij is beschonken. Zij zijn allen dronken van den warreldans van het leven. Lachende, met goud opgevulde geraamten dansen de Shimmy. Zij dansen voortdurend hun Shimmy, uit vrees dat zij een oogenblik

bij vergissing zouden denken. Al zijn zij niet ontwikkeld, zij heeft hersens, maar zij belet ze te werken.

Wat Upjohn aangaat, die ploetert geduldig voort. Hij stapelt het eene bewijs op het andere. Den een of anderen dag zal dat werk die Shimmy-dansers grijpen. Het zal ze op duizend verschillende plaatsen aanklagen en het zal ze pijnloos uitroeien nog eer zij geboren zijn. Als dat niet gebeurt, dan zijn wij ten doode opgeschreven, dat zie ik duidelijk in. Maar Upjohn ziet dat niet. Hij ziet niet in dat zijn zorgvuldige en nauwkeurige onderzoekingen van den vleugel van een mug een nagel te meer zijn aan de doodkist van de hersenloozen. Toch is het zoo. Hij ziet geen verband tusschen de wetenschap en zijn zuster. Maar ik zie dat wel. Zonder het te weten, legt hij de eerste grondslagen van een Levensplan dat zijn zuster en al haar soortgenooten buitensluit. Het is het begin van het einde voor hen.

In elk geval helpt Upjohn er aan mede den last van mijn zonde op te lichten, al gelukt hem dit dan ook nog niet. Maar hij is bezig. Soms begin ik te denken dat ik daarin een weinig vooruitga, dat ik iets vorder op mijn Pelgrimsreize. Deze zonde die ik draag, heb ik nu al stevig beet. Ik begin nu al een flauw begrip te krijgen van het doel dat ik najaag.

En toch weet ik het niet... toch ben ik niet zeker.

Misschien zijn mijn vage gedachten niets anders dan de uitwerking van mijn eigen persoonlijk verlangen naar gemoedsrust. Misschien is dat mijn jazz-dans, mijn drijven om tot de waarheid der dingen te komen... Ik ben daar nog lang niet zeker van.

Daar stond hij te staren naar de oude kerk van Long-Milton, met haar grijze grafsteenen, haar groene heuveltjes en haar weerhaan, — een bevallig oud kerkje opgetrokken van natuursteen, met een iepenboom die zijn schaduw wierp over den ingang.

Ik zal naar binnen gaan en even een kijkje nemen. Hij ging het kiezelpad op en toen de kerk in. Daarbinnen hing die eigenaardige geur van muf laken, vochtige steenen en oud eikenhout, dien men in alle kerken aan-

treft. Er was niemand in de kerk en de doffe weerklank van zijn voetstappen op den vloer weerklonk langs de pilaren en kaatste terug van den toren. Het licht werd getemperd door de blauw en groen en rood geschilderde vensters. Harbottle nam zijn tasch van zijn rug en zette ze neer op een bank, — de metalen gespen van de riemen rinkelden en lieten een echo hooren. Heilig, heilig, heilig... glinsterde in gouden letters van een scharlakenrood altaarkleed. Er was een atmosfeer van vrede en rust. Een wonderbare vrede. Koel en ongestoord. De groote steenen pilaren aan beide zijden maakten een indruk van standvastigheid. Een stille verhevenheid. De oude eiken preekstoel met zijn snijwerk en het nummer van het Gezang:

254

Gezang, nummer 254.

Eind'loos houdt Gods liefde stand.
's Levens last valt zwaar te dragen...

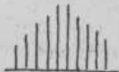
Hij herinnerde zich dat Gezang. Juffrouw Muggeridge had het hem in zijn kinderjaren in zijn hoofd gehamerd.

En nu liep Harbottle, eenzaam en verlaten, daar in die holle ruimte. Hij ging naar den lezenaar van den Voorzanger. Daar lag de groote Heilige Bijbel. Hij sloeg het zware boek open en werktuigelijk keek hij op de bladzijde voor hem:

„En God zag op de aarde, en zie, zij was ver-
„dorven, want alle vleesch had zijn weg op de
„aarde ten verderve."

Er is veel waarheid in dat woord, — zeide Harbottle luid en hij schrikte van zijn stem die tegen de balken omhoog weerkaatste.

Welk recht heeft een man als Jebb in een plaats als deze? — vroeg hij zichzelven af. Het is een plaats voor zwijgende monniken en vermoeide bedevaartgangers — zooals ik. Zelfs het nieuwe orgel met zijn stijgende en dalende lijn van glinsterende pijpen paste in de stemming van rust en vrede die over het geheel lag uitgespreid.

En overal weer het Groote Zinnebeeld, — het Kruis. Mijn Kruis. Mijn last. En hij zag naar het geschilderde glas van het raam aan de oostzijde. Maar hij wendde zijn blik weer af.

Neen, dat is niet goed, — fluisterde hij, — dat is een godslastering, hem zoo ellendig en uitgeput voor te stellen... dat bederft alles.

Harbottle geraakte onder den indruk van die verlaten ruimte. Hij bleef daar staan. De eindelooze herhaling van dat Zinnebeeld hield hem gevangen. Op den grooten Bijbel het Kruis. Op het altaar een glinsterend koperen Kruis. Overal een Kruis.

Het is een grootsch Zinnebeeld, — zeide hij. — Vroeger heeft het mij nooit veel gezegd. Er moet toch iets in liggen dat de moeite waard is. Iets verhevens. Iets waarnaar ik zoekende ben. Er is hier ongetwijfeld een soort van heilige rust die niet van Upjohn en van zijn scheikundige bestanddeelen uitgaat... Dat moet het zijn. Deze plaats straalt vrede uit... Maar die vrede gaat voorbij. Ja, het is alles de uitwerking van koolstof en zuurstof en de rest. O, zeker, deze plaats zegt mij duidelijk: kom, kom, alles is in orde, wat zoudt ge vreezen? — wanneer nu maar al die schoone zinnebeelden en die verheven tempelbouw op werkelijkheden gegrondvest waren. Waar steunt dit alles eigenlijk op? Als ik maar dit: Heilig, heilig, heilig! — in overeenstemming kon brengen met het: koolstof, koolstof, koolstof, van Upjohn. Waarom zou dat niet kunnen? Dat is het eenige wat hier ontbreekt. Hier zou ik in staat moeten zijn mijn last af te leggen en mijn zaligheid te vinden. Maar dat kan ik niet. Mijn zonde ligt nog op mij. Er is hier niets wat mij helpen kan. Alles spreekt van de redding door het lijden van een ander. Het is dezelfde toovenarij van juffrouw Muggeridge. Dat is het gebrek. Het weigert te denken. Het is evenals Sheppstone en als Mary. En het wil het zoeken naar de zekerheid niet beginnen, omdat het zich inbeeldt de waarheid al gevonden te hebben, de waarheid en niets dan de waarheid. Het durft de eenheid van het leven niet aan. Het durft zelfs niet te trachten te bestaan.

Maar vooral wil het niets weten van de vergelijkende ontleedkunde en van al wat daaruit voortvloeit.

De bekoring was voor Harbottle gebroken. Er was geen vrede meer. Alleen leegheid en de zonderlinge relieken van het verleden.

Hier viel zijn oog op een steen die in den muur gemetseld was:

BLAD DER EERE

1914—1918

Nooit heeft een mensch grooter liefde gehad dan Hij.

JAMES WILSON.
WILLIAM LAWSON.
ARTHUR POWER.
STEPHEN POWER.
WILLIAM PIKE.
ALBERT HOBBS.
ARTHUR W. KEMP.
GUY WILKINSON.
THOS A. BRADY.
ALFRED MANN.
GEORGE BOOTH.
FREDK SMITH.
JOHN STORRIDGE.
SAML GROVER.
JACOB LOVELL.
CHAS HOPKINS.
RICHD SHIRWELL.
FRANK KINGHAM.

Hij bleef daarnaar kijken. Zij waren allen dood. Het waren er achttien. George en Theodore waren ook dood. Kingham. Dat was de naam van dien drogist waar ik Mary gebracht heb. Misschien wel een zoon van dien man. Dood, gesneuveld. Evenals mijn beide jongens. Wat deed deze plaats om zoo iets te beletten? Om het al jaren en jaren geleden te beletten? Wat doet zij om den volgenden grooten oorlog te voorkomen? Wat doet zij? Weet zij? Ik ben er niet zeker van. Toen Harbottle door den vleugel ging om zijn tasch te halen, voelde hij dat de ruimte hem verstikte met haar zonde van traagheid en onverschilligheid. Hij ging naar buiten, de frissche lucht in. En toen hij de deur uitkwam, zag hij dat er confetti op den grond waren gestrooid.

Een bruiloft, — zeide hij bij zichzelven. Trouwen. Rachel, Zijn vrouw. Zij waren destijds ook in zulk een plaats getrouwd. „Voor goede en kwade dagen"... Trouwen en sterven. Confetti en grafsteenen. Het groote

Kruis bekommerde zich alleen om de gewone voorvallen in het leven. Het liet de zonnen ronddwarrelen in het groote raadsel van de schepping waarvan de telescopen en de microscopen spraken. Hetzelfde oude lied. Menschelijke aandoeningen... Mary Henriëtte Henkins met Alfred Hubert Hodge. Alsof dat eenig belang had in een wereld die niet weet...

„Ter Nagedachtenis van Elizabeth Jane Glover,
gestorven 23 November 1895."

Gehouwen in onvergankelijken steen, — alsof dat even belangrijk was als een vergroote fotografie van den achterpoot van een kaasmijt! Waarom wordt die niet in steen gehouwen?... Ik blijf altijd in dezelfde onbeslistheid over alles.

Zoo zocht Harbottle weer den grooten heirweg, vol verwijtingen tegen de kerk en al wat zij verkondigde, omdat zij knutselde met kleine begripjes van de Harbottle-familie, in plaats te zoeken naar de eenheid van de levensfeiten.

Hij dacht er niet meer aan, hoe hij nog maar weinig uren te voren Upjohn onder handen had genomen, omdat de wetenschap zich niet met hem bemoeide, met hem en zijn verwoest huiselijk leven. De last der zonde drukte hem nog en hij zag geen duidelijk voorgeschreven weg dien hij gaan kon. Het was een Harbottle die er de Kunst, de Wetenschap en den Godsdienst een verwijt van maakte, dat zij niet iets deden, waarvan hij zelf niet zeker was dat zij het ooit zouden kunnen doen.

En moede en troosteloos, vervolgde hij zijn weg.

Een eind verder verdeelde de weg zich in tweeën en de wegwijzer die naar de ééne zijde wees, zeide hem: Much Bedding 8¼ mijl.

„Much Bedding!" — zuchtte Harbottle, — „8¼ mijl! Niet meer dan acht mijlen van Roselea!" Vol verbazing bleef hij naar den wegwijzer staan kijken. Dus moest hij in een kring hebben rondgeloopen. Hij had het in het geheel niet opgemerkt.

Daar klonk van verre het geluid van een motorhoorn en Harbottle ging op zijde.

„Hallo, oude heer!" — hoorde hij een bekende stem hem toeroepen en de tweepersoons-motorriets van den dokter gleed hem voorbij.

Harbottle keerde zich om en herkende Dr. Saltmarsh, met zijn vroolijk, gerimpeld gezicht en zijn witten knevel.

„Wil ik je thuis brengen, oude heer?"

Thuis? Thuis?... „Roselea."

„Ja, ja,... Heel graag," — zeide Harbottle, die plotseling het besluit nam, weer naar zijn huis terug te keeren.

„Je ziet er aardig bestoven en vermoeid uit," — zeide de dokter.

„Ja, dat is waar," — zeide Harbottle, en hij keek naar zijn beslikte schoenen.

En suizend ging het karretje vooruit.

„Ver weg geweest?" — vroeg de dokter.

„Ja, een heel eind," — antwoordde Harbottle. — „Een klein voetreisje, begrijpt u, om eens wat afleiding te hebben."

„Ik heb de grootst mogelijke sympathie met je," — zeide de dokter, — „ik zeide nog tegen mijn vrouw, dat het zoo'n vreeselijke slag was..."

Harbottle vroeg zich af, wat de dokter eigenlijk wel van zijn huiselijk treurspel wist... Zij reden nu langs van ouds bekende wegen. Daar was de oude Molen en daar een metalen bord in het dal „Great Central Railway"... Plotseling beving Harbottle een geweldige angst. „Roselea"... daar wil ik niet heen... Neen, daar wil ik niet terugkomen... In de ontvangkamer... En al wat daarbij hoort. Rachel. Jebb. Als Jebb daar aan het opscheppen gaat.

En intusschen snorde de kar van den dokter verder in razende vaart. „Kom ons eens opzoeken," — riep Saltmarsh. — „Kom aan, moed gevat, oude heer."

„Zeker," — prevelde Harbottle en zijn stem werd overschreeuwd door het gezoem van de machine.

„Je vrouw," — zoem zoem — „is al lang weg niet waar?"

„Ja," — zeide Harbottle. Hij wist het dus niet.

Zij zwenkten af in de hoofdstraat van Much Bedding en het zag er juist zooals vroeger uit. In het volgende oogenblik stond Harbottle voor het hek van Roselea. Hij

stapte uit het rijtuig van den dokter en de machine stond te zuchten.

„Ik dank je," —zeide Harbottle, — „het is heel vriendelijk van je geweest. Heel vriendelijk, dokter."

„Niet te danken, oude heer, niet te danken. Het is mij heel aangenaam geweest. Kom vanavond eens aanloopen. Wil je een sigaar hebben voor na het eten?"

„Wel, ik weet niet," — begon Harbottle.

„Houd maar moed, oude heer. Je zult ons welkom zijn, wanneer je maar wilt. Wij zullen elkander wel verstaan. Nu, goeden dag."

„Goeden dag," — zeide Harbottle en hij bleef het rijtuigje van den dokter staan nakijken dat weldra uit het gezicht verdween. Toen zeide hij bij zichzelven: Daar ben ik dus weêr terug... Hij ging het hek door. Overal onkruid. Een wildernis van onkruid.

Maar waarom ben ik hier teruggekomen? Waarom?

Hij ging halverwege het huis rond en maakte de tuindeur open, zooals hij dat gedaan had op den avond van zijn terugkomst uit Egypte. Het was alles hetzelfde. Dezelfde rommel. Alles nog op dezelfde plaats. Geen spoor van de aanwezigheid van anderen. Daar lagen zijn oude pantoffels op dezelfde plaats waar hij ze had neergesmeten, — de eene boven op Tolstoi's „Oorlog en Vrede" en de andere stond overeind tegen den haard. Dit scheen een beeld van de algemeene verstijving die alles ondergaan had. En tusschen dat alles bewoog hij zich, zooals een speurhond van de politie het ontredderd tooneel van een gruwelijken moord aanziet.

...Er is hier inderdaad een ontzettende moord gepleegd. Ik zelf ben vermoord en ik ben nu bezig het tooneel van de misdaad te onderzoeken. Ik ben de ruiter zonder hoofd die in zijn oude huis komt spoken... Dat stuk van dien kaasrand is bijna verdwenen, dat moeten de muizen gedaan hebben. Dat is dan ook de eenige verandering. Verder is er niets ook maar het honderdste van een duim verschoven. Dat geeft een vreemde gewaarwording. Bijna iets geheimzinnigs. De volkomen nauwkeurigheid van deze verwarring en de ongestoorde stilte. Het is of de bewoners hier gestorven zijn aan de pest en niemand dit

huis durft te naderen. En min of meer is dat ook het geval. Besmet! Besmet! zoo moest ik de bel luiden en de menschen waarschuwen dat zij op een afstand blijven. Hier is de pest. Een zedelijke pest! De Zwarte Dood. Breng uwe dooden naar buiten.

Hij liet zijn tasch neervallen op het tapijt. Het gaf een doffen slag. Het is eigenaardig dat ik de eenige ben die gedruisch maak in dit graf. Wat moet ik hier nu uitvoeren? Ik weet het niet...

Terwijl hij daar stond, werd er aan de huisdeur gescheld. Harbottle ging ze openen en trof daar een mageren boerejongen met een armband van het Postkantoor om zijn mouw en een lederen gordel met een tasch.

„Een telegram, mijnheer, is er ook antwoord op?"

Harbottle maakte het open.

„Ik kom u vandaag bezoeken. Dringend. Kom 4.15
„middag. Willcock."

„Neen, dank je, geen antwoord."

Hij sloot de deur. Kwart over vieren. En het is al vijf minuten vóór vieren. Goede hemel! En wat zie ik er uit! En wat ziet het huis er uit! Willcock! Wilfred Willcock... W. W. van de Echo. Wel, verduiveld! ik heb geen lust hem te ontmoeten. Ik heb met de Echo eens en voor goed afgerekend. Een oogenblik voelde hij aanvechting zijn huis af te sluiten. Wat zou dien man hierheen brengen? Ik heb dien Willcock niet noodig. Nu zeker niet. Ik verlang niets van de courant te weten en van geen enkele courant. Dat is voor altijd afgedaan. Het is voorbij. Ik ben weg.

W. W. stond te 4.35 voor de deur en schelde aan.

Een oogenblik aarzelde Harbottle, of hij hem binnen zou laten. Toen ging hij naar de huisdeur.

Daar stond Willcock nog dezelfde van vroeger, met zijn gouden bril, zijn bleek gezicht, zijn zware, vooruitstekende benedentanden, zijn hoog smal voorhoofd en zijn borstelige wenkbrauwen die er uitzagen als dikke wollige rupsen en voortdurend heen en weer bewogen. Zij gingen nu met een ruk naar boven.

„Hebt u mijn telegram in orde ontvangen?" — vroeg

hij en zijn breede glimlach liet zijn groote tanden zien. „Ik dacht dat het goed zou zijn als ik u eens kwam opzoeken om eens te overleggen wat er gedaan moet worden. Wij hebben u al vijf maal geschreven en wij kunnen maar geen antwoord krijgen."

„Ja, ja," — zeide Harbottle, — „ik ben weg geweest... Ik ben pas terug gekomen, nog geen half uur geleden... Wil je met mij mee gaan naar de eetkamer?"

„Hoe maakt het mevrouw Harbottle? Ik hoop goed."

„Hoor eens, Willcock... dat kan ik niet goed hebben... Het is beter dat je het weet. Zij is heengegaan."

„Wat zegt u? U bedoelt toch niet dat zij dood is?" — en de wenkbrauwen van Willcock sprongen omhoog en omlaag en golfden zijn hoog voorhoofd met plooiende rimpels.

„Neen, neen," — zeide Harbottle, — „gewoon heengegaan."

„Ik begrijp het nog altijd niet," — zeide Willcock onzeker en zijn wenkbrauwen bleven halverwege zijn voorhoofd zweven.

„Zij is er van door gegaan met een anderen man," — zeide Harbottle.

„Ik kan het niet gelooven," — zeide Willcock, en toen kwamen zijn wenkbrauwen naar omlaag en drongen tezamen en bogen zich over zijn brilleglazen heen, — „en waarom?"

„Waarom? Dat weet ik niet... Daar ben ik tenminste niet zeker van. Maar de zaak is zoo. Zij is heen."

Willcock zat daar als versuft. Harbottle herinnerde er aan, dat het theetijd was.

„Als je even wilt wachten, Willcock, dan zal ik zien of ik wat thee kan vinden..." En hij ging naar de keuken en stond weer voor het vraagstuk van het vuur.

„Het leven is eigenlijk een onafgebroken poging om vuur te ontsteken," — prevelde hij. — „Ik ben vergeten, of Emily ergens een petroleum-toestel had." Hij begon nu overal te zoeken. Eindelijk vond hij een oud stel, — hij schudde het heen en weer en bespeurde dat er nog een druppel olie op den bodem lag.

„Dat valt meê," — mompelde hij en hij stak de pit aan.

Willcock hoorde de keukenkraan loopen en het geluid van een ketel die gevuld wordt.

Ik kan het nog niet begrijpen, — prevelde Willcock voortdurend bij zichzelven. Van alle vrouwen juist van mevrouw Harbottle het allerminst. En die beiden hielden zooveel van elkander. Zij waren zoo gelukkig samen. Het ziet er hier uit alsof het al maanden lang verwaarloosd is. Zijn oog viel op een weefsel van spinnewebben dat aan de zoldering hing boven het met stof bedekte buffet... Ik kan het maar niet beseffen. Die arme Harbottle. Ik zou wel eens willen weten waarom zij is heengegaan. Dat heb ik nog niet kunnen te weten komen. Er schijnt hier niemand anders in huis te zijn behalve Harbottle. Geen sterveling. Den laatsten keer dat ik hier was, was alles nog botertje tot den boom. George was thuis met verlof en hij was zoo vroolijk gestemd. En mevrouw Harbottle had juist een nieuwen jumper ingewijd. Het was een mauve met gele strepen... En nu zóó. Harbottle alleen in zijn verlaten huis. Ik ben nog altijd één en al verbazing.

Harbottle was er in geslaagd een paar oude broodkorsten te vinden, een weinig boter en een kleinigheid min of meer twijfelachtige thee, — en dit alles bracht hij op een presenteerblad naar binnen.

„Het spijt mij dat ik je niet beter onthalen kan," — zeide hij, — „maar alles gaat hier nog zeer ongeregeld. Het marcheert nog lang niet zoo als het behoort. Ik heb nog geen dienstbode. Ik ben onlangs afwezig geweest op een uitstapje, een voetreisje... ik had een weinig afleiding noodig."

„Ik kan mij daar zonder moeite in verplaatsen," — zeide Willcock, — en toen vervolgde hij met eenige aandoening in zijn stem, — „u hebt misschien van mijn wedervaren gehoord?..."

„Neen?"

„Elsie is de vorige maand gestorven."

„Je vrouw?"

„Ja,... u weet dat zij de tering had... Dat werd langzaam erger en eindelijk is er een longontsteking bij gekomen. Ik heb een ziekenverpleegster moeten nemen. Twee doktoren. En een specialiteit. Maar het heeft alles niet

mogen helpen. Zij hebben haar niet kunnen redden..."

Hier hield Willcock op en met zijn zakdoek veegde hij zijn brilleglazen zenuwachtig schoon en toen staarde hij het venster uit.

Harbottle kon niets bedenken om den man te zeggen.

„Uw verlies is natuurlijk veel zwaarder... uw beide zoons... en zulke knappe, degelijke jongens... U weet dat wij geen kinderen hadden..." En hij hield weer op, terwijl zijn wenkbrauwen werkzaam bleven, op en neer, op en neer.

„Wij zijn beiden nu alleen," — zeide Harbottle, oprecht bewogen met Willcock's verdriet.

„Ja," — zeide Willcock, — „alleen."

Er volgde weer een stilte.

„Er is maar één troost..." — begon Willcock en hield toen op.

„Ja?" — vroeg Harbottle, — „en wat is die troost?"

„Dat zou u niet verstaan."

„Waarom niet?"

„U zou mij uitlachen..."

„Waarom zou ik dat doen?"

„Omdat u in zulke dingen toch niet gelooft..."

„Willcock," — zeide Harbottle, — „ik ben ten einde raad... Ik weet niets... ik moet iets vinden.. ik ben wanhopend..."

„Ik heb hulp gevonden," — begon Willcock en zweeg weer.

„Ik weet niet meer wat ik beginnen moet... Ik kan nergens rust vinden... ik ben zoekende naar een laatste woord... ik weet dat ik niets weet..."

„Mij heeft het geholpen," — zeide Willcock.

„Ik voel dat er nergens zekerheid bestaat, niets waarop ik vast vertrouwen kon."

„Ik weet dat," — zeide Willcock, — „ik ben evenals u geweest, totdat de sluier is opgelicht. Toen zag ik de dingen duidelijk voor mij. Het helpt. Het is onze eenige hulp... Maar het is mogelijk dat u niet alles in hetzelfde licht kunt zien. Tenslotte zijn er geestelijke krachten die kunnen werken. Mij hebben zij geholpen. Het is niet de gewone godsdienst. Daar heb ik nooit veel aan gehad.

Maar het is mogelijk door den nevel heen te dringen. Dat is mij gelukt. Elsie is niet dood. Zij leeft en zij is gelukkig in haar nieuwen vorm, in haar geestelijken vorm.

„Geloof je dat waarlijk?"

„Ik weet het. Ik heb haar stem gehoord. Ik heb met haar gesproken en ik heb haar aanraking gevoeld. Zij heeft tot mij gesproken. „Treur niet, Wilfred, — heeft zij gezegd, — ik ben gelukkig."

„Spiritisme?" — vroeg Harbottle.

„O, ik weet wat u denkt. Dat weet ik heel goed. Ik heb daar vroeger ook mee gespot en gelachen. Maar de redding is daar en nergens anders. Er zijn nu eenmaal dingen die ons verstand te boven gaan."

„Ja," — zeide Harbottle, — „dat begrijp ik. Tot die slotsom ben ik zelf ook al gekomen. Dat is waar... Er zijn dingen die verder gaan dan het bereik van onze redeneering... Maar de vraag is, of zij helpen?"

„Het is altijd een hulp, wanneer men weet dat wij door den slagboom van den dood niet voor eeuwig van wie wij liefhebben, gescheiden zijn."

„Maar weten wij dat? Kunnen wij tot een zekerheid komen?"

„Ik zeg u dat ik met Elsie gesproken heb en dat ik den zoom van haar kleed heb aangeraakt."

„Maar zou dat geen bedrog kunnen zijn of je eigen al te sterke verbeeldingskracht?"

„Neen," — zeide Willcock, — „daar heb ik ernstig over nagedacht. Das is alles werkelijk gebeurd."

„Maar het medium..." — begon Harbottle.

„Zij heeft er geen geld voor ontvangen. Zij kende mijn naam niet en niets van mijn levensomstandigheden. En het is de stem van Elsie die ik duidelijk gehoord heb, al was het dan ook vèr weg. Neen, het is wel heel zeker. Het is een onbetwistbaar feit. Zelfs de wetenschap begint dat nu toe te geven."

„Zou ik dan ook op die manier met George en met Theodore kunnen spreken?"

„Ja. Wanneer het medium er in slaagt, hun geest te materialiseeren."

„Ja, dat begrijp ik," — zeide Harbottle. — „Maar mijn

verdriet is nu niet meer van persoonlijken aard. Dat ligt nu al lang achter mij..."

En nu begon hij zijn zienswijze te verklaren, hij zette zijn theorie van de Zonde van de aangeboren Traagheid uiteen en de weg ten verderve waarop de menschheid steeds verder gaat, tenzij ze die zonde mocht afwerpen en een nieuw leven beginnen.

„Wat u daar zegt," — zeide Willcock, — „dat zeggen de Spiritisten ook, precies hetzelfde. Maar zij laten een mensch niet verbijsterd en verward aan zijn lot over. Zij openen een nieuw kanaal voor het onderzoek, het onderzoek van de ziel. De meesten van ons zijn min of meer mediums, maar wij zijn niet geoefend. Er zijn enkele weinigen die zeer bekwaam op dat gebied zijn en wier macht in de oogen van ons, arme, blinde stervelingen, den indruk maakt bovennatuurlijk en wonderbaarlijk te zijn. In werkelijkheid maken zij evenwel gebruik van een invloed dien wij allen bezitten. De eenvoudige verklaring is dat wij hier te doen hebben met een zekere bekwaamheid in het gebruik maken van een verborgen helderziendheid, een zintuig van de ziel voor het openbaren van zekere verschijnselen die voor het gewone oog onzichtbaar zijn. Daar is zoomin iets onverstandigs als iets bovennatuurlijks in. Ons gewone instinkt is niets anders dan een onbeholpen vorm van dezelfde zaak. Wanneer wij maar een weinig gevoeliger waren, dan zouden wij nog verder in het onbekende kunnen doordringen."

„Ik begrijp je," — zeide Harbottle, — „ik heb daar vroeger nooit aan gedacht. Wij zijn nog te onbeholpen. Ja, dat zijn wij. En als wij hooger ontwikkeld en fijngevoeliger waren, dan zouden wij dingen zien en leeren kennen, die aan onze gewone zintuigen ontgaan. Het is net als de draadlooze telegrafie. Wanneer je niet ingericht bent op de golflengte, dan ontvang je de boodschap niet."

„Zoo is het. Maar als je de boodschap niet kunt ontvangen, dan bewijst dat nog niet dat de golflengte er niet is."

„Ik zie het nu alles in, Willcock. Ik krijg een nieuw gezicht op alles. Ik geloof dat daar veel waars in is. Het

schijnt mij dat het althans niet in strijd is met de natuurlijke wetten van de wetenschap, — het loopt daarmee veeleer evenwijdig. Het is er mee als met het kleurenspectrum, dat aan zijn beide uiteinden in het niets verloopt, eenvoudig omdat onze oogen en hun gezichtsvermogen niet verder gaan dan het ultra-violet aan de eene en de roode stralen aan de andere zijde. Maar dat bewijst niet dat er geen andere lichtstralen zouden bestaan. Zelfs weten wij dat zij feitelijk bestaan. De X-straal en de draadlooze straal, bijvoorbeeld, die in het spectrum onzichtbaar zijn. Wat je mij daar gezegd hebt, heeft mijn oogen geopend. Willcock, er ligt nog iets meer in dan enkel hocus-pocus. Er bestaat een aannemelijke verklaring voor."

Zij spraken verder en Harbottle voelde dat hij hier met een nieuwe beschouwing van de dingen te doen had, — iets dat in elk geval een poging was om verder te komen, — een mogelijkheid tot hooger ontwikkeling van menschelijke vermogens."

„Dat verklaart dan ook dat vele ernstige denkers het de moeite waard gevonden hebben er hun aandacht aan te schenken. Wanneer het waar is, dat er een wereld bestaat buiten het bereik van onze vijf zintuigen, dan zal dat ons een machtige hulp kunnen zijn om orde in de wereld te brengen. Ik zie een nieuwe toepassing van dit alles, een toepassing op den vooruitgang van het menschelijk geslacht."

Zoo wisselden deze beide eenzamen van gedachten over deze dingen. Willcock keek op zijn horloge. „Ik moet den trein van 6.35 naar stad hebben," — zeide hij en hij stond op van zijn stoel. „Dus u is in elk geval vast besloten nooit meer op het bureau te komen?"

„Ja," — zeide Harbottle, — „stellig."

„Wij hebben u gemist... al dien tijd. Jawlings heeft het uitgeverswerk gedaan. Maar hij heeft er toch eigenlijk geen idee van."

„En schrijf jij nog altijd hoofdartikelen met W. W.?"

„Soms leg ik er alleen de laatste hand aan."

„Waarom doe je het? Wat drijft je daarbij?"

„Wel, ik moet toch leven, niet waar? Ik zou veel liever

willen dat ik dat werk neer kon leggen en een ernstige studie van de geheime wetenschappen gaan maken. Dat zou ik werkelijk met liefde doen. Maar hoe zou ik dat kunnen? Ik heb nooit meer verdiend dan ik noodig had voor mijn onderhoud."

„Neen," — zeide Harbottle, — „ik ben blij dat ik niet genoodzaakt ben dat nog langer te doen."

„U hebt kapitaal geërfd, niet waar?"

„Ja."

„Dat maakt een groot verschil. Wat gaat u beginnen? De studie van het een of ander bijzonder onderwerp?"

„Neen," — zeide Harbottle, — „ik weet nog niet. Ik ben het nog niet met mijzelven eens. Ik geloof dat ik eigenlijk alleen belangstel in het geheel en dat is te machtig, — althans voor mij. Ik ben nog niet zeker..."

„Ik moet terug... ik moet nog een artikel uitwerken: Waarom vrouwen haar huis verlaten."

„Groote goedheid!"

„Het spijt mij. Ik dacht er niet aan."

„O, mij treft het niet. Neen, niet in het minst. Ik heb dat alles ver achter mij laten liggen, ik zal daar nooit toe terugkomen."

„Nu dan," — zeide Willcock, — „ik hoop dat u dezer dagen eens naar ons allen zult komen kijken en ons komt vertellen hoe het u gaat. Laat ik dit niet vergeten," — en hier nam hij een papier uit den zak van zijn overjas, — „dit zult u zeker met belangstelling inzien. Het is alles over hetzelfde onderwerp, — vooral het artikel over Geestelijke Fotografie is de moeite van het lezen waard."

„Ik dank je zeer," zeide Harbottle, en zij drukten elkander de hand en Willcock snelde naar het station, met vele elkander verdringende gedachten in zijn hoofd. Harbottle komt dus niet terug. Hij is voor goed weg. Arme kerel. Het is wel nooit iemand zóó tegengeloopen. Hoe kon het zoo samentreffen. Jawlings zal opkijken. Die zal wel uitgever worden. En dan word ik onderdirecteur. Dat zal nu wel zeker zijn. Maar toch spijt het mij van dien armen Harbottle. Hij was lang niet kwaad. Hij heeft mij heel wat voortgeholpen. Hij heeft mij den eersten

stap helpen zetten. Ik ben nieuwsgierig wat er nu verder van hem worden zal.

Intusschen had Harbottle bemerkt dat er een brief onder de mat van de vestibule geschoven was. Hij stond dien nu te lezen:

Briarwood
West-Hampstead, N. W. 6.

Waarde Harbottle,

Ik weet niet waar je tegenwoordig uithangt, maar als je het zoudt kunnen schikken eens bij mij aan te komen, dan zou het mij een groot genoegen doen eens met je te mogen spreken over het uitgeven van mijn M. S. van „Geestelijke Aanbidding door alle Eeuwen heen." Ik heb raad noodig van iemand die goed thuis is in de uitgeverswereld, vóór dat ik verdere stappen doe.

Ik hoop dat het al je huisgenooten goed gaat. Mijn hartelijke groeten aan je vrouw.

Steeds
je toegenegen
G. TATLOW.

P.S. Kom eens aan. Wij zijn altijd thuis.

Van Tatlow, den schrijver. Harbottle ging naar de ontvangkamer. Daar lagen twee boeken van Tatlow op den grond. „Totemism en de Ontwikkeling van de Fetisch-idee" — en een „Vergelijkende Studie van de Wetten van het Taboe onder de Natuurvolken", — twee deelen met meer dan vijfhonderd illustraties, twee guineas per deel. Ik heb hem bij de uitgave van beide werken van raad gediend. Ik herinner mij dat hij juist begonnen was aanteekeningen te maken voor zijn boek over de „Geestelijke Aanbidding". Dat was in den tijd toen ik... toen wij in 1913 bij hem waren. Met die aanteekeningen voor zoo'n boek is hij dan jaren lang bezig. Hij is gekonfijt in folklore. Hij kent iederen vorm van geloof en van bijgeloof onder de zon. Tooverkunsten, amuletten en al wat daarbij

hoort. Hij beschouwt alles als een onderdeel van zijn folklore. Hij legt overal verband tusschen. Geheime genootschappen. Tooverdokters. Inboorlingen van den Congo. Telepathie. Hij is van alles op de hoogte. Hij denkt en voelt in folklore. Daarbuiten is hem alles onverschillig... Het is een eigenaardige kerel.

Harbottle merkte dat hij het tijdschrift dat Willcock hem gegeven had, nog altijd in zijn hand hield. „De Drempel of de Boodschap van Gene Zijde," prijs 1/— per maand, uitgegeven door Randolph Martin.

Hij ging het zitten lezen en onder het lezen stootte hij nu en dan uit: neen, dat is geklets... dat beteekent niets... Het bleek dat het artikel over de „Geestelijke Fotografie" hem niet vermocht te boeien. Er waren daarin twee geestelijke moment-opnamen gereproduceerd. Op de eene zag men een jong meisje, staande bij de achterdeur van een buitenhuisje en uit haar elboog zag men een wolk oprijzen en in die wolk het aangezicht van een vrouw van middelbaren leeftijd. Onder die afbeelding stond de toelichting: Een merkwaardige fotografie van geestelijke verstoffelijking door een kind van elf jaar. Het is de geest van de grootmoeder van het jonge meisje dat hare grootmoeder nooit gezien had."

„Het is een klaarblijkelijk bedrog," — zeide Harbottle. „Ik weet het noodige van dat pasklaar maken van fotografieën voor de pers, en ik kan duidelijk zien waar zij in elkaar gezet is. Hoe kan een man als Willcock zich door zulk geknoei in de luren laten leggen. Dat is mij onverklaarbaar. Het zijn niets dan prullen. Verschijningen. Gedachten. Overdracht. Verschijnselen van de ziel. Openbaringen van den Geest.

„De geest werd omstreeks half acht verstoffelijkt en gaf door middel van het schrijven op een lei een boodschap, waarbij hij vroeg, waarom mevrouw Green niet aanwezig was..." Het zijn altemaal nieuwtjes van dat soort.

„Dr. Ernest Heywood heeft in zijn bezit een schilderij van een Christus-kop, vervaardigd door Helen Smale, het welbekende medium, onder contrôle van den geest van Michel-Angelo. Mejuffrouw Smale is volkomen onbekwaam verf en penseel te hanteeren, wanneer zij niet

onder contrôle is. Het geval is onderzocht door een comité van deskundigen. Wij hopen in de gelegenheid te zijn in onze volgende aflevering een afbeelding van den Christus-kop te plaatsen"...

Harbottle wierp het tijdschrift in den haard.

Dat is alles teerkost voor zwakke hoofden, — zeide hij luid. — Dat is niets voor mij. Het is louter onzin en anders niets.

Neen, — zoo ging hij verder, — ik ben geneigd dadelijk toe te geven dat mijn vijf zintuigen niet in staat zijn al de gewaarwordingen op te vangen die zij zouden kunnen verwerken, wanneer zij gevoeliger waren, of wanneer ik andere organen had. Het is mogelijk dat er geluiden zijn die mijn oor niet kan hooren. Er zijn menschen die het gekrijsch van een vleermuis niet kunnen hooren, wien de toon daarvan te hoog staat. En zoo kan het met al onze gewaarwordingen zijn. Die te hoog of te laag zijn, dringen niet tot ons door. Maar dat heeft niets te maken met deze rommelzooi van klopgeesten en spookverschijningen. Neen, dat is al te onnoozel. Het zijn altijd dezelfde dwaasheden die telkens weer terugkomen. Het is Evangeline Muggeridge in een nieuwe gedaante. Een nieuwe editie van het Zwetsende Christendom van Jebb. Of die vrouw van het Tweede Advent met haar onzin van Theodore Wilson Hatt.

Ik had nooit gedacht dat Willcock zoo onnoozel zou zijn... Waar voert dat heen? Hoe kan het iemand of iets vooruit helpen? Zelfs wanneer het alles bewezen was en onomstootelijk vaststond, wat ter wereld zou het dan voor goeds uitwerken? Wat heeft mijn verdoolde en berooide wereld, wat heeft mijn arme menschheid er aan? Wat hebben wij aan die vrouwen van middelbaren leeftijd die daar in een wolk drijven!... Uitstralingen... Krachten van de ziel... Waarom was mevrouw Green niet aanwezig?... Treur niet, Wilfred... Het is altijd weer het oude spel. Evenals die grafsteen... Elizabeth Jane Glover, gestorven den 23sten van ik weet niet meer welke maand... Alsof dat er iets op aan kwam, — mevrouw Green of Wilfred of iemand van ons allen... Altijd dezelfde dreun... en dan

komen de tranen. Wat is er weinig noodig om die arme zielen te troosten.

Ik wil niet worden binnengesmokkeld in het paradijs. Ik wil mijn weg door de dorre vlakten langzaam afleggen. Ik wil met hun bedriegelijke droomen niet in slaap worden gesust. Ik ben besloten mijn weg te zoeken en wakker te blijven.

Het geluid van voetstappen langs het huis in de richting van de achterdeur onderbrak deze overleggingen. Harbottle ging de openslaande deur uit, in de richting van de kolenbergplaats.

„Hallo!" — riep hij, — „wie is daar?"

„Neemt u mij niet kwalijk, mijnheer," — hoorde hij een stem zeggen, — „ik wist hier den weg niet..." En er verscheen een man voor hem met een versleten tasch onder zijn arm.

„Ik wou u vragen, of u ook iets van mij koopen wilt, mijnheer, kammen, schoenveters, dasspelden, mijnheer."

„Ben je niet sergeant Kelly?"

„Die ben ik, mijnheer," — zeide de gewezen soldaat, — „wel, gossiemijne, ik mag een boon zijn, als dat niet mijnheer Harbottle is."

„Hoe wist je dat ik hier woonde en wat voer je tegenwoordig uit?"

„Ik wist er niets van, mijnheer... En wat ik uitvoer?... Ik doe mijn best een stuivertje te verdienen met het verkoopen van speldenkussens en dergelijken."

„Maar kun je dan geen beter werk krijgen, Kelly? Wat ben je eigenlijk van je vak?"

„Ik ben vroeger tuinmansknecht geweest, maar daar is niets meer in te doen. Ik ben nu al zeven maanden uit dienst en al dien tijd ben ik zonder werk geweest. Ik heb niets anders gehad dan wat ik als marskramer langs de huizen verdien."

„Kom even binnen, sergeant, en rust wat uit."

Zij gingen beiden naar binnen.

„Een pijpje opsteken, sergeant?" En de beide soldaten spraken van den goeden ouden tijd.

„Je hebt je knevel afgeschoren, Kelly?"

„Dat is zoo, mijnheer. Mijn vrouw kon er zich maar niet mee verzoenen."

„Getrouwd?"

„Ja, mijnheer," — grijnsde hij, — „zoodra ik uit den dienst ontslagen was, ben ik getrouwd... met een buffetmeisje uit Ipswich."

„En gelukkig?"

„Zoo gelukkig als de dag lang is, mijnheer. Alleen de soldijdag ontbreekt ons."

En al pratende, kwamen zij van het eene onderwerp op het andere.

„Herinnert u u Harding die zoo ziek werd in Giza, met die verharding van zijn voetzolen?"

„Bedoel je den vischkooper uit Ipswich?"

„Juist dezelfde, mijnheer. Nu, met zijn zuster Ivy ben ik getrouwd. Nadat u heen was gegaan, heeft hij een stoot van een muilezel tegen zijn maag gehad, — en hij heeft nooit meer kunnen werken."

Zij spraken nog over Pennyworth, den tandarts uit Birmingham, en over Waghorn, den bankbediende. „Ik zou u niet kunnen zeggen wat er van hen geworden is, sinds ik naar Blighty ben teruggestuurd..."

Van zelf kwam Harbottle er toe het een en ander te vertellen van zijn terugkomst in Engeland.

„Mijn goede God!" — riep Kelly uit, — „heengegaan!"

„Ja, weg!"

„En met een ander?"

„Ja."

„God zal mij helpen!"

„Dat is mijn lot," — zeide Harbottle. — „Een uitweg zie ik niet. Zie jij een oplossing voor mij? Je bent een verstandig man. Die vragen moeten jou toch ook wel eens bezig hebben gehoudeu, zooals zij mij en alle andere menschen plagen."

Kelly maakt zijn pijp leeg en borg ze zorgvuldig in zijn zak. „Ik maak het mij niet moeielijk met dingen die ik niet begrijp."

Dit was een houding die Harbottle geneigd was in overweging te nemen.

„Mijn eigenaardigheid is juist, Kelly, dat de dingen die ik niet begrijp, mij niet met rust laten."

„U doet het best u ziek te melden, mijnheer, en u te laten onderzoeken door den dokter. Misschien dat u pillen moet hebben, of mogelijk zijn uw oogen niet goed. Laat u nog eens keuren. Men kan nooit weten."

Zij spraken verder.

„Is er ook kans op dat u mij aan werk zoudt kunnen helpen, mijnheer? Ik zag daar dat uw tuin wel eens opgeknapt mag worden."

„Dat is een goed idee, Kelly. Ik ben blij dat je daaraan gedacht hebt. Het is een wildernis van onkruid. Ik heb alles maar in het wilde laten groeien. Vroeg of laat moet dat toch eens in orde worden gebracht. Ik heb nog geen plannen gemaakt voor de toekomst. Maar in elk geval kun jij dat karweitje wel op je nemen, Kelly, en zorgen dat de tuin er weer behoorlijk uitziet."

De blauwe oogen van Kelly straalden en er lag een glimlach over zijn aangezicht.

„Wel, mijnheer, dit is een groot geluk voor mij. Toen ik hier binnen kwam, kon ik niet denken dat ik zoo goed terecht zou komen. En wat zal Ivy daar blij mee zijn! Zeven maanden is een lange tijd, mijnheer. Ik ga er dadelijk aan beginnen, mijnheer."

„Luister eens, Kelly," — zeide Harbottle die een plotselingen inval had, — „het zou nog beter zijn, als jij en je vrouw hier kwamen wonen als huisbewaarders. Wat zou je daarvan zeggen?"

„Wat ik er van zeggen zou, mijnheer? Ik zou zeggen: accoord! op handslag. Ik heb nog nooit zoo'n buitenkansje gehad, nog nooit van mijn leven! Ik ben er heelemaal van in de war."

Veertien dagen later namen Kelly en zijn vrouw hun intrek in Roselea en het kluisje werd nu opnieuw bewoonbaar en proper.

„Dat ziet er nu toch een beetje beter uit, vind je ook niet?" — vroeg Ivy aan haar man, nadat zij de ontvangkamer „een flinke beurt" gegeven had.

„Maar dat is nog niets bij „de opknapping" van den

tuin. Je kondt niet meer zien waar het grasveld begon en waar het wandelpad eindigde."

En terwijl die beurt en die opknapping nu hun beslag kregen, was Harbottle weer uitgetrokken op zijn pelgrimstocht.

Het was een geheel andere Harbottle die in de richting van Hampstead op weg toog. Daar had Kelly zijn oog over laten gaan.

„Neen, mijnheer," — zeide hij, — „u moet u eerst wat opknappen. Ik kan u niet permitteeren dat u zoo de kazerne uitgaat, — met uw verlof altijd, mijnheer. Kijk eens naar uw schoenen, mijnheer. Het zou een eeuwige schande zijn voor het regiment. En uw broek zit tot uw nek toe vol modderspatten en vetvlekken. Neen, mijnheer, dat gaat niet. U neemt mij niet kwalijk dat ik zoo vrijpostig ben, — maar het kan waarlijk niet."

Maar behalve deze veranderingen in den uitwendigen mensch was het dezelfde aarzelende en besluitelooze Harbottle die in het studeervertrek van Tatlow zat te praten, aan het ons bekende adres.

De Tatlows hadden geen enkel woord gehoord van de rampen die Harbottle getroffen hadden. Mevrouw Tatlow zeide: „U weet hoe afgezonderd wij leven." Daarbij kwam dat mevrouw Tatlow en Rachel samen nooit zoo heel goed hadden kunnen opschieten. Het was eigenlijk alleen een vriendschap tusschen den ouden Tatlow en Harbottle. De beide vrouwen waren daar min of meer buiten gebleven. De oude Tatlow is de moeite waard dat men hem even aanziet. Denk u een man van vijfenzestig jaar met een groot blozend koepelvormig voorhoofd en sneeuwwit zijdeachtig krullend haar en een niet al te goed verzorgden peper-en-zout baard. Hij had altijd verschillende glazen en brillen bij zich, en hij bewaarde die in leeren doosjes die een eigenaardig geluid maakten als men ze sloot. Hij was nu juist bezig naar een bril te zoeken... Neen, mijn leesbril no. 3,... Hij had op ieder doosje een klein etiketje bevestigd...

Zij hadden langen tijd gesproken over het persoonlijke

treurspel van Harbottle, en hadden het nu over het M. S. dat op de tafel lag.

„Zie eens, Harbottle," — zeide Tatlow, terwijl hij nog steeds in zijn borstzak grabbelde, — „ik zou den omslag eenvoudig zwart willen hebben, heel eenvoudig in vergulde letters en daaronder een afbeelding van deze figuur, evenzoo in verguld. Mij dunkt, dat het tamelijk gemakkelijk is, niet waar?"

„Ja," — zeide Harbottle, — „dat is gemakkelijk genoeg. Je behoeft den uitgever maar duidelijk te zeggen wat je verlangt. Maar wat beteekent het?"

„Het is een zeer belangwekkend voorwerp. Het is een val om zielen te vangen."

„Wat zeg je?"

„Een val om zielen te vangen, — wanneer de ziel het lichaam verlaat dat gestorven is. Ik maakte deze teekening naar het zeer fraaie exemplaar van Puka-Puka dat nu in de Ethnografische afdeeling van het British Museum aanwezig is."

De oude Tatlow leunde achter over in zijn stoel en zette zijn leesbril no. 3 af.

„Het is een hoogst belangwekkend ding, die zielenval. Het berust hierop, Harbottle,... Het verstand van den natuurmensch is vervuld van allerlei beeldrijke begrippen van leven en ademhalen, van schaduw en weerkaatsing in het water, ook droomgezichten, — en van dat alles bouwt hij een samengesteld begrip van een ziel op, van het levensbeginsel van een mensch."

„Maar," — zoo viel Harbottle hem in de rede, — „waarom spreek je in het bijzonder van een natuurmensch? Mij dunkt, dat wij nog altijd aan dat levensbeginsel vasthouden."

„Dat laat ik in het midden. Dat is in elk geval nu niet aan de orde. Volgens de begrippen van den natuurmensch dan, kan die ziel zichtbaar of ook wel onzichtbaar zijn en kan zij ook verschillende vormen aannemen. Maar ofschoon zij in elk geval van teerder en ijler samenstelling is dan het lichaam, wordt zij toch altijd als stoffelijk gedacht, — zelfs zóó stoffelijk dat zij in een valstrik kan worden gevangen, in een zielenval, zooals deze..." en hij wees naar de teekening.

Harbottle leunde zeer nieuwsgierig voorover.

„Het is een soort van eenvoudige camera om geestelijke fotografieën op te nemen, niet waar?"

„Er ligt het zelfde idee in," — zeide de oude Tatlow, — „de algemeene verspreidheid van deze voorstelling van de ziel bevestigt de gelijkvormigheid van het oorspronkelijk menschenverstand over de geheele aarde. Het is hoogst belangwekkend. Daarom heb ik het ook op den omslag van mijn boek willen hebben."

„Alleen, het oorspronkelijke waarvan je spreekt, is mij niet recht duidelijk."

„Het is een zeer primitief begrip dat alle onontwikkelde jonge rassen op aarde gemeen hebben. Het denkbeeld is voortgekomen uit de verwarring die er ontstaan is tusschen den adem van een mensch, zijn schaduw, zijn weerkaatsing en de omstandigheid dat zijn beeld in een droom kan voorkomen van een anderen mensch die zich op een afstand van eenige duizende mijlen bevindt.

Daarom bestaat de mogelijkheid dat een mensch verscheiden zielen heeft, sommigen ruwer en hechter verbonden aan het lichaam, anderen van meer etherischen aard. En de natuurmensch redeneerde, dat wanneer een mensch meer dan één ziel heeft, het gebeuren kan dat het een of ander dier of voorwerp de tijdelijke verblijfplaats kan worden van eens anders ziel zonder lichaam. Die gedachte vind je in den Bijbel terug, waar gesproken wordt van het uitdrijven van den duivel in de zwijnen. De wilden zijn er van overtuigd dat de geesten onafhankelijk zijn, dat hun bestaan niet tegelijk ophoudt met het bestaan van hun eigen lichaam en dat er daarom na de ontbinding van het lichaam een aangewezen verblijfplaats voor de geesten moet zijn. Dit leidde langs een natuurlijken weg tot een voorstelling van een andere wereld, die dan gedacht werd niet als een plaats van belooning en straf, maar als een oord dat veel op deze wereld geleek. In die andere wereld blijft de meester een meester en de visscher een visscher en gaat daar visschen met de zielen van aardsche vischangels. Allen beoefenen het bedrijf van hun vroeger leven in een schimmige, maar welbekende omgeving. De heele voorstelling is hoogst belangwekkend... Zij opent allerlei vergezichten."

„Maar ik kan niet inzien dat de beschaafde mensch verder is gekomen..." — zeide Harbottle, — „je spreekt, alsof al deze denkbeelden het uitsluitend eigendom zijn geweest van de wilde rassen. Tot den dag van vandaag zijn wij nog geen streep verder gekomen."

„Dat is best mogelijk. Daar heb ik het nu niet over. Ik wou nu beweren..." En daar stak Tatlow weêr van wal. Het was er hem vooral om te doen de poging van Harbottle te verijdelen die een vergelijking wilde maken tusschen de oorspronkelijke natuurmenschen van Tatlow en den hedendaagschen beschaafden mensch. Niets kon er Tatlow toe bewegen dat verband te overwegen. Harbottle probeerde het nog eens.

„Dat ligt geheel buiten den kring van mijn belangstelling. Ik spreek nu alleen van den allereersten oorsprong van de gedachte aan een ziel. Verder ga ik niet.

Ik heb die vraag nooit bekeken in verband met onze eigen beschaving. Dat gaat buiten mijn bevoegdheid."

„Maar... vind je het niet zeer belangrijk?"

„Dat kan wel zijn. Dat weet ik niet. Als wij met deze dingen bezig zijn, is er één waarheid die wij altijd moeten bedenken en wel dat het verstand van den natuurmensch grillig is en licht afdwaalt. Ook valt het hem niet gemakkelijk zijn gedachten te verzamelen, zoodat hij bij een onvoorziene gebeurtenis licht verbijsterd wordt. Hij is zóó zeer het voortbrengsel van zijn aangenomen gewoonten, dat een onrustwekkende invloed zijn geestelijk evenwicht kan verstoren..."

„Zoo ben ik zelf ook. Daar beschrijf je mij, Tatlow. De meesten van de gewone menschen in de wereld zijn precies zoo."

„Ik kan daar nu niet op ingaan, Harbottle," — zeide de oude Tatlow. — „Ik sprak van de algemeene mentaliteit van onontwikkelde inboorlingen die..."

„Ja, ik weet het, ik weet het..." zeide Harbottle, — „maar wij zijn allen onontwikkelde inboorlingen. Ik, in ieder geval. Mijn binnenste is precies zoo. Dat is de voornaamste oorzaak van de Zonde... de Last... Onbekwaam tot een langdurige oplettendheid. Verbijsterd door een onvoorziene gebeurtenis. Schepsels van gewoonte en sleur. En nu hebben wij in deze onherbergzame wereld schipbreuk geleden en wij zien niet de mogelijkheid onze gedachten bij dit plotselinge voorval te bepalen"...

„Ik ben bang dat ik uw gedachten niet goed gevolgd heb," — zeide de oude man zonder veel belangstelling, — „maar de hoofdzaak is dit en daar heb ik een heel hoofdstuk aan gewijd: het lichaam dat door een teruggekeerden geest wordt ingenomen, kan zoowel het lichaam van een pasgeboren kind als van een dier of van een boom zijn, want de natuurmensch trekt geen scherpe grenslijnen tusschen menschen en dieren en levenlooze voorwerpen..."

„Dat doet Upjohn ook niet! Dat is heel eigenaardig. Nergens kan een grenslijn getrokken worden... De menschheid maakt één geheel uit met al wat leeft...

Koolstof, waterstof, stikstof... Eeuwigdurende vermenging van chemische bestanddeelen."

De oude Tatlow tuurde een oogenblik voor zich uit en toen het hem niet gelukte de bedoeling te vatten van de onsamenhangende opmerkingen van Harbottle, vervolgde hij:

„Op die wijze zijn er verscheiden theorieën van de zielsverhuizing ontstaan en wij bevinden dat dergelijke begrippen zeer gewoon zijn bij alle natuurvolken. Van huis uit waren zij niet bestemd een zedelijk of godsdienstig doel te bevorderen. Totdat de groote Oostersche godsdiensten het denkbeeld van de zielsverhuizing begonnen te gebruiken als de bekrachtiging van de zedewet. Men dreigde den boozen mensch dat hij als wolf ten tweeden male zou geboren worden, de lafaard als een haas en de laaghartige als een insect of als een kruipend dier. Maar bij de wilde rassen is de zielsverhuizing eenvoudig een deel van een wereldbeschouwing en niets anders. Daarom moet dan ook bij al de ondernemingen van het leven altijd rekening worden gehouden met de geesten die van de andere wereld terugkomen..."

„De eeuwigdurende werking van de chemische kracht," — mompelde Harbottle.

„Het was te verwachten," — vervolgde Tatlow, — „dat de groote voorwerpen van de natuur die het meest op de verbeelding werken, zooals de zon, de maan en de sterren, winden, zeeën, rivieren beschouwd zouden worden als de woonplaats van groote geesten die bevredigd moesten worden..."

„In elk geval zijn zij vol van de groote kracht..."

Maar de oude Tatlow ging daar niet op in.

„Mijn 25ste Hoofdstuk is gewijd aan de omvorming van Mythen en Plechtigheden. Het werd een geheel voor de hand liggende gedachte mondelinge verzoeken te richten tot de geestenwereld en zoo werden aan de geesten heldhaftige daden toegeschreven die waardig geacht werden in sprookjes te worden naverteld of in den eeredienst te worden nagevolgd, zooals dat met het Heilig Avondmaal gebeurd is. Dit is een zeer belangwekkend onderwerp. Die mythen en die vormen van den eeredienst gaan tot

de grijze oudheid terug en het is verbazend moeielijk de sagen en legenden te ontwarren die van de vroegste tijden tot dezen dag met al deze geesten zijn samengeweven. Daar zullen verscheiden geslachten van zorgvuldig onderzoek mee gemoeid zijn... De Boschjesmannen en de Andamaneezen, bij voorbeeld, hebben maar weinige vormen van eeredienst gehad, maar reeds lang te voren hadden zij verhalen omtrent hun goden bedacht. Het is zeer wel mogelijk dat de plechtigheden en de mythen een gemeenschappelijken oorsprong hebben gehad in het verlangen het aandenken aan de goden levend te houden..."

„Bij Jupiter!" — riep Harbottle uit. — „Dat is een goede gedachte. Dat moet ik vast houden. De goden moeten leven voor onze verbeelding. De werkelijke goden... De goden van de Kracht... De goden van Upjohn... Zijn Koolstof-god en zijn Jodium-god... Ik ken mijn goden niet... Ik heb geen legenden en geen plechtigheden om hun aandenken te onderhouden... Ik ken ze niet... En niemand van ons kent ze... Dat is het ongeluk."

„Het spreekt van zelf," — vervolgde de oude Tatlow, — „dat de personen in directe gemeenschap kunnen treden met de geesten, maar er bestond ten allen tijde een neiging om de middelen die daartoe noodig waren, ingewikkeld te maken en dit heeft een klasse in het leven geroepen van tusschenpersonen. In het Tweede Deel van mijn boek heb ik daar uitvoerig over gehandeld. Ik heb er op gewezen, hoe moeite en ontbering den natuurmensch al vroeg gemeenzaam hadden gemaakt met geestverrukking en in het algemeen met alle toestanden van opwinding, waarin de denkbeelden van het onderbewustzijn aan de oppervlakte komen. Wat zou er natuurlijker zijn dan dat de vreemde en veranderde klanken — „de stem diep uit het stof", waarvan Jesaja spreekt — daaraan zouden worden toegeschreven, dat hij van een zwervenden geest of god bezeten is. Men houdt hem dan voor het voertuig van een goddelijke boodschap..."

„Dat is juist hetgeen ik zoek," — begon Harbottle opnieuw. — „Dat heb ik juist noodig... Ik zoek een drager van die boodschap... die spreekt „uit het stof"... die gedreven wordt door de kracht van alle stof... Onvergan-

kelijk. Verstaanbaar. Standvastig. Voor eeuwig. Ik kan met die kracht niet direct in verbinding komen... Ik heb de bekwaamheid en de kennis niet die daarvoor noodig zijn..."

Zoo drong het langzamerhand tot Harbottle door, dat de oude Tatlow midden tusschen belangwekkende dingen stond.

„Het regelmatige gelijktijdige gebeuren roept het denkbeeld B. te voorschijn, zoo dikwijls het denkbeeld A. aanwezig is. Om de tooverkunst van de vroegste tijden te begrijpen, is het daarom noodig te denken aan de neiging van het zeer onlogische verstand, zich met een oppervlakkige gelijkenis tevreden te stellen en de gedachten met de dingen te verwarren..."

„Dat is juist wat ik doe. Ik doe dat en ik kan het niet laten. Mijn verstand is nu eenmaal zoo gevormd, het is in hooge mate onlogisch en daarbij zeer geneigd zich met een vluchtige gelijkenis tevreden te stellen. Maar ik mag je niet langer in de rede vallen... Let maar niet op mij."

„Zoo komen wij tot de slotsom," — aldus vervolgde Tatlow, — „dat de geschiedenis van de verstandelijke ontwikkeling van de menschheid vermengd is met een verbazende hoeveelheid van begrippen die met wonderen en het bovennatuurlijke in verband staan. In het oude Babylon, bij voorbeeld, meende men dat de zieken bezeten waren van verslindende demonen. En het was de zaak van de Ashipu of priesters dien demon uit te drijven."

„Die oude volken waren nog niet zoo gek en zoo dom," — zeide Harbottle. — „Om het even of je van demonen of van bacteriën spreekt... de waarheid blijft dezelfde... Wij zijn bezeten van die demonen."

„Het geheim van de macht van den toovenaar was zijn kennis..."

„Dat is het! Dat was de zaak. Kennis. Wij hebben geen kennis die in het bereik van het volk valt. De Zonde van de Onwetendheid ligt op ons en zij zal ons van het aangezicht der aarde verdelgen... Ik zie de toekomst donker in, Tatlow... Mijn verstand is aan het zoeken en gisten... Maar al wat je daar gezegd hebt, interesseert mij zeer. Ga door... ga door."

Maar de nacht was reeds ver gevorderd en de oude Tatlow was vermoeid.

„Slaap wel," — zeide hij, — „wanneer het mooi weer is, dan kunnen wij morgen een wandeling maken. Daar is geen prettiger tijd voor dan de Zondagmorgen."

Door de eene of andere oorzaak kon Harbottle dien nacht den slaap niet vatten. Hij dommelde in, maar werd weer wakker met al zijn bewuste gedachten en ook met de ongerijmdheden van zijn onderbewustzijn, verward en dooreengemengd als een kaartspel van een goochelaar. En in dien halfwakenden, half-slapenden toestand was zijn verstand voortdurend bezig met goocheltoeren... U ziet dat ik niets in mijn mouw heb... En daar riep hij het beeld van Tatlow op met zes hoornen brillen. En hij hoorde Tatlow dan zeggen: dit is hoogst belangwekkend, hoogst belangwekkend...

Wat is dit toch een dwaze onnoozele droom, dacht hij dan bij zichzelven. Heb je een drupje meer gedronken dan goed voor je was!... en vol ontzetting aanschouwde Harbottle de gedaanteverwisseling waardoor de oude Tatlow een reusachtige landarbeider werd met sluwe blauwe oogjes en een groote ijzeren haak in zijn hand.

Loop door! Loop door! — riep Sheppstone, — het is hier geen poppenkast! Werp het van u! Werp het van u! — galmde Jebb.

Dit is niet werkelijk, — hield Harbottle niet op te zeggen, — dit is niet werkelijk en ergens achter hem hoorde hij een koekoek-klok...

Gesneuveld kliklak.
Gesneuveld kliklak.
Gesneuveld kliklak.
Gesneuveld kliklak.

Terwijl Harbottle zich onrustig heen en weer wentelde, was de oude Tatlow bezig zijn vrouw mede te deelen wat hij van hun bezoeker dacht.

„Het komt mij voor dat hij zijn evenwicht min of meer verloren heeft. Dat komt natuurlijk van al de rampen die hem getroffen hebben. Het is meer dan zonderling zooals

hij iemand in de rede valt en zooals hij zijn opmerkingen ten beste geeft. Het is meestal klinkklare onzin. Toen wij bezig waren over mijn boek te praten, begon Harbottle plotseling over koolstof en waterstof en kracht... En voortdurend herhaalde hij: dat is net als ik, precies als ik!"

„Zou je denken dat wij hem veilig alleen in zijn kamer kunnen laten?" vroeg zijn vrouw.

Maar Harbottle kon niet rustig blijven liggen. Hij stond op, maakte licht, ging op den rand van zijn bed zitten en bekeek zijn omgeving zeer aandachtig. Toen wandelde hij de kamer op en neer, zag door het raam naar de duisternis in de straten van het kleine voorstadje en ging toen in een leunstoel bij den haard zitten.

Tot nu toe, — zoo zeide hij bij zichzelven, — is die Atlas het eenige dat betrouwbaar en begrijpelijk is en dat door een ieder verstaan kan worden. Het is het eenige stuk werk dat de menschheid, naar het schijnt, voltooid heeft en nuttig gemaakt. Daarenboven is het iets dat in afzienbaren tijd niet veel veranderen zal. Daar zwerf ik in de wereld met den last van de zonde die mij terneer drukt... en ik vind een afgedankten school-atlas... En waar ben ik nu?... Ik weet het niet... Ik kan er maar niet zeker van zijn... Daar heb je den ouden Tatlow en al zijn wetten en wetjes van wat mag en niet mag... Ja, hij heeft een geweldig verbod in zijn hoofd. Hij wil zijn folklore niet met mij in verband brengen. Mijn hemel! het is altijd weer dezelfde geschiedenis. Zij willen niet samenvoegen wat bijeen hoort. Zij houden de dingen afgescheiden en afgesneden van mij en mijn leven. En waarom? Waarom brengen zij niet alles tezamen, alles tot één groote gedachte? Neen, dat is Taboe... De oude Tatlow wil daar niets van hooren. Hij wil er zelfs niet over spreken. Dat ligt buiten den kring van zijn belangstelling. Wat kan mij belangstelling schelen! Ik kijk hier toch niet naar de poppenkast... Zijn belangstelling in de fabelleer en het folklore is geen haar beter. Ik verlang volstrekt niet vermaakt te worden of te reageeren op prikkels. Ik wil weten. Weten wat er aan de hand is. Dat is al wat ik verlang...

Harbottle viel in den leunstoel in slaap en toen hij wakker werd, was hij koud en huiverig en de ochtendschemering zond een wit en bleek licht door het venster naar binnen.

Hij kroop weer onder de dekens en zag daar hoe de zon aan den hemel omhoog rees tusschen de schoorsteenen door aan de overzijde van den weg.

Dien Zondagmorgen kon men twee mannen zien wandelen in de richting van de „Spanjaarden".

„Harbottle," — zoo begon Tatlow, — „je zult een weinig voorzichtig moeten zijn. Je hebt een geduchten stoot gekregen, geestelijk en lichamelijk. Je geeft te veel toe aan de zorgen die je hebt."

„O, dat is het niet, Tatlow, het is niet wat je denkt. Het is niet dat met Rachel of dat met de jongens, — dat mij zoo vervult. Neen, het is deze onbegrijpelijke wereld waarin wij allen leven en waarin wij onzen weg moeten vinden."

„Het kan niet goed zijn jezelf zoo te kwellen, Harbottle. Daar is het leven veel te kort voor. En er is in de oude wereld nog genoeg dat onze belangstelling waard is. De studie van den mensch, van welken kant je hem ook beziet, is altijd hoogst belangwekkend, — ja, hoogst belangwekkend."

„Maar mijn waarde Tatlow, daar ligt voor mij juist de moeielijkheid. De wereld is vol dingen die ons verstand niet peilen kan. Het is een treurspel van de Onzekerheid. Het schijnt dat jij er naar kunt zien alsof het een treurspel in een schouwburg was..."

„De heele wereld is één tooneel," — begon Tatlow en dat trof Harbottle dieper dan woorden konden zeggen.

„Neen, voor den donder!" — zeide hij, — „dat is zij niet. Niets van dien aard. Het is een eindeloos gemodder van onbekwaamheid en luiheid en wij hebben daar allen ons deel van. Het is onze eigen schuld. Het zou rechtgezet kunnen worden, — al zou dat ook tienduizend jaren kosten, het zou kunnen worden rechtgezet. Het is jouw schuld en mijn schuld dat wij niet weten hoe wij dat moeten aanleggen. Dat is onze Zonde... Omdat ik ver-

langend ben de dingen tot klaarheid te brengen, vinden de menschen mij zonderling. En welmeenend zeggen zij tot mij: werp het achter u, tob toch zoo niet... Iedereen zegt dat tot mij. Gekken zijn zij allen! Juist omdat niemand van ons het zich aantrekt, omdat niemand het zich wil aantrekken, juist daarom leven wij in deze hopelooze verwarring. Wij zijn net als de natuurmenschen waarvan je sprak, — grillig, onbekwaam tot eenige aanhoudende aandacht, niet in staat onze gedachten te verzamelen, licht verbijsterd door het onverwachte en spoedig beroofd van ons zedelijk evenwicht. Ik verzeker je dat wij allen zoo zijn. Wij zijn onlogisch, onredelijk en zien niet verder dan de oppervlakte. Wij verwarren de denkbeelden met de dingen. De hersenkas van een beschaafd man is niet zooals jij je die voorstelt, Tatlow, daar ontbreekt heel wat aan. Zij is nog dezelfde als in de dagen van den natuurmensch. Het is geen betrouwbaar werktuig. In het minst niet. Zij is nog altijd zeer vatbaar ontredderd te worden en op hol te slaan. Dat is de diepste grond van al de vragen die nu voor onze oogen oprijzen. Verstandelijk zijn wij nog niet volkomen ontwikkeld. En daar geven wij ons geen rekenschap van. Dat verlangen wij zelfs niet. Wij hebben er een afkeer van dat men ons de waarheid zegt van ons denktoestel. Ik houd er niet van en jij houdt er niet van. Maar het is toch de waarheid. Wij hebben de keus: òf de waarheid in het aangezicht zien en onze zonde van onze geestelijke onbevoegdheid erkennen, — òf op den langen duur te gronde te gaan. Ik geloof dat deze zonde het verderf geweest is van alle staten en van iedere beschaving sinds er menschen op deze aarde verschenen zijn. Dat is wat ik geloof. En op dit oogenblik is dat zelfs mijn eenig geloof. Alles heeft mij daarin bevestigd. Niets anders dan de onbekwaamheid van den mensch zich te beheerschen en meester te blijven van den toestand, — helder te denken en met een deugdelijke kennis van zaken te handelen in elke onvoorziene verwikkeling, — dat alles brengt hem ten val op het eigen oogenblik, dat hij meent op de bovenste sport van den ladder te staan. Zie je dat ook niet in, Tatlow?"

„O, zeker, het is een hoogst belangwekkend gezichts-

punt, hoogst belangwekkend. Maar ik acht mijzelven niet in staat over de vraag in haar geheel een oordeel uit te spreken. Daarvoor heb ik er niet genoeg werk van gemaakt. Je begrijpt, het ligt geheel en al naast mijn gewone werk en het is al zoo moeielijk voldoende tijd te vinden voor mijn eigen onderzoekingen op ethnografisch gebied."

„Maar, bedenk toch, Tatlow, dat het een levensquaestie is. Terwijl jij verdiept bent in je bijzonderheden van goden en geesten en taboe, staat deze wereld, als man tegen man, tegenover een naakt, meedoogenloos feit. Ons heele wereldstelsel waggelt en dat niet alleen door den schok van den Grooten Oorlog, maar nog meer door haar voortdurende onbekwaamheid het leven te grijpen en daaraan een richting te geven. Wij weten niet waarom wij hier zijn, wie wij zijn, wat wij uitvoeren, waarom wij dat doen, waarom wij eigenlijk iets doen. Dat kan zoo niet langer duren. Op dien voet zou je niet eens een vischwinkeltje kunnen drijven, en dan zouden wij de wereld aan den gang kunnen houden!... Dat is een monsterachtige aanmatiging! En niemand van u allen wil er over nadenken. Daar ben je bang voor... Het sleept je mee in halsbrekende vaart en je wilt heel kalm in je stoel blijven zitten en je zegt: laat de dingen je gedachten toch niet te zeer in beslag nemen... Mijn hemel, Tatlow, je ligt vast te slapen in een zinkend schip en je denkt er zelfs niet aan een zwemgordel te maken. Heb je dan nooit tot jezelven gezegd, dat wanneer je persoonlijk werk, je folklore, je goden en dat alles, wanneer dat niet zijn plaats vindt in al hetgeen er vandaag gebeurt, dat je dan een nuttelooze parasiet bent."

„Kom, kom, Harbottle, nu ga je toch werkelijk te ver..."

„Ik meen het ernstig. Ik meen er ieder woord van. Ik zeg het nog eens. Er gaat geen hulp van je uit. Het is je plicht aan de pompen te helpen. All hands on deck. En je zit daar stil toe te kijken dat het schip vol water loopt. Waarin helpt je folklore? Helpt het? Werkt het mee om het leven te verhelderen? Heeft het een weinig vat op mij en op de andere Harbottles in de wereld?"

„Mijn beste vriend," — zeide Tatlow zeer kalm, — „wij zijn nog niet allen zoo vast overtuigd van het zinken van

het schip. Misschien heb je gelijk... Ik heb geen gelegenheid gehad veel aandacht te schenken aan hetgeen er in de wereld voorviel. Ik lees zelden of nooit een dagblad en ik kom met niet vele menschen in aanraking. Ik stel geen belang in de politiek..."

„Met politiek heeft het niets te doen, Tatlow, hoegenaamd niets,... De vraag is den knoop te ontwarren waarin de menschheid zich heeft vastgewerkt. Zie je dien knoop dan niet? In den handel, in den godsdienst, in de zeden, in iederen levenskring... overal."

„Het is wel mogelijk. Het is zeer mogelijk. Ik weet het waarlijk niet. Ik ben zoo overal uit. Ik ga zoo zeer op in mijn eigen werk..."

„Dat het je niets schelen kan, wat er gebeurt."

„Neen, dat is het niet. Maar ik sta zoo overal buiten. Ik kan er waarlijk niet over oordeelen."

„Maar, luister nu eens, Tatlow, je staat er niet buiten. Je staat er midden in. Neem wat je wilt. Neem je eigen werk. Je wilt dat het uitgegeven zal worden. Op dit oogenblik is er een drukkers-werkstaking waardoor de uitgave maandenlang kan worden opgehouden..."

„Ik zou willen dat het tegen November verscheen, Harbottle, omdat er iemand anders is, een zekere professor Irwin, die met het zelfde onderwerp bezig is.

„Juist," — zeide Harbottle, — „daaraan zie je, hoe onzeker de dingen zijn. Je bent niet zeker van je boek, en niet van de katoenmarkt van Manchester, ook niet of mijn vrouw, of een andere vrouw in haar recht is. Er is niets waar je zeker van kunt zijn."

„Maar die werkstaking zou al mijn plannen omver gooien, Harbottle. Ik moet in de Royal Society een memorie voorlezen en..."

„Zoo zie je dus dat je er niet buiten staat. Die Internationale Onzekerheid raakt dus ook jou en je boek. Zij heeft invloed op jou en op je dagelijksch brood en op je museums..."

„Ja, die oorlog is een geweldige stoornis in mijn werk geweest."

„Dat weet ik, en nu is de Vrede een even groote stoornis."

„Dat komt alles van die Vakvereenigingen. Als ik mijn zin had..."

„Onzin, Tatlow, nu probeer je de schuld op de rekening van een bepaalden kring van menschen te schrijven. Je bent net als alle andere menschen. Van deze zonde zul je de schuld niet van je schouders afwentelen. Zoolang wij moeite doen den last op iemand anders af te schuiven, blijven wij in dezen poel der wanhoop. Wij moeten ons aandeel in de Zonde erkennen. Wij moeten berouw voelen. En wij moeten ons best doen het goed te maken."

„Wat bedoel je, Harbottle, met goed maken?"

„Wij moeten te weten komen wat wij najagen in deze wereld en waarom wij dat doen. Dat is de eerste stap. Kennis verzamelen."

„Mijn werk, — mijn ethnografisch onderzoek is een onafgebroken verovering van kennis en rangschikking van feiten."

„Maar helpt het mij en mijn last?"

„Dat is tenminste niet onmogelijk. Tot dusver heb ik het nog nooit van dit eigenaardige standpunt uit bezien, — maar onmogelijk is het niet. De geschiedenis van den natuurmensch grijpt onmiddellijk in den toestand van het verstand en de nijverheid en de maatschappelijke verhoudingen bij de beschaafde volken. Het ethnografisch onderzoek brengt aan den dag, hoe onze voorouders van den wilden staat tot de beschaving zijn opgeklommen. Het verklaart ook het bestaan van de zedelijke en stoffelijke overblijfsels die de onderzoeker bijna overal in de geschiedenis aantreft. Iedere meening en elk gebruik die eenmaal in de samenleving en de menschengroepen algemeen aanvaard zijn, hebben hun stamboom, kort of lang, en het is verrassend zoo dikwijls de geleerde daardoor naar voorhistorische tijden wordt teruggevoerd. Dat alles draagt het zijne er toe bij ons de geleidelijke ontwikkeling te verklaren van wat je ons onbetrouwbaar denktoestel genoemd hebt. De Philologie leert ons dat de fijnst bewerktuigde taaleigens uit een ruwen tongval zijn opgegroeid, — dat het geschreven woord eerst een zuivere afbeelding is geweest, toen de hieroglyph, en eindelijk een groep van klankaanduidende teekens, dus ook een

achtenswaardige rij van voorouders... En zoo als het met de woorden is, zoo is het ook met de begrippen die zij aanduiden. Menig volksgeloof kan men terugvinden in de mythen en legenden van de ruwste volksstammen. Eigenaardige gebruiken, sporen van bijgeloof die men in de stad en op het land nog aantreft, verraden bij een nauwkeurig onderzoek hun eeuwenouden oorsprong. Op het gebied van de zedewet is het afwisselende gewicht dat de opvolgende tijden aan zekere verschijningsvormen van deugd en ondeugd hebben gehecht, alleen verklaarbaar, wanneer men de getuigenissen van de alleroudste zedeleer nagevorscht heeft. Het is, kort gezegd, onmogelijk de samenleving in haar tegenwoordigen vorm te verklaren zonder eenige kennis van haar begin. Ethnografische verzamelingen en onderzoekerswerk zijn noodig voor een doeltreffende studie van de menschelijke ontwikkeling. Jaar in jaar uit worden kunstuitingen van een primitieve beschaving door de hedendaagsche handelsbeweging vernield. In sommige gevallen sterven de volken zelven uit..."

„Ja," — zeide Harbottle, — „ik zie waar je heen wilt... Ik zie hoe het mogelijk zou zijn dat dienstbaar te maken aan de oplossing van onze groote vragen. Maar maak je het nu ook werkelijk en desbewust dienstbaar daaraan? Dat zou ik willen weten. Verbind je de studie, — laten wij zeggen van een oorlogsgod of van den geest van een slagveld met... met de nationale vlag en de aanbidding van Napoleon? Worden wij op de een of andere manier daarin betrokken en werkt het mee om ons te toonen wat den verkeerden kant is uitgegaan en hoe wij dat weer in het rechte spoor kunnen brengen?"

„Wel, niet bewust, neen."

„Is er een persoon of een groep van personen die al je ethnografische feiten verzamelen en daaruit hun gevolgtrekkingen maken?"

„De waarheid is, Harbottle, dat wij nog niet genoeg weten. Wij hebben een ontzaggelijke hoeveelheid bouwstoffen verzameld, nuttige bouwstoffen, maar een groot deel daarvan is onduidelijk, nog niet gecontroleerd en onzeker. Het zal nog heel wat jaren kosten om alles bijeen

te brengen en daar nauwkeurige conclusies uit te trekken."

„Maar staat dat voornemen je tenminste voor den geest? Dat moet toch het eindelijke doel zijn van al dat verzamelen, — dat het uitgezocht en gerangschikt, beschreven wordt, — zoodat wij, de oningewijden, de beslissende slotsom als een hulp in ons dagelijksch leven kunnen gebruiken die ons als een baken in zee zal zijn en ons bewaren voor de verbijstering bij het opdoemen van onverwachte gebeurtenissen, — om ons ten slotte minder aapachtig te maken, standvastiger en betrouwbaarder."

„Het is mogelijk, maar ik durf het niet te zeggen... Je bekijkt alles van een geheel anderen kant. Het standpunt dat je inneemt, is geheel nieuw voor mij... Het is een zeer ongewone manier van zien, — dat is zeker."

„Ja," — zeide Harbottle, — „dat geloof ik ook wel. Maar mij schijnt ze volkomen natuurlijk en logisch toe."

Toen keerden zij om en gingen in de richting van Briarwood om daar tijdig voor den lunch aanwezig te zijn.

Wij vinden Harbottle terug in die streek van heuvelachtig en boschrijk land, die zich van Greenstreet Farm tot Buckshill Bottom uitstrekt. Wij zien hem daar voortschrijden met zijn ransel op zijn schouder en zijn pijp in zijn mond.

Een noodzakelijkheid om dien ransel te dragen was er eigenlijk niet. En Kelly had hem dat dan ook betoogd, toen hij op zijn bezoek aan de Tatlows uittrok... „Het is toch werkelijk niet iets voor een mijnheer..." maar Harbottle had op zijn stuk gestaan. Hij had dat voorwerp gaarne bij zich. Zonder dat voelde hij zich eenzaam en nauwelijks gekleed. Het was een zinnebeeld geworden van zijn Last en hij kon er niet van scheiden.

Hij liep langs een van de wegen die steil afdalen in het Sarrattdal. Zijn neusgaten snoven den geur van houtrook op en het volgende oogenblik hoorde hij een vrouwestem:

„Waar heb je de koekepan gelaten?... Het is al in orde,... ik heb ze al!"

„Pas op!... je verbrandt de worst!"

„Zou je mij die vork eens willen geven, Isopel,"... — zeide een mannestem. Door het vlechtwerk heen van de

doornhaag kon Harbottle iets wits zien, hetgeen hij voor een tent hield.

Een weinig verder op het steile pad, bevond zich een opening in de haag en had hij het volle gezicht op beiden, man en vrouw. De man zat op zijn hurken en pookte in een kampvuur, waarboven een aluminium koekepan stond. En de vrouw, gekleed in een oranje jumper, was bezig een blik met peren te openen. Achter hen beiden en vastgemaakt in den grond van een horizontaal grasveld, stond een tent die een eenigszins onvasten indruk maakte.

„Daar komt iemand aan met een ranseltasch!" — zeide de man, terwijl hij Harbottle van het hoofd tot de voeten opnam. Het meisje keek snel om en Harbottle zag dat het een jong meisje van een of twee en twintig jaar was met een bijzonder innemend uiterlijk.

„Goeden dag, broeder," — zeide de man en wuifde met zijn vork.

Broeder? Waarom zei hij broeder? Harbottle voelde zich plotseling door een zekeren afkeer bevangen.

„Is u hier ook in de buurt gekampeerd?" — vroeg het meisje.

„Neen," — zeide Harbottle, — „ik was alleen nieuwsgierig wat u hier uitvoerde."

„Hemelsche goedheid! misschien hoort dit weiland hem toe. Ik heb je toch gezegd dat wij permissie moesten vragen," — zeide het meisje zacht tot den man bij het vuur.

„Ik hoop dat u er geen bezwaar tegen zult hebben dat wij hier dezen nacht kampeeren?" — zeide de man. — „De zaak is dat wij..."

„Ik... bezwaar?..." — zeide de verbaasde Harbottle.

„Is dit weiland dan niet uw eigendom?"

„Neen."

„Des te beter voor ons. Ik dacht dat u van plan was ons weg te jagen. Maar nu zie ik dat u daar heelemaal geen gezicht voor hebt. U maakt zeker een voetreis, niet waar?"

„Ja," — zeide Harbottle. — „Een voetreisje, — dat is het."

„Wilt u misschien hier blijven en met ons middag-

malen? De broederschap van den weg... Wij zijn allen zwervers."... Harbottle aarzelde.

„Zeker wil mijnheer dat, hij moet zelfs. Wij mogen ons zeker wel voorstellen?... De vlammende blikjesman"...

„En hier is Isopel," — zeide de man.

Harbottle was een weinig verrast door deze gebeurtenis. Hij kon niet zoo dadelijk den toon vatten. Hij zeide alleen: „Isopel?"

„Isopel Werners," — zeide het meisje. — „Het is wel niet mijn ware naam, maar het klinkt beter dan Mildred, vindt u ook niet?"

„Mijn naam is Harbottle."

„Een eigenaardige naam," — zeide het jonge meisje lachende, — „maar de onze is even zonderling — Rumplemeyer."

„Willen wij beginnen met een snede Unic?" — zeide de man.

„Unic?" — vroeg Harbottle, en hij kreeg een zonderling licht gevoel in zijn hoofd.

„U. G. B." — zeide het meisje, — „daar zweren wij bij."

„Ik begrijp u niet goed."

„Unic Gluten Brood," — lichtte de man toe. Geen gist, geen chemische bestanddeelen." — En hij reikte hem een snede er van toe.

„Hebt u ooit notenjam geproefd?" — vroeg het meisje.

„Nooit," — zeide Harbottle.

„U is zeker vleescheter, niet waar?"

„Ja, min of meer."

„U ontwikkelt niet de meest mogelijke kracht in uw leven. U moest u aansluiten bij de Nu-Era-Club... Bewaar uw leven, — is ons motto."

„Ja," — zeide Harbottle, — „maar bewaart u het werkelijk?"

„Dat zou ik meenen," — antwoordde het meisje. „Stralen wij niet de levensgolven uit? Probeer eens dit Yoga Gezondheidsvoedsel. Het is geconcentreerd plantaardig voedsel."

„Neen, dank u," — zeide Harbottle, die nog bezig was met zijn Unic.

„De worst wordt koud," — zeide het meisje.

„Ja, dat is zoo," — zeide de man.

„Ik dacht dat u vegetariërs waart," — zeide Harbottle.

„Dat zijn wij ook... O, die worst... die is van Brawn Notenvleesch gemaakt."

Er was iets bijzonders aan hun schoenen dat hij niet dadelijk kon thuisbrengen. Het was „Gezondheids-Schoeisel Sandaalvorm", — maar Harbottle wist dat niet. Kortom, hij voelde dat hij vreemd tegenover alles stond. Alles was zonderling, — tot zelfs het mesje waarmee het jonge meisje de blikjes openmaakte; — het zag er anders uit dan alle andere goede, sterke en deugdelijke blikjes-messen. En aan de beide menschen kon hij ook geen touw vastmaken. Waren zij broeder en zuster? Neen.

„Is het geen verrukkelijke levenswijze? Het is niet mogelijk meer te genieten..." — zoo sprak het jonge meisje.

„Ja," — zeide Harbottle en hij wist niets meer te bedenken.

„Het lost alle moeielijkheden op, het vereenvoudigt alles en het brengt je naar de beginselen van het leven terug," — zeide de man.

„Maar waar leidt het heen?" — vroeg Harbottle.

„Naar het leven," — zeide het meisje, — „naar het overvloeiende leven. En wat gaat daarboven? Wees gelukkig. Bewaar uw leven... Leef..."

„Ja, ik weet het," — vervolgde Harbottle, — „maar waartoe?"

„O, broeder, de zon en de maan en de sterren en de wind op de heide..." — zeide het jonge meisje.

„Ik ken dat alles. Maar waarin zijn zij ons tot een hulp?"

„Voelt u dan niet de zaligheid van het leven, van het leven zelf?"

„Neen, als ik eerlijk moet zijn, dan voel ik dat niet... Ik zie het niet en ik weet het ook niet..."

„Maar," — begon het meisje, — „het bewustzijn dat u bestaat..."

„Neen," — zeide Harbottle beslist, — „dat brengt mij niet verder..."

„Alles is te ingewikkeld in de hedendaagsche wereld..." — zeide zij.

„Ja,... dat is zoo. Maar daarom zou ik het juist vereenvoudigd willen hebben en verstaanbaar gemaakt."

„De natuur wijst haar leerlingen den weg," — zeide de man, terwijl hij de laatste hand legde aan zijn notenworst.

„Maar ik begrijp de natuur niet. Zelfs de knapste natuurkenners begrijpen haar niet."

„Het spreekt van zelf, dat zij haar niet begrijpen," — zeide het meisje, terwijl zij haar sigaret aan een smeulende kool aanstak. „Dat komt doordat zij niet luisteren naar de boodschap van Moeder Natuur. Zij doen niets anders dan vivisectie."

„Daar hebt u misschien gelijk in. Daar voel ik iets voor."

„De mensch heeft ooren gekregen — en de natuur is muziek, — oogen — en de natuur is schoonheid, — een hart om op iedere trilling te antwoorden, — om de vreugde van het leven meê te voelen, — om deel te hebben in het oneindige scheppingswerk..." — aldus de man Rumplemeijer.

„Neemt u dan niet de levende poëzie van het heelal in u op, — de wind die zucht tusschen de pijnboomen, het leven dat overal te voorschijn schiet, de blijde ontwaking van de lente die als wijn door uwe aderen jaagt... O, dat moet u toch wel voelen."

Maar dit alles had geen andere uitwerking op Harbottle, dan dat het hem nog dieper deed verzinken in zijn moedeloosheid.

„O, zeker," — zeide hij, — „dat alles voel ik. En ik heb het altijd wel gevoeld. Het is heel goed. Maar helpt het ook? Helpt het de menschheid?"

„Zij laten het niet doorwerken," — zeide het meisje, — „zij doen alsof de natuur niet bestond. En daar komt juist de Nu-Era-Club tegen op."

„Wat is haar werk dan?"

„Zij vereenvoudigt alles... Levenswijs. Hervorming van het voedsel. Gereedschappen van gering gewicht.

Hygiënische kleeding. Het wijst den weg naar de gezondheid en naar de juiste gedachte.

„Wat verstaat u onder juist denken?"

„Dat kun jij beter uitleggen, Baboon, dat is beter aan jou toevertrouwd."

„De goede gedachte," — zeide Rumplemeijer, — „ligt daarin dat het verstand het goede in het leven in zich opneemt en die goedheid weer over het heele leven uitstraalt."

„Maar wat is het goede?"

„Al wat gelukkig en vrij en gezond is."

„Maar om mijzelf nu eens te nemen," — zeide Harbottle, — „ik ben niet gelukkig en niet vrij en ook niet bijzonder gezond... Ik ben een zeer alledaagsche soort van Harbottle. Er zijn er velen zooals ik. Volgens uw omschrijving ben ik kwaad, slecht, niet goed?"

„Dat zou ik niet willen beweren," — zeide het meisje, — „en dat moet u ook niet denken. Die gedachte zou uw leven vergiftigen. En zoo lang u dat denkt, zult u ongeluk rondom u verspreiden."

„Dus u verlangt dat ik niet zal denken..."

„U moet de rechte soort van gedachten denken. U moet gezondheid en vrijheid en vreugde opnemen uit den blauwen hemel en uit de winden die om uw slapen spelen..."

„Dat is heel goed voor u. U is vol jeugd en gezondheid... uw leven en uw huiselijke kring zijn vermoedelijk niet verbrijzeld en vermoord."

„De natuur is de eenige heelmeesteres... voor degenen die in haar gelooven," — zeide Rumplemeijer, — „de koele kus van den nachtwind..."

„Zeg dat niet," — zeide Harbottle, die bijna zijn bezinning verloor, — „ik kan dat soort van afval niet uitstaan. Het is niets dan een aandoening van de zenuwen en het leidt tot niets. Daar ligt zeker geen goede gedachte in. Het is hetzelfde gekakel als van de ouderwetsche Zondagsschool, — alleen is het nu een school van de Natuurstudie geworden. Deze wereld en de menschheid als een geheel beschouwd, is er verduiveld slecht aan toe."

„Omdat zij naar de zachte stem van de natuur niet willen luisteren, die hen voortdurend roept..."

„Neen, dat is de reden niet. Zij hooren haar. De meeste menschen hooren haar. Maar zij begrijpen haar niet. Het is een doode taal. Wij allen hooren den wind en de sterren en al dat andere... maar wat beteekenen die stemmen? Wat is het doel van alles en wat is ons doel?... De wetenschap heeft hier en daar een enkel woord ontcijferd... maar voor de meesten van ons blijft het een doode taal. En misschien zelfs nog minder dan dat. Je kunt er heelemaal niet zeker van zijn. Misschien is het wel niets dan brabbeltaal."

„Hij heeft je bedoeling niet gevat, Baboon... Kun je het niet duidelijker uitleggen?"

„Wij kunnen de natuur niet verstaan, wanneer wij niet in een onafgebroken samenstemming met haar leven," — begon Rumplemeijer.

„Maar wij weten niet welke melodie zij speelt. Dat weten wij nu eenmaal niet. Hoe kun je samenstemmen, wanneer je de maat en de wijs niet kent?"

„Je ziet, Baboon, de arme man heeft er nooit iets van gehoord. Hij is doof voor alles. Als hij nog maar de Roepstem gehoord had..."

De roepstem. Daar lag iets in dat Harbottle trof als ijdel gezwets. De roepstem. Dominé heeft een roepstem vernomen...

„Keer terug tot de Natuur. Verbreek de ketenen der conventie. Leef een vol leven... dat is het geheim...," — zeide Rumplemeijer die op zijn rug lag met een grasprietje in zijn mond.

„Maar aangenomen dat je gelijk hebt," — zeide Harbottle, — „heb je den terugweg afgelegd?"

„Ja," — zeide Rumplemeijer, — „dat hebben wij. Wij hebben alles teruggebracht tot zijn oorspronkelijke grondslagen. Stelselmatig en practisch. Een wetenschappelijke vereenvoudiging."

„Dat is alles goed en wel... Maar ik ben er niet zoo heel zeker van."

„Wij hebben de dingen tot op de huid uitgekleed... wij zijn teruggegaan tot het eerste beginsel van het zijn... Het

is dezelfde aandrang die u er toe gebracht heeft met een tasch op uw schouder langs velden en wegen te dwaien en uit te rusten aan de borst van de natuur."

„Neen. Bij mij is dat heel iets anders geweest. Bij mij was het geen drang naar de natuur. Het was eenvoudig een verlangen mij los te maken van menschen die mij lastig vielen en ook om de dingen door te denken. Maar u schijnt te meenen dat de natuurmensch vol vreugde en blijdschap was en altijd een „goedenmorgen, broeder" zong... dat hij een fraaie, wèlgebouwde, gezonde man was, — een soort van Sandow in dierenvellen, met het verstand van een Thoreau en de wijsbegeerte van een Tagore."

„Hij was eenvoudig, sterk en gezond...," — zeide Rumplemeijer. — „en wij kunnen terugkeeren tot zijn kennis van de natuur en tot zijn eenvoudige gezondheidswetten, zoodra wij van de noodzakelijkheid doordrongen zijn, een vol leven te leven."

„Natuurlijk," — zeide Harbottle, — „erken ik de voordeelen van het kampeeren in de open lucht, in zoover dat de lichamelijke gezondheid aangaat. Maar ik kan niet inzien dat deze leus van het eenvoudige leven het raadsel van het heelal zou kunnen oplossen."

„Mij dunkt, dat hij „De Zuivere Gedachte" eens zou moeten lezen, Baboon," — zeide het meisje en zij stond op om het boek uit de tent te gaan halen.

„Toch niet van Theodore Wilson Hatt?" — zuchtte Harbottle.

„Ja, zeker... Hebt u het gelezen?"

„Neen, dat heb ik niet. Maar ik ken dat soort. Voor mij deugt het niet. Het geeft geen verklaring van de dingen die ik verklaard zou willen hebben. Het is te gemakkelijk en te eenvoudig. De dingen zijn zoo eenvoudig niet. Er zullen eeuwen van onderzoek gemoeid zijn met het vereenvoudigen van de feiten van het heelal. Ja, eeuwen. Maar daarom zou het toch goed zijn, als wij er maar vast mee begonnen. U spreekt van de oorspronkelijke grondslagen en van den aandrang tot de natuur; maar wat is dit alles wanneer ge het vóór u hebt. Hoe verder wij terug gaan naar het oorspronkelijke, hoe ingewikkelder het wordt. Aan den primitieven mensch was niets een-

voudigs. Hoegenaamd niets. Die vereenvoudiging is een zuiver modern begrip. Ik zoek de vereenvoudiging... ik heb ze noodig, maar voor mij ligt ze niet in noten en sandalen. Daar kan ik ze allerminst vinden. U meent dat, als u alles maar lang genoeg uitkookt, dan de enkele waarheid overblijft, — maar het blijkt dat u nog niets verzameld hebt dat de moeite waard is gekookt te worden. U hebt, bij manier van spreken, geen beenderen om dien eenvoudigen bouillon te bereiden, dat godenvoedsel, dat levenselixer, — geen feiten, geen gewaarmerkte feiten. U hebt er alleen maar om heen gehuppeld. Eenvoud! dat is het wachtwoord, dat enkele woord hypnotiseert u allen. U meent dat u het al een heel eind ver gebracht hebt... Maar hebt ge dat inderdaad?... Het is een andere misleidende, korte weg naar het paradijs."

„Het herwonnen Paradijs," — zeide Rumplemeijer.

„Geen sprake van!" — riep Harbottle, — „het is nooit verloren geweest. Ziet u dat niet in? Nooit verloren... want het is nog altijd niet klaar. Wij zijn geroepen het te maken. Uw voorstelling van eenvoudige, vriendelijke, blijmoedige menschen die een natuurlijk leven leiden in een schoone dichterlijke wereld van zonneschijn en regen, die voorstelling is naar mijn overtuiging de allergrootste zwendel. Het is de oude onzin van den Hof van Eden die nu weer wordt opgediend in den vorm van notenvoedsel. Dat leidt tot niets. Zoudt u mij nu willen wijsmaken dat de mensch gevallen is, omdat hij naar het „waarom?" is begonnen te vragen. Gelooft u werkelijk dat een „Terug naar de Natuur" een onfeilbaar geneesmiddel is voor al de kwalen van de beschaving? Hebt u er wel eens over nagedacht hoe dat ruwe natuurlijke leven er uitzag? Roep het eens voor uw geest. Stel u eens dien onbedorven natuurmensch voor. Kort, ineengedrongen, pootig en zeer harig, met gevlochten haar en baard, morsig en schuw, en altijd bang voor zijn hachje. Misschien krioelende van ongedierte. Kwalijk riekend. En het tegendeel van een vegetariër. Rauwe schelvisch, levend en wel. Rupsen en andere vette insecten. Rauwe wortelen. Brokken druipend, lillend vleesch. Sprinkhanen. Krabben. En verder al wat er voorkomt. Dat is een van de grond-

vesten, — de aandrang om te eten. Hij wist niet van Unic-brood en van Yoga-gezondheidsvoedsel... Neen, het was zaak te eten wat men machtig kon worden, — in het gunstige geval dat men het kon grijpen en een ander het niet wegkaapte. Ik vermoed dat dit u minder toelacht. Er waren drie hoofdnummers in die dagen die al den tijd van den natuurmensch in beslag namen. Voedsel, onverschillig wat dat voedsel zijn mocht. Warmte, — vuur of kleeding. En onderdak. Hij woonde niet in een makkelijk draagbare tent, met bamboe roeden, versierd met koperen ringen en aluminium pennen... Dat weet u ook wel. Hij had geen luicifers en geen Primus-kooktoestellen. Uw eenvoudig leven is heelemaal niet eenvoudig. Het is in de hoogste mate samengesteld. En wat het zuivere denken aangaat, de natuurmensch was daartoe evenmin in staat als ik. Ik heb zijn ongeschiktheid en zijn sprongsgewijze redeneering van hem geërfd. Ook hij was aan alle zijden door ingewikkelde toestanden omringd, door Taboes en Fetischen, door voorteekens en bloedoffers, tooverkrachten van zon en maan en booze geesten, vischgoden en dondergoden en hongerduivels. Zijn heele leven was in de macht van overeengekomen begrippen en van vrijheid was nooit of nimmer sprake. Overal grijsnde de vrees hem aan en altijd dreef de vrees hem voort.. Maar u kunt niet in ernst verlangen daartoe terug te keeren... En wat de omgang van de geslachten aangaat, in die dagen zou hier een bende hebben rondgekropen van onzindelijke en ruzie makende kleine rakkers... Geen Bond voor de Verzorging van kinderen, geen kinderkliniek, geen notenvoedsel voor kinderen. Hongerdood en plotselinge sterfte aan de orde van den dag. Onreinheid en ellende en angst te midden van een tekort aan voedsel en vuur en onderdak... zoo ziet uw aandrang tot het leven er uit in die schoone dagen die wij terugwenschen. Dat is de waarheid. Uw vóórhistorische held verbleekt daarbij... hij is niets meer dan een schim van onze aandoeningen. Hij heeft nooit bestaan. Hij is even onmogelijk als het rechtzinnige begrip van den eersten Adam in den Hof van Eden. Niemand die er iets aan heeft."

„Baboon," — zeide het meisje, — „hij is ongeneeslijk.

Ik geloof zelfs niet dat hij in het Moss-volk gelooft."

„Wat is het Moss-volk?" — vroeg Harbottle.

„Zie je wel! Heb ik het je niet gezegd! Hij is met de Wachters aan den Drempel nooit in gemeenschap geweest."

„Neen," — zeide Rumplemeijer, — „hij is verjaagd van den „Betooverden Grond."

„Ik begrijp er niets van," — zeide Harbottle.

„Hebt u Pan nooit gezien?" — vroeg het jonge meisje.

„Neen, nooit," — antwoordde Harbottle.

„Ik wel. Ik heb met hem gesproken. Ik heb in Exmoor een krankzinnigen dans met hem gedanst rondom een krommen doornstruik. En in Schotland heb ik elvenpijlen gevonden die door de rotsdwergen waren gemaakt. En ik heb de Mosvrouw hooren zingen, toen wij kampeerden bij de heilige bron van Bailyolarney."

„Dat is mij te machtig," — zeide Harbottle, — „uw gezang heeft mij hierheen gelokt..."

„Zoo moet het ook zijn... Zondige stervelingen kunnen de stemmen niet hooren van de Wachters aan den Drempel."

„Aan welken drempel?" — vroeg Harbottle.

„Dat zult u nooit, neen, nooit weten... Het is in uw nabijheid, maar u zult dat land nooit binnen gaan... Barrie is daar en hij kent het geheim."

„Hoe kan men dit spel van een sprookjesland spelen, terwijl de wereld instort en de eene ramp op de andere volgt... Nu is het toch vóór alles noodig te helpen."

„Wanneer u maar uw hand kon uitstrekken en over den stroom stappen. Op dit oogenblik omringen de geesten van de natuur ons aan alle kanten. Ik heb een vriendin in Oxford gehad die een fotografie van een watergeest had opgenomen,... het was verwonderlijk mooi. Zij zijn er en zij zijn bereid u te helpen, maar zij kunnen u niet bereiken. U moet ze zelf vinden. Zij hebben hun eigen taal. Ik heb die dikwijls in de bergen gehoord, vooral in Wales... het is een eigenaardige klagelijke taal, droefgeestig en met een klank van medelijden."

„Ik begrijp u," — zeide Harbottle. — Ofschoon hij het

eigenlijk niet begreep. „En dat is dus uw oplossing van het raadsel van het heelal?"

„Neen," — zeide het meisje, — „die kent u niet. Ik weet dat u dat niet kunt weten. Dat kan ik onderscheiden, zooals een kat de dingen in het duister onderscheidt. Ik heb toch iets van een kat, niet waar, Baboon? Ik kan ook dingen die niet menschelijk zijn, onderscheiden. Ik houd van katten, omdat zij weten. Zij hebben het geheim, en dat wisten de Egyptenaren heel goed. De werkelijke oplossing van het raadsel is verborgen in het Moederhart van Joy Acre waar al de gedachtenzaden bewaard worden om later over de aarde te worden verspreid. Zij worden bevochtigd door de vreugdetranen die geschreid worden door de Groote Aardemoeder. In haar mantel van vlindervleugels en disteldons en herfstdraden, waarin de kinderen der vreugde gedragen worden, worden die tranen in het weefsel gemengd. En wanneer de oude Tuinier aan de kinderen al de wonderen en geheimen van Joy Acre getoond heeft, dan komen zij ten laatste weenende en lachende op deze aarde en zij leven en verscheiden hier als stervelingen en sommigen van hen verliezen al de wijsheid en vergeten de geheimen van Joy Acre en kunnen nooit meer tot het Moederhart terugkeeren."

Harbottle zat als versuft te luisteren. Het liet hem volkomen onaangedaan, — hij hijgde als een visch naar lucht. Het verbijsterde hem en benevelde alle gedachten in zijn hoofd. Hij zat daar als iemand die van zijn verstand beroofd was en hij voelde dat hij in een zee van onzin was ondergedompeld.

„Dit verhaal van de tooverfeeën," — zoo begon hij, — maar zijn verstand weigerde te werken en hij kon alleen nog maar zeggen: „het is vreemd"...

„Ik zou nooit gedacht hebben"... — begon hij opnieuw... en hij eindigde: „Het verwondert mij zeer"...

Hij stond op om heen te gaan. Het was te veel om te verwerken.

„Ik dank u voor uw gastvrijheid en voor de gezelligheid... Misschien dat ons gesprek toch nog iets goeds zal uitwerken."

„Neem u in acht voor de Elfen... zij zouden u kwaad kunnen doen," — zeide het meisje.

„Waarom?"

„Omdat u het geheim van den Tuin vergeten is," — antwoordde zij.

„Ik ga nu verder," — zeide Harbottle en wierp zijn tasch over zijn schouder.

„Vaarwel, broeder," — zeide Rumplemeijer.

„Ga met God," — riep het meisje, — „en laat uw tred niet te zwaar zijn, u zoudt de geesten kunnen kwetsen."

„Rechtuit!" juichte Harbottle en er speelde een bijna onzichtbare glimlach over zijn gelaat. Terwijl hij zijn weg vervolgde, zeide hij bij zichzelf: Ook dit is een opvoeding... Maar wie zou dit voor mogelijk hebben gehouden... al die sprookjes wijsheid... Ik weet het niet...

Toen Harbottle afdaalde naar het dal en zijn ransel-tasch tegen zijn rug bonsde, zag hij hoe een courant langs den weg door den wind werd voortbewogen. Zij fladderde als een gans wier vleugels verlamd zijn, nu verhief zij zich van den grond, dan weer raakte zij verward in de struiken langs den kant van het pad, daarna bleef zij liggen, totdat Harbottle slechts enkele schreden verwijderd was, om dan op eens weer de vlucht te nemen en eenige ellen boven den beganen grond verder te zweven.

Juist op het oogenblik dat Harbottle het papier met zijn stok wilde doorboren, wentelde het weer om, liet hem in de verte een bladzijde met kleine advertenties zien en vervolgde zijn vlucht op den adem van de windvlagen.

Het werd voor Harbotle een soort van spel. Hij zette er alles op, de courant in te halen en te harpoenen. Daar zwaaide hij zijn stok, maar het was al weer mis. Dat mocht toch niet, dat zoo'n voddige courant hem de baas was. Neen.

Op het laatst bleef het blad steken in een heester in de heg. Hij maakte het los met zijn stok en toen hij het met een: „Eindelijk!" opnam, viel zijn blik op een onbelangrijk bericht van den volgenden inhoud:

„Toen de Amazone van Liverpool Zaterdag l. l. den Walvisch-baai, Z. W. Afrika, instevende, ge-

laden met katoenen goederen voor Kaapstad, had het genoemde stoomschip de „Koortsvlag" in top van den Internationalen Code van Signalen.

(Reuter)."

De rest van het papier was afgescheurd. Zijn oog las het bericht werktuigelijk en zonder eenige bijzondere reden. Hij was juist op het punt het nieuws van de pers ineen te frommelen en weg te werpen, toen enkele woorden die hij gelezen had, tot zijn verstand doordrongen en hij over hun beteekenis begon na te denken.

De Internationale Code van Signalen, — zoo sprak hij bij zichzelven. Daar heb ik vroeger nooit aan gedacht. Dat beteekent iets. De Internationale Code, — die wordt overal, in de heele wereld verstaan, waar menschen de zee bevaren. Dat is zeer belangrijk. Een taal voor alle landen, die geen grenzen kent van vaderland en klasse en geloof. Daar had ik nooit over gedacht. Neen, nooit. Dat is al vast een poging tot eenheid. Tot de eenheid van het vak. Dat is tot stand gekomen, omdat het noodig was voor het handelsverkeer van het eene land met het andere. Die eenheid is hun opgedrongen, — maar zij is er dan toch. Wáár die vlaggen ook ontplooid worden, daar kunnen alle zeevaarders ze lezen en verstaan. Dat is een gewichtig punt. Verstaanbaar in Liverpool, in Walvisch-baai, in Honolulu, in Sarawak, in Pernambuco en Bombay, in Jaffa en Archangel en Dover, overal, — op iedere zee en aan iedere kust. Een verzameling vlaggetjes. Kleine driehoekjes en vierkantjes, die daar wapperen in alle kleuren, rood, geel, blauw, zwart, wit... Zij spreken over den Oceaan heen tot de zeevarende broederschap... „Ik kies zee...", „Ik heb een loods noodig..." Laat mij eens zien... Waar ligt die Walvisch-baai eigenlijk?... Mijn atlas...

Dit is heel wat beter dan al die onzin van Joy Acre en het Moederhart en Baboon... Daar zat Harbottle aan den kant van den weg, te turen in zijn atlas, die hem overal vergezelde.

Zij hebben een atlas gemaakt en zij hebben het zelfs zóó ver gebracht, dat er een Internationale Code van

Signalen bestaat. Dat is al vast iets. Als de menschen zoo ver kunnen gaan, dan kunnen zij ook nog een stapje verder komen. Dat zijn tenminste twee voldongen feiten, — geen theorie omtrent feiten, maar de feiten zelven... De „Volkenbond" dat is ook iets, maar het is nog te aarzelend en het loopt nog niet geregeld. Er zijn voorteekenen. Maar mijn atlas is het meest geruststellende werk dat het menschelijk verstand volbracht heeft. De Aardrijkskunde. Andere takken van de wetenschap zijn meer ingewikkeld, trekken meer de aandacht en dwingen meer tot ontzag, misschien, maar wij zijn zoo zeer aan een atlas gewoon, dat wij ons er niet meer over kunnen verwonderen. De atlas is niet uitgevonden ten aanschouwe van een verbaasde menschheid. Hij is langzaam gegroeid door de eeuwen heen en niemand heeft er zich ooit veel om bekommerd.

Al het werk moet nog gedaan worden. Ik geloof dat wij er nog nauwelijks een begin mee hebben gemaakt. De eenheid die tot dusver tot stand is gekomen, is ons door de omstandigheden opgelegd. De menschen hebben nog nooit zorgvuldig een plan opgemaakt voor de toekomst. En dat kunnen zij ook niet. Zij hebben de gegevens niet om daarop in zee te gaan. Wat zal ik dan zeggen van Baboon Rumplemeijer en zijn vrouw, of wat zij dan geweest mag zijn, met hun Wachters aan den Drempel en hun Unic Gluten brood... En niet alleen de Rumplemeijers, maar ook de Jebbs en de Saltmarshes en de konstabels en Kelly, Isherwood en Tatlow en Upjohn. Geen van hen allen is het ooit ingevallen een vinger uit te steken om de wereld een weinig in orde te helpen brengen. Zij willen de dingen niet bekijken van het standpunt van den atlas. Zelfs niet één enkel oogenblik, wanneer hun plicht ze niet in beslag nam... Het is zonderling, meer dan zonderling... Het is toch niet mogelijk dat ik de eenige Harbottle in de wereld zou zijn, die er zoo over denkt. Er moeten ook anderen zijn, maar het schijnt dat ik nooit een van die anderen ontmoet. Ik begrijp het niet.

Waarom zou zij met zoo'n Baboon getrouwd zijn? — zoo ging het verder in zijn gedachten. Het was een prachtig meisje. Frisch en smakelijk. En ook aantrek-

kelijk. Ik zou wel eens degelijk met haar willen spreken over de dingen. Zonder dat die Baboon van haar er bij was. Het maakte toch niet den indruk dat zij samen getrouwd zijn. Misschien een soort van vrije liefde... Het geslachtleven tot zijn oorspronkelijke beweegkracht teruggebracht....... Wetenschappelijk vereenvoudigd....... Overigens was zij verstandig genoeg, als zij zich maar niet had ingelaten met die Noten en de Nu-Era. Ik ben vast overtuigd, dat zij veel verstandiger is dan zij schijnt. Ik zou haar hoofd wel van al dien warboel willen bevrijden en mijn atlas voor haar leggen... Ja, ik heb werkelijk lust óm te keeren... Maar ik weet het nog niet... Neen, ik ben er niet zeker van... Wat zou ik daarmee ten slotte kunnen uitrichten, — voor mij of voor wien ook? Neen, de waarheid is, dat zij een gezond, innemend, knap meisje is. Ik moet toezien dat ik mijzelven niet om den tuin leid en mijn eigenlijke gedachten verberg. Ik mag haar gaarne zien... Zij staat midden in de bloeiende jeugd en dat trekt mij aan. Daarbij zou dat mij gemakkelijk kunnen afleiden van mijn hopeloos pogen. En dat wil ik niet. Neen, ik ga verder.

Niet ver van daar kwam Harbottle in het gezicht van mijnheer Hoon, die in een rieten ruststoel zat, dicht bij een groot ijzeren hek aan den ingang van een breede laan met aan beide zijden een boomenrij. Een weinig verder achter de boomen stond een groot huis.

Toen Harbottle naderde en juist voornemens was den zijweg aan de rechterzijde te nemen, bereikte hem de zwakke stem van mijnheer Hoon: „Zoudt u zoo goed willen zijn deze deken over mijn knieën te leggen."

Harbottle ging naar den ruststoel.

„Het spijt mij dat ik u moet lastig vallen," — zeide de zwakke stem, — „maar ik kan het zelf niet doen... ik ben lam."

Harbottle wikkelde de deken om de verschrompelde ledematen van mijnheer Hoon en hij zag hoe gerimpeld dat gezichtje was met zijn groote, waterige grijze oogen en dat voorhoofd waarop men de groeven van de hoofdpijn zag. Een aangezicht dat van lijden sprak en blijkbaar

gewend was folterende stuiptrekkingen te ondergaan. Zoo was mijnheer Hoon. Al de rest van zijn persoon was niets dan een samengepakte hoeveelheid nutteloos vel en been die onder dekens en doeken verborgen was... Zij spraken een oogenblik over het weder.

„Ik moet zoo veel in de buitenlucht zijn, als ik maar kan," — verklaarde mijnheer Hoon, — „zij doen al hun best om mij in het leven te houden."

„Ja," — zeide Harbottle, — „frissche lucht is altijd een kostelijk ding."

„Zeker, voor u," — zeide de zwakke stem, — „maar mij doet ze geen goed. Er is niets dat mij goed doet. Zij willen mij niet laten sterven. Ik heb mijn best gedaan, in mijn slaap de grens over te komen. Maar zij zijn altijd om en bij mij om mij te verzorgen. Ik verlang er in het geheel niet naar weer beter te worden. Volkomen beterschap is er toch niet voor mij, dat weet ik maar al te goed. En het leven kan mij niets meer brengen... Ik zie niets waarvoor ik nog zou kunnen leven... Ik ben tot de slotsom gekomen dat het leven een geweldige, ontzettende grap is, een flauwiteit die van onze geboorte tot onzen dood met ons wordt uitgehaald. Poppenkasterij en anders niet..." en de stem van mijnheer Hoon verstierf in een fluisterenden toon, — want het kostte hem een groote inspanning zoo langen tijd het woord te voeren.

„Maar u moet de hoop niet laten varen... Zoo lang er leven is...," zoo begon Harbottle en hield toen plotseling op. „Neen," — zeide hij, — „dat is allemaal gekheid. Daar heeft niemand iets aan. U is even als ik. Ik kan ook van niets zeker zijn."

„Er is niets waar men zeker van kan zijn," — zeide mijnheer Hoon, — „die waarheid heb ik al sinds lang gevonden... Ik ben nu al zeven jaren in dezen toestand en ik heb tijd genoeg gehad om over alles na te denken. En zelfs dat denken dient tot niets. Het is dwaas om iets te doen en het is even dwaas om niets te doen. Alles is even dwaas. Waarom gaat u aan uw werk? Waar dient het ten slotte toe?"

Harbottle was geheel en al verbazing over dien kleinen

mijnheer Hoon en over al de dingen die diens kalme, fluisterende en klanklooze stem zeide.

„Daarom ga ik ook niet aan mijn werk," — zeide hij tot den zieke, — „ik ben evenals u. Ik zie er het nut niet van in. Wij beiden denken juist hetzelfde."

„Ik heb het denken opgegeven... Ik lig hier en haal een weinig adem in afwachting dat dit armzalige geraamte van mij het goed zal vinden mij los te laten en mij mijn afscheid te geven. Dat is al wat ik verlang. Daarbuiten is niets wat ik de moeite waard vind."

„Ja, ik begrijp uw standpunt, maar aan al die dwaasheid in de wereld hebben wij toch schuld... Wij pakken niet aan, wij beginnen er niet mee de dingen recht te zetten."

„Hoe zou een bende van arme krankzinnigen een hopeloos mengelmoes in dit Bedlam kunnen ordenen? Het is al te onnoozel dat te verwachten."

„Maar wij zouden de dingen toch kunnen veranderen, als wij..."

„Niets verandert," — zeide de kleine grijze fluisteraar, — „niets. Het is en blijft dezelfde warboel, dien wij altijd maar weer laten ronddraaien en schudden, zooals een kind dat met een doos gekleurde kralen doet. Het ziet er dan een weinig anders uit, maar als wij het goed bekijken, weten wij dat dit niet zoo is. Het doet het meest denken aan een groot krankzinnigengesticht waar een ieder voor Jezus Christus of voor Napoleon wil spelen... met kronen van verguld papier..."

„Ja, dat heb ik ook al menigmaal gedacht..."

„Ja," — zeide mijnheer Hoon, — „dat is alles en dat te denken is al te veel... beslist te veel."

„Maar als wij er nooit een begin meê kunnen maken,... als de wetenschap..."

„De wetenschap is pure waanzin, het is een spelletje met kralen, met gekleurde kralen, dat is alles."

„Maar aan dien warboel hebben wij toch schuld, heb ik schuld," — begon Harbottle opnieuw.

„Dat is ook onnoozel," — zeide de fluisterstem. — „Wij allen tezamen maken de verwarring en wij zijn allen onwijs."

„Maar wat is er in de wereld te doen, als wij..."

„Er is niets te doen. Alle doen is uit den booze in een wereld van klinkklaren onzin. Zie naar mij. Ik heb al wat een mensch noodig kan hebben. Ik heb alles of ik heb het gehad. Geld — heb ik in overvloed. Vrienden, goede vrienden, — velen die alles doen om mij in het leven te houden. Vrouw en gezin, zooals andere menschen. Ik heb veel gereisd. Ik heb alles gedaan, wat een mensch doen kan die tijd en geld te missen heeft. Huizen, paarden, bedienden, landgoederen, honden, auto's... En hier ziet u wat er van mij geworden is..."

„Ja," — zeide Harbottle, — „maar als u nog in de beweging kon zijn..."

„Neen," — zeide de stem van den invalide, — „mijn ziekte is het niet. Die hindert mij niet het meest, tenminste niet nu. Dat ben ik alles te boven. Ik verzeker u, dat ik dien goocheltoer dien men het leven noemt, volkomen doorzie. Ik weet niet hoe het in zijn werk gaat, maar ik zie er al de nietigheid van. Het is niets dan een leugen en zelfs die leugen is een zwendel en bestaat waarschijnlijk niet eens. Wij zijn een levend spiegelbeeld en zij willen mij niet laten vervloeien in het niet."

„Maar er is iets achter dit alles..."

„Neen, daar is niets," — zeide mijn heer Hoon, — „zelfs de gedachte aan het niet is een leugen. Alles, alle gedachte is krankzinnig en zonder eenige reden of verklaring. Het is een droom, dit heele leven van ons..."

„Ja, maar wij zouden kunnen ontwaken," — begon Harbottle.

„Neen," — zeide de invalide, — „zelfs die droom is een inbeelding en wij droomen niet werkelijk."

„Daar heb ik nooit aan gedacht," — zeide Harbottle, — „mogelijk is alles niets meer dan een schim."

„Ja," — zeide mijnheer Hoon, — „en ook die gedachte is al een schim."

„Maar op dien weg zou een mensch krankzinnig worden..."

„Dat zijn wij al... En eigenlijk zijn wij niet eens werkelijke gekken, wij zijn de droomen van gekken die

droomen dat zij droomen dat zij gek zijn... Alles is onnoozel en zelfs de onnoozelheid bestaat niet."

Men hoorde het geluid van naderende voetstappen.

„Daar komen zij om mij naar huis te rijden... Straks komt Dr. Saltmarsh mij bezoeken. Zij willen niet dat ik mij door veel te spreken vermoei. Zij willen mij in het leven houden. Ik lig nu al zeven jaren te sterven, maar zij willen mij niet heen laten gaan."

Een pleegzuster kwam de laan af in al de glorie van een stijfgestreken kraag en manchetten. „En, mijnheer Hoon," — riep zij van verre, — „Lady Nott—Bunson heeft u een prachtigen bloemruiker gezonden. Vindt u dat niet lief van haar?"

„Zeker, heel lief..." en glimlachende zag hij Harbottle aan.

„Ik dank u dat u mij met de deken geholpen hebt," — zeide hij.

„Volstrekt niet," — zeide Harbottle en hij wist niets anders te bedenken.

De verpleegster keek een oogenblik rond en begon toen mijnheer Hoon weg te rijden. Harbottle wuifde nog met zijn hand naar den man in den ziekestoel, toen deze wegrolde door de schaduwrijke laan. Toen vervolgde hij zijn weg en zijn hart was zwaar bij de gedachte aan dezen Man der Wanhoop.

Misschien heeft de man gelijk... Ik weet het niet zeker...

Het menschelijk verstand kan niet gedurende langen tijd op een algemeene oplossing gericht zijn, en Harbottle vormde geen uitzondering op dezen regel. Zijn besluit om al zijn denken samen te dringen bij hetgeen hij „Het Gezegende Geheel" noemde, begon een zichtbaren vorm aan te nemen. Intusschen betrapte hij er zichzelven op, dat zijn gedachten nu en dan persoonlijke zijwegen insloegen. Weken lang had hij zichzelven overreed, dat zijn eigen persoonlijk treurspel geheel buiten zijn zoeken naar de waarheid stond. Maar in de werkelijkheid begonnen de intieme bijzonderheden van zijn eigen leven, van het leven dat hij vroeger zelf geleefd had, en van zijn onmiddellijke

omgeving, zich met vernieuwde kracht aan zijn bewustzijn op te dringen.

Scherp geteekende herinneringen kon hij niet langer uit zijn gedachten bannen. Op ongelegen oogenblikken kropen zij in zijn overleggingen naar binnen en overrompelden hem, juist als hij meende dat zij op verren afstand waren. De verdooving die de duidelijkste uitwerking geweest was van den schok die er van zijn drievoudige ramp was uitgegaan, bleek die herinneringen niet langer te verstikken. Duizende heugenissen kwamen uit het verleden weer te voorschijn en verlangden met aandrang den tol der herkenning. Kleine, onbeduidende voorvallen, brokstukken van dagelijksche gesprekken kwamen zich aandienen en lieten zich ongevraagd hooren als een record van een gramofoon. Het verdoofde verstand herkreeg langzamerhand zijn gevoeligheid en de natuur hernam haar rechten.

Rachel was wel de sterkste kracht en overstemde alle andere gedachten. Zij kwam en bleek sterker dan de Atlas. Zij doemde op, zooals hij haar vroeger gekend had, in de verschillende hoofdstukken van die nauwe betrekking die zoo vele jaren geduurd had en zoo plotseling was afgebroken. Als een meisje van achttien, als een jonge vrouw van twintig, als de moeder van hun oudsten jongen, van Theodore, als een vrouw van bijna dertig... Het deed denken aan die reeksen van portretten van beroemde schrijvers, zooals de tijdschriften die publiceeren.

„Ja, het spijt mij werkelijk, maar Emily was vandaag wat laat"... en hij dacht aan de koude koffie.

„Hij zou in December negentien geworden zijn"... En hoe dat zijn zenuwen geprikkeld had dien morgen van het telegram.

„Jou, goede hemel! — zijn zij dan allen gek geworden! wat kun jij daar uitrichten?"

„Ik kan maar niet begrijpen waarom jij geen officier bent."

„Het is zoo'n vernedering..."

Dat alles kwam nu stuksgewijze weer boven. Dan, nóg vroeger herinneringen uit den tijd, toen zij nog niet getrouwd waren.

„Dat moest je niet doen," — toen hij haar voor de eerste maal een kus had willen geven...

„Ik ben zoo blij, want ik heb altijd naar een jongen verlangd..." Toen hij binnen gelaten was bij haar en bij dat zonderlinge kleine schepseltje dat zij „Theodore" hadden genoemd.

„Theodore Athelstan," — had zij gezegd.

„Niet Athelstan," — had hij gezegd, — „iedere andere naam, maar die niet."

„Maar waarom niet? Naar Oom Ben."

„Het is te ontzettend. Athelstan... Het is verschrikkelijk."

„Het is heelemaal niet verschrikkelijk. Het is alleen omdat je een hekel hebt aan Oom Ben... Maar dat is toch geen reden..."

Hij herinnerde zich sommige pijnlijke kwetsuren. Rachel en haar „menschen". De geestelooze praatjes van Oom Ben. Oom Ben met zijn hebbelijkheid om wijdbeens voor den haard te staan, alsof het huis zijn eigendom was.

„Dat is het genie van het Britsche ras," — placht hij dan te zeggen. „Het stichten van volksplantingen. Daar hebben wij het ver in gebracht. Geen ander volk doet ons dat na..."

En uren lang ging dat dan door. Kolonisatie... En Oom Ben was nooit verder geweest dan een uitstapje naar Berlijn en naar Parijs... Dit alles maakte Harbottle zeer kriegel...

Kleine dingen die lang gesluimerd hadden in de vergetelheid, schoten hem weer plotseling te binnen... Een nieuwe hoed... Emily die haar dienst opzegde en den volgenden morgen met tranen kwam zeggen, dat zij toch maar liever blijven wilde, „als mevrouw er niets tegen had"... Allerlei prentjes uit het prentenboek van het verleden. „Je moet dezen winter een nieuwe jas hebben, — het is zoo'n vernedering je altijd met dezelfde oude jas te zien..."

Alles wel beschouwd, had Rachel altijd gelijk gehad. Over het geheel had hij het heel goed met haar kunnen vinden. Hij hield van haar en hij had altijd van haar gehouden. Hij kon niets tot haar nadeel zeggen, — neen,

niets. Waar zou zij nu zijn? Hij zou haar nog wel eens willen zien, nog eens met haar praten. Hij had geen vermoeden waar zij nu was. In Bristol, in Londen, in Leeds, in Glasgow... Misschien is zij in het buitenland. Daar had hij nog niet aan gedacht. Misschien wel in Zuid-Afrika, — of op een andere plek in mijn atlas. Het was zonderling, dat Rachel ergens was en hij niet wist waar. Dat zij er nog net zoo uitzag en met dezelfde stem sprak. Adres onbekend. Geen idee waar zij wel zijn mocht. Mijn vrouw. Die oude Rachel. Dat zij zoo verdwijnen moest. Zou zij mij nog eens schrijven? Of terugkomen? Behoor ik mijn best te doen haar te vinden? Haar vinden met den Grooten Sterken Man, — in het een of ander hotel, waarschijnlijk. Ik had nooit van Rachel gedacht, dat zij op die manier zou heengaan. Dat was wel het ongeloofelijkste van alles... Met dat al is het een zonderlinge verhouding. Een soort van desertie. Misschien zie ik haar nooit terug. Dit had hem nog nooit getroffen. Zoo blijven leven en de een niet weten waar de ander is. Ja, ik zou haar graag nog eens terugzien... Maar als zij er geen behoefte aan voelt... Ik weet het niet. Het stelt mij toch teleur. Men zou denken dat zij toch wel eens zou schrijven. Niet wanneer wij hevige ruzie hadden gehad. Maar niets. Geen schandaal. Wie is hij? Waar heeft zij hem leeren kennen? Wat zouden de menschen van Much Bedding er van weten?

Maar wat doet dit alles er eigenlijk toe? Dat helpt toch niet meer. Dat brengt de zaken niet meer in orde. Onze kleine menschelijke genegenheid en afkeer. Mijn verstand dwaalt af op die onoprechte zijwegen, in plaats manmoedig vast te houden aan de hoofdzaak waar alles op aan komt, aan den Last der Zonde. Ik kan mijn verstand niet beletten af te dwalen. Ik geloof dat mijn verstand even helder en nauwkeurig is als van de meeste andere menschen. Maar dat is het juist, — het is net als van andere menschen. Dus ook niet beter. Ik ben net als de rest van mijn slag.

Wij kunnen Harbottle volgen, zooals hij daar voortschreed langs wegen en paden, uitrustte onder de stoffige

heg, zijn intrek nam in een afgelegen herberg, den voorbijgangers een „goedenmorgen" toeknikte en in het dorp zijn tabak kocht. Nu eens stond hij stil om een schoenveter te bevestigen, dan om zijn pijp met een oud pennemes te ledigen. Soms ging hij voor een paar nachten naar Roselea terug... En dan weer trok hij uit op zijn onbepaalden pelgrimstocht die geen bestemming had. De beweging hield hem lichamelijk gezond en zij was hem tot een soort van rustelooze natuur geworden, zooals sommige menschen voortdurend rammelen met een bos sleutels in hun zak, of onder het spreken aan hun eigen oor trekken.

Nog altijd kon hij den weg niet vinden om te ontsnappen uit de Stad der Verwoesting. In zijn oogen was dat de heele wereld en de Menschheid moest gered worden. Het waren nog dezelfde groote woorden. Gered van de Verdoemenis. De verdoemenis van de huichelachtige begeerten van de zelfzucht. Van het Grijp-maar-toe-stelsel van den koophandel, van denkbeeldige grenzen en vreezen, van voortsluipende kwalen, heel den stoet van weerzinwekkende en menschonteerende ziekten en epidemieën die de volken der aarde teisteren. De Verdoemenis van de Godsdienstige, van de Wetenschappelijke Onverdraagzaamheid. Al die heillooze dwaasheden, waarin de menschen zich verstrikt hebben en waarop zij de eene beschaving na de andere hebben gebouwd. Krampachtig hield Harbottle vast aan de gedachte dat de Last der Zonde van hem zou worden weggenomen, wanneer hij maar wist wat hem te doen stond. Al die tegenstrijdige oplossingen, die onderlinge verwarring van al die denkbeelden die door zoo velen werden aangeprezen, — dat alles verbijsterde hem meer dan ooit te voren.

De een zeide tot hem: „Stel uw vertrouwen op den Heer", — een ander: „Plaag u niet, oude vriend, neem het er van", — weer een ander. „Terug naar de natuurkracht en naar het noten-diëet", — of wel: „Probeer het Spiritisme!" — „Denk zuiver!" — zegt daar iemand anders. „Dat ligt geheel buiten mijn werk," — zegt iemand, — en daar: „Ik breek mijn hoofd niet met dingen

die mij niet aangaan..." Wie van hen allen heeft gelijk? Mijnheer Hoon met zijn gefluisterde wijsheid van: alles is ijdelheid!... Hoe kan men weten welken weg men gaan moet? Evangeline Muggeridge had hem duidelijk twee wegen gewezen, — den breeden weg naar het eeuwige verderf en de enge weg ter Zaligheid. Maar hier waren honderd verschillende wegen die zich in vele richtingen vertakten, met wegwijzers die tot u zeiden: dit is de weg dien ge behoort te gaan... Maar zoodra ge dien weg hebt ingeslagen, bemerkt ge dat het een doodloopende straat is, of dat ze zich plotseling ombuigt en met een van de andere straten samenvalt. Geen rechte wegen, maar een netwerk dat aan een doolhof doet denken. En toch draagt elke weg het opschrift: „de goede weg". Verwarring, schromelijke verwarring en geen veilige raad.

Telkens was er iets dat hem naar Roselea terug scheen te drijven, om eens te zien „hoe het daar stond", — zooals hij dan zichzelven wijs maakte. En bij die gelegenheid vroeg hij dan altijd weer dezelfde vraag: „Geen brieven, Kelly?"

„Ja, mijnheer, zij liggen daar allen op de kist."

Dan doorzocht Harbottle ze zeer haastig, in de hoop er een couvert bij te vinden met het bekende krabbelpootje van Rachel. Maar er kwam nooit een brief van haar. Een enkele rekening, een paar quitanties, een catalogus van Harrod, geadresseerd aan mevrouw John C. Harbottle, — en een andere van Swan & Edgar, vol slanke dames met sierlijke lakensche mantels en avond-toiletten...

Rachel. Rachel bij Harrod en bij Swan & Edgar, — een jumper met kralen afgezet, 37/6. En geen woord van haarzelve. Het is nu al maanden geleden, dat hij thuis is gekomen, en zij al vertrokken was. Het was of het al jaren geleden was, dat hij haar het laatst gezien had. Jaren en jaren. Als een droom die in het bewustzijn terugkomt.

En hij las verder: Zijden blouses met paarlmoeren knoopen 21/9. Hetzelfde model met zijde gevoerd...

Na deze kennisname van zijn briefwisseling begon zijn belangstelling in Roselea te verflauwen. Binnen één, twee

dagen werd de oude rusteloosheid weer machtig over hem en dreef zij hem voort met de ranseltasch op zijn rug.

Zooals hij in zijn oude thuis terugkeerde en weer vertrok, deed Harbottle denken aan de voortdurende onzekerheid van Robinson Crusoë die het maar niet met zichzelven eens kon worden, hoe hij zijn leven zou inrichten.

Ik ga terug en ik blijf in Roselea wonen,... dat is het beste wat ik doen kon... En hij kwam in zijn huis terug...

„Brieven gekomen, Kelly?" — en het gewone antwoord.

Geen woord van Rachel.

Ik weet het niet... Ik zou het niet kunnen zeggen... Deze plaats is vol persoonlijke herinneringen die als doornen te voorschijn komen en mij bezeeren. Ik kan hier niet tot rust komen... Het trekt mijn verstand omlaag. Wat kan ik hier doen? Waarom zou ik hier blijven? En de volgende morgen zag hem weer vertrekken met zijn last op zijn rug en zijn pijp in zijn mond.

„Hij is een beetje zonderling, zie je..." placht Kelly dan te zeggen.

En zijn vrouw voegde er dan aan toe: „De arme man, hij heeft het zich zoo aangetrokken."

De heer Guy Penfold was een man van twee en dertig jaren, klein van gestalte, maar daarentegen met groote denkbeelden. Hij was altijd gekleed in een sjofel, besmoezeld grijs pak en hij droeg een grijze das met roestkleurige stippels en losjes gewikkeld om een slappen boord. Zijn gezicht was het aangezicht van een man die gewoon is met groote denkbeelden te worstelen. Wijlen zijn vader was een ijverig medelid geweest van het Nationale Verbond van Electrotypers en Stereotypers. Reeds in zijn prille jeugd had Penfold kennis gemaakt met den klank van de socialistische fraze. Hij was opgevoed met behulp van een woordenboek, dat onder meer behelsde: de klassestrijd, de afschaffing van het kapitaal, het recht van den werkman, de Loonslavernij, de Uitbuiting, Productie en Verdeeling, de klasse-heerschappij, de Vrijmaking van de Arbeiders, het Privaat-eigendom, en de Roode Vlag van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap.

Laat u niet trappen! — In zijn geestdriftige oogenblikken riep Penfold dan uit: Laat het Roode Licht alom schijnen! — Naar de Hel met de Kapitalistische Klasse.

Harbottle haalde den kleinen, onaanzienlijken Penfold in op den grooten weg en toen hij hem voorbij ging, keek de kleine man naar onzen pelgrim en zeide tot hem: „Zoudt u mij misschien genoegen kunnen doen met een lucifer?"

„Zeker," — zeide Harbottle en zocht in zijn zak. Daarop stak sinjeur Penfold zijn sigaret aan en zeide: „Dank u."

Zij wandelden samen verder.

„Wat denkt u van den speech van Lloyd George?" — vroeg Penfold.

„Heeft hij een speech gehouden? — dat wist ik niet."

„Dezelfde kwijlende botheid als altijd!" — zei de kleine man. „Dezelfde zoogenaamd vaderlandslievende frazes en goedkoope leuzen. Het oude bekende gekakel van de kapitalistische klasse. Ik walg er van, als ik er aan denk. Hij heeft een bijzondere gave om de loonslaven te bedwelmen. Wanneer de werklieden de beteekenis beseffen van de economische lijfeigenschap..."

„Is u socialist?" — vroeg Harbottle.

„Niets in de wereld is zoo stinkende als de bourgeoisie... Wees een man en geen vloermat. Dat is wat ik te zeggen heb. Verspreid het Roode Licht. Geen baantjes-jagers. Strijd mee in den klassestrijd. Laat de roode hel van de revolutie vlammen, als het zijn moet. Schaf het kapitaal af. Ruk den menschenetenden millionnair uit zijn macht. Grijp het Wapen van de Industrie en vestig de nieuwe maatschappelijke orde van het Communisme. Organiseer de blokkade van de werklieden. Verdedig de Republiek van de Werklieden. Verkondig den rooden Dageraad van een groote en bloeiende samenleving van menschelijke wezens waarvan ieder lid zijn eerlijk deel in het werk zal dragen..."

„Ik stel een bijzonder belang in al wat de samensmelting van denkbeelden bevorderen kan," — zeide Harbottle, — „maar hoe denkt u die tot stand te brengen?"

„De Werklieden-Sovjets van de internationale Werklieden-beweging," — zeide mijnheer Penfold.

„Maar bestaat er een werkliedenklasse? Ik bedoel, — is zij werkelijk scherp afgescheiden van ons allen?"

„Dat is ons werk. Dat moeten wij klaar spelen. De werklieden moeten handelen. Allen moeten op het appèl zijn. En die klassewerking moet tegelijk nationaal en internationaal optreden. Zoodra de werklieden de beteekenis beseffen van de economische lijfeigenschap, zullen zij handelen. Zoo lang die geest niet kan worden wakker geroepen, zullen de werklieden worden uitgemergeld en uitgehongerd door de eigenaars van land en kapitaal. De werklieden hebben niets anders te verliezen dan hun ketenen. Niets anders. De regeerende kapitalistische klasse moet overweldigd worden door de uitgebuite lijfeigenen. Dat moet gebeuren. De aanstaande sociale revolutie zal nooit door de wetgeving tot stand komen. Nooit..."

„Ja, ik begrijp u," — zeide Harbottle, — „maar wat is het plan nadat de sociale revolutie een feit geworden is?"

„Vrijheid voor alle menschen!" — antwoordde Guy Penfold snel.

„Die zoek ik ook," — zeide Harbottle, min of meer tot zichzelven. „Vrijheid voor alle menschen... Dat is het ideaal."

Hier haalde Penfold een beduimeld en verfrommeld nieuwsblaadje uit zijn zak en overhandigde dat aan Harbottle. En hij wees hem daarin een kolom, waarin Harbottle het volgende las:

EEN ROEPSTEM TOT DE WERKLIEDEN.

De natuur heeft alle menschen tot broeders gemaakt.
Is uw huid zwart? Is zij geel?
Uw bloed is rood, evenals het mijne.
Mijn huid is blank.
Het bloed is het leven en niet de huid.
Hetzelfde leven en hetzelfde bloed, — dezelfde roode kleur.
Dezelfde vlag: rood. Dezelfde leus: Organiseert u!

Hetzelfde ras: de menschheid,
De nationaliteit gaat niet dieper dan de huid.
Werklieden van de geheele wereld, vereenigt u!

„Zeker," — zeide Harbottle, — „ik begrijp u zeer goed. Dat is een plan om tot eenheid te komen. Alleen heb ik een afkeer van de roode kleur. Ik zou willen dat bloed groen of geel was, maar in geen geval rood, — dat is nu eenmaal een gril van mij. Ik voel iets voor dit idee van organisatie. Hetzelfde ras — de menschheid, — dat is prachtig. Maar ik zie het plan nog niet duidelijk voor mij. Ik bedoel: nadat de revolutie is afgeloopen."

„Dat komt, dat komt," — zeide Penfold met geestdrift. „Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap. Geen kapitalistische oorlogen meer!"

„Maar zullen er dan nog andere oorlogen komen?... wanneer zij vermeden kunnen worden?"

„Het roode leger zal strijdvaardig gehouden worden om onmiddellijk op te treden tegen elke poging tot contrarevolutie die uit de puinhoopen van de bourgeoisie mocht opkomen. Alles van dien aard zal in de geboorte gesmoord worden. De werklieden zullen beschermd worden tegen de verachtelijke kuiperijen van de beheerders van het staatsbedrijf, die zonder twijfel hun best zullen doen de massa geleidelijk en ongemerkt in te palmen, totdat zij de kans schoon zien de Proletarische Wereld-Republiek den genadestoot toe te brengen en de werklieden opnieuw in ketenen te leggen."

„En wat zal er gebeuren met deze algemeene broederschap? Hoe zal zij werken?"

„Zulk een samenleving moet gegrondvest zijn op de erkenning van het recht van iederen mensch om vrij te zijn," — begon Penfold.

„Vrijheid waartoe?"

„Tot al wat hij verkiest."

„Maar zullen zij niet allen hetzelfde wenschen te doen wat zij nu doen? Ik bedoel, zal dat mij en mijn kleine, nietige verlangens veranderen?..."

„Dat zal het zeker," — antwoordde Penfold beslist.

„En hoe?"

„Tot nu toe behoort ge, hetzij tot de uitbuiters, hetzij tot de uitgebuiten. Maar dat zal ophouden. Die toestand zal volkomen onbekend zijn en bijgevolg zal een ieder vrij zijn in een vrije wereld zijn persoonlijkheid te ontwikkelen. Op dit oogenblik worden wij allen nog onderdrukt. De velen werken en lijden gebrek en de weinigen hebben vrijen tijd en worden rijk."

„Maar is dat niet de natuurlijke loop? Ligt het niet in den aard der dingen, dat de werklieden geen vrijen tijd en geen behagelijk leven kennen? Zal deze nieuwe samenleving streng en Spartaansch zijn naar lichaam en ziel? Zullen zij niet moeite doen die weinigen na te volgen en zich een bestaan te verschaffen van behagelijk gemak?"

„Verdienen zij dat dan niet? Komt het hun dan niet toe eens te rusten na het eindelooze zwoegen? Waarom zouden de werklieden hun deel niet mogen hebben aan de weelden van het leven, — waarom zouden ook zij niet de voorrechten van die weinigen mogen hebben?"

„Ik zou het u waarlijk niet kunnen zeggen..."

„Wordt het niet tijd dat de slaven van de industrie in vrijheid worden gesteld?"

„Ja, ik zou denken dat het tijd wordt. Maar het is mij waarlijk nog niet duidelijk, welken zegen dit alles brengen zal. Ik bedoel dat het mij niet duidelijk is, waarnaar de menschheid streeft en of zij eigenlijk wel iets zoekt en in dat geval waarom zij dat doet."

„De menschheid vertegenwoordigt de werklieden van de geheele wereld. De enkele vetgemeste parasieten die nu de teugels van de macht in handen hebben, moeten worden weggejaagd, — dat zal het eerste werk zijn van de menschheid."

„Maar waarom zal zij dat doen?... Alleen om de macht in handen te krijgen?"

„Ja, om de macht die haar in staat zal stellen het menschelijk geslacht te grondvesten op een gezonde en redelijke basis, waarin ieder mensch waarlijk een mensch zal zijn en geen vloermat."

„Door de revolutie, — de bloedroode revolutie?"

„Hoe anders?"

„Maar," — begon Harbottle, die zijn strijdlust voelde

aangroeien, — „het lijkt mij zoo aanmatigend. Vindt u dat ook niet? Niemand geeft gereedelijker toe dan ik, dat deze wereld, deze bouwvallige beschaving aan alle kanten kraakt en verzakt en dat zij op de eene of andere manier gewijzigd moet worden. Maar waarom moet die vlammenroode opwinding daar worden bij gehaald? En waarom moet van alle kleuren juist het rood er aan te pas komen? Ieder van ons kan te keer gaan als een ondeugend kind dat zijn speelgoed aan stukken gooit. Dat is alleen maar een quaestie van een kwaad humeur. Dat kan iedere gek doen. Een stier raakt buiten zichzelf als hij een roode lap ziet. Ik haat al die vooropgezette leerstelligheid van uw revolutie. Zij is te makkelijk en te eenvoudig en te dom. Te luidruchtig en te ingebeeld. Zij klettert te veel met haar zwaard en wappert te veel met haar vlag... Zij is een gillende, tierende, samenscholende, barricadenbouwende, schietende, juichende botheid, — dat is alles. Het is de verstandelooze kudde die dol wordt... Dat kan de kudde niet helpen, — zult u zeggen. Neen, dat weet ik ook wel. Zij zijn ruw en dierlijk en beestachtig gemaakt door het stelsel. Daarover zijn wij beiden het tenminste eens. Maar u hebt u nu eenmaal in het hoofd gezet, en dat met het allerbelachelijkste geloof, een geloof nog dwazer en dommer dan welk godsdienstig geloof ook, — dat door dien armen, overwerkten, geplaagden stier aan te hitsen het gras uit den grond te scheuren en alles wat bestaat te vernielen, totdat er niets meer over is dan enkele puinhoopen, — dat op die bouwvallen een gezonde en ordelijke toestand zal verrijzen. Ik vraag u in den naam van alle gezond verstand, hoe zou dat mogelijk zijn? En waarom? Denk toch eens aan! Waarom zou dat gebeuren? maar het gebeurt niet. En in het diepst van uw hart weten u en uw geestverwanten dat ook wel. Maar jelui wordt meegesleept door het denkbeeld, omdat je de uitwerking daarvan noodig hebt. Maar ook die uitwerking zal niet komen... Een gezonde en ordelijke toestand komt niet als een wonder uit de lucht vallen. Jelui praat dezelfde onmogelijke beuzeltaal als de dominees. Je hebt je geloof pasklaar gemaakt voor een rood wonder en je weet maar al te goed dat het nooit gebeuren kan... Neen," — zoo

eindigde hij, terwijl hij allengs kalmer werd, — „dat dient tot niets, geloof mij, dat dient tot niets... Het zijn de oude prullen, maar ditmaal met een rood kwastje opgeverfd. Het is, als van ouds, dezelfde Korte Weg naar de Hemelsche Stad... Het is niets dan onzin en er steekt geen aasje gezonde gedachte in."

Penfold was voor ditmaal overbluft, overweldigd door dezen woordenvloed.

„Hier zijn wij allen," — hervatte Harbottle, — „allen in een wereld die vol is van het wrakhout van den oorlog, een beklagenswaardige, verbrijzelde en verbijsterde wereld, die door onze eigen onbekwaamheid verongelukt is, door onze eigen zwakheid en traagheid naar lichaam en ziel... een wereld van zondaren... en daar komt u met uw roode leus. Wat een goedkoope zotteklap. Het is het uitwendige en zichtbare teeken van een inwendige ploertigheid en armoede van geest. Het is de aanstellerij van den werkmansstand... De roode fratsenmakerij. Omdat jelui, evenals wij allen, voor vraagstukken geplaatst zijt, die ons verstand niet onder de knie kan krijgen, komen jelui daar in donderende vaart aangestormd met een alleenzaligmakende leus: laten wij allen rood worden! Mij laat dat volkomen koel. Het is al te gemakkelijk. Er is zelfs geen gevaar aan verbonden. Aan den eenen kant wordt geschreeuwd: Op ten strijde voor den koning en zijn rijk!... en een weinig verder hoort men: Breng uw leven ten offer aan uw plicht jegens de roode vlag van de Internationale... — en ten slotte is het een aan het ander volkomen gelijk; de kern van het een en het ander is: wij willen hebben wat wij willen hebben en op de eene of de andere manier zullen wij het wel nemen... Daar komt alles op neer. In de beide kampen zijn het menschen die nemen, — dat is immers heel gemakkelijk. Het stelt het verstand niet op de proef. Men behoeft zich niet in te spannen. Het is een geloof. Geloof in den rooden god en gij zult behouden worden. De moeielijkheid wordt opgelost door een algemeene opwinding tot een vóórhistorischen hartstocht. Maar het blijft toch een nietige menschelijke hartstocht. Ook een worm kan zich omwentelen, maar hij blijft dan nog een worm. Wij zijn allen wormen. Zondige,

luie, ellendige, verstandarme wormen. Maar jelui wilt je aandeel in de zonde niet dragen. Je doet je best het op rekening te schrijven van de kapitalistische klasse. Jelui bent tot barstens toe vol met je eigen onnoozelen klassetrots. Jelui zijt geen haar beter dan de kapitalisten en de groote bonzen van de industrie en de politiek, — je houdt je geheel afgezonderd. Men zoekt vergeefs naar een zachtzinnigen en nederigen geest. Op een walgelijke manier zijn jelui hoogmoedig en opgeblazen. Geen rustige gedachte. Niets van de stille kracht die in Christus werkte. Je maakt een grooten rooden neus en een hevigen rooden vuurgloed, maar je zult het moeielijk genoeg hebben met de asch en de sintels, wanneer alles achter den rug is en het blijkt dat er onder ons allen niemand is die orde kan scheppen in de verwarring. Neen, niemand."

„Hoor eens," — zeide Penfold zeer opgewonden, — „daar komt u nu met het oude liedje van nederigheid en onderdanigheid. Wij, de werkers, wij bedanken er voor, ons langer daarmee te laten sussen. Dat is voorbij. Wij hebben ons lang genoeg laten lijmen. Nu breekt de roode dageraad aan."

En nu antwoordde Harbottle zonder eigenlijk te weten wat hij zeide en waarom hij het zeide. Als van zelf kwamen de woorden over zijn lippen:

„Op den rooden morgen volgt een donkere dag..." Hier hield hij op en hij was zelf verbaasd over de klaarblijkelijke dwaasheid van zijn opmerking.

„Wat nu die rustige, nadenkende menschen aangaat, die hebben er een fraaien warboel van gemaakt," — vervolgde Penfold. „De zwendel van de kalme gedachte. Heeft ooit iemand een kalme gedachte aan de loonslaven gewijd? Nooit, — en dat zal ook niet gebeuren, eer onze millioenen strijders opstaan en den rooden oogst binnenhalen."

„Wat ik u verzoeken mag, kom mij niet met uw roode teksten aan boord, die zijn niet aan mij besteed. Het is alles pure opwinding. Daar is heelemaal geen houvast aan."

„Mijn hemel!" — riep Penfold uit, — „is een bajonet

dan niet stevig genoeg voor u en geeft dynamiet dan enkel opwinding?"

„Zoover ik er over oordeelen kan," — antwoordde Harbottle, — „niets dan ziekelijke opwinding... Bommen, bajonetten en bluf."

„U zoudt wel een weinig anders denken, wanneer een soldaat van de roode garde vlak tegenover u stond."

„Dat zou ik zonder twijfel. Ik weet dat ik dat doen zou. Mijn armzalig kleine Ik zou dan doodelijk verschrikt te voorschijn komen. Maar mijn eigen persoonlijke angst zou het feit niet ongedaan maken dat de heele beweging gegrond is op toorn en wrok, op de roode woede van het razende, vertrapte proletariaat... en woede is niets dan opwinding... Het is vrees, ellendige kruipende vrees."

„Het komt, het komt," — zeide Penfold, — „met of zonder opwinding, het moet komen. U moogt het toejuichen of het verafschuwen. De werkers van de wereld zullen opstaan en hun verdrukkers neervellen."

„Alle oorlogen en opstanden zijn voorbijgaande gebeurtenissen, — soms zeer onaangename gebeurtenissen, — maar zij brengen geen oplossing van het groote raadsel van het heelal. Ik stel maar zeer matig belang in roode legers en witte legers. Wat ik wensch te weten is — waar dient dat alles toe?"

Penfold keek op zijn horloge. Zij waren nu dicht bij Tring-Station.

„Ik zal hard moeten loopen," — zeide Penfold, — „ik moet om zes uur in Willesden zijn... Daar is een openlucht-meeting. Partijgenoot Jeff Dyer spreekt over de Werkeloosheid en de Directe actie... Er wordt in het district een nieuwe afdeeling opgericht..." En Penfold holde weg naar zijn trein.

Harbottle stond hem na te staren. Het is toch jammer, — zeide hij. Daar viel zijn blik op een groot reclamebord langs den weg.

EEN-TWEE-DRIE-WASCHZEEP

Geen stoom, geen rugpijn.
Wascht in den halven tijd.

Een, twee, drie, — herhaalde Harbottle bij zichzelf. Dat is de zaak. Overal. Geen moeite. Net als het roode toovermiddel. Doet het in de helft van den tijd... Ik weet niet wat ik daarvan denken moet.

Ik zie nergens een vast plan. Gooi het maar in elkaar. Misschien doemt er wel een plan op uit de asch... Neen, er bestaat geen eenvoudige, korte weg. De roode vernieling leidt tot niets. Hoe zou dat ook kunnen?

Het is toch ook niets nieuws. Het is al vroeger geprobeerd. Het is zoo oud als Adam, dat idee van gooi het maar door elkaar — en het einde was altijd dat men met dat gooien niet verder was gekomen... En toch had die kleine man een voorgevoel van de eenheid, een soort van droomgezicht van een vereenigd menschengeslacht. Maar het was bij hem in een geloof ontaard, een eeredienst van Ju.Ju, een bedwelming van moord en doodslag, — alsof dat ooit de gezegende eenheid nader kon brengen... Hoe is het mogelijk dat een mensch die over de heele wereld een gezonde en redelijke samenleving van menschelijke wezens zou willen helpen vestigen, dat zoo iemand een geloof aanhangt dat de menschen met een roode bajonet de maag doorsteekt! Wat is het menschelijk verstand toch wonderlijk en onrustbarend poover... Hij zag er uit, alsof een marsch van twintig mijlen hem uitgeput aan den kant van den weg zou doen neerzinken.

Terwijl hij door de hoofdstraat van Hoeing Borage ging, zag Harbottle een reclamebiljet in een barbierswinkel, waar hij juist zijn voorraad van geurig kruid had aangevuld.

VERGADERING VAN DEN KERSPELRAAD
enz.
IN HET VRIJMETSELAARSGEBOUW.

Langzaam maakte Harbottle het bladlood los van zijn tabakpakje en borg den inhoud daarvan in zijn gummizak...

Het Vrijmetselaarsgebouw,... zoo prevelde hij, — vrijmetselaars... Je moest vrijmetselaar worden, — had Oom Ben herhaaldelijk tot hem gezegd. Wanneer je vrijmetse-

laar bent, dan zie je den werkelijken wortel van de dingen... Maar Harbottle had er zich verder nooit druk over gemaakt. Hij had niet meer dan een zeer vage voorstelling van wat de vrijmetselarij was. Broeder Samuel Tomkins. Hij haatte dien Broeder. Het was hem onaangenaam zichzelven voor te stellen als Broeder John Christian Harbottle... En toch... hier was een poging om tot een broederschap te komen. Een goed-georganiseerde en practische poging.

Meesters-metselaars. Grootmeesters. Geheimen. Het geheim. De vrijmetselaarstempels. De geheime teekens en de plechtigheden. Wat beduidde dit alles in werkelijkheid? Iedere vrijmetselaar kan over de heele wereld een anderen vrijmetselaar herkennen. Een geheim herkenningsteeken. Een Internationale Code van Signalen. Daar ligt misschien toch wel iets goeds in. En al die graden? Velen van zijn oude vrienden waren vrijmetselaars. Hij had zelfs eens het voorschoot van Oom Ben gezien, opgesierd met verschoten lichtblauwe zijde. Toen had hij dat dwaas en kinderachtig gevonden... Hoe kan een man van dien leeftijd die prullen aandoen? — placht hij dan te zeggen.

„Zoo dwaas kan het toch niet zijn, John," — had Rachel gezegd, — „de Hertog van Connaught is ook vrijmetselaar... Oom Ben vertelt, dat hij hem op vrijmetselaarsdiners ontmoet heeft..."

Vrijmetselaarsdiners. Er zijn veel menschen die vrijmetselaar zijn. Willcock, bij voorbeeld en Tatlow, de oude Tatlow, Meester van ik weet niet welke loge. En ook Dr. Saltmarsh was vrijmetselaar. En Zijn Eerwaarde H. Jebb. Broeder Jebb aan vrijmetselaarsmaaltijden... En Jawlings, van zijn bureau, was ook vrijmetselaar.

En Shuttleworth, de gepensionneerde Indische ingenieur. Die laten zich toch niet allen bedotten door de eerste de beste poppenkasterij. Er moet dus wel iets goeds in zijn. Men zou dat wel eens willen weten.

Deze gedachtenlijn bracht hem er toe, Shuttleworth, in Bloomsbury Square, Londen, een bezoek te gaan brengen.

Shuttleworth was een slanke, doodsbleek uitziende oude

vrijer, met een beslist gedistingeerd, kloosterachtig uiterlijk.

„Shuttleworth," — zeide Harbottle, nadat zij over andere dingen van gedachten gewisseld hadden, — „je bent vrijmetselaar, niet waar?"

„Ik zou het wel meenen," — antwoordde Shuttleworth.

„En... wat is dat eigenlijk? Zou het helpen?"

„Het is een groote broederschap," — zeide Shuttleworth, — „het is de oudste broederschap onder de menschen..."

„Maar is het werkelijk nog iets meer dan een gezellige vereeniging?"

„Dat is het zeker," — zeide Shuttleworth, terwijl hij zijn pijp stopte, — „maar de gewone vrijmetselaar weet niets van de oorspronkelijke geheimen van het gild."

„Wat versta je onder een gewonen vrijmetselaar?"

„Ik bedoel dat de diepere beteekenis van de vrijmetselarij door de vrijmetselaars zelven niet begrepen wordt. De gewone vrijmetselaar bewaart een veelbeteekenend stilzwijgen, wanneer er op de zaken van zijn gild gezinspeeld wordt..."

„Ja, dat heb ik opgemerkt," — zeide Harbottle.

„En de verborgen overlevering is maar aan zeer weinigen bekend."

„Wie zijn die weinigen?"

„Ik kan je natuurlijk geen namen noemen, maar het zijn de personen die zeer nauwkeurige onderzoekingen hebben verricht naar den oorsprong van de vrijmetselarij en naar haar betrekkingen met de oude geheimenissen die waarschijnlijk nog behooren tot de A. A. R. C. O."

„Wat is dat?"

„De Oude en Geheime Rozenkruis Orde."

„Zijn zij ook vrijmetselaars?"

„Ja, maar zij staan boven en buiten al de gezellige bijeenkomsten van de lagere rangen van het gild."

„Ik heb altijd wel gedacht dat er ergens een kracht moest zijn die de eigenlijke beweging bestuurde. Behoor jij tot die oude orde die je daar noemde?"

„Daar zou ik liever niet op antwoorden," — zeide

Shuttleworth met een glimlach, — „maar je kunt er veilig op aan dat wat ik je gezegd heb, de waarheid is."

„En is het alles hokuspokus en geestenklopperij, of ligt er een breede, stuwende gedachte in, die de wereld tot een hooger eenheid zou kunnen brengen?"

Shuttleworth blies zwijgend de rookwolkjes uit en er speelde een gemelijke glimlach om de hoeken van zijn mond.

„Heb je eenige studie gemaakt van het Mysticisme en van de verborgen Overlevering van de oude wereld?"

„Neen," — zeide Harbottle.

„Dan zal het heel moeielijk voor mij zijn om je ook maar een algemeen idee te geven van al wat er achter de hedendaagsche vrijmetselarij verborgen ligt."

„Geloof je werkelijk dat er een Verloren Wijsheid bestaat,... zekere oude waarheden die in vergetelheid geraakt of verdwenen zijn?"

„De Verborgen Overlevering," — begon Shuttleworth, — „bevat de geheime grondbeginselen van de verschillende wetenschappen en is tot op deze tijden bewaard door een eeuwenheugende reeks van ingewijden, die ze van het eene geslacht op het andere ongeschonden hebben overgeleverd..."

„Maar waarom wordt dat geheim gehouden?"

„Omdat de pure waarheid, als zij plotseling aan de oningewijde wereld onthuld werd, de menschen waanzinnig zou maken. Het verstand van de menschen is daarop niet voorbereid. Het zou daardoor verward en verbijsterd worden..."

„Ja, ga door, ik begrijp je. Dat is volkomen waar. Ik had daar nooit aan gedacht als een reden tot geheimhouding."

„Heb je wel eens iets over dat onderwerp gelezen?"

„Neen, — nooit."

„Je begrijpt dat het moeielijk voor mij is, je de dingen duidelijk te maken op een manier die je kunt begrijpen. Het is bijna een geheel andere taal en het zal op jou allicht den indruk maken ongerijmd en bijgeloovig te zijn. Je zult overal een opzettelijke geheimzinnigheid meenen

te zien en dat komt alleen daardoor, dat je niet gemeenzaam bent met de geheime wetenschap."

„Dat doet niet ter zake. Ga door."

„Om de heele quaestie met kennis van zaken te kunnen overzien, zou je natuurlijk een studie moeten hebben gemaakt van de oude tooverkunst en van de practische toepassing daarvan. De beginselen van de tooverkunst zijn van een zeer wijde strekking, hoe dwaas zij ook aan de oppervlakte mogen schijnen en het staat onbetwistbaar vast, dat zij, de eeuwen door, zijn overgeleverd door erfelijke casten van priesters, geneesmeesters, toovenaars en tooverheksen. Maar ten opzichte van de Hoogere Tooverkunst is dat niet zoo zeker. Hier is het mogelijk dat de geheimen zijn overgeleverd door middel van geheime genootschappen, verborgen scholen, of door den eenen ingewijde aan den anderen. Deze hoogere of geestelijke Tooverkunst die niets te maken heeft met de hekserij van wilde volken, vervluchtigt ten slotte in zuiver mysticisme. De scholen van Salamanca en Alexandrië, en de priestercasten van de oude mysteriën van Egypte, van Eleusis, Samothrace en Cabiris wisten maar weinig van de Verborgen Overlevering. Het is zeer waarschijnlijk dat deze naijverig bewaakt is en telkens door ingewijden overgeleverd."

„Maar wat was de oorsprong van die wetenschap? Was zij onmiddellijk door God aan de menschen geopenbaard? Of waren die oude volken zóó wetenschappelijk aangelegd en zóó wijsgeerig, dat zij in staat waren die kennis te vergaderen?"

„Het een zoowel als het ander," — zeide Shuttleworth, — „daarbij moest je de Kabala en de Kabalistische Methode gelezen hebben, je behoorde eenige kennis te hebben van de geschiedenis van de Tempelridders, van den Tempel van Salomo, van den eeredienst van hun afgod, Baphomet, van de mystieke verrichtingen van de Broeders van het Rozenkruis, van de macht van de Tetragram, van de legende van de Heilige Graal en het verband daarvan met de Verborgen Overlevering. De mystieke invloed van de letters A. O. en van den Zaligmaker J. C., — X. C. het gebogen kruis van vier spleten,

rood op wit, en het achtpuntige Boeddistische roode kruis, hetgeen ook een van de zinnebeelden van de Tempelieren was. Wanneer je kennis en inzicht had van de beteekenis van symbolisme en ritueel, dan zou het je duidelijk zijn, dat de Verborgen Overlevering, sinds het begin van de wereld, alle bestaande organisaties doordrongen en doortrokken heeft. Het is niet gemakkelijk met evenzooveel woorden aan te duiden wat de Verborgen Overlevering is... het ontsnapt aan de woorden van de taal en er kan alleen door zinnebeelden en toovergetallen min of meer duister op gezinspeeld worden..."

„Maar weet jij het?"

„Neen, ik heb niet meer dan een vaag vermoeden van alles... nadat ik jaren lang gewerkt heb en de 77 heb bereikt."

„Ben je dan niet een van de ingewijden?"

„Goede hemel! neen. Je hebt een geheel verkeerde voorstelling van de verhoudingen."

„Wie kent dan heden ten dage de Overlevering?"

„Zekere leden van de Groote Witte Broederschap."

„Waar zijn die?"

„De meesten van hen wonen in den geest, — sommigen zeggen op den Hymalaya, in Thibet. Niemand ziet of hoort hen. Soms komen er pelgrims die nieuws brengen van de Groote Witte Broederschap."

„En geloof je werkelijk in die geesten en die ingewijden?"

„Ja, zeker," — antwoordde Shuttleworth, — „maar daarom verlang ik dat nog niet van jou. Je hebt deze inlichtingen van mij gevraagd," — zeide hij eenigszins koel, — „en ik zou er liever niet meer van zeggen. Laat ons nu over iets anders spreken."

„Neen, neen," — zeide Harbottle, — „ik zou werkelijk willen weten, of je — als vrijmetselaar en als aanhanger van het Rozenkruis — in het bezit zijt van een verborgen en oude wetenschap die voor onze ellendige hedendaagsche wereld waarde heeft."

„Wanneer je verder wenscht te gaan in de studie en de beoefening van de Hoogere Magische wetenschap, dan zou je goed doen je aan te sluiten bij een van de

Hermetische genootschappen en de verschillende graden daarvan te doorloopen. Ik ben er niet bijzonder op gesteld verder over dit onderwerp te spreken. Het is nooit verstandig over deze dingen te spreken met oningewijden. Het zou kunnen zijn dat je uit een zielkundig oogpunt niet geschikt was voor zulk een onderhoud."

„Maar hoe ter wereld zou ik kunnen weten, wat het is, wanneer ik je dat niet kom vragen?"

„Dat heb je gedaan. Het is mijn schuld dat ik je daar iets van gezegd heb. Misschien had ik beter gedaan je naar de boeken over dat onderwerp te verwijzen en je den raad te geven zelf je weg te zoeken door de verschillende graden van een van de vrijmetselaarsloges."

„Maar je zegt zelf dat de gewone vrijmetselaar altijd op een afstand blijft van de Verborgen Overlevering."

„Niettemin is het noodig dat de leerling eerst vrijmetselaar wordt en dan tot een ernstiger studie van het Groot Arcanum overgaat, wanneer hij daar tenminste bekwaam toe is."

„Zoodat jij werkelijk volstrekt niets van de Verborgen Overlevering weet?"

„Met je verlof, Harbottle," — zeide Shuttleworth, — „dat onderwerp willen wij laten rusten. Ik heb niet het minste verlangen mijn persoonlijk geloof of ongeloof aan iemand op te dringen. Wanneer je de ernstige begeerte hebt, de wetenschap te ontdekken die alleen aan de zeer weinigen bekend is, dan ben ik gaarne bereid je de beste vakboeken over dat onderwerp aan te wijzen. Ik geloof dat het onverstandig zou zijn verder te gaan."

„Is daar iets bij dat de menschheid werkelijk vooruit zou helpen?"

„Dat moet de menschheid zelve uitmaken."

„Helpt het jou in deze wereld van de schipbreuk?"

„Ik heb die vraag al sinds lang achter mij liggen."

„Maar je maakt toch nog altijd deel uit van deze wereld. Het heelal ligt nog niet achter je."

„Diegenen onder ons die tot het ware geestelijke inzicht gekomen zijn, weten dat het heelal een zinsbedrog is dat uit de begeerte geboren is."

„En is de begeerte een werkelijkheid?"

„Neen. Alle begeerte is ook een zinsbedrog. Zij is niets anders dan een dwaling van het verstand."

„Dat gelijkt dus zeer veel op wat men Christian Science noemt."

„Er is geen twijfel aan dat de aanhangers van de Christian Science een vluchtige aanraking hebben gehad met de Overlevering en dat de beteekenis daarvan hun ontgaan is. Maar met dat al is het mij toch niet duidelijk, wat de oorzaak is van die plotselinge belangstelling die je in mystieke methoden en denkbeelden aan den dag legt."

„Ja," — zeide Harbottle, — „ik ben de kluts kwijt... ik leef in de duisternis."

„Een onzekerheid in het geestelijke?"

„Neen, een volkomen verwarring. Alles is mij duister. Ik kan mijn weg niet vinden."

„En nu heb je je van de materialistische opvatting van het leven afgewend en je heil gezocht in de inwendige aanschouwing en de kern van alle dingen..."

„Neen, dat niet, — tenminste niet zoo ver ik weet... Ik ben zoekende naar iets... Ik geloof naar een begrip van eenheid, maar ik weet het niet zeker."

„Ja, ik begrijp je."

„Maar wat ik mij niet verklaren kan," — vervolgde Harbottle, — „dat is hoe je tot dit geestelijk inzicht gekomen bent. Laat mij je mogen vragen, geloof je in het bovennatuurlijke?"

„Ja, daar geloof ik in, want ik heb het met mijn eigen oogen gezien. Het is voor mij een zaak van weten. Maar ik verlang niet van jou dat je er in gelooven zult."

„En wat heb je gezien?"

„Ben je bekend met het werk van Edward Almroth Twite, den schrijver van den Sleutel van den Tempel van Koning Salomo, en het boek van het Zevenvoudige Pad?"

„Neen."

„In een van zijn latere mystieke opstellen die in de Dierenriem zijn verschenen, zegt hij: het waarom is het Waarom en op Waarom is geen ander antwoord dan waarom. — Wanneer ik je dus sprak van mijn geestelijke ervaringen met zekere elementaire krachten, dan heeft het

geen zin naar het Hoe en het Waarom te vragen... Dat zie je toch zelf zeker wel in. Wij hebben hier te doen met iets waarvan het gebied buiten het Hoe en het Waarom ligt. Iets dat is, zonder meer."

„Ja, dat zie ik in. Ga door."

Shuttleworth prikte zijn pijp door met een pennemes en vervolgde:

„Enkele jaren geleden was ik geweldig gedeprimeerd. Oververmoeid, overwerkt, geestelijke uitputting, daarbij een bezoeking van malaria en voortdurende slapeloosheid. Ik was toen bezig met onderzoekingen naar het heilige getal 333 voor een opstel dat ik voornemens was voor een genootschap van de geheime wetenschap te lezen. Op het laatst was het mij evenwel onmogelijk te werken en met een vriend van mij, een Hindoesch medisch student, trok ik er op uit voor een voetreis in Cornwallis. In zekeren nacht, toen wij langs de kust marcheerden, werden wij overrompeld door een onweer en zochten wij een schuilplaats in een grot. Mijn vriend stelde voor een vuur aan te leggen, hetgeen ons met behulp van droge takken en zeegras gelukte. Terwijl wij daar zaten, flikkerde de bliksem daarbuiten en rolde de donker over ons hoofd. De regen stroomde als een zondvloed. Ik had niets te doen en het was onmogelijk rustig te spreken: zoo oorverdoovend waren de donderslagen, zoo hevig weerklonk de kletterende regen in de grot, — en zoo verdreef ik den tijd door met mijn wandelstok het pentagram van Agathor naast ons vuurtje te teekenen. Mijn vriend, de medische student, zag toe met een kalmen glimlach op zijn donker aangezicht. Telkens weer schitterde de bliksem gedurende een seconde in zijn brilleglazen. En met zijn vinger voltooide hij het pentagram met de heilige letters die daar

een deel van uitmaken. Op eens kwam daar een oogverblindende bliksemschicht en een donderslag waarvan alles trilde... „Bij Jupiter!" — riep ik en op dat zelfde oogenblik zag ik dat mijn vriend veranderd was in een afzichtelijken demon die gilde en schreeuwde en knarste met zijn tanden, terwijl hij in zijn klauw een zwaard zwaaide dat blauwe en paarse vonken uitstraalde. Zijn voeten waren als de pooten van een tijger en zijn haar golfde over zijn schouders in gevlochten strengen. In zijn oogen lag een matte glans van woede en zijn lichaam dat geheel ontkleed was en misvormd door afzichtelijke etterende wonden, werd krampachtig verwrongen door doodsstrijd en haat. Ik voelde den heeten adem uit zijn trillende neusgaten en wit schuim droop langs zijn mond en viel in vlokken op den grond. Het gillen en krijten deed aan een losgelaten Bedlam denken. Ik herkende hem onmiddellijk als den demon Agathor die de Derde Poort bewaakt met het Zwarte Zwaard met het Gevest. Ik begreep, dat mijn onschuldige uitroep: Bij Jupiter! hem van den Berg Aeon had opgeroepen en dat ik in doodsgevaar verkeerde.

Maar mijn kennis van de oude Bezweringen hielp mij in dezen ontzettenden toestand. Ik bande de Schelp naar de Duisternis van den Afgrond en zag toen om mij heen, terwijl ik geweldig beefde en ontsteld was. Op den grond van de grot lag mijn vriend de student, uitgeput en naar adem hijgende alsof hij een ontzaglijke lichamelijke inspanning doorstaan had. Zijn gezicht en zijn handen waren bepareld met zweet. Zijn zwarte haren die hij altijd zorgvuldig achterwaarts gekamd droeg, waren in de schrikkelijkste wanorde. Zijn kleederen waren gescheurd en verfrommeld. De eene van zijn beide sokken was losgescheurd van zijn kousenband en zijn das was losgerukt van zijn slappen kraag. Een schram op zijn linkerwang verlengde zich in een bloedstraal tot in zijn nek. Zijn oogen waren gesloten en een eind verder vond ik zijn brilleglazen die geheel verbogen waren. De slappe vilten hoed dien hij droeg, was naar buiten gerold en lag, doordrenkt van den regen, in een plas op de rots. Zijn hijgen bedaarde allengs en mijn kennis van deze dingen zeide

mij dat het het best was hem te laten slapen. Tegen den morgen werd hij wakker en ik zat daar rillende van de koude, want het vuur was al sinds lang uitgegaan en er waren in de nabijheid geen takken en zeegras meer te vinden. Hij werd geheel natuurlijk wakker en herinnerde zich niets van hetgeen er gebeurd was. Maar de ontredderde toestand waarin hij was, bracht het toch gaandeweg voor zijn geheugen terug... „De demon werd door jou opgeroepen en kwam in mijn lichaam binnen, — zeide hij, — en wierp mij tegen den grond."

Harbottle zweeg. Shuttleworth had alles op een eenvoudigen en ernstigen toon verhaald. Het was onbetwistbaar dat hij er in geloofde. Zooals hij het vertelde, klonk het als waarheid. Het was vol leven en overtuiging. Het was bijna onmogelijk het niet te gelooven. Er was hier iets dat vroeg, niet van een gewoon standpunt begrepen te worden. Hoe zou een man als Shuttleworth er ook toe kunnen komen zulk een verhaal te verzinnen? Een ingenieur. Zoo belezen. Gewoon met feiten rekening te houden. Bereisd. Een man van de wereld. En in geen enkel opzicht abnormaal, zoo ver men daarover oordeelen kon.

„Het is verbazend," — zeide Harbottle.

„Het is gevaarlijk met vuur te spelen," — zeide Shuttleworth, — „ik ben in die dingen nooit meer lichtzinnig geweest. Ik had een les gehad."

„Ja... maar... onderstel... ik bedoel, ofschoon dat gebeurd is en het opnieuw zou kunnen gebeuren... hoe kan een bovenmenschelijke kracht ons in deze wereld helpen?"

„Wanneer wij het zoo ver brengen dat wij de Formules kennen, dan kunnen wij de oorspronkelijke natuurkrachten oproepen. Deze Agathor is een vuurkracht. Zoodra wij die oorspronkelijke krachten beheerschen, hebben wij alle vragen van het heelal opgelost en zijn wij machtig te gebieden over goed en kwaad."

„In zekeren zin," — begon Harbottle, — „is dat ook het doel dat de wetenschap zich zelve stelt: de natuurkrachten africhten tot gehoorzaamheid aan den mensch."

„Juist," — zeide Shuttleworth, — „waar is de chemicus zonder zijn voorlooper den alchemist, of de sterrekundige

zonder den sterrenwichelaar. Alle wetenschap heeft haar wortels in Tooverij."

„Maar de man van de wetenschap wil van de tooverij nooit iets hooren en beweert dat zij bedrog is."

„Natuurlijk," — zeide Shutteworth, — „het kind heeft zijn slechtbefaamden vader vermoord en een anderen naam aangenomen. Maar zijn bloed kan het niet veranderen en het bloed van de wetenschap is dat zelfde oude bloed van de Zwarte Kunst."

„Ja," — antwoordde Harbottle die langzamerhand in geestdrift geraakte, — „dat had ik nog nooit zoo duidelijk ingezien. Het is werkelijk het zelfde. Daar had ik nooit aan gedacht. Het is verwonderlijk. Dat verklaart alles. Het brengt ook de eenheid nader. Dat zie ik nu in, en daar ben ik blij om.

„Daar moet toch iets in liggen." Dat was het resultaat van zijn onderhoud met Shuttleworth. Harbottle besloot zich op de hoogte te stellen van „al die mystieke dingen van het Rozenkruis", en wij vinden hem nu vlijtig verdiept in boeken over het mysticisme. Hij gaat van de eene bibliotheek naar de andere, bezoekt trouw de winkels waar oude boeken verkocht worden en ook de boekenstalletjes. Wij zien hem slenteren langs Charing Cross Road en hij verschaft zich een toegangsbewijs tot de Bibliotheek van het British Museum. Wij zien hem daarvan terugkomen met een gelaatsuitdrukking die van groote verwarring spreekt. Hij heeft geen oogen voor de duiven die daar rondfladderen, noch voor den politieagent die aan den ingang op post staat. Straks zien wij hem naar Shuttleworth gaan en dan weer terug naar het British Museum. Wij zien hem boeken koopen met buitengewone en duistere titels... De Kabala ontsluierd, — De Verborgen Overleveringen van de Rozenkruisridders, — De Sleutel, van den Tempel van Koning Salomo, — een en ander met vele zinnebeeldige prenten en een facsimilé van den plattegrond van den Tempel, naar de oorspronkelijke perkamenten rol, in het bezit van Eli Eliphas, den Jood.

Wij zien hem de terugreis aanvaarden naar Roselea met

een stapel boeken in zijn oude ranseltasch,... het boek van Het Zevenvoudige Pad, een deel van de Nachtevening, — De Glorie van de Zon, — Hermetische Wijsbegeerte en een groot aantal catalogussen van boekhandelaars die zich in het bijzonder toeleggen op de vrijmetselarij.

Van nu af zien wij Harbottle hoe langer hoe dieper ploeteren in het moeras van de mystieke wetenschap, en hij sprak zichzelven moed in door steeds te herhalen: iets in mocht liggen.

Weldra worstelt hij door „de Ceremoniën van de Zwarte Kunst". Zijn verstand ligt verdronken onder mystieke woorden... oproepingen, transcendentale kennis, zegels, elementen, inwendige en uitwendige wereld, bezweringen, Quabalistische namen en getallen, tetragrammen, pentagrammen, uitbanning, bekleeding, de eeuwigbrandende Lamp van de Rozenkruis-Orde... En telkens weer: daar moet toch iets in liggen.

Harbottle weerde zich als een waterkever midden in den oceaan en hij zocht zijn weg door de zee van tooverkunst en mysticisme, altijd hopende tegen hope, dat er iets in mocht liggen.

Hier is een leemte in zijn zwerftochten. Behalve op zijn reizen naar Londen voor het koopen van boeken of een gesprek met Shuttleworth, werd hij langs de wegen en paden niet gezien. De buitengewone omvang van deze litteratuur der geheimenissen verzwakte, langzaam maar zeker, zijn weerstandsvermogen. Zooals een man die verdwaald is in een moeras in het Midden van Afrika, drong hij steeds verder door in de hoop dat hij eindelijk het een of ander levensteeken zou ontdekken. De weken gingen voorbij en werden maanden. Harbottle had niet genoeg lichaamsbeweging. Hij zat op tot diep in den nacht en soms zelfs den heelen nacht. Als hij dan zijn best deed te slapen, dan dwaalde zijn verstand over de velden van den bovennatuurlijken onzin. En als hij dan eindelijk bemerkte dat er van slaap niets komen zou, dan hervatte hij zijn moeizamen tocht door het moeras. Het was alsof er nooit een eind aan komen zou. Maar een mensch moet doorgaan en voor zichzelven uitmaken, of er iets in ligt. De overstelpende hoeveelheid van boven-

natuurlijke vermoedens begon zijn verstand te drukken en deed hem langzaam verzinken in een vermoeide troosteloosheid... Alles was zoo vreemd en ongerijmd, dat het werkelijk niet meer de moeite waard was de dingen critisch te onderzoeken of ze te betwisten of er dieper op in te gaan. De Sleutel van den Tempel van Koning Salomo bleek een gouden kruis te zijn waarop een roos bevestigd was en dit werd op zijn beurt weer de Heilige Graal en de Heilige Graal was het Tetragram waaruit de mystieke beelden voortkwamen van Isus met Horus in haar armen en dit werd een geschilderd glasraam van de Heilige Maagd en het Kind. Dit glas viel dan in scherven uiteen, evenals een kaleidoscoop, en die scherven vormden ten laatste het getal 666 dat vervormd werd tot een hoogen wenteltrap, waarbij geschreven stond: Het Zevenvoudige Pad. Dit begon te bewegen en werd een slang die zijn eigen staart opvrat... Amen... amen... amen...

Zelfs de gewone, dagelijksche dingen werden ongewoon en begonnen voor zijn oogen te draaien. Zoo gebeurde het dat Harbottle in de straat bleef staan staren naar een reclamebord en moeite deed de geheime beteekenis van OXO naar Kabalistische methode te verklaren.

„Eten de katten ratten... eten de katten ratten?... Harbottle was beneveld en bedwelmd door dit Elixer van de Goden. Het was hem naar het hoofd gestegen... En toch ligt er misschien wel iets in... Ik ben er niet zeker van.

Nu scheen het wel, alsof hij de eigenlijke gedachte van zijn pelgrimstocht had laten varen. Hij wist dat hij in die dingen zoekende was naar iets, maar het was alles zoo verward en ingewikkeld en dooreengemengd, dat zijn verstand er den weg niet meer in wist en zigzagsgewijs en doelloos aan het werk bleef. De geheime wetenschap had hem „klein gekregen". Maar zij had hem niet, zelfs van het geringste overtuigd. Hij had den strijd opgegeven. Hij gleed van de eene mystieke vlakte naar de andere af. Een enkele maal hield hij stil en nam van iets kennis, iets dat eindelijk uit de verwarring naar voren kwam, maar het volgende oogenblik smolt het weer weg. Hij waadde

door het zwarte slik van mystieke zijpaden en ten laatste zonk hij tot zijn schouders daarin weg. Hij verdoofde zijn verstand geleidelijk door een steeds toenemende dosis. Van het een kwam hij tot het ander. Wat begonnen was met enkele onschadelijke vraagstukken aangaande de vrijmetselarij, had zich nu uitgebreid en ontwikkeld tot een werkelijk doolhof van uitloopers die weer samenvielen en hun vertakkingen in iedere richting verspreidden. De toepassing van Yoga en boeken over Yoga. Harbottle legde zich toe op de Yoga-leer, deed alle moeite zijn ziel te beheerschen. Daar zat hij gehurkt bij den haard in de ontvangkamer van Roselea en trachtte het uiterlijk en het gevoel van een koperen Boeda machtig te worden. Hij trachtte zijn verstand te bepalen bij het heilige woord „OM"... maar nu vijfentwintig seconden bespeurde hij een onweerstaanbaren aandrang tot fniezen. Een mensch behoort niet te fniezen. Neen. OM. ja, dat is het... Neen, ik wil niet... Atisjoo!... Wel vervloekt!... OM... Ik moet gelijkmatig en welluidend ademhalen... Wat is die vloer hard. Laat ik nu nog eens beginnen... Ik wilde dat zij niet zoo'n geraas maakten in de keuken. Ik zal mijn best doen het niet te hooren. Dat rumoer van rammelende borden mag het rythme van mijn gedachten niet storen... OM... Zoo gaat het al beter. Mijn verstand is bijna een onbeschreven blad. Wat is een onbeschreven blad? Neen, ik mag mijzelf geen vragen voorleggen. Ik moet mijn gedachten nu hierbij houden... Ik zal kalm kijken naar den rug van mijn hand. Ik wou dat ik één been mocht uitstrekken. Anders krijg ik kramp. Hoe kan een mensch aan Yoga doen met kramp in zijn been? Zouden de Yoga-priesters wel eens kramp hebben? Ik zal het nog eens probeeren. Lang en diep ademhalen... OM... Ik wou dat die klok ophield met tikken. In den regel hoor ik het niet... Laat ik nu zorgen dat mijn gedachten niet afdwalen... Daar fluit Kelly weer datzelfde onnoozele wijsje... Ik wou dat ik een ander dienstmeisje had...

Het gaat niet... Ik kan het niet. Ik zou willen weten of een ander het ooit gekund heeft...

Vreemd... die Yoga... Het schijnt toch dat Shuttleworth er kans toe heeft gezien. Jana-Yoga, Karma-Yoga, Raja-

Yoga en daar heeft Edward Almroth Twite boekdeelen over vol geschreven. Daar zie ik geen kans toe.

In zijn boek „Het Zevenvoudige Pad" had Twite een volledige en uitgewerkte tijdtafel geplaatst ten dienste van de aanhangers van Yoga. Harbottle had ze aandachtig gelezen en tevens herhaaldelijk getracht die voorschriften ten uitvoer te brengen. Aan het eind van het boek was een samenvattend hoofdstuk dat tot titel droeg:

GIJ DWAAS!

waarin de schrijver aldus besloot:

> „O, gij die de diamantstralende hoogten van den Mystieken Berg zoekt, hebt gij uw wormstekig geraamte ook maar één duim voorwaarts bewogen? Hebt gij naarstig de veelvuldige bewerkingen gevolgd, waardoor gij het Groote Werk kunt naderen? Hebt gij inderdaad de Eenheid bereikt met de Zevenzijdige Zon van Knepht? Hebt gij uw stralende vleugelen uitgespreid in de richting van den rozerooden dageraad van Lamlah?
>
> O, Gij, heilige en aanbiddelijke Yogi van de weilanden van Golder, wiens gedachten kronkelen als een nest van vette witte wormen in de omringende duisternis van het LICHT, — zal de Wol niet krimpen?"

Waarom eindigt hij juist zoo? — vroeg Harbottle.

„Het is een eigenaardigheid van Twite u overal rond te leiden en dan zoo terecht te brengen," — had Shuttleworth hem duidelijk gemaakt.

„Maar waarom? Is het hem dan niet ernst met dat alles — en met het Zevenvoudige Pad?"

„Ja, maar hij weet dat de gewone menschen die aan mysticisme doen, daar toch niets van begrijpen en zoo heeft hij er een duivelsch vermaak in een weinig te spotten met wat hij de Yogi noemt van het weiland van Golder."

„Het is vreemd," — zeide Harbottle, — „wanneer hij er zelf in gelooft, dan begrijp ik niet waarom hij den draak steekt met anderen die er ook in gelooven."

„Ik ben geneigd het met je eens te zijn, Harbottle, daarbij weet hij bijzonder veel van de Kabala en van het mysticisme in het algemeen. Mijn persoonlijke meening is dat er een duivel bij hem binnengedrongen is. Je weet dat zijn eigen naam kan worden uitgewerkt tot 666, — het getal van het Beest. Ik heb wel eens hooren fluisteren dat Twite de Zwarte Kunst beoefent... Men zegt dat hij ergens in Kensington te middernacht de Zwarte Mis bediend heeft."

„Wat is daar toen gebeurd?"

„Ik hoor dat de Duivel zelf toen opgeroepen is en dat Twite menschenbloed verbrand heeft dat met honig vermengd was en dat hij drie malen op het kruis heeft gespuwd."

„Wat voor een soort man was hij?"

„Niemand weet veel van hem. Hij heeft de oude ceremonie van Heth ontdekt en zich daar gedurende eenige jaren druk voor gemaakt. Toen heeft men een tijd lang niets van hem gehoord, totdat hij in 1913 den Sleutel van den Tempel heeft uitgegeven. Daarna beweren sommigen dat hij naar Schotland is gegaan, terwijl anderen meenen dat hij naar Duitschland is vertrokken om de sekte van de Illuminati weer in het leven te roepen."

„En waar is hij nu?"

„Dat schijnt niemand met zekerheid te weten. Misschien is hij nog altijd in Duitschland."

„Brengt dat hem geldelijk voordeel op?"

„Waarschijnlijk wel, maar dat zal hij wel aan wijn, vrouwen en wierook hebben uitgegeven."

„Het is een zonderlinge gedachte dat zoo'n sinjeur.."

„Je zult verstandig doen zijn raadgevingen niet op te volgen. Hij is gevaarlijk... Hij is verder zeer bedreven in het Hebreeuwsch, Arabisch, Latijn en Grieksch en daarenboven weet hij nog zeer veel van de oude Egyptische wijsbegeerte. Maar hij is een paria. Geen enkele van de mystieke genootschapen wil met hem te maken hebben."

„Nu en dan meen ik te zien waar hij heen wil, maar het ligt bedolven onder het vuilnis."

„Ja, dat is waar."

„Waarom ter wereld bemors je er je dan mee?"

„Het interesseert mij."

„Waarom? Wat kan er dan goeds uit voortkomen?"

„Hetzelfde wat uit alle dingen kan voortkomen."

„Wel verduiveld, Shuttleworth, je kunt toch niet altijd aan dien nonsens van die geheime genootschappen blijven hangen... Wanneer zul je het tot de Werkelijke Waarheid brengen?"

„Misschien nooit, — maar de waarheid is daar."

„Maar al dat bloed met honig,... al die verborgen wijsheid die altijd verborgen blijft, — wat is het nut dat er door gesticht wordt?"

„Niet meer en niet minder nut dan door andere dingen. Voor ons die hier in de laagte wonen, blijft de waarheid omsluierd, maar voor wie aan Gene Zijde van den Drempel wonen..."

„In 's hemels naam, houd daarmee op!" — riep Harbottle.

De bekoring was verbroken...

Het was een vermoeide en ontgoochelde Harbottle die dat vertrek in Bloomsbury Square verliet en de mistige straten betrad. Een Harbottle, zwaar belast en beladen, altijd zoekende en, naar het lichaam gesproken, ontredderd.

Er is niets in, neen, niets. Dat was zijn troostelooze slotsom. Hoe kon ik er toe komen daar ook maar een seconde aan te besteden, aan al dien bovenzinnelijken onzin. Bloed met honig en mystieke Teekenen. Ik ben gefopt en bedrogen. Ik kan het nog altijd niet begrijpen hoe ik mij heb laten verlokken op zulke dwaalwegen van buitenissig gezwets. Wat is mij dat nu al dikwijls gebeurd. Ik ben een echte Harbottle. Ik laat mij zoo gemakkelijk beetnemen, omdat ik zoo driftig en zoo onstuimig ben. Als ik bedenk dat ik weken en maanden verknoeid heb in de hoop in al die beuzelarijen iets goeds te ontdekken. Ik ben een arme, hulpelooze dwaas van een Harbottle die makkelijk van den weg wordt gelokt. Hoe is het mogelijk dat mijn verstand zich zóó heeft laten bedwelmen en verstompen. Er moeten duizende en duizende men-

schen zijn die in die dingen grasduinen, zooals Shuttleworth, bij voorbeeld. En toch kan men niet zeggen dat Shuttleworth een gek is. Hij heeft een uitgebreide kennis van al dien mystieken onzin. Hij weet er alle bijzonderheden van. Wanneer het hoegenaamd geen waarde heeft, hoe is het dan mogelijk dat het vat heeft op de hoofden van zoo vele menschen, — en verstandige menschen daarbij. Daar moet iets zijn dat diepe wortelen heeft geschoten en dat er een zekere kracht aan geeft. Een levenskracht op den bodem van dit alles. die ook mij gegrepen en vastgehouden heeft. Ik ben er volkomen in opgegaan. Ik heb er mij toe gezet het te onderzoeken en ik ging er hoe langer hoe meer belang in stellen. Wat een noodlottige dwaling. Maar wat was het? Die alchemisten uit den ouden tijd, zochten twee dingen, ten eerste den Steen der Wijzen, waardoor gewone metalen in zuiver goud veranderd konden worden en dan het Levenselixer dat een eeuwigdurende jeugd aan de menschheid zou geven. Wat heeft dat te maken met hetgeen ik gezocht heb? Wat zoek ik? Eenheid, — eenheid in den grond der dingen. Die oude alchemisten hebben den Steen der Wijzen nooit gevonden en evenmin het Levenselixer, en toch moeten zij het een of ander denkbeeld gehad hebben achter en boven dat kinderachtige tooverwerk. Wat is dat denkbeeld geweest? Een beweegkrachtige gedachte die hen voortdreef. Begeerigheid, — zou het dat geweest zijn en vrees voor den ouden dag en den dood? Een poging de natuur te overwinnen en de natuurwetten te beheerschen? Ook ik zoek in zekeren zin naar een Steen der Wijzen om het waardelooze metaal van mijn verstand in zuiver goud om te scheppen. In trillende radio-stralende kracht. En tracht ik niet evenzoo een levenselixer te bereiden, een levensmanier die groot en roemvol zal zijn en vrij van ziekte en bederf en verval. Ja, ik zoek naar iets dat de eenheid van de wereld aan den dag zal brengen. Het spreekt van zelf, dat wanneer goud evenals papier gemaakt kon worden, alle waarde vernietigd werd en de heele industrieele winkel zou instorten. Dan was het met de waarde van het goud gedaan. Dan zou de handel op een geheel anderen voet geregeld moeten worden. En wanneer

ouderdom en dood door een wetenschapelijke behandeling van klieren overwonnen konden worden, — wanneer de menschen hun jeugd konden vernieuwen, dan zou dat de wereld van heel wat menschelijk verval bevrijden. Ook dat is een gedachte die met de eenheid in verband staat. De andere zijde daarvan is de worsteling met de natuur, — het gezichtspunt van de Oostersche volken. Yoga. Het Heilige Leven. In samenstemming met de natuurwetten. Daar moet toch ergens iets goeds in liggen.

En er is zeker iets goeds in de leer van de Zinnebeelden. Een cirkel, bij voorbeeld, heeft altijd een zekere uitwerking op mij. Hij is zoo dikwijls een hulp. Hij is zoo volledig in zich zelf. Dat is misschien de reden geweest, waarom de Magische Tetragrams zoo'n indruk op mij maakten.

Er bestaat in werkelijkheid een Magische Cirkel. De Magische Cirkel van de Aarde, van de Eeuwigdurende Verandering...

Toen Harbottle Roselea bereikt had, was hij nog steeds bezig met het Wereld-Tetragram.

Hij ging bij het vuur zitten en dacht over alles na. In elk geval heb ik mijn atlas, mijn geheimen wereldkring. Dat is iets, maar toch dunkt mij, dat ik verder moet gaan. Het is er mee, als met het beklimmen van een bergtop. Ik ben bijna verdwaald geraakt in dien dikken mystieken mist, maar het heeft toch zijn goede gevolgen gehad. Ik kan nu beter begrijpen, hoe het komt dat de menschen door die dingen worden aangetrokken. Zij vinden daar een behagelijken mist van geheimzinnige denkbeelden die het nog wel een honderd jaar uit zullen houden, — zoo dicht en zwaar is de mist. Geen wonder dat velen van hen het aangenaam vinden in zulk een tooverwereld van zinsbegoocheling te leven.

Het is ontegenzeggelijk waar dat, als een ieder genoeg

verbeeldingskracht had en zich een andere levensorde kon voorstellen, dat de menschheid zich dan in de goede richting zou ontwikkelen.

Maar Shuttleworth en zijn vrienden van de geheime genootschappen stelden meer belang in de getallen en afmetingen van het een of ander Pentagram dan in het alles beheerschende denkbeeld waardoor een menschelijk wezen er toe gekomen was een Pentagram te teekenen.

Ik ben overtuigd dat alles met geheime krachten in verband staat. Dat zie ik heel duidelijk. De beweging van de sterren en planeten door de ruimte is vol geheimenis. De verschijning van de eerste levensvonk was even geheimvol, en zoo ook het leven en de dood. Maar daar heeft Shuttleworth geen oog voor. Hij ziet het geheimzinnige niet van een stuk steenkool. Hij beseft niet dat de verbranding van dat stuk steenkool in den haard een magische verrichting is. Daar kijkt hij overheen.

Hij is er zoo zeer aan gewoon geraakt in een magische wereld te verkeeren, dat hij er volstrekt geen kijk meer op heeft. En zoo is hij gaan gelooven in een soort van tooverij in de tweede macht.

Hij is inderdaad net als de kerken. Zij bedenken niet dat alle materie geest is en zij zoeken een nóg hooger geest die wonderen kan doen. Shuttleworth heeft behoefte aan wonderen. Men zou kunnen meenen dat X-stralen en draadlooze telegrafie de allerbeste wonderen zijn die men maar kan wenschen, even goed als wát ook in de Duizend-en-Een Nacht, — maar, neen, dat is niet meer dan een wetenschappelijke ontdekking. Shuttleworth heeft behoefte aan een duivel met een zevenpuntig zwaard of een menschelijke Vampier die bloed zuigt. Hij en zijn vrienden zijn er voortdurend op uit zich met denkbeeldige wonderen te vermaken... Ik voel daar niets voor. Ik ga verder. En intusschen begin ik nu iets te zien van den oorsprong van dien onzin van het Rozenkruis. Ik zie dat er in en om mij, overal wonderen zijn, — maar dat heeft geen andere beteekenis dan dat ik een mysterie ben en het heelal evenzoo een mysterie is.

En wat is er dan nog verder aan gene zijde?

De Tempel van Koning Salomo is óns heelal, maar

als je begint aan dien sleutel te draaien, dan blijft hij ronddraaien in het slot.

Harbottle sprong overeind uit zijn stoel, ging naar de boekenkast en haalde zijn exemplaar van „de Sleutel van den Tempel" voor den dag.

Dat heeft mij al een tijd lang in mijn hoofd gespookt, — zeide hij luid en sloeg de laatste blazijde op van het boek, waar hij las:

> De Wijze man draaide den sleutel om in het slot, maar de Dwaas nam den sleutel uit het slot en keek door het sleutelgat. Daarna was de Dwaas blind aan één oog.

Deze Twite, — zeide Harbottle, — is een man die veel verder nadenkt dan Shuttleworth...

Het was omstreeks een kwartier na één uur na middernacht, dat Kelly zijn meester, den heer Harbottle, in zijn pyjama aantrof, bezig in de keuken iets te zoeken.

„Iets aan de hand, mijnheer?"

„Neen, ik ben bezig thee te zetten, dat is alles."

„Thee, mijnheer?"

„Ja, waarom niet?"

„Het is alleen een beetje laat, mijnheer, of vroeg, al naar u het nemen wilt." — En hij gluurde even naar de oude wekkerklok op den schoorsteenmantel.

„Ik kan niet slapen," — zeide Harbottle.

„U is toch niet heelemaal in orde, mijnheer, als ik het zoo zeggen mag, al sinds een half jaar niet."

„Ik weet het, Kelly."

„Een mensch moet toch slapen, mijnheer."

„Je begrijpt dat ik niet voor mijn genoegen wakker lig."

„Wat u ontbreekt, mijnheer, dat is gezelligheid."

„Gezelligheid?"

„Ja, mijnheer, menschen vrienden... u moest meer in de wereld komen, mijnheer."

„Neen, dat wil ik niet."

„Dat dient tot niets, mijnheer, zich de dingen zoo aan te trekken."

„Dat weet ik, Kelly, neen, je zult dat nooit begrijpen... Waarom zou ik je dat uitleggen? Ik ben nu eenmaal anders dan jij... Het is alsof ik voortgejaagd word."

„Dat mag alles waar zijn, mijnheer, maar u moet uw slaap hebben, dat zeg ik maar."

„Ik ga morgen weer uit op een wandeltocht."

„Best, mijnheer, en vindt u goed dat ik een nieuwe ton koop? Van de oude zijn al de hoepels gebroken."

„Je kunt koopen wat je noodig hebt."

„Best, mijnheer, dank u."

„En ga nu naar bed en laat mij met rust."

„Best, mijnheer."

De volgende morgen vond Harbottle in bed met verhoogde temperatuur. Hij rilde en hij had een gevoel, alsof zijn hoofd gevuld was met katoenwatten.

„Misschien een beetje influenza, mijnheer en nog een restje van de woestijnkoorts, meegebracht uit Egypte. U doet het best den dokter te laten komen, mijnheer."

„Neen," — zeide Harbottle, — „ik wil geen dokter hebben."

„Het kan best een dubbele longontsteking zijn," — meende mevrouw Kelly.

Tegen den avond voelde Harbottle zich zwaarder ziek.

„Voeten als ijs," — zeide hij.

„Wilt u ook een kruik met warm water hebben, mijnheer?"

„Ik geloof dat het goed zou zijn, als ik Saltmarsh liet komen, Kelly, mijn ledematen doen mij een gruwelijke pijn."

„Ja, mijnheer, dat is veel secuurder. U doet het best u ziek te melden."

Een half uur later hoorde Harbottle het zoem-zoem van de auto van den dokter voor de deur.

„Kom aan," — zeide Saltmarsh, — „laat mij u eens goed aankijken. Ik zie het al. Geen eetlust. Natuurlijk niet. Pijn in de beenen. Ik weet er alles van. Leg dit eens onder uw tong," — en hij schudde een thermometer. — Er volgden eenige oogenblikken stilte, terwijl Harbottle daar

onbewegelijk lag met den thermometer in zijn mond. Het scheen lang te duren. Saltmarsh keek uit het raam en zei dat hij er niet zeker van was, dat het weêr zou opklaren.

Eindelijk deed Harbottle zijn best te zeggen, dat hij dacht, dat „het nu klaar was", — maar het waren onverstaanbare klanken die hij uitte.

Saltmarsh nam den thermometer en zeide: „Heel goed. Heel goed. Je zult een paar dagen in bed moeten blijven en ik zal je iets zenden om je op te knappen. Het is een tikje van influenza. Binnen een week zul je weer geheel in orde zijn, als je je maar warm houdt en blijft waar je bent. Slecht geslapen? Binnenkort zul je weer heerlijk slapen. Ik zal je daar iets voor geven. Overwerkt? Té veel gedacht. Dat ondermijnt het gestel. Zwaar vermoeid. Morgen kom ik wel weer eens kijken."

Het was niet meer dan een tikje influenza, maar Harbottle was lichamelijk en geestelijk aan lager wal. Hij lag daar starende naar de zoldering, omringd door de gemeenzaam bekende voorwerpen van hetgeen vroeger „hun" slaapkamer was geweest. Het gebied waar zijn gedachten zoo lang hadden rondgezworven, was nu voor hem afgesloten.

In de plaats van die heldhaftigen tocht door de schemerachtige streken van den menschelijken strijd om het licht, bleven zijn gedachten nu hangen aan wereldsche zaken en persoonlijke overleggingen, met de armzalige kleine bewegingen van een gebroken vlieger.

Ja, wat nog erger was, zij wilden niet bij een enkel onderwerp blijven, tenminste niet langer dan één of twee seconden en allerlei dwaze begrippen en stukjes van gedachten die sinds lang gebalsemd en bijgezet waren in de Vallei der Herinneringen, wikkelden zich los uit hun lijkwade en doemden te voorschijn van onder het gesteente der vergeten heugenissen. In het bijzonder waren het fragmenten van de gesproken en gezongen geschiedenis van het leger van 1914 die op de meest kluchtige wijze in deze hutspot dooreengemengd waren. Hij lag daar en terwijl zijn beterschap zich langzaam afteekende, zwierf zijn geest, half wakende en half slapende... Wat is dat

een zonderlinge klamme, lauwe warmwaterflesch... Daar is een barst in de zoldering dien ik daar vroeger nooit gezien heb,... een lijn van den hoek van de kleerenkast naar den draad van het electrisch licht... Wij zullen daar een Osram-leiding laten maken. Die spin is daar al twee dagen aan den muur bij den spiegel bezig. En zij is nog niet het achtste van een duim van haar plaats gekomen. Waar zou die lichtvlek op het gordijn vandaan komen? Hij strekte zijn hand uit naar den stoel, waarop zijn medicijnflesch stond en verzette het glas. Zoo is het. Nadenken. Den een of anderen dag komt Rachel misschien terug. Waarom zou zij terugkomen? Misschien leeft zij niet meer. Allen dood. Gesneuveld. Zou die spin al tijdens den oorlog geleefd hebben? Wat moeten er veel dingen zijn, die in het geheel niets van den oorlog weten.... Sprinkhanen, katten, wormen, kaasmijten, konijnen, houtluizen... De jaren 1914—1918 hebben voor hen geen beteekenis gehad. Niet in het minst. Over het geheel zal dat wel niet veel indruk hebben gemaakt op de overgroote meerderheid van alle levende wezens. De natuur... Daar is die lichtplek verdwenen. De zon is weg. Weg. Rachel. Misschien is zij volkomen gelukkig. Het zou niet goed zijn als zij hier terugkwam. Niet goed. Ik ben zeer veranderd. Zou zij nog verlangen iets van mij te hooren?

Saltmarsh is niet zoo kwaad, waarlijk niet. Kom, kom, oude jongen. Hij is beter dan Jebb. Daar is die lichtplek weer. Die gordijnen zijn leelijk verschoten. Ik herinner mij nog dat Rachel die kleur had uitgezocht. Zij noemde het vogelei-blauw. En wat was er een drukte met die ringen. Vogelei-blauw. Verschoten. Alles is verflenst. Alles verdwijnt. „De oude strijders sterven niet". Maar zij worden oud. Nu is dat licht op de zoldering weer zwakker geworden. Het is niet mogelijk dat volle licht daar weêr te brengen. Die glans kan nooit terugkomen. Ik verlang zelfs niet naar den dood. Ik heb dorst. Water drinken. Beter worden. Water is toch een zonderling ding. Geen kleur en geen smaak. Het water des Levens. Ik zou mij moeten baden in de eene of andere heilige Ganges-rivier om mijn arme verwelkte ziel te verkwikken... Ik kan die warmwaterflesch niet langer uitstaan. Het is net alsof er

een klam, koud lijk in mijn bed ligt. Plonk! Ik houd het er voor dat aan het bureau van de Echo alles nog zijn zelfden gang gaat. Ik zou willen laten drukken met groote hoofdletters:

HARBOTTLE IN DE HEL.

Maar ik kan het hun niet bezorgen. Zij zouden mij niet binnen laten... „De klokken van de Hel luiden voor u, maar niet voor mij..."

Ik ben nu net als de oude Hoon in zijn ziekenstoel, — gevloekt door de onsterfelijkheid... „O, Dood, waar is uw prikkel?"... Rinkelingeling. Ik zal vragen, of ik morgen mag op staan. Waarom zou ik weer opstaan? Ik weet het niet. Het is een aanwensel. En een slecht aanwensel. Die spin beoefent de Yoga. Yoga-brood. De Rumplemeijers. Baboons. Hoe lang zou een scheur er over werken om dwars door een andere scheur heen te komen?...

Intusschen was Dr. Saltmarsh tot dezelfde slotsom gekomen als de gewezen sergeant Kelly, te weten, dat Harbottle het allermeest behoefte had aan „maatschappelijk verkeer" en hij deed daarom zijn best enkele menschen in Much Bedding belangstelling voor Harbottle in te boezemen. De dokter begon met zijn vrouw.

„Het gaat iemand aan zijn hart dien armen kerel in die mistroostige stemming te zien..."

„Wel, beste man, wij hebben hem al wel een dozijn malen gevraagd eens aan te komen."

„Ja, dat weet ik... Het is grootendeels zijn eigen schuld. Maar als iemand eens naar Roselea wilde gaan en hem een weinig opvroolijken, eens met hem praten en hem dwingen aan iets anders te denken dan aan zichzelven... Hij staart zich voortdurend blind op dezelfde dingen."

„Maar je kunt van de menschen toch niet verlangen dat zij altijd zullen doorgaan met hem te bezoeken. Bijna iedereen in Much Bedding is al bij hem geweest en heeft hem geschreven en zij vinden niets anders dan een gesloten deur. En op brieven antwoordt hij heelemaal niet. Zij hebben hem gevraagd op de vergadering van de

Commissie van de Dorpsclub te komen, — geen antwoord..."

„Ja, ik weet het. Maar de man is niet normaal. De schok heeft zijn geest gebroken. Hij gaat geheel op in zichzelven en in zijn eigen verdriet."

„Een ieder zal toegeven dat het vreeselijk geweest is, eerst de ééne zoon en toen de andere. Het is zeker heel tragisch. En toen zijn vrouw heengegaan... Maar met dat al kan hij niet verwachten dat hij vrienden zal krijgen, als hij ze zoo afschrikt en aan iedereen den rug toekeert. Ik ben er zeker van dat wij klaar staan met onze sympathie en dat wij alles zouden doen wat wij konden..."

„O, dat weet ik. Je hebt volkomen gelijk... Maar hij wordt nooit beter, als wij hem niet andere gedachten bijbrengen. Ik dacht er juist over, of wij niet hier en daar in het dorp een wenk zouden kunnen geven, in de hoop dat één of twee menschen naar hem toe zouden gaan en zich bij overrompeling van hem meester maken. Dat heeft hij noodig. Dat zou hem aan zichzelf ontrukken en hem belangstelling in het leven bezorgen. Hij zwerft daar langs de wegen als een avonturier, — ik heb hem soms mijlen ver ontmoet. Dat is geen leven voor een man als Harbottle. Herinner je, hoe hij vroeger was. Opgewekt en verstandig en altijd klaar voor een grapje. En zie hem nu eens aan."

„Ja, ik vind ook dat het ver met hem gekomen is. Iedereen is met hem begaan en allen willen hem graag vriendschap betoonen. Maar er is een grens aan hetgeen men voor lief wil nemen en ik zie in het verdriet dat hij heeft, nog geen reden om zich te gedragen zooals hij gedaan heeft. Het is gewoonweg lomp. Iedereen zegt hetzelfde, — iedereen.

De dokter ondervond dat dit de algemeene zienswijze was van de burgers van Much Bedding.

„Ja," — zeiden zij, — „wij hebben oprecht medelijden met hem, maar wat kunnen wij er aan doen? Het is nog geen week geleden dat hij mijn vrouw op straat is voorbij gegaan zonder haar te groeten. Het kan niet anders dan dat hij haar gezien heeft. Wij hebben hem eens uit-

genoodigd voor een bridge, — geen antwoord. Wat kan een mensch dan doen?"

En een ander zeide: „Ik ben naar hem toe gegaan om eens met hem te babbelen en den armen man op te vroolijken, maar de deur was dicht en bleef dicht, — er was niemand thuis."

Maar er waren nieuwe bewoners gekomen in Pinfoldheim, dat op niet meer dan anderhalve mijl afstand van Much Bedding lag. Het was een kleine zenuwachtige man met een vrouw die jumpers breidde en presidente werd van het Vrouwen-Tehuis. Zijn naam was Golightly, — Timothy Angus Golightly, vermaagschapt aan de Golightly-Papierfabrieken.

Dr. Saltmarsh ontmoette hen ten huize van de familie Whinthropp en van zelf kwam het gesprek op het schandaal en het treurspel van Harbottle.

„Harbottle? Harbottle?... Neen, het kan toch niet Bluebottle zijn,... die is met mij op school geweest," — zeide de kleine Golightly. — „Had hij iets uitstaan met couranten, met de journalistiek?..."

„Ja, in de redactie van de Echo... Daar was hij uitgever of iets dergelijks."

„Ik herinner mij dat hij gewoon was te zeggen: daar ben ik niet zoo heel zeker van..."

„Het is dezelfde man."

„Heb ik van mijn leven! Zou men niet zeggen dat de wereld maar een klein plekje is! Ik heb hem niet meer gezien na zijn veertiende jaar, — ik was toen dertien... Het is al lang geleden. Ik ga hem eens opzoeken. Dat zal een verrassing zijn. Hij zal zich „Golosha" wel niet meer herinneren, — dat was mijn bijnaam. Wel, dat vind ik aardig, dat ik hier Harbottle terug moet vinden. Wie had dat kunnen denken!"

Harbottle lag nog te bed, maar Dr. Saltmarsh had hem gezegd dat hij den volgenden dag zou mogen opstaan.

„Daar klopte iemand aan de deur. Kelly kwam binnen. „Daar is een mijnheer Golightly die u wil spreken, mijnheer. Hij zegt dat u hem wel niet meer zult kennen, maar dat hij zich u nog heel goed herinnert."

„Golightly?... Neen, dien ken ik niet. Hoe ziet hij er uit?"

„Niet al te groot, mijnheer, en hij snuift. En hij is voortdurend in beweging met zijn voeten..."

„Ik heb hem niet noodig, Kelly, wat verlangt hij?"

„Hij wenscht u te spreken, mijnheer, om de oude herinneringen nog eens op te halen."

„Oude herinneringen?... Daar weet ik niets van... Ik ben niet zoo zeker... Het is toch beter dat ik hem ontvang. Vraag hem boven te komen."

„Best, mijnheer."

Het was een kleine man, in het zwart gekleed, met een kaal hoofd en krakende laarzen, die de slaapkamer binnenkwam. De kleine man stond daar met een geheimzinnigen glimlach en hij zag Harbottle aan, alsof hij zeggen wilde: Ja, — je weet niet wie ik ben! — en het volgende oogenblik zeide hij:

„Kent u mij niet?"

„Neen," — zeide Harbottle, — „het spijt mij..."

„Herinnert u u Golosha niet uit de dagen van Naresworth?"

„Golosha?... Neen, ik ben niet zeker..."

„Denk eens goed na, oude vriend..."

„Hoe is het mogelijk! Golightly, niet waar? Ik begrijp niet dat ik je niet herkend heb. Je hebt nog dezelfde oogen van vroeger en dezelfde manier van den éénen hiel tegen den anderen voet aan te slaan."

„En jij zegt nog altijd: daar ben ik niet zeker van... Hahaha..."

En zij schudden elkander de hand.

„Dat is wel een enorm toeval!" — zeide Golightly.

„Verbazend," — zeide Harbottle. „Maar hoe heb je het aangelegd mij hier op te visschen?"

Zij kwamen te spreken over Pinfoldheim en over mevrouw Golightly en de papierfabrieken en hoe zij er toe waren gekomen, zich in Much Bedding te vestigen.

„Maar ik had toch nooit kunnen denken, dat wij den ouden Harbottle hier terug zouden vinden," — was de slotsom van Golightly.

Toen volgde er een stilte. Harbottle verbrak ze met:
„Ik vermoed dat je alles weet van..."

„Mijn hartelijke deelneming... het is een zware beproeving voor je geweest... Ook mijn vrouw... Alle sympathie... Het is ontzettend. Ik heb ook mijn eenigen zoon verloren. Jack... in 1915."

„In zekeren zin ben ik dat te boven," — zeide Harbottle, — „ het is mij nu als een droom."

„Ja, de tijd is een groote heelmeester," — zeide Golightly. „Het is een zware slag voor ons geweest. Als hij was blijven leven, zou hij nu in Maart eenentwintig geworden zijn."

Dit bracht hen tot elkander.

„Ik heb geleerd mijn eigen kleine tragedie van mij af te zetten... Maar het heeft andere wonden geopend en die genezen niet."

„Wij moeten ons best doen het mannelijk te dragen," — zeide Golightly.

„Maar wat blijft er nu over? Waarom ben ik blijven leven? Waarvoor?"

„Mijn beste jongen, een mensch moet over die dingen niet al te veel nadenken."

„Waarom niet?' '

„Er zijn dingen die nu eenmaal boven ons begrip gaan. Het is veel beter de dingen te nemen zooals zij tot ons komen en ook onze rampen ten goede te keeren."

„Maar waarom zouden wij niet trachten tot den diepsten grond van de dingen door te dringen?"

„Neen, ik ben tot de slotsom gekomen dat een mensch daarmede niets anders bereikt, dan dat hij zichzelf ongelukkig maakt... Het is het onmogelijke begeeren. Kijk eens naar al die menschen met een hoog-ontwikkeld verstand. Zij zijn allen ongelukkig. En daarenboven is het gevaarlijk. Hoe verder je gaat, des te grooter is het gevaar. Het is als spelen met vuur. Je moet nooit slapende honden wakker maken. Zij speuren alles na en zijn verbaasd, wanneer er ongelukken van komen."

„Wat bedoel je met ongelukken?"

„Zie maar eens naar Rusland. Een heethoofd die Marx heet, draaft met zijn gedachten door en verkondigt allerlei

dolzinnige theoriën. En wanneer die dan in praktijk worden gebracht, dan staat alles onderstboven. Als ik over de dingen zou gaan nadenken, dan was ik binnen acht dagen in een krankzinnigengesticht. Dat moet een mensch nooit doen."

„Denk je dan heelemaal niet over de dingen?"

„Ik blijf er tenminste niet over denken. Het is beter dat niet te doen."

„Je zult toch wel eens over den oorlog gedacht hebben?"

„Neen, ik heb bij mijzelf gezegd: daar zitten wij in een geweldigen strop. Nu zit er niet anders op dan dat wij onzen plicht doen en er ons doorheen slaan. En dat hebben wij ook gedaan. Met wilde theoriën was daar niets te beginnen."

„Heb je wel eens gedacht over den volgenden oorlog?"

„Mijn beste vriend, waar zou dat toe dienen? Wanneer hij komen moet, dan komt hij. In geen geval zal dat tijdens ons leven zijn. Al die drukte om de wereld overeind te zetten, leidt alleen tot meer kwelling en meer open vragen. Ik heb geen vertrouwen in die wetenschappelijke droomen. Zij voeren den arbeider op een dwaalweg en roepen allerlei dwaze denkbeelden in zijn hoofd wakker. Dat leidt alleen tot meer drukte en meer vraagstukken. Het is veel beter langzaam verder te gaan op den ouden weg."

„Maar welke is die oude weg?"

„Leef uw leven. Doe wat je kunt. En laat de rest aan de Voorzienigheid over."

„Maar daardoor is juist die verwarring ontstaan, waarin wij nu leven."

„Niets van aan. Ik verzeker je, Harbottle, het ligt uitsluitend aan die gevaarlijke denkbeelden die overal verspreid worden. Darwin heeft er een begin mee gemaakt. Alles wordt op zijn kop gezet. In de eerste plaats de Bijbel. De grondvesten van de samenleving worden ondermijnd. De zedeleer, — zie eens wat zij daarvan gemaakt hebben. Alles het gevolg van de verspreiding van die denkbeelden. Met alles en nog wat worden proeven genomen. Vrije liefde hier en hervorming van de

wetten op de echtscheiding daar. Dan komt het kiesrecht voor de vrouwen. Dan weer de pogingen om alle volkeren te ontwapenen en de vredebonden en al die nonsens, — in plaats aan de dingen hun vrijen loop te laten. Inmenging in de wet van vraag en aanbod. Overgroote vrijheid voor de kinderen en aanmoediging tot ongehoorzaamheid, uit vrees de natuurlijke instincten te onderdrukken, of andere gevaarlijke theoriën. Je kent ze, die wetenschap van de ziel. Wanneer zij de dingen eenvoudig een weinig meer lieten gaan en toezagen op wat er gebeurt, en, áls het gebeurt, dan hun plicht deden als burgers."

„Ik weet het niet,... ik ben daar zoo zeker niet van..."

„Laat ik je dan mogen waarschuwen, Harbottle, al die onzin heeft jou ook in de war gebracht. Daardoor wordt niets anders dan onrust en ontevredenheid gebracht in de hoofden van het aankomende geslacht. Wij moeten nu eenmaal orde en regel en wet hebben en al die dolle proefnemingen kunnen wij missen."

„Maar de godsdienst," — begon Harbottle.

„Daar heb ik je. Zij hebben eerst alles gedaan om daar den grondslag van te vernielen. Dat is niet waar en dat is niet waar. Zij hebben het Woord Gods bespot en een aanfluiting gemaakt van wie vasthouden aan hun geloof. En wat is daarvan het gevolg geweest? Ongeloof, onzedelijkheid en onveiligheid overal. Het was niet anders te verwachten. Geen vrees voor God en geen vrees voor de hel. Alle geloof verdwenen."

„Ja, het is zoo, Golightly, het is waar. Wat wij vóór alles noodig hebben, dat is godsdienst."

„Eerst trappen zij het in elkander en zeggen dat het op niets dan fabelen en legenden berust en nu zie je waartoe dat geleid heeft. Het moest zoo komen," — zeide Golightly.

„Maar kan een mensch het rechtzinnig christelijke geloof aanhangen, — kan jij dat?"

„Ik klem mij daaraan vast, als het eenige dat mij is overgebleven. Toen mijn jongen gesneuveld was, heeft het christelijk geloof mij gesteund en mij staande gehouden. Ik kan er mij niet indenken, dat iemand dat zou

loslaten en zich zou overgeven aan die wetenschappelijke bespiegelingen..."

„Dus je hebt nooit verder gezien dan naar de dingen, zooals zij nu eenmaal zijn?"

„Neem mijn raad aan, Harbottle, en keer terug naar den ouden eenvoudigen weg van de tijden toen de menschen menschen waren en hun hoofd niet vulden met warme lucht en wetenschappelijke verklaringen die ten slotte niets verklaren. Martel je hoofd niet met dingen die je te hoog zijn. Wandel je weg en vervul je eenvoudigen en voor de hand liggenden plicht in deze wereld."

„Maar dien ken ik juist niet. Je voorschrift van den eenvoudigen plicht schijnt mij toe eigenlijk neer te komen op het verzorgen van je eigen belangen."

„Ja, als ieder zijn plicht deed en voor zijn eigen werk opkwam, en zich niet bemoeide..."

„Maar luister eens, Golightly, ik heb geen belangen, ik heb niets meer over."

„Dan moet je in elk geval doen wat je kunt. Meer kan ik niet zeggen."

„Ben je bang voor de ontwikkeling van die denkbeelden?"

„Ja, dat ben ik. Ik sla ze met ontzetting gade. Ik wantrouw al die vooruitstrevende gedachten. Ik zou willen dat een ieder daar een heilzamen afkeer van had. Zij voeren alle menschen tot den ondergang. Terwille van jezelven, Harbottle, laat die zienswijze varen, kweek je tuintje met je pijp in je mond, en kom nu en dan een partij schaak bij mij spelen."

„Zeker," — zeide Harbottle, — „ik begrijp je standpunt zeer goed, maar ik ben niet zoo heel zeker... Ik ben er niet zeker van dat het kweeken van mijn tuintje nu het eerste noodige is. Bovendien zou ik het nu ook niet kunnen doen. Juist dat ieder zijn eigen tuintje kweekte, heeft ons 1914 gebracht, en nu wil je ons weer aan het kweeken zetten, totdat de volgende duikeling komt? De oorlog is niets anders dan de zichtbare openbaring van dat geliefhebber in het slatuintje. Neen. Ik ga mijn weg. Die mag dan gevaarlijk zijn en de menschen mogen van waanzin spreken, — ik kan niet terugkeeren tot het oude

pad. Dat leidt naar dood en vernieling. Ik ga verder en... zoekende... Ik weet het niet..."

Vrees, beschroomde vrees. Hopeloos wantrouwen geboren uit die vrees. Ga niet verder. Het is gevaarlijk. Gevaarlijk? — alsof dat er iets op aankwam! Zij weten dat zij op den verkeerden weg zijn en toch durven zij niets te doen om de reden daarvan te ontdekken. Timothy Golightly. Zie toe wat er gebeuren gaat. Wees bescheiden en doe uw plicht. Het is uw plicht bescheiden te zijn en uw gedachten niet te pijnigen met het bestaande. Dwaas! neen. Ik zal verder gaan.

Harbottle was nu op en kroop door zijn huis, zeer zwak en nog ietwat onvast op zijn beenen.

„Neem de dingen gemakkelijk op. Neem uw rust. Overdrijf het nu niet, je bent nog een weinig zwak maar over een paar dagen ben je weer geheel en al in orde," — zoo had de dokter tot hem gesproken.

De influenza had een zekere leegte in zijn gedachtenleven achtergelaten en ook scheen het hem nog eenigszins moeielijk te vallen zijn knieën te beheerschen. Dezen gedroegen zich een weinig zonderling en dwongen hem soms te gaan zitten, wanneer hij zich wenschte te bewegen.

Harbottle had zich in den spiegel opgenomen. — Een masker van een doodshoofd, — had hij bij zichzelven gezegd, — ik zal iets moeten doen... Al wat die dokters zeggen is: maak je geen zorgen... Dat zegt iedereen. Wanneer ik mijn best doe de dingen ter harte te nemen, dan zeggen zij, dat ik het mij gemakkelijk moet maken, en als ik probeer te wandelen, dan zeggen zij hetzelfde. Eigenlijk weten de dokters van de gezondheid niet veel af; zij bemoeien zich meer met de ziekte. Die oude Saltmarsh heeft niet het geringste idee van wat die influenza is. Ik heb het hem gevraagd. De chirurgie is een weinig vooruitgegaan, maar wat de geneeskunde aangaat, zouden wij nu nog even goed in de Middeleeuwen kunnen leven. Die is nog in het stadium van de hekserij. Neem een pot met vette slakken en snijd bij maanlicht den

lever uit het lichaam van een kikvorsch, wasch dat in den dauw en leg het op uw linkerschouder, — kook het vervolgens tot moes en neem daar drie maal van in, terwijl je oogen gesloten zijn en je rechtervoet op den poot van een spin staat...

Geneeskunde. Saltmarsh. Zij weten niet wat onderzoek is. Zij denken er niet aan, iets te doen wat hun niet vroeger door anderen gezegd is. Het is niets dan overlevering. Zij denken niet na. Saltmarsh in het geheel niet. Hij doet niet de minste moeite om te ontdekken door welke oorzaken de menschen de influenza krijgen en wat die influenza inderdaad is. Al wat hij doet is: je temperatuur op te nemen en je een fleschje met gekleurd water te geven. Het schijnt zelfs dat hij niets weet van de geschiedenis van de geneeskunde en dat hij daar ook niet het minste belang in stelt. Hij is niets anders dan een gezellig en hoogst fatsoenlijk man. Hij werkt hard en gaat altijd door in dezelfde sleur. Hij kan niet anders. Dat weet ik. Maar ook geen van zijn vakgenooten draagt er iets toe bij de ziekte uit te roeien. Zij verlichten ze alleen een weinig. Het is, alsof je je voeten bij het vuur warmt, — het bevordert den bloedsomloop niet. Het geeft niet eens een verklaring van hetgeen er aan ontbreekt.

Alle menschen moesten gezond zijn. Al dat ziekzijn... het is een afschuwelijk werk. Ik moest gezond zijn, — en ik ben het niet. Ik leef eigenlijk maar half. Het is een langzaam verval. Er moest iets bestaan als een Weg der Gezondheid. Lichamelijke gezondheid. Een eenvoudige methode om het ziekzijn te vermijden. Dat kan toch niet alleen afhangen van goed geluk en gekleurde watertjes. Wat is ongesteldheid? Daarmee zouden zij moeten beginnen. Weten zij dat? En als zij het weten, waarom volgen zij het dan niet stelselmatig op den voet? Dat is weer een ander voorbeeld van menschelijke zonde. Traagheid. Onbekwaamheid. Onbekwaamheid om een uitgebreid en geduldig onderzoek te verrichten. Wie zou hen daarvoor betalen? Wie zou Saltmarsh daarvoor betalen, ook wanneer hij den tijd daartoe had. Niemand. Het laat ons volmaakt onverschillig. Ook mijn plicht is

het, daarbij te helpen. En het is een zonde van mij, dat ik mij daaraan onttrek. Mijn last, een deel van dien last...

Terwijl hij aldus aan zijn gedachten den vrijen loop liet, kwam hem bij toeval een oud weekblad in handen dat in het courantenrek achter het Japansche scherm was weggeborgen. Het heette „Stralende Gezondheid", het kostte zes stuivers en op den omslag was een smakeloos uitgevoerde teekening van een man, met een tafellaken om zijn lichaam gewikkeld, die zijn handen naar een oranjekleurige zon uitstrekt. Het werd uitgegeven door het Genootschap van de Stralende Gezondheid en de leus die dwars door het eerste blad gedrukt was, luidde: „Wees vaardig!"

Het hoofdartikel had tot titel:

EEN WEG VOOR ALLEN TOT DE GEZONDHEID.

Het begon aldus:

> „Stralende gezondheid en geluk is het geboorterecht van ieder menschelijk wezen. Er is een eenvoudige en wetenschappelijke methode waardoor wij ons lichaam gezond en sterk kunnen bewaren en ons bloed zuiver en onaantastbaar voor de hevigste smetstof,"

en dan vervolgde het artikel met de mededeeling dat het Genootschap van de „Stralende Gezondheid" een stelsel had uitgewerkt van natuurlijke lichaamsoefeningen en van een diëet dat door iedereen kon worden toegepast. Op een andere bladzijde publiceerden zij: „De Gulden Wetten der Gezondheid"... Houd uw longen rein, — houd uw tanden schoon, — houd uw maag schoon, — verzuim de dagelijksche lichaamsoefeningen niet, — houd uw huid schoon, — houd uw voeten droog, — houd uw hals onbedekt, — wees matig, — gebruik geen patent-medicijnen, — tob niet over uw gezondheid..."

Dat is goed, — zeide Harbottle, — dat is de goede weg. Dat werkt meer uit dan alle Saltmarshes bij elkander. Er zijn dus menschen in de wereld die moeite doen iets uit te richten.

Harbottle was buitengewoon verheugd over deze

ontdekking. Ik wil met deze menschen in aanraking komen. Hun titel van „Stralende Gezondheid" bevalt mij weliswaar niet, maar toch...

Er waren ook fotografieën van mannen en vrouwen in turn-costuum, in de verschillende houdingen die voor de oefeningen waren voorgeschreven, — de schijf werpende, springende, worstelende. Er waren artikelen over Ju-Jitsu en over de Bevordering van de Stralende Gezondheid van Meisjes. Maar de advertenties brachten een teleurstelling. Er was een geheele bladzijde ingenomen door

DENK ZUIVER
door
Theodore Wilson Hatt.
Zuiver denken brengt gezondheid.
Meer dan 20.000 exemplaren verkocht.

en een andere als volgt:

IK KAN U STERK MAKEN
binnen drie weken
(Onderricht door briefwisseling)
J. BANKS, Deskundige in Lichamelijke Ontwikkeling.
Departement F. Instituut voor Gezondheid. Londen N.

en verder:

Gezondheids-schoeisel in sandaalvorm,

en weer:

Voelt gij u onbehagelijk?
Bezoek het Huis van de Natuurlijke Gezondheid.
Pine-Vue, Nr. Brocklehorst, Hants.
De Natuur is de Veiligste Gids.

Het deed alles aan Rumplemeijer denken, — maar misschien was het in de goede richting...

En zoo gebeurde het dat Harbottle schriftelijk volledige inlichtingen aanvroeg en bovendien den Eersten Cursus van het Stelsel van de Stralende Gezondheid, — prijs £ 1.1 — franco per post.

Hij begon met buitengewonen ijver. Iederen morgen vijf minuten. Zie hier wat hij te doen had:

> Eerste Oefening. Plaats de palmen van uw handen op uw heupgewrichten, houd uw beenen recht-aaneengesloten. Buig dan uw lichaam voorover en beweeg tegelijkertijd uw kin voorwaarts en buig uw rug binnenwaarts.

Zoo stond Harbottle daar, nog een weinig waggelend en zwak, voor de spiegelkast in de slaapkamer en hij drong zijn kin naar voren en zijn rug naar binnen. Maar terwijl hij zich vergewiste omtrent den stand van zijn rug, slipte zijn kin weer terug en zoodra het hem gelukte zijn kin vooruit te brengen, dan bogen zich zijn knieën en stond hij daar wijdbeens.

Het was onmogelijk dat alles tegelijkertijd te doen. Zonderling. Maar weer opnieuw geprobeerd. De handpalmen. Juist. Beenen aaneengesloten. Langzaam vooruit. Veel te snel. Nog eens geprobeerd. Beenen recht. Zijn zij recht? Nu de kin vooruit. Zoo gaat het al beter.

Aan het einde van de vijf minuten was hij volkomen uitgeput.

„Na de eerste drie lessen," — zeide het boekje van de Stralende Gezondheid, — „zult gij u verlicht en verfrischt gevoelen, alle vermoeidheid zal van u zijn weggenomen, gij zult de Stralende Gezondheid der Jeugd herwonnen hebben."

Ik moet volhouden. En elken morgen hield Harbotte vol en elken morgen ook voelde hij zich afgemat en dood óp. Aan het einde van de week leek de heele zaak hem hopeloos vervelend en zonder de minste waarde.

Er is niets goeds aan. Het werkt niets uit, — tenminste niet bij mij. Ik kan er niets goeds uit halen. Verfrischt en verkwikt? Ik ben buiten adem en afgewerkt. Mij dunkt, dat een mensch volkomen gezond en sterk moet zijn, eer hij aan zoo iets begint. En wanneer men gezond en sterk is, dan behoeft men er niet aan te beginnen. Neen... Dit is al weer een misleiding. Word snel gezond. Het is hetzelfde boerenbedrog. Ook weer de kortste weg naar het Paradijs. Ik begrijp niet, hoe ik ooit aan die dwaasheid

heb kunnen beginnen. Alsof het mogelijk zou zijn dat er een stelsel bestond dat voor elk individu zou passen. Wij zijn toch allen verschillend. Wat mijn dood zou zijn, kan van Kelly een Simson maken. Ik kan nog maar altijd niet begrijpen, hoe ik mij daartoe heb laten verlokken. Dat gebeurt mij telkens weer. Altijd weer geef ik mij over aan de hoop, dat iemand werkelijk DE waarheid heeft ontdekt. Daar komt nog bij dat ik mijzelven zoo'n dwaas vind, als ik daar voor den spiegel sta met mijn kin vooruit.

Neen. Als ik dan tóch ziek moet zijn, dan moet ik maar ziek zijn. Die onderneming van de Stralende Gezondheid is niets dan een speculatie op de zwakheden van het geslacht Harbottle. Ik ben nog liever ziek, dan dat ik hier voor gek sta met een boekje in mijn hand en een hollen rug en een gebogen wreef. Zij zijn ook niet tot den bodem van de dingen doorgedrongen. Zij hebben de voorschriften van de oude Zweedsche oefeningen opgewarmd en dat noemen zij nu Bevordering van de Stralende Gezondheid. En ik ben gekker dan gek, dat ik daarop ben ingegaan.

Zoo kwam er een plotseling einde aan de bemoeiïngen van Harbottle ter wille van de Stralende Gezondheid.

Ik ben van den grooten weg afgedwaald. Dat was nu de overheerschende gedachte. Ik heb mij in slaap laten wiegen. Ik heb gepronkt met de opgelapte denkbeelden van anderen. Ik heb een soort van visioen gehad, een algemeene voorstelling van Eenheid. Niet meer dan een glans. En toen ben ik aan den kant van den weg in slaap gevallen. Dat is altijd dom. Ik heb in het geheel niet meer gedacht aan mijn zondenlast. Toch was het mijn plicht geweest dien verder te dragen. In plaats daarvan ben ik blijven zwerven, steeds zoekende naar een wegwijzer. Ik heb mij door allerlei dingen laten ophouden. Stralende Gezondheid. Geheime Overleveringen. Wachters aan den Drempel. Sheppstone. — In plaats van mijn eigen weg te gaan. Ik heb gedrenteld langs den kant. En daarbij ben ik alle begrip van richting kwijt geraakt. Ik moet teruggaan en mijn last weer op mijn schouders nemen.

Hij ging naar de hal en vond daar zijn oude ranseltasch in de spijskast. In de tasch lag nog de atlas.

Ik had mijn reis moeten voortzetten. Dan zou alles zich te rechter tijd wel geschikt hebben.

De dokter was nu begonnen hem van tijd tot tijd te bezoeken om hem „op te vroolijken". Ook Whinthropp, de procureur, kwam nu en dan eens aan om een pijpje te rooken.

„Ik heb tot mijn leedwezen gehoord dat je ziek bent," — zeide hij, — „en daarom kom ik eens even naar u zien."

„O, ik ben geheel in orde, ik dank je zeer," — zeide Harbottle, die alle moeite deed vriendelijk te zijn. — „Hoe gaat het met je vrouw? En met je jongen? Het is toch een jongen, niet waar?"

Whinthropp staarde hem onthutst aan.

„Ik... ben je werkelijk weer geheel in orde, Harbottle?"

„Wel, zeker, dat hoop ik tenminste."

„Waarde vriend, het is zeer pijnlijk..."

„Pijnlijk? Ik begrijp je niet."

„Je moet toch gehoord hebben..."

„Neen... wat?"

„De vorige week heb ik mijn vrouw naar een krankzinnigengesticht moeten brengen... Vervolgingswaanzin... Vreeselijk."

„Mijn hartelijke deelneming. Ik wist er niets van. Anders zou ik je niet gevraagd hebben. Ik hoor nooit nieuws van de buitenwereld. Houd het mij ten goede."

„Zeker. Ik begrijp het. Ik doe mijn best den slag te dragen."

„Het doet mij leed dat te hooren."

„Ik kan de ramp die je getroffen heeft, meêvoelen," — zeide Whinthropp.

„Ik weet niet wat erger is," — zeide Harbottle, — „maar al wat tot mijn wereld behoorde, is vernield. Ik heb niets meer te hopen. Wat er overblijft, is de moeite van het aanzien niet waard."

„Laat ons liever over een aangenamer onderwerp spreken. Hoe ziet je tuin er tegenwoordig uit?"

„Heel goed, zoo ver ik weet." — antwoordde Harbottle.

„Ik ben dit jaar bijzonder gelukkig geweest met de

rozen, vooral met de Daily Mails en met de Madame Abel Chatenay's."

„Inderdaad?"

„Ik weet niet of je het hebt opgemerkt, maar er is een bepaalde plaag geweest van kleine slakken."

„Neen, ik had het niet opgemerkt."

„Ja... Ik heb het al geprobeerd met zout en met een preparaat dat zij „slakkendood" noemen, maar er heeft zich een zwerm over den moestuin verspreid. Tomlinson zegt dat het van het natte voorjaar komt dat wij gehad hebben."

„Is de lente zoo nat geweest?"

„Je hebt zeker gehoord, dat Tomlinson op de Bloemententoonstelling den eersten prijs voor zijn aardappelen gekregen heeft?"

„Neen."

„Ja. Zij waren van de bekende soort Kerr's Pinks. Ik hoor dat de tuinman van de Pastorie er woedend over geweest is. Hij meende dat zijn King Edward's veel beter en grooter waren. Ga je naar de lezing van mijnheer Young over „Oude Kerken" aanstaanden Dinsdag in de Dorpsclub?"

„Neen, ik denk het niet."

„Hij is zeer de moeite waard. Wij hebben hem onlangs gehoord over de Pest der Insecten in onzen tuin. Hij is een zeer innemend man. Daarná heeft hij met ons gedineerd. Hij is dezelfde die mij dat „Slakkendood" heeft aangeraden."

„Inderdaad?"

„Ja. Er zijn er wel enkelen door gedood, maar het was te kostbaar, 6/8 voor een pakje. Ik weet niet of je het hebt opgemerkt, maar de prijzen gaan tegenwoordig een weinig omlaag."

„Werkelijk?"

„Ja, ik heb het 't eerst opgemerkt met het hondebrood. Je hebt Moppy niet gezien, niet waar?"

„Neen."

„Ik zou ze wel meegebracht hebben, maar zij gaat er van door en ik raak ze kwijt."

„Zeker."

„Wij hebben ook nog Pip en Quick, zooals je weet. Quick is aan één oog blind. Ik ben bang dat hij een doorn in dat oog gehad heeft."

„Dat is een leelijk geval."

„Ja, — je hebt toch ook een hond, niet waar?"

„Neen."

„Wel, ik dacht stellig dat je een hond hadt. Honden zijn aardige dieren. Ik zou niet graag zonder een hond willen zijn. Het zijn bijna menschen. Ik ben blij dat de verordening op de muilkorven ingetrokken is."

„O, zeker."

En zoo ging het steeds door, totdat Harbottle hoe langer hoe dieper in mistroostigheid en wanhoop verzonk.

„Ik had den ouden Saltmarsh beloofd, dat ik je eens zou komen opzoeken, wanneer ik hier in de buurt kwam. Kom jij nu ook eens bij mij aan. Een mensch moet zich nooit door de dingen laten neerdrukken. Kom morgenavond, — dan spelen wij een partij billard."

„Neen, ik dank je zeer. Het is heel vriendelijk van je. Maar ik ben van plan, morgen of overmorgen voor een paar dagen op reis te gaan."

„Nu, dan houden wij het te goed voor na je terugkomst. Je weet dat het mij altijd genoegen doet je te zien. Ik hoop dat je weer spoedig de oude zult zijn... intusschen is het mij bijzonder aangenaam geweest... Tot spoedig weerziens."

„Ja, zeker," — zeide Harbottle en hij schudde de hand van den scheidenden Whinthropp.

Anderhalf uur lang had Harbottle naar Whinthropp geluisterd. En nu bleef hij woedend achter. Laat ons over een aangenamer onderwerp spreken. Suiker en specerijen en al wat smakelijk is. Kevers en slakken en jonge hondjes, — daarvan zijn menschen als Whinthropp gemaakt. Ik mag er niet aan denken dat ik net zoo geweest ben. Geen macht in hemel of aarde kan dien woordenvloed tot staan brengen. Een Wereldoorlog stoort Whinthropp niet in zijn geleuter over Kerr's Pinks. Zijn zoon en mijn zoons en millioenen andere jongens verminkt en bedorven, — maar dat belet hem niet te gaan luisteren naar Young

over „Oude Kerken". Slakkendood. Dat helpt niets. Je kunt ze toch niet uitroeien. Zijn arme vrouw naar een gesticht gebracht, maar Whinthropp heeft het nog altijd even druk over Pip en Quick. Hoe zou ik met zulke menschen kunnen omgaan? Neen, dat kan ik niet. Dat zou zeker niet goed af loopen. 6/8 per pakje. Moppy. Een van beiden; ik ben niet bij mijn verstand, of Whinthropp en zijn gelijken zijn niet geheel in orde. Mij dunkt, wanneer hij eens ophield met al die zotteklap en als hij dán begon na te denken, — dan zou hij ook naar een gesticht gebracht worden.

Ik zou wel eens willen weten, of de bewoners van de krankzinnigengestichten de eenigen zijn die zich ooit op ernstig denken hebben toegelegd. Ik ben er zeker van dat zij mij voor een weinig zonderling houden. Dat moeten zij wel gelooven. Mij dunkt, zij zouden mij uit volle overtuiging naar een gesticht zenden. En misschien hebben zij gelijk en ben ik inderdaad krankzinnig. Maar in geen geval zou ik toch meer willen zijn wat ik vroeger geweest ben,... van de soort van Whinthropp. Neen, dan liever wat ik nu geworden ben. Ik denk er niet aan terug te keeren. Ik kan niet meer meedoen aan bridge en billard en dat gekeuvel over hondebrood. Ik kan het niet helpen. Dat talent heb ik voor goed verloren. Misschien ben ik overgevoelig. Dat ben ik. En overwerkt. Zeer waarschijnlijk. Maar in geen geval laat ik mij terugdrijven naar het oude melkenwater clubje door zoo'n: Maak je niet druk, Wilfred, dat is gevaarlijk.

Dat is tegenwoordig de oorzaak van al onze ellende. Die onbekwaamheid en die angst ernstige vraagstukken onder de oogen te zien. Dat is de werkelijke reden waarom deze beschaving van de eene idiote crisis naar de andere tuimelt om eindelijk voor goed onder te gaan. Deze stad der verwoesting is door de familie Whinthropp gebouwd op kletspraat en scherts en grappen en gebeuzel van haar maaksel.

Hebben wij ze niet allen verdiend, de oorlogen en geruchten van oorlog? Ontvangen wij niet loon naar werken, wanneer dood en verderf ons aangrijnzen en maatschappelijke onrust en werkeloosheid?

Whinthropp en Harbottle en consorten, altijd aan het knutselen en overgaande tot een aangenamer onderwerp.

Hij komt zeker nog eens terug. En dan hebben wij nog Golightly en Saltmarsh. Die zijn begonnen mij aan mijn eenzaamheid te ontrukken. Zij willen mij „opvroolijken". Ik wil niet opgevroolijkt worden. Ik wil niet van mijn nasporing worden afgeleid.

Hier kan ik niet blijven. Hun toeleg bedreigt mij voortdurend. Zij zijn het die mij hier wegjagen. Als ik hier blijf, dan kom ik geheel in hun macht. Met al hun flikflooien ga ik hier onder, tegelijk met Madame Abel Chatenay en al hun slakken. Ik ben niet ruw genoeg om mij te verzetten. Dat weet ik. Ik moet zorgen dat ik weg ben, eer zij mij allen tegelijk komen aanvallen.

Jebb. Juichende en gonzende als een groote meikever die in een zomeravond tegen de ruiten bromt.

Ja, ik moet heengaan, eer het mij te machtig wordt en ik ze naar alle duivels wensch.

Ik ga mijn ransel pakken en ik ga heen, — de wegen op waar zij mij niet kunnen vinden. Hij zocht bijeen wat hij noodig had voor de reis en borg het liefdevol in zijn ranseltasch.

Mijn atlas. Hij wendde hem om en om, alsof het een heilig manuscript was, afkomstig uit de bestoven boekerij van een klooster in Thibet.

Die atlas deed in geen enkel opzicht aan Whinthropp denken. Het kort begrip van onafgebroken gedachten en hachelijken ondernemersmoed die tot het einde der aarde reiken. Een zinnebeeld van hetgeen het menschenverstand volbrengen kan.

Aldus verliezen wij hem gedurende eenigen tijd uit het gezicht. Hij sloop weg van Roselea en uit Much Bedding naar de wegen en de veldpaden, naar weilanden en bosschen, en altijd droeg hij den last op zijn rug.

Er zijn menschen die zich gedrongen voelen na te denken, wanneer zij uittrekken op een voetreis, maar Harbottle was daarentegen genoodzaakt te wandelen, omdat hij een denktocht ondernam. Wederom zien wij die kleine gestalte voeteeren, met zijn bengelende ranseltasch

om zijn schouders geslagen en zijn pijp in zijn mond. Wij zien hem zich daar voortbewegen langs een eind weegs en bij een kromming van den weg verdwijnen, om straks weer voor een oogenblik te voorschijn te komen, totdat een hooge heg hem aan ons oog onttrekt.

Er moet een fiere droefheid gloeien in het hart van een oudgediende in het leger der onderzoekers die er verscheiden malen niet in geslaagd is, de Verboden Stad te bereiken, als hij nog éénmaal zijn wapentuig bijeenzoekt, de oude landkaarten en reisboeken raadpleegt, zijn oude tent weer gereed legt, zijn kameraden van vroeger tochten oproept en met vernieuwde hope zich opmaakt dwars door de vlakten naar de, verafgelegen heuvelen. Harbottle aanvaarddde opnieuw de reis naar zijn Verboden Stad. Kan ik daar bij kaarslicht komen? Hoe ver is het nog naar Babylon? — zoo luidt het oude refrein. De blakerende zon. De karavaan met haar kameelen. Door de woestijn heen. Het laatste rantsoen water. De stervende muilezels. Cactusbladen zuigende om den dorst te lesschen. De afgrond en de bruischende stroom in de diepte... Neen, niets van dat alles.

Niets dan de verlaten, kleine Harbottle, eenzaam en moedeloos, gaande langs den weg die van Much Bedding naar Comfrey Chervil leidt. Het is een zeer gewone, alledaagsche gestalte, met een onbeduidend gelaat en zijn brilleglazen nog steeds een weinig scheef voor zijn oogen, gelijkmatig pikkende met zijn wandelstok onder het gaan. En aan beide zijden de even alledaagsche bouwhoeven en heggen en kleine boomengroepen. Langs de kronkelingen van zijn weg volbracht Harbottle zijn bedevaart naar een geestelijk Mekka. En wanneer hier geen dorstige woestijn was, geen moeras zonder weg of spoor, geen woeste, verlaten steppen, maar alleen de welvarende landerijen en gehuchten van Much Bedding, dan was er toch menige zinsbegoocheling die hem verder lokte.

Verbijsterd als altijd, zoekende en turende naar een teeken, was het, ondanks alles, een aangename gewaarwording de oude ranseltasch op zijn rug te voelen bengelen. Er lag een zinnebeeldige voldoening in het torschen van dien Last der Zonde.

Als gewoonlijk had hij geen doel en geen bestemming, maar de geest van den pelgrim was met hem.

Zorgvuldig geborgen in zijn tasch was zijn atlas, zijn zinnebeeld der hope, gewikkeld in een paar blauw-en-witgestreepte pyama's en een badhanddoek. Hij droeg zijn atlas alom met zich mede, zooals een christenpelgrim den voetnagel van zijn heilige of een splinter van het „echte Kruis" zou meedragen. Die geliefde hand-atlas, met zijn blauwen omslag, prijs 4/6, opgediept van den vuilnishoop, had een verheven zinnebeeldige beteekenis voor Harbottle's gemoed, — even wezenlijk en onmisbaar voor zijn stemming als de riemen met hun heilige Hebreeuwsche spreuken die de vrome Semiet om zijn voorhoofd of zijn arm bindt. Terwijl hij zijn weg aflegde, weefde hij een soort van godsdienstige beteekenis rondom dien atlas.

Al voortgaande, hoorde hij achter zich een wèlbekend gezoem. De vrees beving hem en hij vluchtte naar den wegkant en klauterde daar door een opening in de groene heg, juist in tijds om Dr. Saltmarsh te zien voorbij vliegen.

Zou hij mij gezien hebben? Dat zou onaangenaam zijn. Dat had ik niet moeten doen. Ik had mij niet moeten verbergen. Hallo! oude jongen! en al wat er op volgt. En zoo kwam hij, al klimmende, weer te voorschijn uit zijn schuilplaats, zonder noemenswaardig schade, ongerekend een lossen schoenveter en een lange schram over zijn handen.

Hij hoorde het motorrijwiel van den dokter weggonzen in de ruimte voor zijn aangezicht, terwijl hij zijn schoenveter bevestigde en zijn pelgrimstocht naar Nergensland hervatte. Hoe kon ik er aan denken mij te verbergen! Angst. Ik ben toch een arme, bedeesde, opgejaagde, kleine gek! Waarom zou ik dezen menschen niet onder de oogen durven komen? Wie zijn die menschen, dat zij mij zoo beangst maken?

Een bundel gele hazelaarstakken, slingerende tegen het roodbruine netwerk van wintersche boomen trok zijn aandacht. Welke maand zou het wel zijn? Geen vermoeden. Februari, Maart? Het zou ook einde Januari kunnen zijn. Negentienhonderd hoeveel? Hij wist zelfs

niet welk jaar. Dat was sterk. Ik ben evenals Robinson Crusoë den tel van de dagen kwijt. Maandag, Dinsdag, welken dag hebben wij? Ik weet het niet. Ik ben er niet zeker van. Ik vermoed dat het Vrijdag is, maar ik zou niet kunnen zeggen, waarom. Ik ben waarschijnlijk de eenige man in dit land, die niet kan zeggen, welken dag, welke maand en welk jaar het is. Dat is al heel kras. Dat is mij ontgaan, zonder dat ik er op gelet heb. Zou ik mijn horloge hebben opgewonden? Hij nam zijn horloge uit zijn zak. Ja. Het loopt. Elf minuten over tweeën. Ik vermoed dat ik het door de macht der gewoonte opgewonden heb, zonder het te weten. Tijd. Ik heb het begrip van den tijd verloren. Ik ben alle tijdrekening vergeten. Wat heb ik vandaag vóór acht dagen gedaan? Ik weet het niet. Ik zou het niet kunnen zeggen. In welk jaar ben ik uit Egypte teruggekomen? Was dat in 1918 of in 1919. Ik mag een aap zijn, als ik het mij herinner. Op welken datum kwam dat telegram van „gesneuveld"? Hoe lang ben ik nu al zwervende geweest? Dat moeten wel maanden zijn. Het kan ook meer dan een jaar zijn. Ik heb niet het minste idee. En nu is het weer lente. Alles ontwaakt. Millioenen maal millioenen knoppen in hun roodbruine omhulsels gevat. Scharlaken franje aan de boomen. Harbottle bleef staan kijken naar de denneboomen en naar de lentepracht van de natuur. Alles ontwaakt en dringt naar buiten. Frisch en jeugdig groen. Verderweg was een overvloed van verrukkelijk wilgenloof. Harbottle stond er naar te staren. Het deed zijn hart sneller kloppen. Alles is nieuw geworden. Geboorte, trillende van verborgen leven. Geheimenis. Een nieuwe lente breekt door de koude en de duisternis van den winter, als de sterren door een bewolkten hemel. De Melkweg van het leven. Met sterren bezaaid... Alles is nieuw geworden, — behalve ik. Ja, behalve ik.

Ik moest nu vernieuwd worden. Wedergeboren. Letterlijk wederom geboren. Tenzij een mensch wedergeboren worde...

Al dit nieuwe leven dat knopt en zwelt en zich een uitweg baant in een mist van kleine vlokken, — het ontmoedigt mij. Ik voel mij als een ontbindend lijk dat

niet sterven kan en loert naar een aardsch paradijs. Nu begrijp ik, waarom de oude alchimisten naar het levenselixer zochten.

Overal en aan alle zijden ben ik omringd door kloppend leven, — en ik zelf ben dood. Ik ben volkomen dood. Ik moest gebalsemd zijn en bijgezet in de catacomben. Dit is het droefgeestigste jaargetijde dat ik ken. Ik neem geen deel meer in dit lentegevoel. Met den dood in het hart zie ik toe. Ik blijf er volkomen onverschillig bij. De beschavingen komen en gaan en die wilgenboom zal elk jaar herboren worden. Het is het onverganKelijk leven.

Ik begin al die heidensche begrippen van het Paaschfeest te begrijpen. Tatlow heeft daar ook over gesproken. Het is de viering van de komst van de lente. Gezang en dans. De harteklop van het leven. Jeugd. Geboorte. Ik begrijp de gedachte daarvan. De aandrang in te stemmen met dezen zwijgenden polsslag van het nieuwe leven. De sappen dringen voort. Maar ik ben geen heiden. Al wat ik voel, is het langzame, eentonige verval van mijn ellendig geraamte dat door mijn brilleglazen heen de wereld instaart en de algeheele hulpeloosheid van mijn tijd en mijn beschaving. Tenzij wij wederom geboren worden...

Het gerinkel van een rijwielbel. Harbottle keek achter zich. Jebb. Goede hemel! daar komt Jebb! en de vrees greep zijn ziel en joeg zijn lichaam door een heg heen die duizend gele bloesems heen en weder slingerde. Daar stond hij als een onnoozele schooljongen die zich voor zijn meester verbergt, achter den stam van een eikenboom. Hij draaide om den stam, terwijl Jebb naderde. Maar er was geen mogelijkheid aan Jebb te ontkomen. Jebb kwam al dichter bij. Jebb galmde zijn naam.

„Wel, ben jij daar, Harbottle?"

Gedurende een oogenblik aarzelde Habrottle. Hij was het niet met zichzelven eens wat hij doen zou. Toen kwam hij achter den boom te voorschijn en zag daar vóór zich het breede, ronde, cherubijnen-aangezicht van Jebb, wiens groot en in het zwart gekleed lichaam op zijn zadel wiegelde. Op hetzelfde oogenblik sprong Jebb van zijn rijwiel en stond hem aan te zien.

„Wel, het is niet te gelooven! Ben jij het dus werkelijk! Ik dacht dat het..."

„Ja," — zeide Harbottle, en hij had het gevoel van een ondeugend kind dat aan de kindermeid ontsnapt is.

„En hoe kom je hier verzeild?"

„O... ja... ik ik dacht er over, of er ook een weg door het bosch zou zijn, met een mooier uitzicht dan de groote weg."

„Maak mij niets wijs, Harbottle, maak mij niets wijs... Je wilde mij ontsnappen... Ik heb je gezien..."

„Ik weet niet... ik ben niet zeker..."

„Ik heb je zien vluchten als een aangeschoten konijn..."

Harbottle stond schaakmat.

„En waarom? Ik zal je toch niet opeten!"

„Neen," — zeide Harbottle.

„En hoe gaat het je den laatsten tijd? Het is al eeuwen geleden dat ik je het laatst gezien heb. Ik dacht dat je ziek was. Influenza. Ik ben nog aan je huis geweest. Maar je was verdwenen."

„Ja," — antwoordde Harbotte, — „dat was heel vriendelijk van je," — en hier bleef hij steken.

„Ik wenschte je juist te ontmoeten. Ik heb iets voor je te doen. Ja, wij gaan een debating-club oprichten... arbeiders... dorps-club. En wij wilden jou in het bestuur hebben. Aanstaanden Dinsdag, half acht komen wij bij elkaar."

„Het spijt mij," — begon Harbottle...

„Je moet komen en meehelpen. Ik kan je ditmaal niet loslaten. Bovendien zal het jezelven ook goed doen. Het zal je een afleiding geven."

„Het is niet om mijzelf," — begon Harbottle weer.

„In elk geval moet je meedoen. Dan zie je ook weer eens menschen. Je komt dus om half acht precies, niet waar?"

„Ik ben bang..."

„Gekheid! werp het van je af! Ga weer belang stellen in het leven."

„Ik stel daar even veel belang in als jij, — en nog meer," — zeide Harbottle die geprikkeld werd.

„Het doet mij genoegen dat te hooren, Harbottle, — veel genoegen. Dus wij mogen op je rekenen..."

„Neen," — zeide Harbottle, — „dat mag je niet."

„En waarom niet?"

„Ik zie niet in waar dat alles dienstig voor is."

„Wat bedoel je?"

„Het goede dat er uit voortkomen kan."

„Alle opvoeding doet toch goed. Het houdt de menschen uit de kroeg en geeft hun een zeker belang in de zaken van hun eigen dorp."

„Maar je zult hun nooit toestaan te debatteeren over dingen die een gedachtenwisseling waard zijn."

„Oprecht gezegd, Harbottle, ik begrijp je niet."

„Over welke onderwerpen zal dan gesproken worden?"

„Over alles, — letterlijk over alles, — van pruimentaart af tot witte olifanten toe. Hahaha!"

„Over politiek?"

„Neen, misschien niet. Dat zou tot oneenigheid leiden."

„En godsdienst?"

„O, het geheel zal in breeden godsdienstigen geest worden opgezet. Daar ben ik altijd vóór. Altijd."

„Maar zal de godsdienst werkelijk besproken worden?"

„Inderdaad, Harbottle, daar zie ik niet de minste noodzakelijkheid van in. Neen."

„Dat is juist wat ik dacht. Alles, — behalve de beide dingen die er heden ten dage boven alles op aankomen. De beide eenige onderwerpen die altijd voor de menschen van belang zijn geweest. Maatschappelijke verhoudingen en organisatie — en het zoeken naar de waarheid. Politiek en godsdienst."

Jebb staarde een oogenblik verbaasd voor zich uit, alsof hij niet wist wat hij moest antwoorden. Toen had hij op eenmaal een goeden inval.

„Je moet niet altijd zoo tobben over de dingen, Harbottle. Je martelt jezelven met allerlei vraagstukken. Neem de dingen, zooals zij tot je komen. Dat is de eenige manier. En vertrouw op God. Het zal je goed doen met ons mee te werken en een handje te helpen. Saltmarsh is er ook bij. En Whinthropp. Golightly heeft beloofd, alles te doen wat hij kan."

„Hoor eens, Jebb, die zaak stuit mij tegen de borst. Ik laat mij niet met groote woorden daartoe dwingen. Wanneer jij en de anderen denken dat het goed is, dan moet je je gang gaan. Maar ik doe het niet. Jij en de anderen maken op mij den indruk van waterkevers die langs de oppervlakte van het water vliegen. Je doet net, alsof staatkundige en godsdienstige quaesties niet bestonden. Je denkt dat je je hoofd daarmee niet behoeft te vermoeien en dan moet je het ook niet doen. Ik vraag er je toch niet om. Ik wensch mijn weg te gaan, en mijn weg is de opsporing van de waarheid."

„Ja, de waarheid! — die woont op den bodem van een bron, zeggen de menschen, niet waar? Hahaha!"

„Juist," — zeide Harbottle, — „en jij bent doodelijk bang over den rand van de bron naar beneden te kijken."

„Kom aan," — zeide Jebb, — „er is geen enkele reden voor ons om kwade vrienden te worden. Het was toch maar een grap..."

„Een grap over godsdienst en maatschappelijke toestanden?"

„Laat ons er niet meer over spreken. Je bent na die influenza een weinig prikkelbaar gebleven, maar dat zal wel weer in orde komen. En dan zie je van zelf de dingen ook wat vroolijker in. Laat nooit den moed zinken. Dat is nooit goed. Maar ik moet nu verder... Ik moet eens naar de oude mevrouw Tuskin gaan zien: die ligt te bed met rheumatiek. Je weet wel, — zij woont tegenover Mumpler's Green. Ik hoop dat wij je na je terugkomst weer eens spoedig zullen zien."

En Jebb wuifde met zijn gevleesde hand, sprong in het zadel en peddelde weg.

Jebb zit op zijn rijwiel, — en de wereld is volkomen naar zijn zin.

Harbottle ging bij den eikenboom zitten en lachte inwendig, stil, genoegelijk. Het was al lang geleden, sinds Harbottle het laatste gelachen had en hij was er zelf door verrast. Denk eens aan, — daar zit ik te lachen. Dat is al heel eigenaardig. Ik heb geen enkele reden om te lachen. Ik doe altijd iets wat ik niet behoorde te doen. Het was natuurlijk mijn plicht geweest, hem hier op den

weg af te wachten als een man. In plaats daarvan ben ik gevlucht als een aangeschoten konijn. Daar had hij wel gelijk in. Ik weet het niet. Ik ben er niet zeker van. Jebb en God behooren eigenlijk niet bij elkander. Ik kan dat gezonde en welmeenende gezicht van Jebb met zijn dubbele kin niet goed uitstaan. Maar als hij nu juist het gezicht heeft dat behoort bij den God dien hij verkondigt... Ik weet het niet. Dat is de zaak. Ik weet het niet. En Jebb weet! Jebb is volkomen verzekerd. Met dat al had ik toch mijn goed humeur moeten bewaren. Daar heb je het weer: ik doe altijd iets onhandigs. Wat was dat dom! Ik ga Jebb te lijf, omdat hij zich niet warm maakt voor politiek en godsdienst. Maar in elk geval hééft hij toch een godsdienst. En dien heb ik niet. In dat opzicht is hij er dus beter aan toe. Hij is zeker van zijn zaak. Ik had beter gedaan hem niets te zeggen. De geestdrift van het geslacht Harbottle ontaardt in knorrigheid en booze uitvallen. Om te beginnen, vlucht ik en verberg ik mij, wanneer ik hem zie aankomen en als hij mij dan aanspreekt, dan beleedig ik hem. Het is een idiote manier van doen. Ik begrijp nog niet, waarom ik dat gedaan heb. Jebb was beleefd, ondanks al zijn overmoedigheid. Mijn verstand schijnt nu eenmaal niet regelmatig te willen werken. Waarom moest ik dien onschadelijken dikken dominé beleedigen? Wat kan daarvan het nut zijn? Niets, niets ter wereld. Die aanhangers van Yogi hebben groot gelijk: een mensch moet zijn verstand altijd beheerschen. Dat is de zaak. En zoo ver heb ik het nog niet gebracht. Ik ren door als een dolle hond, blaffende en bijtende. Er bestaat behoefte aan een geestelijk Pasteur-instituut, voor de behandeling van Harbottle-dolheid. Er zijn er duizenden evenals ik. Duizenden.

Ik vermoed dat Jebb en Saltmarsh en Whinthropp inwendig een treffende gelijkenis met mij vertoonen, maar zij hebben nog altijd een flinke, laag betamelijkheid, die gesteund wordt door hun ongeschokt geloof in de gevestigde orde van zaken en veilig afgesloten ligt achter hun plaatselijke omgeving en hun persoonlijk gezag, hetgeen dán ook nog als een rem werkt, wanneer zij een oogenblik neiging mochten voelen na te denken, of iets te zeggen of te doen, wat „men niet zegt en niet doet".

Het is zeker dat ook ik vroeger geweest ben, zooals zij nu zijn. Evenals zij. maar bij mij is de rem gebroken. De jongens gesneuveld. Mijn vrouw heengegaan. En ikzelf die van niets meer zeker ben. Dat moet het werk zijn van de herhaalde slagen die mij versuft hebben en mijn heele omgeving aan stukken hebben geslagen. De eene ramp na de andere. Niets meer over waarvoor ik mij warm zou kunnen maken, — behalve de dingen, waarvan een ieder zegt dat ik mij daarvoor niet moet opwinden.

Er staat mij nu maar één ding te doen. Ik kan mijzelven niet vertrouwen, ik kan niet met de gewone menschen blijven omgaan. Ik ben nu eenmaal anders dan de anderen. Ik moet voor goed weg, — weg uit deze omgeving van Much Bedding. Menschen die niet schipbreuk hebben geleden en niet zijn verongelukt, kunnen er niet op gesteld zijn, dat een levend lijk bij hen komt en voortdurend wroet in zijn ellende en zijn verdriet. Ik ben een pestilentie... En op mijn beurt ben ik ook bang. Ja, ik ben bang voor al die menschen. Ook nu, — elk oogenblik kan er een van hen dezen weg afkomen. Saltmarsh kan met zijn rijtuigje terugkomen en mij meenemen en mij naar Roselea terugbrengen. En dan zou ik niet weten wat ik doen moest. Dan zou ik aarzelen...

Ik moet ergens heen gaan, waar ik ze niet elk oogenblik ontmoeten kan. Harbottle stond op, wrong zich nog eens behoedzaam door de heg en bevond zich op den weg.

Als een misdadiger, wien de politie op de hielen zit, keek hij achterwaarts, uit vrees dat een bekende hem zou inhalen.

En toen hervatte hij zijn tocht met wijde, snelle schreden, naar beide zijden uitziende, totdat hij een voetpad genaderd was en den weg van Much Bedding verliet, zoodat hij aan het gezicht onttrokken was.

En voortgaande, verachtte hij zichzelven wegens de vrees die in hem was.

Die weg strekt zich uit over een afstand van twee en een kwart mijl en eindigt in een steile daling in het dorp Mumpler's Green, maar te voren sloeg Harbottle een voetpad in dat door het bosch van Cowshot loopt.

Wij zien hem in de verte een oogenblik voorbij schemeren, met zijn wiegelende ranseltasch, tusschen de boomen, en daarna is hij aan ons gezicht onttrokken. Nu en dan breekt er een doode tak. In onze gedachten zien wij hem nog, een omweg nemende om Mumpler's Green te ontgaan en aan den terugkeerenden Jebb te ontsnappen.

Tegen den namiddag komt Harbottle te voorschijn. Zijn laarzen zijn overdekt met het stof van de geploegde velden en langs den grooten weg beweegt hij zich voort in noordwestelijke richting. Tegen zonsondergang heeft hij een afstand van meer dan veertien mijlen tusschen hem en Much Bedding gelegd. Dien nacht bracht hij waarschijnlijk door in een herberg tusschen Tottenhoe en Wing. Den volgenden morgen zien wij hem door Stewkley trekken en verder gaat het over weilanden en langs boerenhoeven, totdat de gebaande weg ten laatste eindigt en hij het wagenspoor volgt door het bietenland.

Het schijnt dat hij verder een slingerenden landweg gevolgd is en daarna een noordelijke richting gehouden heeft.

Het is een week later en hij heeft logies genomen in „Het Wapen van Bickerstaffe" in de nabijheid van Stoney Wharton, elf mijlen ten noordoosten van Comfrey Chervil. Uit enkele woorden die hij opving van het gesprek in de gelagkamer, maakte hij op dat de familie Bickerstaffe thuis was. Er bestond maar één familie, en dat was de familie Bickerstaffe. De jonge Lord en zijn moeder, Lady Adelaine Bickerstaffe, brachten met enkele vrienden het einde van de week op Het Kasteel door. Er bestond slechts één kasteel en dat was Wharton Hall. Door de boomen in het park heen kon men de gothische spitsbogen zien. Zoo was er ook maar één Park, en dat was Wharton Park.

„Dat is de plaats waar de fotografieën worden opgenomen, — u weet wel voor de prentbriefkaarten," — zeide hem de waardin. Het behoeft niet vermeld te worden, dat het postkantoor van Stoney Wharton, dat tevens dienst deed als kruidenierswinkel, als nieuwsbureau, als grutterij en als galanteriewinkel, — dat deze instelling vol hing

met afbeeldingen van Wharton Hall, en sommigen daarvan zeer bont gekleurd.

Harbottle nam zijn tasch op zijn schouders, hervatte zijn onbepaalden pelgrimstocht, ditmaal door een zijweg in te slaan.

Een groepje armoedig gekleede, zwartharige kinderen waren bezig de takken van de wilgeboomen te breken.

„Hebt u ook cigarettenkaartjes, mijnheer?" — vroeg een van de snuiters.

„Neen, ik rook nooit cigaretten," — antwoordde Harbottle.

„Kunt u mij ook zeggen, hoe laat het is?" — vroeg een van de meisjes.

„Kwart over tienen," — zeide Harbottle.

„Kijk eens wat die op zijn rug heeft!" — fluisterde zij achter hem. „Wat is dat een vreemde man!"

Hun aanwezigheid aldaar werd verklaard door een Zigeunertent op een driehoekig grasveld, en daarbij de uitgebrande kolen van een vuur, een vernielde zeef en een vrouw die een zuigeling en een kapstok droeg.

„Zoudt u een arme vrouw niet willen helpen, mijnheertje?"

Waarom niet? Ik ben zelf toch niets beter dan een zigeuner. Ik ben een zwerver, een dakloos avonturier. Een paar koperstukjes, een paar blaadjes tabak kunnen al een weldaad zijn.

„De hemel zegene u, edele heer!" — zeide de vrouw.

„Komt de zegen dan van den Hemel?" — begon Harbottle.

„Waar zou hij anders van daan komen?" — vroeg de vrouw verbaasd.

„En waar komt het ongeluk van daan?"

„Wij moeten den Duivel geven wat hem toekomt, mijnheer, dat spreekt van zelf. De duivel en de goede God zijn altijd aan het vechten wie het laatste woord zal hebben."

„En nu eens is dat de een en dan weer de ander, niet waar?"

„Zoo is het, mijnheer."

„Laat ons dan maar hopen, dat de goede God vooreerst

de baas zal blijven. Anders ben ik bang dat geen van ons beiden vooreerst veel geluk zal hebben."

„Het komt er maar op aan, dat een mensch onder een gelukkige ster geboren is, mijnheer."

„Komt het geluk dan van de sterren of van den goeden God?"

„Onze Lieve Heer zit hoog boven de sterren."

„En daar spelen Hij en de Duivel met dobbelsteenen en de gelukkige en de ongelukkige sterren zijn de inzet."

„Juist zoo, mijnheer, het is alles een zaak van geluk of ongeluk."

„Dan is het leven een dobbelspel."

„Wat zou het dan anders zijn, mijnheer?"

„Misschien hebt u gelijk... Ik weet het niet... Ik ben er niet zeker van."

„Mag ik u eens de toekomst voorspellen, mijnheertje?"

„Mijn toekomst is al voorspeld," — zeide Harbottle, en de vrouw staarde hem na, toen hij heen ging.

Tooverij en godsdienst zijn altijd dooreengemengd. Een worsteling tusschen God en den Duivel, — of is het een worstelling tusschen den mensch van het verleden en den mensch van de toekomst? Goed en kwaad geluk... De duivel zegt tot God: „Ik wed dat er in 1977 67.021 moorden zullen worden begaan". „Ik houd drie tegen één". — „Wij zullen het nu dadelijk uitmaken. Kop wint, munt verliest"... En hij knipt met zijn duim tegen een regenwolk. Is dat geen dobbel? Kruis of munt op de vlakten van de planeten. Een halve penny die door de oneindige ruimte geknipt wordt. En terwijl, ver buiten ons gezicht, dat hemelsche hazardspel zijn gang gaat, spelen de menschen op de aarde een Blindemannetje.

Goed of kwaad geluk. Als het goed is, danken wij ons gelukkig gesternte. Als het slecht is, dan zoeken wij het op het hoofd: ongeluk. Wij zij nog altijd in de ontwikkelingsfaze van het „gelukkige gesternte" ondanks onze draadlooze telegrafie en onze vliegmachines. Met de uitgave van juffrouw Muggeridge hebben wij voor goed afgerekend. Haar eeuwigdurend hellevuur hebben wij gebluscht. Maar wij stellen ons God nog altijd voor als de uitdeeler van „goed geluk"... En voor „het slechte geluk"

spreken wij niet meer van den Duivel, maar wij noemen dat „pech". Die opvatting van het lot ondermijnt onze geestkracht. Wanneer alles afhangt van de kansen van vreemde krachten, — waartoe zouden wij ons dan nog warm maken? Alles wat een mensch dan nog kan doen, is dat hij er voor zorgt dat hij aan den goeden kant staat. De wilden gelooven dat men de kwade kans keeren kan door den een of anderen talisman, of dat men zijn allerliefsten wensch kan verwezenlijken, als men zijn linkervoet drie malen boven den lever van een hagedis draait en dan telkens „Gazoeka!" roept. Wij hebben de tooverwoorden afgeschaft, maar wij gelooven nog altijd aan de Kans. En als wij er goed over nadenken, dan blijkt ons dat wij alleen de tooverwoorden en de bezweringen vervangen hebben. Wij zijn in een leelijk parket en wij hopen op een goede kans. Zoo wikkelen wij onszelf in de nationale vlag en met den eenen voet op een dagblad met het portret van het vijandelijk legeropperhoofd, roepen wij ons goed geluk en de overwinning aan... „Wij moeten den oorlog winnen!"... En als ons de vrees bekruipt, dat wij den oorlog verliezen zullen, dan roepen wij: „Wij winnen den oorlog!" Wanneer het schijnt, alsof wij nog jaren lang zullen moeten vechten, dan heet het. „Het Kestfeest brenge ons vrede!" Ik weet het niet. Tooverij en godsdienst. De dag zal komen dat wij ons voor goed bevrijden zullen van die ontzenuwende voorstelling van het kansspel van de goden, en zelven aan het werk zullen gaan. Wij zijn altijd wachtende op het een of andere hemelsche wezen dat de troeven voor ons openlegt en het duizendjarig rijk inwijdt.

„God schiep den mensch naar Zijn beeltenis," — zoo placht Evangeline Muggeridge te lezen. Ik herinner mij een regenachtigen Zondagachtermiddag. Ik was toen nog heel klein. „Heeft God Mijnheer Hodgkinson, den bakker, geschapen?" — vroeg ik haar. „Ja, God heeft alles geschapen." — „En ook dien bochel op zijn rug?" — „Stil, dat is heel ondeugend van je, John, je mag niet zoo goddeloos praten..." En ik ben er dan ook nooit achter gekomen, waarom mijnheer Hodgkinson, de bakker, met een bochel geboren was. Tot op den huidigen dag weet ik

het nog niet. Maar de dingen beginnen mij toch een weinig duidelijker te worden. Ik begin nu zelf de vragen eens goed te bekijken. En ik heb nu al ontdekt dat de mensch God naar zijn beeltenis geschapen heeft. En ik geloof in het geheel niet meer in die leer van de kans. Dat bijgeloof blijft bestaan, omdat wij niets doen om het uit te roeien.

Het ligt nu eenmaal in onzen aard dat zelfs het besef van de verwarring niet tot ons doordringt. En áls wij er ons een oogenblik rekenschap van geven, dan slaat ons de angst om het hart en wij zeggen dadelijk: Misschien is er ergens een soort van Hooger wezen in den eenen of anderen bovennatuurlijke hemel en misschien is deze wereld op de best denkbare wijze ingericht. — Die onbestemdheid is voor een deel een zekere vrees om de moeielijkheden onder de oogen te zien en voor een ander deel een overblijfsel van Evangeline's goedkoope uitgave van hemel en hel. En zoo blijven wij in de onzekerheid. Ik weet dat ik niet weet, — en de wetenschap dat ik niet weet, maakt mij geen zier wijzer. Het heet dat dit het begin van alle wijsheid is. Het is mogelijk. Ik weet het niet. Mij dunkt, dat ik heb afgedaan met de godsdienstige poppenkast van Evangeline en dat ik nog niet rijp ben voor de opvatting, dat alles misschien goed zou zijn, wanneer wij slechts alles wisten. Ik kan geen vrede hebben met een god buiten mij, die de teugels in handen heeft, terwijl ik intusschen voortdurend tracht in die teugels te grijpen en hem te beduiden wat ik van hem verlang. Ik voel mij als een onafscheidelijk deel van het geheel. Ik ben een stuk van God. Niet alleen een vonk van God in mij, maar mijn heele Ik als een vonk van God. Dit heb ik geleerd, maar het klinkt nog wel zeer zonderling. Ik ben God. God is Ik. In die opvatting is er nergens iets dat niet God zou zijn. God is naar waarheid alle gezegende zijn. Ja, gezegend. Alles wat ik kan voelen of tasten, moet God zijn, evenals ik God ben. Ik ben een korrel van het groote IK BEN. Ja, ik ben. En toch ben ik niet volmaakt... Ik moest volmaakt zijn. Volgens Evangeline was God volstrekt volmaakt. In ieder opzicht was het onze plicht te trachten die volmaaktheid te evenaren door God te vreezen en te erkennen dat wij allen

zondaars zijn. God heeft ons allen verlof gegeven te zondigen, in het oogenblik toen hij ons den Vrijen Wil gaf. Er ligt daarin iets dat strijdig is met mijn opvatting. Maar wat beteekent ten slotte mijn opvatting?

Alles is ten volle en onveranderlijk God. Alles wat ik kan zien en voelen. Ook alles wat buiten het bereik van mijn gebrekkige vijf zintuigen ligt, is God. Ik ben God en God is Ik. Maar ik kan niet aansprakelijk worden gesteld voor iedere barst of scheur in het heelal. Ik voel dat juffrouw Muggeridge gelijk had, toen zij beweerde dat wij allen zondaars zijn. Dat zijn wij. Maar dan maak ik God ook tot een zondaar.

Een oogenblik was Harbottle onthutst bij zijn eigen gedachtengang.

Daar stond tegenover dat de volstrekt volmaakte God van juffrouw Muggeridge niet in overeenstemming gebracht kon worden met het ontwikkelingsproces dat veeleer een voortdurende onafgebroken schepping was... „alsof God in Zijn almachtige wijsheid niet wist hoe Hij de dingen scheppen moest," — had zij eens aan het ontbijt gezegd, toen mijn vader uit een overzicht voorlas van een boek dat over de natuurlijke teeltkeus handelde.

Waar ben ik? God is Ik. Ik ben IK BEN. En wanneer ik nog in den toestand van ontwikkeling en wording verkeer, dan is God voortdurend wordende en groeiende.

Harbottle's verstand aarzelde en twijfelde. Het weigerde verder te gaan op dien weg. Het was verdoofd door die logische of onlogische gevolgtrekking. Een seconde van dofheid en toen ontwaakte het weer.

God is wordende, — herhaalde hij luid en al weer verloor zijn verstand de heldere bezinning en waggelde onzeker, als een onervaren bergbeklimmer aan den rand van een afgrond. Maar weldra herwon hij zijn evenwicht en begon hij opnieuw over den toestand na te denken. Ik leef in een voortdurende ontwikkeling en onophoudelijke verandering. Dat wil zeggen dat de soort waartoe ik behoor, verandert, — wel zeer langzaam, maar toch verandert. Alles verandert. Niets blijft stil staan, overeenkomstig Evangeline Muggeridge. Het heelal verandert. Er is een gestadige beweging van atomen en ionen en

electronen. De anorganische wereld is een opeenhooping van krachten. Upjohn. Wetenschap. Ik ben klaarblijkelijk een samenvoeging van organische krachten. En ik verander tegelijkertijd met alle andere dingen. Overeenkomstig deze openbaring, — ja, openbaring, is alle stof God, Een Kracht, Een saamgebonden Kracht. Terwijl Upjohn en zijn vakgenooten altijd weer de leemten opvullen in de lijst van de elementen, zullen zij waarschijnlijk ten laatste ontdekken dat alle elementen in laatste instantie van één grondelement zijn afgeleid. Alles is één en enkelvoudig. Alles, hetzij levend of dood, is opgebouwd door die ééne kracht Ik ben. Deze pijp en die wandelstok zijn deelen van mijn God. En intusschen is alles aan verandering onderworpen. Dus is mijn God niet volmaakt, maar bezig in een voortdurende ontwikkeling. Hijzelf en ik en die boomen, alles wordt door Hem voortgeleid langs den weg der ontwikkeling, evenals de moleculen van mijn uurwerk, als de draad langs die telegraafpalen, als de atmosfeer die ik inadem en als de longen waarmede ik adem haal. Evenals mijn longen veranderd zijn, zoo ook de dampkring van deze planeet en het is zeer waarschijnlijk dat ook de Ruimte die desgelijks een deel is van één Algeheelen God, zich steeds wijzigt en verandert. Ik weet het niet. Maar wel voel ik dat ik een weinig dichter bij de waarheid kom. Ik heb altijd een afschuw gehad van dien Gloeiendrood Persoonlijken Stamgod van juffrouw Muggeridge, die zoo ontzettend volmaakt en zoo beestachtig slecht gehumeurd was en die het in mijn keus liet, of ik met mijn vrijen wil, naar de hel wilde sjeezen, of wel er de voorkeur aan gaf, af te stappen en op mijn buik naar den hemel te kruipen... En toch, — die koude, wrange onpersoonlijke geestkracht van de wetenschap van Upjohn vervulde mij met angst en vrees, als een armzalig onbewust vischje dat voor alle aandoeningen vatbaar is en zich met al zijn macht verzet tegen de klamme, met rubber omkleede hand van den vijand met het gasmasker, wiens ongevoelige lach weerklinkt in de ontzettende stilte van de ledige ruimte.

Maar ik begin er iets van te begrijpen. Mijn ontwikkeling is niet voltooid. Ik ben niet alleen in voortdurende

aanraking met God, — ik zelf ben een van zijn ongetelde voelhorens. Ik ben feitelijk en wetenschappelijk en stoffelijk een deel van al dat andere in het heelal.

Ik heb mijn gedachte gevonden die de eenheid brengt. En zij is zeer eenvoudig. Er is verband tusschen alles en alles en alle dingen veranderen. Allen kunnen zich vergewissen dat zij een deel zijn van het heelal. En zij erkennen dat ook. Wat zij niet zien, dat is de samenstelling van het plan in zijn geheel. Wij allen vormen een deel daarvan. Ook wanneer gij dat niet mocht wenschen, zijt gij toch een deel van mijn Heelalgod. Als een geheel genomen, is Hij onpersoonlijk en is alle aandoening Hem vreemd. Maar als IK gedacht, is Hij al wat ik ben en geweest ben, en al wat ik kan worden.

Geen vaag en onbestemd Bewustzijn — achter den sluier — dat de wereld regeert. Iedere atoom is feitelijk een atoom van het groote Verstand. Stof is Geest. Dat spreekt van zelf. Een andere oplossing is niet mogelijk. Ik had dat nooit ingezien. Nooit. Juffrouw Muggeridge had haar God en haar Duivel. Het volgend geslacht — mijn generatie — heeft die voorstelling niet kunnen aanvaarden. Het was te willekeurig om waar te kunnen zijn. Toen is men begonnen van Geest en Stof te spreken. Volgens Evangeline waren God en de Duivel voortdurend in botsing. Bij de anderen was er een voortdurende strijd tusschen Geest en Stof. En heden ten dage heeft men de Spiritualisten die leeren dat de Geest de Stof beheerscht en de Materialisten die aan den Geest alle gezag ontzeggen. Het is dezelfde strijd van ouds tusschen God en den Duivel, maar opnieuw gekerstend.

In elk geval, — ik heb toch iets verkregen. Iets dat niet inwendig tegenstrijdig is. Iets dat voor hooger eenheid vatbaar is. En ook persoonlijk. Ik kan niet gescheiden worden van God. Ik ben misschien een arme ellendige worm, maar ik heb mijn kans op ontwikkeling, zoo ver ik voor ontwikkeling vatbaar ben, als een deel van het zich ontwikkelende Geheel. Ik neem deel aan de beweging. Ik ben niet langer een onderdaan van het toeval. Ik moet medehelpen in het groote proces. Ik ben een kleine God. Min of meer een gering exemplaar van de soort, maar

anderen zullen zich ontwikkelen en meer volmaakt worden. Ook mijn God is nog niet volmaakt. Neen. Ook Hij is nog steeds bezig zich te ontwikkelen tot iets anders, langs den weg die bekend is aan de wetenschap en ook langs wegen die alsnog aan niemand bekend zijn. Ik weet dat dit alles nog maar gestamel is. Het is mogelijk dat het niet juist is. Maar het is althans een eerste schemering. En het klinkt tenminste niet valsch. Het is mij een werkelijke, persoonlijke, menschelijke aanmoediging vol te houden en mede te helpen aan het zoeken van de waarheid.

Misschien is het voor ieder ander nutteloos, — maar mij voldoet het. Voor het eerst zie ik nu mijzelven en mijn medemenschen onderling verbonden, — met een plaats in het levensplan waar ik mijn werk kan verrichten. Ik heb een onmetelijke beteekenis gekregen. Al was het alleen om mijn huid en mijn gebeente en mijn zenuwen, — ik heb mijn beteekenis. Dood of levend, — ik ben iets voor het groote geheel en al mijn hoop op mijn behoud ligt in de mogelijkheid van verandering. Hoe meer ik mijn verstand scherp, hoe meer ik mij toeleg op het verspreiden van de waarheid die reeds door ernstige denkers is vastgelegd, — te grooter is voor mij de kans eenmaal door de Gouden Poort binnen te gaan. Het is tegelijk persoonlijk en onpersoonlijk. Ik verzink in het niet en ik heb mijn beteekenis. En wanneer eenmaal het stof waaruit ik ben samengesteld, aan de vergankelijkheid zal zijn prijsgegeven, ook dan nog zal het zijn plaats hebben in het eeuwige proces.

Ik voel dat ik vaardig moet blijven en alles doen wat ik kan om het leven te helpen opgroeien. Ik voel dat ik een Heilige Gelofte heb afgelegd. Maar ik ben er nog niet geheel zeker van, wat die gelofte inhoudt. Ik weet niet was mij is voorgeschreven. Maar ik heb mijn God ontdekt en ik zie duidelijk dat ik een deel van Hem vorm.

Mijn God gaat onafgebroken voort op de baan der ontwikkeling.

Hij is niet voltooid en niet volmaakt.

Als een deel van Hem, verkeer ik midden in de ontwikkeling.

De veranderingen die ik onderga, zijn niet geëindigd.

Hoe kan ik desbewust mijn taak verrichten in dit Groote Werk ?

Hoe het ook zij, ik ben. IK BEN, de God van het Heelal.

Er is niemand dan Een en ik ben een deel van dien Eene, — zeide Harbottle luid. Ik ben Zijn Profeet. Neen. Dat is niet juist. Ik ben mijn profeet. Wij zijn allen profeten. Er zijn onder ons ook valsche profeten. Maar valsch of waar, wij zijn allen de profeten van onszelven. En wij zijn allen een deel van den Eenen Grooten God, van de Eindelooze Kracht. Ik ben een vonk van die Kracht. Op de mij aangewezen plaats heb ik beteekenis. Dat is een heerlijke gedachte.

Dit alles is zeer eigenaardig. Ik doe beter hier met niemand over te spreken.

God is oneindige ontwikkeling.

Deze waarheid heb ik veroverd.

Ik moet trachten ze nog duidelijker te maken.

Ik heb dit aan mijzelven geopenbaard.

Het is nog nevelachtig. Maar ik zie het althans tot zoo ver.

Het is iets.

Iets dat omschreven is.

Het kan juist zijn. Ik voel dat het dat is. Het helpt mij. Ik zal volhouden.

De Last der Zonde ligt nog op mij. Maar ik ben niet zonder hope.

Ik kan hem dragen.

Harbottle klopte zijn pijp uit tegen zijn wandelstok en stond op om zijn tocht te hervatten. Aan den eenen kant lagen de velden van het landgoed, met hun zorgvuldig onderhouden hagen en fraaie boomgroepen, geleidelijk overgaande in golvende vergezichten van dennenaanplantingen in nauwkeurig afgemeten rijen, evenals soldaten op het excercitieveld. Harbottle besloot over het ijzeren hek te klimmen en zijn weg te nemen dwars door de velden die prijkten met hun eersten tooi van knop en bloesem. Met groote stappen schreed hij daarheen, en hij

ging volkomen op in die wereld die trilde van de nieuwe geboorte.

Zijn gaan werd nu en dan bijna een draf. Alles was stil en toch vol beweging. Hij scheen zichzelven toe als iemand die een sterfkamer binnenkomt, waar het verstarde lijk van de moeder roerloos neerligt en haar kind leeft en ademt en zijn kleine voetjes rept, zonder aandacht voor het treurspel. De oude Moeder Aarde dood en koud en bedekt onder de winterzoden...

Harbottle haastte zich door die met stuifmeel bevruchte wereld en scheen in eigen oogen een levenlooze aardkluit, — maar met een onmerkbaar begin van nieuw leven, dank zij zijn openbaring.

De aanblik van de aarde is een verkwikking, — zeide hij bij zichzelven. Het is geen wonder dat de menschen psalmen en liederen gezongen hebben ter eere van dit alles. Neen, het is geen worsteling tusschen God en Duivel, — het is een strijd tusschen den mensch die geweest is en den mensch die komt. Maar ik ben de mensch van vroeger dagen, de mensch die niet bestaan kan. Dat is het pijnlijke. Ik zie in de verte een schemering, maar ik ben toch altijd Harbottle. Totdat wij opnieuw gekleed worden, dragen wij den last van onze schamele lompen met ons mede. De waarlijk verstandige man der toekomst behoort in staat te zijn het rechte pad te zien en daarop te wandelen. Waarom altijd te struikelen? Van den eenen misstap in den anderen? Ik weet het niet... Ik ben er niet zeker van...

Terwijl hij daar ging langs de welriekende, van hars geurende jonge denneboomen, allen versterd met levend groen, kwam hij op een plek waar een konijnenperk was aangelegd, hetgeen aan het terrein het aanzien gaf van een honigraat. Hier kwam hij te struikelen. Zijn been zonk onder hem weg. Het was een gewaarwording als van een revolverschot. Een felle pijn. Harbottle lag te krimpen en te hijgen. Zijn omgeving draaide langzaam in het rond. De rijen van de denneboomen zwierden duizelingwekkend. Het ijzerdraad dat de aanplantingen afsloot, begon bedenkelijk te golven. Er kwam een dik en donker floers van den hemel naar omlaag en de dingen

rondom hem werden onzichtbaar. Het was alsof er een regen van roode driehoeken op hem neerviel. Duisternis. Inktzwart. Ik val in zwijm. Ik wil niet...

„Het is zonderling dat een mensch daarover struikelt."

„Spreek niet. Maak u niet bezorgd. Dadelijk komt de dokter hier."

„Wat? — Saltmarsh?"

„Wat praat hij toch? Is hij aan het ijlen?"

Harbottle lag daar met eens anders jas opgerold onder zijn hoofd. Toen hoorde men het gesmoorde hijgen van een auto. Er kwam iemand over het veld naar hem toe. Twee menschen kwamen terug. Iemand legde een zak neer en knielde bij zijn voeten op den grond.

„Voelt u dat?" — vroeg een stem.

„Neen," — antwoordde Harbottle.

De man bleef tastende voelen.

„U doet beter zijn laars open te snijden."

Een pijnlijke schok voer door zijn lichaam.

„Het is jammer," — zeide de stem, — en toen na een langen tijd: „Ik zou hem liever binnenshuis willen brengen, om hem behoorlijk te kunnen onderzoeken."

Er ging iemand heen om een draagbaar te halen.

„Een ingewikkeld geval. Het is tamelijk ernstig. Wij zullen ons best doen het spoedig in orde te brengen."

Er werd even gefluisterd en toen voelde hij dat hij voorzichtig opgebeurd werd en op de draagbaar gelegd. Zij droegen hem over het veld en legden hem in de auto.

„Rijd heel langzaam."

„Ja, dek hem daarmee toe."

En Harbottle voelde dat hij opnieuw zijn bewustzijn verloor. Maar dat duurde niet lang en de groote, gonzende Rolls-Royce reed zachtkens door de laan, voorbij de Zigeuners en hun morsige kinderen die eerbiedig toezagen, — toen den heuvel af naar het dorp en dan door het groote hek langs de oprijlaan naar het kasteel dat zijn gothische boogspitsen tusschen de boomen van het park liet zien.

Harbottle doorleefde een nevelachtig mengelmoes van dingen en visioenen, telkens onderbroken door een pijn-

lijken schok die van zijn linkerbeen naar zijn hersens vloog, als een verblindende bliksemschicht van paarsch licht... Eenige vrouwenstemmen. Een breede, donkere ingang van het Huis. „De arme man!" Een schok. „Waar? — Lag hij daar?" — „Zeg Horlinck dat hij de vierde logeerkamer in den westervleugel in orde brengt"... „Ja, mylady." Hij wordt heel langzaam naar binnen gedragen. Weer een schok. „Kalm aan," — zeide de dokter. Opnieuw duisternis. De bedienden komen toesnellen om te helpen. Het geluid van het kiezel. Donkere ruimte. Zacht tapijt. „Het is beter hem eerst naar de ontbijtkamer te brengen... hem daar onderzoeken." Glinsterend metaal. Harnas. Malienkolder. Een schok! Gefluister. „Die arme man... wees voorzichtig met hem... Denk aan de Chineesche kast." Warme handen onder zijn lichaam. Bewegende lichamen. Zware ademhaling."

„Wat lager! Zoo is het goed." Een soort van rustbed of divan. Heel zacht. Een doffe pijn aan zijn been.

„Het spijt mij," — zoo begon Harbottle, — „dat ik u zoo veel..."

„Ik zal hem onderzoeken en ik zal schellen als ik iets noodig heb," — zeide de dokter. De menschen gingen de kamer uit en de deur werd zacht gesloten.

Wanneer wij hem terugvinden, ligt Harbottet tusschen dekens en kussens in een bed met vier stijlen, zijn been gespalkt en ter bescherming een rond vlechtwerk daarover heen, hetgeen een eigenaardig gewelfden bult in de fraai geborduurde bedsprei vormt.

Hij is bezig een trillende aardbeving van meloen-gelei te verorberen met een zilveren lepel waarin het familiewapen van de Bickerstaffe's gegraveerd is, en in de breede eikehouten vensterbank zit een welverzorgde jonkman met een witte flanellen beenbekleeding, licht strookleurig haar dat met een fraaie golving achterwaarts geborsteld is en een helder regelmatig aangezicht niet zonder zekere natuurlijke waardigheid, blijkbaar het erfdeel van de verdwenen geslachten der Bickerstaffe's. Dit was Lord Bickerstaffe, oud negentien jaar en zeven maanden, algemeen bekend als „de jonge lord". Tot dusver had

Harbottle de Lady nog slechts vluchtig gezien, — een slanke, rijzige gestalte van zwart kantwerk en zilveren haar, die met een geruisch van zwarte zijde zich door het huis bewoog.

„Ik wilde u vragen, — moeten wij ons niet in verbinding stellen met uw omgeving,... ik bedoel wat betreft uw ongeluk... zij zullen zeer ongerust zijn,..." vroeg de jonge lord.

„Neen, dat komt wel in orde," — zeide Harbottle, — „ik zal nu wel weer spoedig op de been zijn."

„Dat duurt nog drie weken of een maand."

„O, maar ik zal wel eerder althans zoo ver zijn, dat ik met een taxi of een rijtuig naar huis kan komen."

„Geloof dat maar niet. De oude Hankey wil daar niets van weten. Hij zegt dat hij u nog drie weken lang geen streep zal laten verroeren. Wilt u misschien wat boeken hebben?"

„Neen, dank u. Ik heb met de boeken afgedaan."

„Vermoeit mijn spreken u misschien?"

„Neen. Integendeel."

„Het gebeurt niet dikwijls dat ik iemand aantref die een volkomen vreemde voor mij is. De oude Hankey. Jonker Vyvyan. Dominé Nethersole, een paar oude schoolvrienden van mij, en de Theosofische vrienden van mijn moeder... Dat wordt een beetje saai. Om u de waarheid te zeggen ben ik er eigenlijk blij om, dat u in dat konijnenhol gevallen is. Het klinkt onmenschelijk, dat weet ik. Maar ik word hier zeer zelfzuchtig. U begrijpt, hoe het mij tegengeloopen is."

„Tegengeloopen?"

„Ja, zwarte pech! Al mijn tijdgenooten zijn in 1914 uitgetrokken. Al wat zij maar wilden. Het was goddelijk! En ik moest thuis blijven met de jongetjes. Excerceeren op school, natuurlijk, maar dat was al te mak. Ik wilde er uit en evenals de anderen een kans hebben. Eindelijk in 1918 dacht ik dat het lukken zou. Maar toen kwam er een eind aan den oorlog. Wapenstilstand. Alles voorbij. Ik was er niet bij geweest. Te jong!"

„U hebt daar niet veel aan gemist."

„O, dat is misschien waar voor u. Ik onderstel dat u

gediend hebt... Maar ik heb geen kans gehad. Denk eens aan wat het zeggen wil, hier te moeten hokken en je te verkniezen, terwijl er een geweldig groote oorlog aan den gang is. Ik zou en moest er heen gaan. Maar nu is het voorbij en is er niets meer te doen. Alles is verongelukt"...

„Ja, alles is verongelukt," — herhaalde Harbottle.

„Meent u dat ook?" — vroeg de jonge lord met belangstelling.

„Alles ligt tegen den grond."

„Ja, zoo dunkt het mij ook. Er zit geen fut meer in de dingen."

„Maar," — zeide Harbottle, — „u hebt uw leven nog vóór u, u is nog jong."

„Ja, dat zeggen alle menschen tegen mij."

„Ja, het behoort tot de nietszeggende gemeenplaatsen die wij aan den man brengen, wanneer wij eigenlijk niet weten wat wij zullen zeggen."

Iederen dag kwam de jonge lord bij hem binnen en ging in de vensternis zitten, om met hem te keuvelen. Gesteund door de kussens, kon Harbottle een schemering zien van de goed onderhouden lanen, de breed getakte ceders en den met klimop bedekten toren boven de schilderijenzaal. In de verte hoorde hij het gekir van de duiven in de duiventil tegenover het rieten priëel en het stemde wonderwel samen met de indrukken van zijn ruime slaapkamer, met haar antieke tapijten en de dikke gordijnen om het ledikant. Alles hier was oud en aangenaam. Alles sprak van het eene tot het andere tijdperk van de Engelsche geschiedenis, steeds verder terug in de oudheid, tot den tijd, toen de voorvaderen van de Bickerstaffe's gevochten en hun bloed vergoten hadden op het slagveld van Hastings.

Het geheel wortelde in het Leenstelsel en in de overlevering van de riddertijden, — tot den tijd van de verovering door de Normandiërs. Het staat in elk geval vast dat de Bickerstaffe's vermeld worden in het oude Adelboek van Willem den Veroveraar. De ruwe hand der democratie had zich hier nog niet laten voelen. Zacht en rijp. Alles hier was door aloude overlevering en gebruik gerijpt en gestoofd. Een ruime, rustige woning omgeven

door een fraai landgoed met lange, lommerrijke lanen en een zacht buigenden breeden weg naar den tuin en vervolgens tusschen de twee steenen draken die het groote hek bewaken naar het dorp van Stoney Wharton in het dal.

Hier was alles stevig en duurzaam en vreedzaam.

Gedurende den loop van verscheiden geslachten was alles hier samengegroeid met de eeuwenheugende omgeving. Het leed geen twijfel dat er hier een kamer moest zijn, waar het spookte en in den nacht van Allerheiligen een ruiter zonder hoofd kwam binnengaloppeeren op de schim van een paard. Er was een overvloed van schaduw en een welriekende rijpheid die alles doortrok. Het uitgestrekte, met boomen overdekte grasveld, waar de tamme herten graasden, — de vijver met zijn door mos begroeide marmeren nymf te midden van de waterleliën en de zwanen, — het terras met zijn steenen balustrade aan de voorzijde van het Huis, — de verzorgde bloemperken wier geheel aan de figuren van een tapijt deed denken, — de gothische vensters en de klimop langs de muren, — de breede eikenhouten trap met de gebruinde portretten van Bickerstaffe's uit vroeger dagen, — de deftige, zacht sprekende huisknechts, gekleed in donkergroene livrei met zilveren knoopen, waarop het familie-wapen prijkte, — het scheen alles aldus gevestigd en vastgelegd voor nu en immer, voor een wereld die bestemd was nooit te eindigen.

Roselea was een nietig optrekje naast de uitgestrekte ruimten en de diepe schuilhoeken, den zachten glans van de eikenhouten betimmering en de verbleekte kleuren van de groote tapijten.

Hier was het echte Tooverpaleis. Vrede en rust en liefelijke landouwen, waar geen gedruisch van de buitenwereld binnendrong, waar alle geluiden gedempt werden en samenstemden met de aristocratische omgeving.

Nu en dan verbrak het schelle gekraai van een pauw de fluisterende rust van dit tooverpaleis. Zelfs het gegons van de Rolls-Royce die langs de gele laan reed, — de Lady maakte daarmee haar dagelijksch ritje, — versmolt ongemerkt met het gebrom van de bij die honig zocht. Alles

vloeide ineen, het oude glas, het oude wapenbord, het oude elkenhout, het oude steenwerk, oud zilver en oude bedienden. Harbottle's gemoed reageerde op dit alles. Aan de buitenzijde van zijn venster hing de klimop, dicht dooreen gestrengeld en enkele uitloopers wiegelden op den wind en tikten tegen de ruiten. Onwillekeurig dacht hij aan het oude liedje:

En wij klemmen ons als de klimop
Dicht aan gindschen tuinmuur vast.

Zoo is het. Het een klemt zich aan het ander. Niets heeft deze plaats ooit aangeraakt, behalve de trage hand van den tijd die in het steenwerk invreet en het marmer verweert of de nimmer stakende verwoesting van den houtworm.

Zoo kwam het dat Harbottle daar dag aan dag lag in zijn groot ledikant met de vier stijlen, terwijl zijn gebroken been langzaam genas... Hij was de pelgrim die in het Tooverpaleis gevangen werd gehouden.

En de oude Hankey, de dokter, kwam iederen dag naar den patient zien.

Er moet hier een soort van overgeleverde wijsheid zijn, de wijsheid van den ouden landadel. Hier is een huis dat gebouwd is door de handen van menschen die reeds vóór lang te rusten zijn gelegd, menschen die vochten en liefhadden en hun akkers bebouwden, hun huizen en tuinen en kasteelen en grachten verzorgden, wier gemoed niet verontrust werd door ondermijnende twijfelingen aangaande deze of gene levensvraag. Het waren degelijke, gezonde, eerlijke mannen die leefden en stierven en de wereld namen zooals zij was. Zij legden zich geen verbijsterende vragen voor, maar sloegen de hand aan den ploeg of aan het zwaard, al naar de omstandigheden dat verlangden. Hier was inderdaad een rustig plekje voor „het herstel en de veiligheid van de pelgrims."

Lady Bickerstaffe, de jonge lord en dokter Hankey waren de goedheid zelf. Al spoedig mocht Harbottle opzitten met één been op een lagen stoel. Lady Bickerstaffe zond hem een stapel boeken die hem aan zijn moeite-

volle en kortstondige beoefening van de Yoga herinnerden. Het waren „Het Astrale Pad", — „De Vlakte van Devachane", — „De Zevenvoudige Ster", — „Een Boodschap van Liefde", — „De Openbaring van Gedachtenvormen"... Niettegenstaande voelde Harbottle een diepen eerbied voor deze edele moederfiguur en haar zoon, die gastvrijheid verleenden aan den paria met zijn gebroken been, toen deze lag te zieltogen op hun erfgrond. Deze menschen hebben een zeker socialisme van goeden huize, — zeide Harbottle bij zichzelven. De jonge lord kwam elken dag bij hem en bracht daar een paar uur door, al pratende in de vensterbank. Lady Bickerstaffe liet elken morgen naar den patient vragen en informeerde dan naar zijn verlangens. De pijnen waren nu voorbij. Het doffe gevoel was verdwenen.

„Dat been wordt nu sterker dan het ooit geweest is," — zeide dokter Hankey.

Harbottle zat in een gemakkelijken stoel te bladeren in „De openbaring van de Gedachtenvormen", toen de jonge lord binnenkwam, frisch en blozend van een ritje op zijn motorrijwiel.

„Mijn hemel! Houdt u er van zulke dingen te lezen?"

„Ik begrijp er niets van," — zeide Harbottle met een glimlach.

„Ik kan het niet uitstaan," — zeide de jonge lord, — „sinds mijn vader gesneuveld is, heeft mijn moeder zich aan die dingen verslaafd. Wat is uw meening daarover?"

„Ik houd het voor een poging iets te vinden en de dingen tot één geheel te verbinden. Ik geloof dat wij allen op de eene of andere manier hetzelfde probeeren."

„Maar wat bedoelt het? Gedachtenbeelden en gedachtenvormen en Astrale Vlakten... Ik heb nog nooit een gedachtenvorm gezien, — en u?"

„Neen, teinminste niet in dien zin. Maar in mijn eigen warhoofdig bestaan ben ik tot iets dergelijks gekomen. Landkaarten zijn, bij voorbeeld, mijn gedachtenvormen..."

„Maar er is niets geheimzinnigs of geestelijks aan een landkaart, niet waar?"

„Voor mij wel. Een landkaart schetst de belofte van

een gezonde wereld en van een menschelijke samenleving die nadenkt."

„Dat klinkt wel een weinig naar socialistischen bluf. U is toch geen socialist, mijnheer Harbottle?"

„In zekeren zin, ja, — zooals wij het allen zijn, in zoo ver wij niet al te zeer ontaard en onwijs zijn."

„Maar het socialisme is zoo'n geweldige onzin, — vindt u ook niet?"

„Er ligt in alle dingen een zekere dosis onzin, maar bovendien is het althans een poging... Wat voor mij past, zou niet voor u passen. Maar wij zijn allen trachtende en zoekende. Wij wenschen allen iets te doen, iets dat de moeite van het doen waard is."

„Juist, en de oorlog was de moeite waard. Daar was werkelijk iets aan. Dat was nog iets anders dan een spel. Wat is er ergens te doen? Wat doet u?"

„Ik? Ik doe niet veel. Eigenlijk niets. Ik heb mijn weg in het leven gemist. Ik ben pas wakker geworden, toen het te laat was. Te oud. Ik ben mislukt. Anderen zullen voorwaarts gaan... de Pioniers."

„Maar wat? Voorwaarts? En waarheen?"

„Hier is u," — begon Harbottle, — „met al wat u maar wenschen kunt. U bezit land en een prachtig huis. U hebt auto's, boeken, geld, vrienden, en de gelegeheid voor duizend genoegens en weelden. U kunt gaan, waarheen u wilt, te midden van aangename menschen en een prettige omgeving. U is uw eigen heer en meester. Niemand kan u iets beletten. U kunt alles doen zonder met angst aan den morgen te hoeven denken. U is sterk en jong. Al wat jong is, hebt u op uw hand. U leeft in een tijd die zwanger is van groote gebeurtenissen. U hebt de beste opvoeding genoten die geld en overlevering kunnen verschaffen, — en dan zegt u dat u niet weet wat u doen zult. U is gespaard gebleven voor al de ellende en verschrikking van den oorlog. Er heeft u geen groote ramp getroffen die van uw leven één enkele wond maakt. U staat aan het begin van het leven en alles wat u verlangt, is tot uw beschikking. U hebt alles voor het grijpen. Een nieuw begin... En u beseft niet hoe groot uw geluk is. U ziet niet in dat u in een bijzonder gunstige positie verkeert. Geld. Vrije

tijd. Opvoeding, alles. Geen drukkende onreinheid, geen vernederende omgeving, geen hinderlijke bekrompenheid, geen angst voor economische onveiligheid. Alles klaar en toebereid — maar het schijnt dat u dat niet ziet."

„O, ik weet het. Dat is het juist. Ik zou willen dat het mij niet zoo gemakkelijk was gemaakt. Het trekt mij in het geheel niet aan in de politiek te gaan. Er is niets waarin ik bijzonder belang stel, Ik lees een weinig. Ik ga nu en dan naar Londen, waar ik enkele onschadelijke vrienden heb, bij wie ik dan logeeren kan. Verder zoek ik mijn tantes op, ga op de jacht, ga uit visschen, speel golf, rijd auto, ga naar de wedrennen, — maar dat is alles zóó gemakkelijk voor mij, dat er daarbij voor mij niets te doen valt, in den werkelijken zin, niets te doen. Min of meer volg ik de gewone levenswijze van de Bickerstaffe-familie. Binnenkort zal ik het bezit aanvaarden van dit landgoed, van deze prachtige landerijen, zooals u zegt, maar ook dat belooft mij geen voldoening. Ik weet nu reeds, hoe prachtig zij zijn, — maar wat dan?"

„De heele wijde wereld ligt aan uw voeten. Denk aan al de landen die u nooit gezien hebt en waarheen u kunt gaan, woestijnen en steden en tooneelen van zoo menige oude beschaving. U kunt gaan reizen."

„Ja, dat weet ik. Over een jaar of zoo hoop ik onderweg te zijn, maar waartoe? Wat is het nut daarvan, van al dat zien en nog eens zien, — hotels, uitstapjes, bal aan boord, en altijd weer dezelfde soort menschen... Ik blijf altijd te midden van de curieuze plaatsen en de curieuze menschen."

„O, u zoudt zooveel kunnen doen, — wanneer u het werkelijk wilde."

„Dat weet ik niet. Wij zijn in meer opzichten gebonden, dan u zoudt denken. Ik zal binnenkort drie uitgestrekte bezittingen hebben te beheeren en daarvan kan ik mij niet ontdoen. Daarbij komt dat mijn moeder een afkeer heeft van de zee en een waarzegger haar voorspeld heeft, dat „haar eenigen zoon een gevaar op den oceaan bedreigt", zoodat zij al bevreesd is wanneer ik het Kanaal oversteek. Bovendien voel ik geen sterke neiging naar het buitenland te gaan. Wat win ik daarbij, wanneer ik alles

heb opgenomen en weer thuiskom, zooals ik ben heengegaan?"

„Maar, mijn hemel! Het is toch altijd interessant op de plek te staan, waar eenmaal Ur of de Chaldeeërs geleefd hebben."

„Wie zijn dat?"

„De Chaldeeërs... het volk van de oudheid..."

„U moet weten dat ik altijd een brekebeen in de geschiedenis geweest ben."

„Tegenwoordig is het daar woest en verlaten. Maar zij zijn begonnen alles op te graven en te beschrijven... Er wordt nu hoe langer hoe meer van die uitgebloeide beschaving bekend."

„Welk belang heeft dat? Die beschaving is voor goed dood en verdwenen."

Zij hadden menig gesprek in dien geest. En eindelijk werd Harbottle toegestaan, mits hij zich van twee stokken bediende, naar beneden te gaan.

„U zult misschien graag een bad willen nemen... Ik zal Jordan zeggen dat hij dat voor u klaar maakt," — zeide de jonge lord.

Weldra verscheen er een jonge man in een groen vest.

„Heet of koud, mijnheer?"

„O, ik ben geheel in orde, — dank u," — antwoordde Harbottle. De jonkman had moeite een lach te bedwingen.

„Zal ik er heet water of koud water bij doen, mijnheer?"

„Goed warm, als u zoo vriendelijk wilt zijn."

„Ik zal er voor zorgen, mijnheer."

Jordan begon het bad te vullen en toen hij terugkwam, had Harbottle een vage gewaarwording dat hij dien gemberkleurigen haartooi al te voren eens gezien had, maar hij kon die herinnering niet thuis brengen.

„Als ik u verzoeken mag, mijnheer," — zeide Jordan die geknield lag, en het onbezeerde been van Harbottle van schoen en sok ontdeed.

„Het heeft mij bijzonder gespeten, toen ik van het ongeluk hoorde," — zeide Jordan. „Hoe gaat het met Emily?"

„Emily? Emily? Wie is Emily?"

„In Roselea, mijnheer. Ik ben de jongen die altijd de

couranten bracht van de kiosk van het station. Jordan, u herinnert u dat misschien nog wel."

„Ik meende al dat ik je kende... Emily... die is met verlof... Ik hoop dat je van positie verbeterd bent?"

„Zeker, mijnheer. Ik ben hier zooveel als de bediende voor de gasten. Zal ik uw jas wegleggen, mijnheer? Het bad is nu klaar, mijnheer. Ik zal intusschen uw kleeren hier uitleggen."

Toen Harbottle terugkwam, waren zijn schoenen verdwenen en evenzoo zijn jas. De inhoud van zijn ranseltasch lag uitgespreid op een tabouret en maakte daar een verre van schitterend figuur. Zijn eenige hemd was een gevlekt soldatenhemd en zijn eenige overjas een afgedragen kapotjas. Een verkreukelde slappe boord, een verfonfaaide das en geen muilen.

Jordan kwam terug. „Ik kan uw toiletdoos niet vinden, mijnheer."

„Er is er geen. Ik heb er geen."

„Best, mijnheer."

„Wat moet ik aan mijn voeten doen?"

„Ik kan uw schoenen niet vinden, mijnheer."

„Ik heb er geen."

„Best, mijnheer."

„Maar er moet toch een paar sokken zijn."

„Ja, mijnheer. Ik heb ze klaargelegd. Met uw verlof, mijnheer."

Hij was hem behulpzaam bij het aanschieten van de sokken. Het was een paar oude grijze sokken, met een groot gat aan den hiel van elk. Jordan ging er op uit en vond een paar badpantoffels zonder hakken, die hij aan Harbottle's voeten plaatste. In de oogen van Harbottle waren zij van een twijfelachtige gepastheid voor de eetzaal, maar zware turftrappers zouden dat nog minder geweest zijn.

„Zou je mij dat oude wollen buis willen geven... Ik heb niets anders."

„Tot uw dienst, mijnheer. Ik zal het wat opborstelen."

Die badpantoffels waren zijn ongeluk. Bij het afdalen van de trap werd Harbottle door Jordan geholpen. Toen hij de eetzaal binnenkwam, vond hij daar een aantal

vroolijk lachende menschen. De pantoffels gleden lustig weg en over den glad gepolijsten vloer kwam Harbottle door de deur naar binnen glijden. Hij trachtte zijn evenwicht te herstellen door de deur te grijpen, maar de deur ontweek hem en opende zich nog verder. Harbottle kwam op den vloer terecht, als een adelaar met wijd uitgespreide vleugels. Ongeveer zes menschen hielpen hem zich op te richten en hij was het middelpunt van een al te overvloedige belangstelling.

De jonge lord stelde hem aan zijn moeder voor en fluisterde alleen „John Harbottle".

„Ik hoop dat u uw been niet bezeerd hebt, door nu voor de tweede maal te vallen. U mag wel voorzichtig zijn."

Een zwaarlijvig heer met een rood gezicht en een paar vischoogen, bleef Harbottle hardnekkig „Sir John" noemen.

„U hebt geen geluk, Sir John, geen geluk. Ik heb in Indië mijn neus eens gebroken met polo... Het deed geducht pijn."

„Maar zelfs het schieten is niet meer wat het geweest is," — zeide de jonge lord tot een slanke jonge vrouw met een langen hals. „Ook dat is tijdens den oorlog bedorven."

„Alles is bedorven," — zeide iemand, — „kijk maar naar ons land en naar de parlementsleden van de werklieden-partij."

„En naar de werkeloozen," — zeide een ander.

„U bedoelt de menschen die niet kunnen werken," — riep de man met het roode gezicht.

„Waarom stuurt men ze niet naar het Hoogerhuis?" — zeide Lady Bickerstaffe.

„Bedoelt u dat het Hoogerhuis de aangewezen plaats is voor menschen die niets te doen hebben?" — gaf Harbottle in overweging.

„Waarlijk, u is te geestig en te scherp!"

Iedereen lachte. Harbottle's vraag gold voor de bestgeslaagde grap.

„Uitmuntend, Sir John, uitmuntend," — bromde de man met het roode gezicht.

„Er moet hier een misverstand zijn. Ik ben in het geheel niet van adel. Ik heet Harbottle zonder meer."

„Dan heb ik u zeker verward met Sir John Hartlepoole."

„Kent u dit graafschap?" — vroeg Lady Bickerstaffe.

„Tamelijk goed."

„U is artist, niet waar, mijnheer Harbottle? — O, ik ben dol met artisten."

„Pardon, ik schilder niet. Eigenlijk doe ik in het geheel niets."

„Dan moest u eigenlijk ook naar het Hoogerhuis," — antwoordde zij en de algemeene vroolijkheid uitte zich weer in gelach. Daarna begon de Lady over de belangen van de gemeente te spreken.

„Er is tegenwoordig werkelijk geen respect meer. De nieuwe hulppredikant dringt er op aan, dat er op Heiligendagen ochtenddienst zal worden gehouden. Ik ben natuurlijk theosoof, maar dat neemt niet weg dat wij alles behooren te doen om de kerk van het dorp te steunen."

„Dat spreekt van zelf," — zeide de man met het roode gezicht.

„De hulppredikant weet zeer goed dat dit op mij en mevrouw Faversham gemunt is. Er is niemand anders in de gemeente die op weekdagen naar de kerk kan gaan. Ik vind het daarom een gebrek aan liefdevolle waardeering. Ik doe al wat ik kan om te helpen. Al wat ik uit de broeikassen gezonden heb voor het Oogstfeest... En die jonge man is nog in alles een nieuweling. De oude predikant moest zich werkelijk een weinig meer laten gelden. Lillypott, de kruidenier, deugt hoegenaamd niet voor ouderling. En ik hoor dat zijn dochter — u weet wel die met dat kroeze gele haar, — verloofd is met een afgescheiden dominé. En de slager weigert ons, — als wij dat een enkele maal noodig hebben, — vleesch te leveren, omdat de Leger-en-Vloot-Magazijnen ons geregeld voorzien."

„Het is monsterachtig!" — zeide de man met het roode gezicht.

„Ik geloof waarlijk dat de wereld eens rechtgezet moet worden. Een mensch behoort niet te klagen, maar de hoeveelheid zelfzucht en begeerigheid..."

„Schandelijk!" — riep de man met het roode gezicht.

„Het is te erg. Men is te goed voor hen geweest."

In de rookzaal sprak de roodwangige man een half uur lang met Harbottle over St. Ledger, — een onderwerp waarvan Harbottle niet het allerminste afwist.

„Ons gesprek heeft mij bijzonder veel genoegen gedaan," — zeide de man met het roode gezicht. „U hebt zulk een verstandigen kijk op de heele zaak, mijnheer Hartlepool."

Gedurende dien tijd had Harbottle wel eenige aanvechting gehad, grof te worden, maar het was hem gelukt zichzelf te beheerschen. Ik moet zorgen dat ik mij hiervan vrij maak... Dis is net als Jebb, net als Much Bedding. Ik moet ontsnappen... Dat was nog iets anders, toen ik in de logeerkamer was opgesloten, maar nu ben ik op den beganen grond. Het is hetzelfde gekakel van vroeger dagen.

„...En de eenige manier, mijnheer Hartlepool, de eenige manier is de Britsche sport in stand te houden."

„Ja," — zeide Harbottle.

En de man met het roode gezicht draafde steeds door. Hoe kom ik hier weg? Hoe kom ik hier van daan? Zonder onbeleefd te zijn. Ik kan die menschen niet uitstaan.

„Een van de beste spelen die ik ken," — zoo ging de man met het roode gezicht voort.

„Ja," — zeide Harbottle.

„Speelt U het ook?"

„Neen, niet dikwijls."

Groote goedheid! Kan ik dien man niet kwijtraken? Is er dan niemand die mij redt! Zal ik naar mijn slaapkamer gaan? Of zal ik de deur uit wandelen? Zou mijn been sterk genoeg zijn? Hier moet ik in elk geval vandaan.

„Dat is juist wat ik beweer. Is u dat niet met mij eens?"

„Ja, zeker."

„Waarom maken zij er dan niet een eind aan? Zonder dat zouden wij het, met gesloten oogen, van Zuid-Afrika en Australië gewonnen hebben. Het ligt uitsluitend aan het gebrek aan leiding. Er zijn geen leiders, mijnheer, geen leiders."

„Het is zoo."

Inmiddels was er een ander gesprek van korten duur gaande geweest bij een open venster, achter een zwart-en-goud gelakt scherm, ingelegd met paarlmoerfiguren. De jonge vrouw met den langen nek stak een sigaret op.

„Wat zegt u van zoo'n onbeschaamdheid! Hij tart alle vormen, alsof hij Lord-Admiraal was."

„En hij is zelfs niet artist of dichter... Men kan het genie nog altijd iets vergeven."

„En dan durft hij nog te komen zeggen dat hij niets is!"

„Die goede Adelaide heeft hem kostelijk van antwoord gediend."

„O, zij is altijd zoo slagvaardig. Dat is juist het beste van haar."

„Hoe komt hij hier?"

„Hij heeft, geloof ik, zijn been gebroken in een konijnenhol en toen hebben zij medelijden met hem gehad."

„Zij zijn veel te goedhartig... Dat wordt toch nooit gewaardeerd."

„Vindt u hem niet een verbazend knappe jongen?... En zoo onbedorven. Hij zal veel goeds doen, als hij eenmaal meerderjarig is."

Eindelijk kwam de dag toen Harbottle afscheid nam van den jongen lord en zijn moeder en hij met een auto werd weggebracht naar Roselea, — met die lange, lage, gonzende Rolls Royce.

Uit al die rustige schoonheid en die uitgestrekte parkgronden komt niets voort. Hoegenaamd niets. Een innemende, doellooze, welopgevoede jonkman en een slanke, sierlijke, zilverharige moeder. Een weinig oppervlakkige, ietwat gevoelige lectuur, — dat is alles. Het gewone gebeuzel met verfijnd stemgeluid en een spaarzaam vonkje vernuft. Ma.r verder dan dat, — en behalve de buitengewone vriendelijkheid die men mij bewezen heeft, — is hier geen doel. Geen doel in het leven. Geen kracht die tot het verrichten van een of ander werk leidt en drijft. Er zijn geen leiders, — zooals de ander zeide. Geen mannen aan het hoofd. Geen aanvoerders. Ik mag er

niet aan denken dat die man met dat roode gezicht en die vischoogen, niemand minder was dan Sir Alfred Yarrow, Onder-Secretaris van het Ministerie van Onderwijs, — of was het van Landbouw? De middeneeuwsche opvattingen van Wharton Hall zijn nog volkomen ongeschonden. Het gemoed van de Bickerstaffe's is tegen elken schok bestand. Die jonge man reikhalst er naar iets te doen dat de moeite van het doen waard is en hij weet niets anders te bedenken dan oorlog. 1914. Onsterfelijke roem!

Zij spreken altijd van krijgsroem. Het is een echt woord voor de Bickerstaffe's. Dood of roem. De roemrijke dooden. Zij hebben geen besef van een plicht die verder gaat dan een zekere edelmoedigheid gepaard aan goede manieren, — een soort van nevelachtig aristocratisch socialisme, en den plicht jegens Koning en Vaderland.

Het slachterswerk dat hieraan verbonden is, de arbeid in koud, geronnen bloed schijnt buiten hun voorstellingsvermogen te liggen. In hun verbeelding is de oorlog nog altijd een overweldigende aanval van een heldhaftige cavalerie met getrokken sabels. De stijgbeugel-aanval. Zij denken niet aan de tanks aan den eenen en het gas aan den anderen kant, aan de vliegtuigen boven hun hoofd... aan den tocht naar de vallei des doods van meer dan drie millioen menschen.

De oorlog was uitgebroken. Vooruit ten strijde! Daar gaan zij! Met fraai gegalonneerde helmen. Daar gaan de jonge Bickerstaffe's, jong en vol hoop, verlangende naar den strijd en naar gelijke kansen met alle anderen. En duizenden van die jonge Bickerstaffe's liggen daar nu koud en roerloos in lange eindelooze rijen in die Britsche kerkhoven met hun ongetelde kruisen. Roem en eer!

Een van de beste spelen die ik ken... En nu de vrede gekomen is, zijn het nóg die mannen met hun roode aangezichten en de Bickerstaffe's die van niets willen hooren. Zij willen hun Last niet opnemen. Zij kunnen geen last vinden.

Wat is er nu nog in de wereld te doen? De oorlog was de inspanning waard, — daar was iets van beteekenis in. En onbestemde gedachtenvormen op de Astrale vlakte...

Zij zijn zoo vriendelijk die Bickerstaffe's, zoo vriendelijk

en zoo verfijnd en zoo wèlgemanierd, — en daarbij zoo onbekwaam in het aanwenden van hun verbeelding.

Uit die liefelijke landerijen, waar de tamme herten grazen te midden van de zonnestralen die tusschen het gebladerte van statige olmen heenschieten, komt de Bloedige Moord.

Mene, Mene.

De oorlog vond bij hen een tekort aan verbeeldingskracht, — hij vond bij ons allen dat gebrek.

En nu heeft de vrede ons hier achtergelaten, gestrand, hoog en droog. Zelfs de schietkunst is niet meer wat zij was.

Wat kan er gedaan worden? — zoo vragen wij aan elkander.

Gij zijt toch niet een ongevoelig Socialist, niet waar, mijnheer Harbottle?

Toen hij in de huizinge Roselea was teruggekeerd, vond Harbottle daar een present-exemplaar van het nieuwe boek van Tatlow: „Geestelijke Aanbidding door alle Eeuwen", — met een paar regels op het schutblad gekrabbeld, luidende:

Aan J. C. H. met hartelijken dank voor ondervonden hulp. G. T.

Het schijnt dat dit zijn verstand weer op den weg van de nasporing gebracht heeft. In elk geval drong het hem weer in de richting van het British Museum.

Het is een feit dat ik de dingen niet weet. En ik geef mij ook niet genoeg moeite om de waarheid te vinden. Ik ben voortdurend in aanraking met allerlei menschelijke ikheden, maar ik heb mij nooit moeite gegeven om de feiten te vinden. Ik ben kwetsbaar. Ik heb geen schild en geen wapenrusting van deugdelijke kennis. Ik ben als een weekdier, als een slak zonder schaal. Ik kan mijzelven niet beschermen, omdat ik niet weet, omdat ik niet zeker ben... Ik moet op de een of andere manier mijn wapenrusting smeden, een wapenrusting van feiten. Dit doelloos zwerven brengt geen goed. Ik moet mijn lendenen omgorden, het malienkolder vastgespen en de lans in de hand nemen.

Ontwapend als ik nu ben, ben ik aan de genade van iederen voorbijganger overgeleverd. Dat mag zoo niet blijven. Te wapen! Te wapen! Geen woorden meer. Geen gedachtenwisseling, Geen menschen, maar dingen. Die hun doel in zichzelven hebben... Ik moet een geestelijke wapenrusting vinden.

En zoo gebeurde het dat Harbottle wederom zijn schreden richtte naar dat gebouw met de pilaren, waar de duiven af en aan vliegen en weder ging hij door die glazen deuren, voorbij zonderling uitziende geleerden, oude heeren met boeken en een gezelschap meisjes van de Hooge School met onbuigzame stroohoeden. Hij kwam in den stoffigen dampkring van het Museum.

Iederen dag ging deze kleine, gebogen gestalte met haar afgezakte kleeding langs het groote ijzeren hek met zijn vergulde punten. Hij ging naar binnen in de onmiddellijke nabijheid van de waarschuwing betreffende het rooken en het aansteken van pijpen, — met de vertaling in: „Défense de Fumer". Hij ging voorbij den wèlwillenden, wèldoorvoeden en gemakzuchtigen politi,dienaar. Een of twee kleuters in lompen gekleed, met vuile handen en onzindelijk gebit, klauterende en drinkende aan de fonteinen die aan weerszijden van den ingang stonden.

Voorts nog meer even wèlvarende en wèlmeenende politie-dienaren en daarbij enkele voorbijgangers wien men de verveling kon aanzien en die daar stonden te wanen als uilen wanneer zij wakker zijn...

Daar las hij weder een waarschuwing:

PARAPLU'S EN WANDELSTOKKEN MOETEN IN DE VESTIBULE WORDEN AFGEGEVEN.

Harbottle ging naar de toonbank met de ontelbare loketten, gevuld met wandelstokken en paraplu's en hem trof de verscheidenheid van gouden en ivoren en zilveren knoppen. Als een automaat nam hij iederen morgen zijn genummerd plaatje van geëmailleerd blik, in ontvangst. En vervolgens wendde hij zich somtijds naar de rechterzijde, naar de Afdeeling van de Manuscripten en Autografen en Gedrukte Boeken, — soms ook naar de linkerzijde waar zich de Romeinsche Galerij, de Grieksche, de

Assyrische en de Egyptische beeldhouwwerken bevonden.

KINDEREN ZONDER GELEIDE
WORDEN NIET TOEGELATEN.

Elken dag trok die mededeeling zijn aandacht... Elken dag voelde hij zich een weinig gehinderd en belemmerd door den zich overal verspreidenden geur van deze plaats, — bijenwas en terpentijn en daarbij die eigenaardige pitch-pine geur die ons bij het binnentreden van een Methodistenkerk tegemoet komt. Het British Museum heeft zijn eigen atmosfeer, samengesteld uit gemis aan versche lucht, vermolmend hout, duffe manuscripten, stof en menschelijke adem, waarmede zich nog bovendien vermengt de geur van een overdadig gekleede en bejuweelde jodin met of zonder een zwartharig kind, haar bewondering fluisterende wegens de vergulde mummies en sarkofagen. De voetstappen van Harbottle verstierven met het langzame en onafgebroken komen en gaan van andere bezoekers in die zalen met hun harde steenen vloeren.

Vermoeide vrouwen zaten, uitgeput, op de gladgewreven, gele houten zitplaatsen, zwijgend en afgemat, met pijnlijke voeten en enkels, nadat zij een uur en langer daar hadden rondgedwaald...

DEN BEZOEKERS WORDT VERZOCHT
DE BEELDHOUWWERKEN NIET AAN
TE RAKEN.

Harbottle begaf zich naar het voorwerp van zijn nasporing. Hij voelde zich als een schuw, platgedrukt mensch-exemplaar, met een zwakke vonk van hoop, als een glimworm, met zijn verschrompelde ziel. Die beelden zonder aangezicht, zonder hoofd, zonder armen, zonder beenen, in de Antikiteiten-Zaal joegen hem een huivering aan. De reusachtige hoofden van de verschillende dragers van den Rames-naam, gehouwen uit duurzaam rood en zwart graniet, die met hun amandelvormig, nietsziende oogen boven hem, dicht bij de verwaarloosde zoldering troonden, vervulden hem met diep ontzag.

HET IS STRENG VERBODEN TE SPUWEN.

No. 6714 Mummie van een onbekende. (A.D. 100) gewikkeld in een gescheurd lijkkleed, riep bij hem altijd een aandoening wakker die hij niet onder woorden kon brengen... en die samenvloeide met een gedachte aan „den Onbekenden Soldaat".

In die Egyptische zalen met hun catacomben en die omwikkelde en gebalsemde lichamen van oude koningen en koninginnen en priesters liep hij onwillekeurig voorzichtig en onhoorbaar om het heiligschennende gedruisch van zijn voetstappen te smoren.

„Hè, je wordt er koud van," — zeide een bleeke, wèlgedane vrouw tot haar metgezel.

„Ja, ik krijg er kippenvel van..."

„Vindt u het niet aardig, Ma?" — vroeg haar spruit.

Harbottle ging verder naar de Aziatische Zaal met de vergulde pauwen en de dooreengevlochten zevenhoofdige slangen en de mosterdgele maskers wier oogen schenen te staren, prachtig afschuwelijke dingen van de Duiveldansers van Ceylon. Nu dwaalt hij rond in de Galerij van het Bronstijdperk, waar honderde gebroken zwaarden en speren zorgvuldig genummerd en gerangschikt liggen.

Daar staat hij vóór de steenen maskers van het oude Mexico met hun uitgesneden oogen en mond en hij dacht aan de roodgeneusde maskers, die hij in den Kersttijd gewoon was voor George en Theodore te koopen.

Iets verder is hij genoodzaakt zijn nek te rekken om een gezicht te krijgen op de cano's, met paarlmoer ingelegd, die daar nutteloos tegen den muur hangen. Dat is het begin geweest, — zegt hij bij zichzelven. Dit is het punt van uitgang. Uit dien uitgeholden boomstam, met zijn touwwerk van vezeldraad en zijn houten gebinte zijn de linieschepen voortgekomen, de pantserkruisers, de torpedobooten, de mijnleggers, de mijnvegers en ten slotte de onderzeebooten... En wat zijn de versieringen van die cano's, die aan een stok bevestigd zijn, anders dan onze Unie-vlag? En die steenen en porseleinen ringen en sieraden, vertegenwoordigen zij niet dezelfde eigenaardigheden als de snuisterijen die door de vrouwen van mijn eigen tijd gedragen worden? Die witgele ivoren amuletten van het oude Egypte zijn eenmaal gedragen door

menschen met dezelfde gedachten en hartstochten die mij en Rachel vervullen.

Hier zie ik het begin van al wat aan onze hedendaagsche wereld bekend is. Er is een ongebroken lijn van ontwikkeling van de weefgetouwen van Manchester terug en terug naar dien onbeholpen weefstoel van Igorot. Hier is het begin van de almacht van de katoen, van het rijzen en dalen van de katoenmarkt, van die prijsnoteeringen in de nieuwsbladen met al den aankleve van een onverstaanbare dieventaal.

Een goeden dag ontdekte Harbottle iets dat hem met geestdrift vervulde. Het was No. 92.687 — Babylonische Wereldkaart, met aanwijzing van den oceaan die de wereld omringt en van de ligging van Babylon aan den Euphrates, als het middelpunt der wereld. — Een tegel van gebakken klei, gebroken, gebarsten en — men zou zeggen — ontsierd door een daarin gegraveerden dubbelen cirkel benevens enkele lijnen en krassen en een inschrift in kegelvormige letters. Dat was alles. Maar het bracht hem in een toestand van volslagen opwinding. De eerste Wereldkaart! De eerste kaart! Hij voelde een sterken aandrang er met iemand over te spreken, maar hij zag niemand anders dan een troepje buitenlui, een man, een vrouw en een spichtig meisje.

„Er is hier niet veel te kijken," — zeide een van de vrouwen.

„Neen," — zeide de man met een grijze pet, — „het lijkt wel een uitverkoop: alles tweedehands goed."

„Kom eens hier, David," — zeide het meisje, — „kijk eens, wat een leuk gezicht!"

En zij dreven weg.

Dat is de oorsprong van mijn atlas. Het begin van het teekenen van een landkaart en van alle latere pogingen om de dingen in hun juiste verhouding tot elkander te plaatsen. De oudste bekende Wereldkaart. De eerste stap tot het vervaardigen van een atlas. En als een kakkerlak sprong hij rondom de glazenkast.

Den eenen dag na den anderen, de eene week na de andere zien wij hem naar het Museum gaan en, eenmaal daar gekomen, van de eene galerij naar de andere zwer-

ven, den inhoud van de vitrines aandachtig opnemende, loerende naar hetgeen in de hoeken verborgen was, aanteekeningen makende op gebruikte couverts, totdat hij eindelijk heen moest gaan en een notitieboekje koopen.

Harbottle bespeurde dat hij weer geheel en al in beslag was genomen, maar nu waren het meer de onderdeelen die hem boeiden,... Babylonisch aardewerk, papyrusrollen...

Zooveel is zeker, dat deze dingen niet kunnen liegen. Hier zijn zij. Zij praten niet, zij redeneeren niet. Zij brengen ons niet op een dwaalspoor... Hier is de wapenrusting... Nu ligt het aan mij de stukken samen te passen voor het harnas dat voor mij geschikt is. Maar de stukken die het geheel moeten samenstellen, zijn zoo talrijk en er is nergens een richtsnoer dat mij zegt, hoe zij aaneen passen. Met koortsachtige haast ging hij van de eene galerij naar de andere, totdat zijn voeten hem niet verder konden dragen en hij gedwongen was te gaan zitten. Iederen morgen vóór half elf kon men Harbottle zien opgaan naar het Museum. Dit is beter dan boeken, — zeide hij den eersten dag. — Maar aan het einde van de eerste week zien wij hem weer beladen met boeken. En boeken van allerlei soort. Hij kocht alle Gidsen en Handboeken, waar hij de hand op kon leggen. Hij maakte weer een druk gebruik van zijn toegangsbewijs als lezer in de Museum-bibliotheek. Hij werd daar een bekende figuur, een regelmatige gast. De wèlvarende politiedienaren aan den ingang en de opzichters in de galerijen begonnen hem te kennen en begroetten hem met een „Goedenmorgen, mijnheer."

Harbottle bleef dan gewoonlijk tot het sluitingsuur. „Het is tijd om te sluiten, mijnheer." En hij antwoordde: „Ja, het is goed, nog één minuut..." en hij krabbelde in zijn notitieboekje: No. 11776, derde rij.

Na verloop van drie weken zien wij hem in de zalen van het Museum voor Natuurlijke Historie, straks in de Galerij van de Kruipende Dieren en de Amphibiën van de Afdeeling van de Dierkunde. Hij verdeelt zich tusschen de vóórhistorische zoogdieren en vogels en den Rosettasteen, tusschen de Loggerhead Schildpad en de gevleugel-

de stieren met menschenaangezichten van het oude Niniveh. Er schittert een zonderlinge gloed in zijn verzonken oogen en zijn brilleglazen gaan hoe langer hoe meer scheef staan. Hij gelijkt een wanhopend man die een parel van groote waarde zoekt in een eindelooze oesterbank. Eens of twee maal verdwijnt hij, om daarna weer met denzelfden koortsachtigen drang te voorschijn te komen. Die dagen, gedurende welke hij onzichtbaar was, werden doorgebracht in den Dierentuin, in Regent's Park, met denzelfden onvermoeiden ijver en hetzelfde notitieboekje. Eerst later ontdekte hij het Delfstoffen-museum in Jermyn-Street.

Waarom heb ik van dit alles niet vroeger geweten? Waarom hebben zij mij dit niet op school geleerd? Nooit een woord van gehoord. Nooit iets van geweten. Nu ik zelf half dood ben en mijn gezin gesneuveld is, nu moet ik al deze dingen gaan opgraven. Waarom heeft men mij nooit gezegd, hoe vol leven dit alles is? Wisten zij het dan niet? Natuurlijk niet. Zij weten het nù nog zelfs niet. En dan ging hij weer aan het smeden van zijn wapenrusting.

De weken werden maanden en gedurende die heldere zomerdagen was Harbottle onvermoeid bezig,... eerst wischte hij zijn door de warmte bevochtigde wenkbrauwen af en reinigde hij zijn bewasemde brilleglazen, om dan als een nijver insect, nu hier, dan daar, zijn voorraad kennis op te doen. En die voorraad groeide steeds aan. Hij schreef lange brieven aan Tatlow over een duivelachtig uitziend houten beeldje dat heette gediend te hebben om de booze geesten op de vlucht te drijven in de Nicobar-eilanden, — geestenverschrikkers, noemde Harbottle ze. Dan weer maakte hij het Upjohn lastig met allerlei vragen betreffende het doorzichtige „venster" in het onderooglid van de hagedis. In dezen geweldigen stroom van „inlichtingen" scheen het hem toe dat de dingen als van zelf begonnen samen te passen. Hij was als bedolven onder merkwaardige oude manuscripten over Zwarte Tooverkunst. Hij kwam de idee van de Swastika op het spoor en na een moeitevollen tocht langs zonderlinge zijpaden kwam hij

tot de zekerheid, dat Edmund Almroth Twite, hij mocht dan een listige zwendelaar zijn, — een uitgebreide kennis verzameld moest hebben van oude teekens en godsdienstige plechtigheden, — hetgeen hem menig jaar van gezette studie moest hebben gekost. En een man die in staat is, te volharden in een langdurig en onafgebroken onderzoek, kan niet geheel tot in den grond bedorven zijn, — zeide Harbottle bij zichzelf. Daar moet nog ergens in zijn ontaarde ziel een diamantglans zijn.

Zoekende en werkende in die zomernamiddagen, begon Harbottle zich rekenschap te geven van wat er aan puinhoopen was opgestapeld gedurende het eeuwenlange bestaan der menschheid. Nu en dan zag hij een straal en een glans van de dingen. Menige verdwenen beschaving verrees daar voor zijn oog en hij voelde haar harteklop in die rustige galerijen waar de voetstappen zoo geheimzinnig weerklonken. Voorwerpen, wien men het kon aanzien dat zij eenmaal groote gebeurtenissen voorspeld hadden, lagen hier nu genummerd en gecatalogiseerd. Hij voelde zich hoe langer hoe meer aangetrokken tot de verzameling van de Volkenkunde. Aanvankelijk was het hem, alsof hij bedolven werd onder die opeenhooping van zonderlinge voorwerpen. Vischangels van schildpad van de Salomo-eilanden, gesneden houten knuppels van Figi, afzichtelijke priestermaskers van Nieuw-Zeeland, met helroode lippen, oogen van schelpen en hoofden van veder- en rietwerk, trommels in krokodilvorm van Orokolo, merkwaardige, onbetamelijke houten beeldjes van Tangaroa Upao Vahu, den Polynesischen god van de zee, voorgesteld in de scheppingsdaad van andere goden en van menschen...

Harbottle bewoog zich te midden van de groote vitrines, vol van deze bontgekleurde, gesneden, ingelegde voorwerpen van been, ivoor, hout, steen, huid, bont, vlas, bamboe, boomschors en wat niet al. Het was, alsof hij elk oogenblik een nieuwe ontrekking deed. Bezweringsmiddelen, bidsnoeren, amuletten, ju-ju overal. Ja, overal.

Maar niet alleen hier, in dezen glazen vitrines, maar ook daarbuiten in de straat, in Holborn, in Westminster, in Much Bedding, alles overvol van toovermiddelen en

fetisch-aanbidding en amuletten. Wij zitten er nog midden in. Wij zijn nog in het stadium van ju-ju. Wij kunnen er niet los van worden. Het verbergt onze verwarring en onze onwetendheid, evenals het de onwetendheid van die primitieve stemmen verborgen heeft. Wanneer ge het niet weet, houd u alsof ge het wist... Zoo is het nu nog van sergeant Kelly tot Lord Bickerstaffe.

Wij zijn weggezakt in allerlei afgoderij van Effektenbeurs en Vrije Gedachte, van de Roode Internationale met haar eindelooze tooverformulieren van het Dictatorschap van het Proletariaat. Maar wij zullen er niet verder mee komen. Het is gebeuzel en anders niets.

Hier zie ik nu de eerste wording van dit alles. En netjes met bijschrift en inhoudsopgave. Het begin van al die nieuwe geloofsbelijdenissen, nieuwe gedachten, gedachtenvormen, nieuwe kunst, alles nieuw, alles is hier in kiem te vinden. Dit is mijn IK in de eerste ontvangenis. Het is, of men hier een onderzoeking met X-stralen ziet van den schoot der menschheid, terwijl het proces der opeenvolging zich onafgebroken herhaalt, totdat ten laatste Ik, de laatste gedaante van het menschelijk leven, te voorschijn kom in een wereld die niets weet... van geen hoe, van geen hoeveel,... niets. Hier zie ik al mijn kleine vreezen en verwachtingen en genegenheden gekorven en geschilderd, geteekend en geweven en gevlochten door handen die al sinds lang tot stof zijn vergaan. Ik ben hier. Ja. Ik ben. De god IK BEN is hier, zorgvuldig bewaard en omschreven, zoodat ik mijzelven kan zien, mijzelven en de rest van deze Harbottle-wereld, zooals zij geweest is en zooals zij worden kan. Dit is de ware spiegel die aan het leven wordt voorgehouden.

Dat is ook de schoonheid van dit geheel, dat het ons onszelven laat zien. Aan een ieder van ons. Ook aan Rachel. Zij zou hier veel kunnen leeren. „Ik begrijp niet, waarom jij niet zoo'n Duk-duk-geneesmeester bent, of een Yam-Toro, het is zoo'n vernedering..."

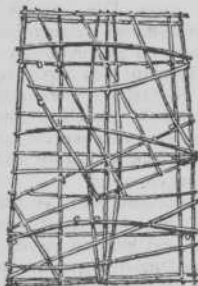
En overal verkondigt Evangeline Muggeridge hier de wijsheid van de kinderkamer... „Tangaroa zal heel boos zijn, als je niet oplet... dan word je een leelijke, ondeugende heiden, net als meneer Hodgekiss, de zendeling..."

En Jebb... Hier kan men Jebb zich zien ontwikkelen uit een hartelijk, welmeenend heidendom... „Werp het achter u! Wanhoop niet... Kom vanavond in het Fetischhuis! Wij vieren de plechtigheid van het regenmaken..."

Hier vind ik ook de botheid van den ouden wegwerker terug... „Ik neem zoo nu en dan eens wat om mij op te wekken... Ik ben geen geleerde, dat laat ik over aan de priesters van Belial..."

Ik denk weer aan die vrouw met haar rijwiel die boeken verkocht. Ik vind haar hier terug, — alleen de grijze jumper met de roode figuurtjes is vervangen door een uitvoerige tatoueering, met oorsieraden van schelpen en roode en gele bloemen die in haar dik zwart haar gevlochten zijn. Ook hier verkoopt zij haar „Denk zuiver!" — maar nu is het een toovermiddel om den regen af te roepen en in plaats van een boek is het van kokosvezel en haaientanden gemaakt.

En mijn Atlas is hier en ik kan zijn ontwikkeling op den voet volgen. Ik vind hem hier in dit rietwerk dat „kaart" genoemd wordt, een kaart van de Maarschalkseilanden, waarop de verschillende plaatsen met schelpen en steenen zijn aangeduid.

Upjohn zou hier ongetwijfeld zijn weg vinden, met zijn „onafgebroken werking van chemische samenstellingen"... Ik zie hem al, hoe hij tracht de dingen na te sporen en te vergelijken. Zoo de verschillende manieren om vuur te

maken, — eerst met een klomp erts in Vuurland, — dan met ijzer en steen in Burma, — straks in Malakka met hout en bamboe... Hij gaat verder en wordt een alchimist of een sterrenwichelaar in het oude Egypte of in Chaidea... Stap voor stap kan hij hier verder gaan.

En daar tref ik ook dat vreedzame kerkje van Long-Milton aan. Ik zie den vroegsten oorsprong daarvan in het Regen-kleinood van Melanesia. Het is vervaardigd van gevlochten kokosbladen, waarvan het bovenste gedeelte zwart geverfd is om een onweerswolk voor te stellen, waaraan kleine kokosblaadjes bevestigd zijn om den vallenden regen te verbeelden. Hieruit zijn alle tempels en religiekasten en kloosters en kerken van de heele wereld voortgekomen en de Regenmaker is de vader van alle priesters van alle belijdenissen. Ook Dr. Saltmarsh en Dr. Hankey kan men hierin terugvinden... Willcock en zijn onderzoek van de ziel die de geesten fotografeert, — is hij niet van de familie van dien bevenden platgeneusden wolharigen Papoea die zegt: „Het is alles ten goede. De geestengoden hebben zich over ons ontfermd, zij zullen ons geen kwaad doen... de geestengoden zijn voldaan..." Is dat niet het begin van „Treur niet, Wilfrid, ik ben gelukkig..."

En in den man die de wederwaardigheden van den volksstam opteekent, vind ik den ouden Tatlow terug... „Hier heb ik een hoogst belangwekkende zaak..." En het gebeurde in oude dagen dat Oja, de Boomgeest, een Zwarte schildpad schiep die in dit land leefde en hij was de eerste Mensch-schildpad van onze heilige Schildpad-stad...

Sergeant Kelly ontmoet ik hier voortdurend als den oudsten, onwetenden aardbewoner, die doet wat hem voor de hand komt en zich geen muizenissen maakt.

En daar hebben wij de Rumplemeijers, beiden, Baboen en Isopel. Zij spreken nog altijd van de Mos-vrouw en haar gezang over de wateren van Ballyblarney. Ik hoor weer de verhalen van hun opgeschroefde aandoeningen in hun droomenwereld van feeën en watergeesten. Is dit Museum niet voor meer dan de helft vol met al den rommel dien zij verzonnen en verzinnebeeld hebben?...

Lady Bickerstaffe en haar vrome boeken voor den Zondagmiddag... Shuttleworth en zijn A. A. R. C. O.,„ Vrijmetselarij. Wat is dit Masker-huis met zijn geheimzinnig gesneden en geschilderde symbolen van haaien en zeevogels, anders dan een schuchtere aanvang van de Vrijmetselarij-loge van Shuttleworth? Zelfs vind ik hier het begin terug van mijn Genootschap van de Stralende Gezondheid. Het oude Duk-Duk-verbond had de macht aan den stam gezondheid te schenken of te weigeren.

Wij allen zijn hier en kunnen onszelven in de gedaante van mummies aanschouwen.

Maar de meesten van ons weigeren dat te zien.

„Er is hier niet veel te kijken."

Neen, alleen ons arm, onnoozel zelf in de opeenvolgende ontwikkeling. Op heeterdaad betrapt. De menschheid zooals zij is, leem en stof. Zoo ben ik nu. Ik, Harbottle...

Ik begin mijn zwaard en schild en helm en borstharnas te verzamelen die nimmermeer vergaan en hier ter vertroosting van de pelgrims geplaatst zijn.

Hier, in dit tuighuis, is overvloed voor de uitrusting van zoovele strijders in den dienst der menschheid, als er sterren aan den hemel staan. Harbottle zag alle deze dingen aandachtig aan. Hij zag hoe de wetenschap begonnen was de wereld in haar gedachten te rangschikken. Hij zag den hamer waarmede de aardkundige de mythen verbrijzeld had, de gereedschappen en buizen en retorten en weegschalen waarmede de scheikundige de legers van de alchemie op de vlucht had gedreven. En, al verder zag hij de steenen bijl waarmede de oudheidkundige de rechtzinnigheid verslagen had...

Harbottle was met dit alles zeer verblijd, want het bevestigde hem in zijn hoop en verwachting en het schonk hem een weinig verlichting van zijn Last.

Te midden van dit onderzoek in dezen tempel der waarheid voelde Harbottle zijn krachten aangroeien. Hij had de overtuiging dat hij begonnen was zijn wapenrusting aan te passen en dat hij hoe langer hoe meer bestand was tegen die opwellingen uit een vroeger tijdperk die het gezonde weten overstemmen.

Maar evenzeer werd het hem duidelijk dat geen menschenleven een voldoende spanne tijds was om tot een volledige kennis van ook maar het geringste dier te komen, en nog veel minder voor de zoo veelomvattende schikking van de bekende feiten van het heelal.

Ik zie als een schemerschijn van de Heilige Graal, — en hij herinnerde zich een oud boek, waarin hij gelezen had:

„De Heilige Graal, is voor zondaren onzichtbaar. Laat dit u niet verwonderen, want er waren honderdvijftig goede ridders aan de Tafel Ronde die aan de roepstem gehoor hadden gegeven, en nochtans was Sir Galahad de eenige die het heilige vat aanschouwen mocht."

Toch heb ik er nu een schemering van gezien. Een flauwen glans. En hoe zal het mij nu verder gaan in deze bedevaart? Ik ben te oud en te onervaren. Ik kan het wenkende licht niet volgen. Ik kan zelfs niet beginnen aan het werk dat verricht moet worden. Ik kan den weg niet effenen. Er kan niets veranderd worden, eer zij allen den glans zien. Al wat ik nu heb moeten ontdekken en uitvorschen, behoorde in een eenvoudigen vorm in de lagere scholen onderwezen te worden. Wanneer dat onderwijs er niet van doortrokken wordt, dan staat de zaak hopeloos. Daar moet het beginnen. Maar ik ben er niet zeker van... Daar zijn groote geldsommen voor noodig. Mijn kapitaaltje zou nauwelijks voor een week toereikende zijn. Voor de uitvoering van dat plan zijn eenige honderde Rockefellers en Carnegies noodig... Het is een hopelooze onderneming. Niets dan luchtkasteelen. Daar zal nooit iets van komen. Ik zie wel, hoe het zou moeten worden aangepakt, maar het is volkomen onmogelijk.

John Christian Harbottle zat in den lunch-room met een kop thee en eenig min of meer onsmakelijk gebak, — en in dien lunch-room begon hij af te dalen van de hoogten, waar hij een schemering had opgevangen van de liefelijke bergen eener wedergeboren wereld, en hij daalde af naar het dal der vernedering. Hij zat te staren naar de autobussen die over Holborn reden en hij was ontmoedigd en neergedrukt. Het was, alsof in zijn binnenste alles gebroken werd. Hij zag nu in dat het niets dan luchtkasteelen en droomen waren, armzalige verbeel-

dingen van een overwerkt verstand. Het is met mij gedaan. Ik ben verongelukt. Waarom zou ik mij druk maken? Laat zakken wat niet te houden is. Het is een bodemlooze put. Men behoeft deze menschen maar aan te zien, en de meisjes die hier bedienen. Zie eens naar dien man die daar zijn spiegeleitje oppeuzelt...

Het gloeiwormpje van de geestdrift werd uitgebluscht en verlaten en gestrand bleef hij achter.

In dezen onherstelbaren chaos is niets anders mogelijk dan een kwijnend leven en een smadelijke dood. Wat kan ik hier doen? Waartoe zou een arme, zwakke dwaas hier in staat zijn? Niets... neen, minder dan niets, alleen den molen draaiende te houden...

Er kwam in dien lunch-room een vrees over hem, zooals het u soms gebeurt dat ge plotseling ontwaakt met een kinderachtig angstgevoel, als waart ge gestrand, alleen, moederziel alleen, in een uitgestorven wereld. Ik moet terug, ik moet den terugweg vinden. Ik ben verdwaald, reddeloos verdwaald. Ik moet terug tot juffrouw Muggeridge... Maar kan ik wel zoo ver terug? Ik kan niet terug en ik kan niet blijven waar ik nu ben... Ik ben er zeker van dat ik niet kan.

En die gedachte trof zijn hart als een hevige schok. Er is geen terugweg! Hij stond op van zijn nauwelijks begonnen ontbijt. Er was iets, een vrees voor het onbekende, dat hem van die plaats verjoeg, met den dood in het hart.

Toen hij buiten kwam vond hij de straat gevuld door een aantal menschen die elkander voortstuwden. Er waren twee politiedienaren en er stond een motorbus dwars over den weg die het verkeer versperde, terwijl de chauffeur en de conducteur druk met elkander stonden te spreken. Toen kwam er een witte motor-ambulance, waarvan de achterdeur geopend werd. Twee mannen in uniform kwamen daaruit te voorschijn met een draagbaar. Toen werd te midden van de menigte een machtelooze, in dekens gewikkelde gestalte opgelicht, op de draagbaar gelegd en daarna behoedzaam in de ambulance geplaatst.

Dat was alles. De menigte begon zich te verspreiden

en in enkele oogenblikken was zij verdwenen. Een welgekleed man stond te spreken met de politiemannen die hun aanteekeningen maakten en ook de chauffeur nam deel aan het gesprek.

Harbottle vervolgde zijn weg. Dat was het dus. Zoo gebeurt het. Verminkt of dood of vermorzeld. Verpletterd onder een motor-bus of een taxi-cab.

„Ik heb mijn sein laten hooren," — herhaalde de chauffeur telkens. Zoo komt de dood. En niemand die het zich aantrekt. En de menschen willen wel zoo. Zij doen althans niets om het te voorkomen. Zij verdienen niet beter. Zij verdienen wat hun wedervaart, verontreiniging, ziekte en dood. Ongevallen, gezwellen, kanker, misvormig, kwalen, die de menschheid doen verschrompelen en wegkrimpen. Dood en vernieling en de angst voor den dood, — het is één lang hoofdstuk van rampen. Dat is het onvermijdelijk einde. Er is geen hoop.

Wij zijn allen verdoemd.

En ten doode opgeschreven.

„Ik heb mijn sein laten hooren..."

Zelfs dat kan ik niet zeggen.

Ik heb niets gedaan.

Wij doen niets en wij kunnen niets doen.

Het is moeielijk van Harbottle iets mede te deelen gedurende de dagen die hierop volgden. Zonder rust en zonder doel zwierf hij rond. Vernedering streek over zijn gelitteekende ziel als de brand over het bloesemende graan. Alle hoop die hij ooit had gehad, werd verstikt. Lichamelijk voelde hij zich verwilderd en uitgeput. Hij zwierf rond in een doffe, doode, vale wereld en in zijn binnenste gloorde geen levensvonk meer. Bij de vernedering voegde zich een soort van zedelijke inzinking een onmacht zichzelven staande te houden. Hij werd hoe langer hoe onverschilliger omtrent zichzelven en alle anderen.

Wat is er aan de hand? — vroeg hij nog wel soms; maar ook dat liet hij weldra achterwege en hij verzonk hoe langer hoe meer in de diepte.

Het was ergens in Kensington dat Ryman onverwacht

tegen hem aanbonsde. Harbottle stond bij den hoek van een straat, dichtbij een station van den ondergrondschen spoorweg. Hij aarzelde, of hij zou wandelen, dan wel een autobus nemen, onverschillig waar die hem brengen zou, — dat was in den laatsten tijd een geliefkoosde gewoonte geworden.

Hij zag een forsch gebouwd, ineengedrongen man, met een wit vest, grijs pak, en een jeugdig, onbedorven gezicht, die voornemens scheen een No. 27 te beklimmen. Hij droeg een regenscherm en liep hard om met het voertuig gelijken tred te houden. Het scheen dat de bus steeds op een geringen afstand en buiten het bereik van den man bleef. Eindelijk greep hij het handvat en gedurende enkele oogenblikken werd hij megesleept. Het was of het rijtuig hem had opgeraapt en nu meesleurde, totdat het hem eindelijk dicht bij Harbottle plomp! liet vallen, met zijn beenen uitgespreid, zijn slappe grijze hoed over de straat rollende en zijn regenscherm vastgeklemd in een ijzeren traliewerk.

„O, jemine!" — zeide hij, terwijl hij op een gebogen arm leunde. Harbottle snelde toe en was hem behulpzaam bij het ontkomen aan die hachelijke positie.

„Vervloekt! De duivel hale dien stommen chauffeur en den conducteur er bij!"

Harbottle was bezig het stof van den weg te verwijderen van 's mans jas en zijn regenscherm uit het traliewerk los te maken.

„Is u gekwetst?"

„Natuurlijk ben ik gekwetst! Ik ben toch geen acrobaat! Zij hebben het met opzet gedaan. Zij wisten duivels goed dat ik wilde instappen."

In het bewustzijn dat hij gedaan had wat in zijn vermogen was en in de zekerheid dat de man zich niet bezeerd had, vervolgde Harbottle zijn weg.

„Hallo!" — riep de kleine man, — „hallo! Loop nu niet weg. Ik wilde u..."

Harbottle aarzelde en deed een stap terug.

„Het is heel vriendelijk van u geweest," — en hij schudde Harbottle's hand. „Wat zijn die menschen daar

beminnelijk! Zij staan allen te lachen. Kom mee en laten wij eens samen klinken."

„Neen, neen..."

„Kom aan! U hebt mij een weldaad bewezen... U hebt mij het leven gered... gastvrijheid... dankbaarheid... Ryman... ik mag niet ongevoelig zijn..."

De stevige, kleine man stak zijn arm door dien van Harbottle en troonde hem mede naar een koffiehuis aan den hoek van een zijstraat, „De Sportsman" genaamd.

„Wat zal het zijn, mijnheer?" — vroeg de kleine man, terwijl hij in zijn zak tastte.

„Ik weet het niet. Ik weet het waarlijk niet."

„Bitter? Een whisky? Of whisky met soda?"

„Ja, uitstekend."

„Twee whisky, juffrouw, en een fleschje soda," — riep hij naar het buffet, waar een juffrouw troonde, met een reusachtigen boezem en overdadig blond haar dat aan de uitstalling van een kapperswinkel deed denken.

„Mijnheer, u is een gentleman, dat is al wat ik er van zeggen wil. Waschecht, achttienkaraats, door en door een gentleman. U hebt mijn leven gered. U hebt mijn paraplu gered. Ik drink op uw gezondheid."

„Tot uw dienst... Dank u," — zeide Harbottle en nam een flinken teug uit het glas. De drank prikkelde zijn keel, maar de eigenaardige branding vond hij toch niet onaangenaam.

Harbottle dronk nooit whisky, — in de praktijk was hij zooveel als afschaffer. Ryman bleef onafgebroken aan het woord... „Er moeten nu en dan ongelukken gebeuren... Ik zeg maar: een vriend in den nood is een ware vriend."

Ryman had nu zijn glas geledigd, terwijl Harbottle nog nipte. Het trof hem dat hij iets behoorde te doen, dat elk van hen zijn beurt moest hebben, — of althans iets dergelijks. „Zullen wij er nog een nemen?" — vroeg hij, met een vaag gevoel dat hij daar in „De Sportsman" toch eigenlijk niet in zijn element was, evenals dat het geval zou zijn geweest in het koralen paleis van een zeekoning, waar de meerminnen haar gouden haren kamden en... hier trok de buffetjuffrouw zijn aandacht...

Gedurende dien tijd keuvelde Ryman gezellig door, met zijn genoegelijke, ietwat hooge stem.

„Ja, hulp, dat is wat de wereld noodig heeft."

„Zoo is het," — beaamde Harbottle en hij had een zonderling licht gevoel in zijn beenen, een aanvechting om als een gazelle te gaan huppelen, of met een bevalligen zwier door de ruimte te zweven, als een tarting van de wet der zwaartekracht. Maar hij zou het toch liever niet probeeren, — hij mocht de zoldering eens raken en tusschen de flesschen en spiegels van het buffet terechtkomen.

„Goede raad," — zoo vervolgde Ryman, — „daar heeft het publiek behoefte aan, ja, goede, gezonde raad."

„Volkomen juist," — zeide Harbottle, die de grootste moeite had een onverantwoordelijk gevoel van zelfverheffing te bedwingen, vergezeld van een geweldigen lachlust.

„Dat is altijd mijn meening geweest. Dat was al mijn overtuiging, eer ik naar Oxford ging."

„Welke overtuiging?" — vroeg Harbottle, en keek eerst naar de wonderbaarlijke Zevenmijlslaarzen en vervolgens naar de zoldering, die scheen omhoog te worden getrokken, totdat een nevelachtige blauwe hemel zichtbaar werd, bezaaid met sterren, afgewisseld door wolkenstrepen.

„Het publiek heeft raad noodig," — zeide de kleine man met een dunne stem die van vèrweg klonk en aan de hooge tonen van een orgel deed denken, — „en er is niemand die raad geeft, behalve tantes en ooms en kaartlegsters en politie-agenten, — niemand."

„Neen, niemand, niemand" — zoo weergalmde het door het hoofd van Harbottle. „Juist, het is waar, geen raad." En hij belette zijn lichaam zich te verheffen naar den Melkweg.

„Mijn fortuin ligt in dat ééne woord: Raad. Geef het publiek raad en je bent een geborgen man."

„Geborgen?" — fluisterde Harbottle, met tranen in zijn oogen.

„Een ieder heeft goeden raad noodig. Wees goed op de hoogte, bestudeer de behoeften van het publiek. Voldoe

aan de vraag. En je bent er. Advies-Bureau van Ryman."

„Accoord."

„Ik had dat al in mijn kop, vóórdat ik mijn medische examens opknapte. Iemand die raad kan geven, daar is behoefte aan. En daar heb ik mij toen op geworpen. Ik heb een gewichtige ontdekking gedaan en ik heb die op een logische en wetenschappelijke manier toegepast."

„Volkomen logisch," — zeide Harbottle met een gevoel, alsof zijn hersenkas wegsmolt in schuim, in het schuim van een soda-syphon.

„Ik heb de wijsheid leeren inzien van de spreekwijs: wat je bezig bent te doen, doe dat vooral niet. Dat is de sleutel van mijn succes. Al mijn adviezen zijn daarop gebaseerd... Wanneer je bij Ryman komt en je zegt hem: ik moet uw raad hebben. Ik sta op het punt bankroet te slaan, — moet ik dat aan mijn vrouw zeggen?... Wat zullen wij doen?"

„Juist mijn meening... Bankroet..." En Harbottle had de gewaarwording van iemand die een lichtgele vloeistof opslorpt, die geweldig op den lachlust werkt.

„Wij gaan nu over tot de bijzonderheden van het geval, daar betaalt u voor. Maar ik, voor mij, weet al dadelijk wat het antwoord zal zijn, zoodra ik de vraag gehoord heb. Wanneer u het haar nog niet gezegd hebt, dan moet u het nu doen. Zoo is de zaak. Het is doodeenvoudig."

„Ja, doodeenvoudig," — zeide Harbottle en begon te lachen.

„Alle groote uitvindingen zijn eenvoudig. Ik begrijp alleen niet dat men het niet al vroeger gevonden heeft. Ik wist dat het zou pakken, zoodra ik mijn eerste advertentie in een klein weekblaadje geplaatst had, en een week later betrok ik mijn kantoor in Bloomsbury Street."

De engelen bespeelden een draaiorgel, daarginds hoog boven de sterren.

„Er zijn menschen," — zoo kakelde Ryman voort, — „die zich op de zeep of de pillen of de cacao werpen. Ik had daar ook wel eens over gedacht. Maar daar is kapitaal voor noodig en allerlei omhaal van fabrieken en machines en werkvolk. Maar een advies te fabriceeren kost niets.

Geef gezonden raad en de menschen betalen je dien dadelijk. Dat is mijn leus geweest en zoo ben ik er gekomen. Ryman, koopman in adviezen, en dat rolletje loopt van zelf af. En niet alleen dat, mijnheer, maar ik geef ook practische hulp. Deskundige raad. Zoo speel ik mijn rol in de wereldgeschiedenis en mijn klanten wisselen af tusschen dienstmeisjes en admiraals van de vloot. Vijfendertigduizend klanten, mijnheer! Alle menschen zoeken goeden raad, — over elk onderwerp onder de zon. Mijn eerste zaakje was een goede raad dien ik gegeven heb aan een academievriend in Oxford die wenschte te weten hoe hij een brief moest samenflansen aan een rijken bloedverwant om honderd pond los te krijgen zonder te verraden dat hij tot over zijn ooren in de schulden stak. Dat speelde ik voor hem klaar. Hij kreeg de honderd pond te pakken en ik rekende hem vijf pond voor mijn moeite. Ik merkte toen dat daar iets in zat. Ryman, oude jongen, — zeide ik, — je bent bezorgd, wanneer je dien kant uitgaat. En dat heb ik gedaan. Op dit oogenblik is Ryman overal bekend. VRAAG RYMAN. Dat lees je overal, op alle schuttingen, alle tramwagens, in alle couranten en de menschen staan en queue te wachten op het advies dat zij mij komen vragen. Kantoorjongens tot petroleumkoningen. Dat hadden de medicijnen mij nooit kunnen opbrengen."

„Merkwaardig," — zeide Harbottle en hij vroeg zich af, waarom het cherubijnengezicht van Ryman in een wazigen nevel zweefde, evenals de drie engelenkopjes op dat schilderij van Rembrandt, — of mogelijk van een ander.

„De menschen verlangen het. Zij willen nu eenmaal raad hebben. Zij kunnen voor zichzelven niet tot een besluit komen. Zij aarzelen. Je kent dat. Zij zijn ten einde raad, wat zij moeten doen. Zal ik het doen of zal ik het niet doen? Dezen weg uit of dien weg? Ik ben niet zeker."

„Natuurlijk," — zeide Harbottle, — wij zijn niet zeker, niemand van ons."

„Dat is de zaak," — vervolgde Ryman. „En zij weten niet tot wien zij zich moeten wenden. Geen hulp. VRAAG RYMAN. Hij is de algemeene weldoener. Dat is geen

goedkoope zwendel van zeep met kalk om den lever op te knappen als die niet meer werken wil, en iemands gestel langzaam aan te ondermijnen. Neen, mijnheer. Goede, eenvoudige, deugdelijke raad. Over de heele wereld, mijnheer. En wat gebeurt er nu?"

„Ik ben er niet zeker van," — mompelde Harbottle, — „wat zal er nu gebeuren?" Hij had het te druk met den langen nek van een vrouw op een reclameplaat om aandacht te kunnen schenken aan de praatjes van den cherubyn.

„Ik zag vooruit wat er gebeuren zou, — ik heb het gevolg van die ontdekking van mij al vroeg zien aankomen. Het zal mij gelukken het inwendige van de dingen te weten te komen. Politiek, Zaken, Samenleving, zij kunnen niet marcheeren zonder mij te raadplegen. Zij komen allen naar mij toe. Leiders van groote zaken, groote heeren van de beurs. Jan Alleman en zijn vrouw, — en vooral zijn vrouw, — komen naar Ryman. Volstrekt persoonlijk en vertrouwelijk advies. Nooit wordt er een woord van verklapt buiten de muren van mijn kantoor in Oxford Street. En het voornaamste is dat het een gezonde, degelijke zaak is. De menschen krijgen waar voor hun geld. U zult er misschien verwonderd over zijn. Achter dit alles, achter dit heele leven en dit heele koninkrijk staat Ryman, die kalm zijn adviezen geeft."

„Het is een buitengewoon idee," — zeide Harbottle, — en hij voelde zichzelven doorzichtig worden als Venetiaansch glas, — „u zit midden in het binnenste van het uurwerk en u ziet de radertjes ronddraaien."

„Ik heb de zaak al dadelijk naar de beginselen van de zielkunde uitgewerkt."

„Ja," — zeide Harbottle, — „naar de zielkunde."

„En zoo heb ik het ook in practijk gebracht... Hebt u wel eens raad ingewonnen?"

„Zeker," — zeide Harbottle, — „werp het achter u! Tob niet over de dingen."

„Daar wilde ik u nu juist hebben. U hebt geen raad willen vragen. En geen van ons wil dat. En waarom niet? Waarom hebben wij geen raad ingewonnen en daarnaar gehandeld? U hebt toch wel eens goeden raad gekregen,

maar dan nam u dien niet aan en stelde dien niet op prijs. En waarom niet? Omdat u daar niet voor betaald hadt. Dat is het heele geheim, het geheim van mijn wèlslagen. U hadt er niet voor betaald!"

Maar Harbottle was niet in de goede stemming voor een ernstige gedachtenwisseling. Hij was het met een ieder eens. Hij voelde zich drijven en dobberen. Het is vreemd, alles zoo vreemd. Maar alles is in orde. Een warme tevredenheid met alles. Zeemeermin. Cherubijn. Vergulde spiegels. Sportsman. Alles opperbest. Hij gloeide en tintelde en wandelde op de lucht. Hij stond overeind in de kristallijnen ruimte en hij zag omlaag door vele spiegels totdat hij zijn lachen niet meer bedwingen kon en hij daarginds in de verte weer de stem van den cherubijn hoorde.

„Ik gaf den menschen denzelfden degelijken raad dien zij van een ongetrouwde tante of van een niet-onbemiddelden oom zouden hebben gekregen... U weet wel, een koopman die er zich bovenop gewerkt heeft. Help uzelven, — van Smiles. Weet goed wat gij doet... VRAAG RYMAN. Dat krijgen zij van mij. Met dit onderscheid, dat ik ze er voor laat betalen. En het gevolg is, dat zij het gaarne aannemen en het op prijs stellen en er ook naar handelen. Dat is de heele quaestie-Ryman."

„Het is wel eigenaardig dat ik u zoo moest ontmoeten," — zeide Harbottle, terwijl hij door de ongemeten ruimte heen op dat gerimpelde cherubijnengezicht staarde.

„Zulke dingen gebeuren niet bij toeval," — zeide Ryman, — „er is geen toeval. Nu heb ik uw hulp bij dat groote werk van mij noodig. U is in staat mij te helpen. Wij kunnen helpen. De menschheid zit in de put. Het is onze plicht te helpen."

„Dat heb ik al zoo lang gezegd," — zeide Harbottle en zijn verbeelding gleed over een tijdruimte van duizend jaren terug, alsof het een brandladder was.

„Ik zal u in de gelegenheid stellen... Het is een zaak van belang, van groot practisch belang. Geen plannen in de lucht. Geen droomen. Maar werk dat je voelen en tasten kunt. Als wij geen degelijken raad geven, wat zal er dan gebeuren?"

„Dat heb ik altijd gezegd... Wat zal er dan gebeuren?"
„Boem!" — zeide de cherubijn, — „dan dondert de heele beschaving in elkaar."

De dingen werden hoe langer hoe meer verward. De voorwerpen smolten weg tot wazige schimmen. Ryman in de straat. Harbottle en Ryman. Ryman aan het woord. Ryman arm in arm met Harbottle. De winkels en de menschen. Zijn lichaam zoo licht als herfstdraden. Licht van hart en licht van hoofd. Verhelderd en verheerlijkt. Lachgas. Zuurstof in de ziel. Omhooggetild. Ryman nog altijd aan het woord. Hij heeft het over geld. Vijf pond... tien pond... twintig pond...

„Daar heb ik al lang naar uitgekeken," — zeide Harbottle.

Alle dingen verbleekten en veranderden en werden weer zichtbaar, zooals men dat soms van plaatjes in een tooverlantaren ziet. Menschen en dingen losten zich in elkander op, alsof het een reïncarnatie was. Chèque-boek. In Harbottle's club. Iets van ongeveer twintig pond. En Milly. Ryman en Milly. Harbottle, Ryman en Milly. Een lang, mager, slangachtig meisje, met glimlachende, roode lippen en een zwaar gepoederden neus. Met kalkachtige, paarse poeder. Zij was gekleed in een licht zomerstofje dat haar los om het lichaam hing en waarin men haar armen als slangen zag golven. Cocktail. Zonneschijn. Soho. Ik begrijp niet hoe wij in Soho terecht gekomen zijn. Het was zonderling. Het scheen dat Milly Harbottle al goed kende. Het is ongeloofelijk! — zeide zij elk oogenblik. En ook: Accoord, oude heer. — Italiaansch koffiehuis. Cigaret. Alle menschen zoo vriendelijk. Een man die Rosenfeldt heette of Reinhardt of iets dergelijks. Zoo drijft een mensch rond en hij weet niet, waar hij het volgende oogenblik zal zijn. En waar was hij toen gekomen, was het in Café Royal of in de Bohemian? Hij wist het niet zeker meer... Maar het was in orde. Een eigenaardig gesis in zijn hoofd. Vloeibaar radium jaagt door zijn aderen... Hier zijn wij terug. Mijn naam is Harboddle. Weer een ander. Owen David, van den Green-sleeves-schouwburg... Tooneelschrijver? Ryman kent iedereen. Daar is zij weer

met haar paarse neus. Wat is er voor nieuws? Alleraardigst. Er van door met Phyllis Schofield. Wie is Phy Schofield? Vraagt Ryman. En die meneer is een zoon van David David, den bekenden portretschilder. Doen allen mede aan de beweging voor het Folk-drama. Daar zijn mevrouw Weaver—Lawson en Tucker Smythe. Componeeren muziek bij zielkundige ontleding. De vrouw van Tucker Smythe heeft hem nu drie jaar geleden laten zitten, — zij is er van door gegaan met iemand die crucifixen sneed en de decors schilderde voor de „George Washington" van Owen David... Die jonkman die daar staat te praten met dat meisje in een versleten groenen jumper, is Pagnoli, de tooneelcriticus. Hij was vroeger altijd in gezelschap met mevrouw Weaver—Lawson toen zij zoo druk aan Christelijk Occultisme deed. Korten tijd hadden zij zich ingebeeld dat zij ergens in Winchester een stuk van de Heilige Graal ontdekt hadden... Ryman staat nu met twee meisjes te spreken. Zeker een andere Milly. Het is een aardig bestaan, zoo met iedereen bekend te zijn. Gaan al die trams naar Sussex? Het zijn allen beste menschen en zij kennen elkander allen. Zij helpen mij de treden op te gaan van een motorbus. Het is mij onverschillig, waar wij zijn. Vraag Ryman. Het is net alsof er een roode wimpel om mijn beenen gewonden is. Milly schudt van het lachen. Ik klim er in en zie dan omlaag. Buzzzz, daar gaan wij. Ik wuif... „Houd je maar goed, vader." Waar is Ryman? Let maar niet op Rijman. Wij zijn onderweg.

Harbottle moest gedut hebben, want toen hij weer uitkeek, verdwenen de buitenwijken van Londen allengs uit het gezicht en voor de alleenstaande huizen en onvoltooide wegen kwamen akkers en heggen en boerenhuizen in de plaats. De autobus vloog in donderende vaart langs den breeden weg en kruiste het druk verkeer dat zich in de richting van Londen bewoog. De glans was verbleekt en had plaats gemaakt voor de koude, grauwe werkelijkheid, zooals dat ook in de oude tooversprookjes gebeurt.

„Vertel mij eens," — zoo begon hij, — „waar zijn wij? En waar is Ryman?"

„Het komt alles terecht, beste vriend," — zeide het meisje dat naast hem zat. Wij zullen er wel komen."

„Ja, maar... ik ben toch niet zoo zeker... Waar is Ryman?"

„Hij is niet terug gekomen... Aan den hoek van Tottenham Court was hij het laatst bij ons."

Een blonde jonge man die tegenover hem zat, leunde voorover en tuimelde met het volle gewicht van zijn persoon tegen Harbottle aan.

„Laat u niet van den goeden weg afbrengen door Milly. Zij is een echte heks!" — en er volgde een algemeene vroolijkheid.

„Luister niet naar wat zij zeggen, vadertje. Zij zijn jaloersch." Op nieuw gelach.

„Hoor eens," — zoo begon Harbottle, — ik ben niet... Waar is Ryman? Het is zijn schuld."

„Wij blijven den heelen dag uit, vadertje."

„Ik ben je vadertje niet."

„Milly, waar gaan wij heen?"

„Wij gaan naar Sussex naar de zee."

„Ik ga niet mee."

„Wees nu niet zoo onaardig, vadertje, je bent toch onze gastheer."

„Ik, de gastheer? Wat bedoel je?"

„Je hebt ons toch uitgenoodigd."

„Wat is dat voor onzin! Hoe kun je...?"

„Je hebt toch voor ons allen betaald."

„Heb ik betaald? Wat heb ik betaald?"

„Wel, dit uitstapje met deze auto. Herinner je je dat niet?"

„Dat is toch al te..."

„Oude heer, je bent een schat!"

Harbottle zat daar versuft, terwijl de groote, schommelende auto langs kleine buitenhuisjes vloog, langs uitgestrekte weilanden, waar het hooimaken in vollen gang was, en door welvarende dorpjes, waar de schoolkinderen wuifden en juichten. Nooit in mijn leven heb ik zoo'n dwaas figuur geslagen. Maar ik kan er niets aan doen. Ik ben de gastheer! — En wat zijn dat voor menschen waarmee ik hier opgescheept ben. Hoe ben ik

aan die menschen gekomen? Ik heb nooit iemand uitgenoodigd. Ik moet dronken geweest zijn. Ia — dronken! Het is walgelijk. In één woord walgelijk. „Luister nu eens," — begon hij weer, — „wat moet er nu gedaan worden?"

„Je bent een prachtkerel," — zeide Milly, — „de beste lobbes dien ik ooit ontmoet heb."

„Maar... je begrijpt... ik ken geen van al die menschen hier... wie zijn zij?"

„Het is gewoon een hutspot," — zeide een stem achter hem. Hier kwam de auto door een dorpje met rieten daken en een ouden houten herberg.

„Vul den beker!" — riep een van hen allen. „Geef mij een flesch cider!"

„De oude Sammy weet het wel," — zeide Milly lachende.

„Wie is Sammy?"

„Maar, beste vadertje, ken je Sammy Loftus dan niet, den kunstcriticus? Tien jaar geleden heeft hij Shuttleworth ontdekt."

Zij stapten nu allen uit. Die blonde jongeling was directeur van een dagblad. Voorts was daar Rosenfeldt, de administrateur van den Green-sleeves-schouwburg, — verder een dichter die een bundel gedichten had gepubliceerd, — en ten slotte verscheiden kunstenaars en bijloopers, met of zonder talent. Wat Milly met al die menschen te maken had, daar kon Harbottle niet achter komen. Zij babbelden en bestelden hun dranken en slenterden rond en flirtten met elkander.

„Kom aan, mijnheer Harbottle, wat neemt u?" — riep Rosenfeldt.

Maar Harbottle was verdwenen. In de verte zagen zij hem weghollen aan het einde van het dorp en bij de smidse verloren zij hem geheel uit het gezicht.

„Waar is hij? Waar is hij heen?" — vroeg de Jood.

„Zoo zie je hem en zoo zie je hem niet meer."

„Weet zijn moeder wel dat hij uit is?" — vroeg Samuel Loftus.

„Zij mogen wel naar hem zoeken."

„Het is een geluk dat alle kosten betaald zijn."

„Ryman heeft men twintig pond afgezet, niet waar?"

„Hoe is het mogelijk!" — zeide een van de meisjes, — „ik had nooit gedacht dat er zulke gekken in de wereld waren."

„Het spijt mij alleen dat ik hem zoo gauw ben kwijt geraakt," — zeide Milly, — „maar hij was gloeiend vervelend."

„De oude Ryman heeft hem prachtig geplukt."

„Ja, dat was een meesterstuk."

„Wie is hij eigenlijk?"

„Ik mag een apin zijn als ik het weet," — zeide Milly. „Hij was in gezelschap, met Ryman, toen ik hem ontmoette."

„Was hij toen al dronken?"

„Tenminste al een heel eind heen."

„Het doet er niet toe... Wij gaan door en wij laten den braven man aan zijn lot over."

„Laat hem met rust op zijn onbewoond eiland."

„Maar dat neemt niet weg dat hij zijn vaandel verlaten heeft."

„Val hem niet te hard daarover."

„Kom aan, wij moesten den ouden Simmons in Amberley gaan opzoeken. Ik zou wel willen weten, of hij nog altijd de dorpsstraat schildert, gezien van uit het postkantoor. Dat heeft hij zeker al honderd maal gedaan."

„Het is jammer dat hij is heengegaan, — nu moeten wij onze eigen vertering betalen," — zeide de Jood.

Ik ben een verachtelijke dronken lummel, — dat was het refrein dat onophoudelijk door zijn hoofd ging, toen Harbottle de hoofdstraat van dat dorp met de rieten daken afrende. De dorpsbewoners staarden hem na. De kinderen die met hoepels speelden langs den weg of over de vervallen tuinhekken leunden, gaapten hem aan en riepen hem naar 's lands wijze na. Maar Harbottle ging verder... Daar zag hij iemand zitten op een vouwstoel op het midden van den weg, een schildersezel voor zich en een penseel hanteerende... Een schilder... Misschien is het Sheppstone. Harbottle maakte rechtsomkeert. Een vrouw in een los en ruim gewaad keek hem verbaasd na. Een

man die een koppel koeien voortdreef, riep hem iets toe dat hij niet verstond. Hij werd bang en vluchtte een voetpad in, sprong over een slagboom en weg vlood hij, weg van de heirbaan en van het dorp.

Eerst toen hij aldus een mijl had afgelegd, durfde hij het wagen zijn slappen, vilten hoed af te nemen en de zweetdruppels van zijn wenkbrauwen af te wisschen. En eerst toen ook ontdekte hij wat bij zijn uittocht uit het dorp zoo zeer de aandacht getrokken had. In den band om zijn hoed wapperde een klein Engelsch vlaggetje aan een stuk ijzerdraad.

Harbottle nam het van zijn hoed weg, bekeek het en herhaalde luid: ik ben een verachtelijke dronken lummel. Dat ben ik. Ik zoek Milly's en Sammy's bij elkander voor een rijtoertje. Ik kan mij niet herinneren, hoe dat alles in zijn werk is gegaan. Dat is juist het zonderlinge van de heele zaak. Zoo rond te rossen met een vlaggetje op mijn hoed!

Hij wandelde langs een wagenspoor dat diepe voren had gegroefd in den witten, kalkachtigen grond en eindelijk kwam hij bij een aardappelveld dat in vollen bloei stond. Rondom golvend duinland, bedekt met zachte, veerkrachtige zode, afgewisseld door met thym begroeide heuveltjes, bundels van glazend zilverblad, hier en daar wiegelende klokbloemen en plekken van gele brem. Hij keerde zich om en zag het dorp vèrweg in de diepte liggen en ook den weg van zijn krankzinnigen dronkemanstocht.

Zijn oog vergastte zich aan het schouwspel van de akkers die daar in de diepte lagen uitgespreid alsof het een geteekende landkaart was. Met een zachte glooiïng stegen de landerijen tot de plaats waar hij nu stond. De zon goot haar schitterend licht over de heuvelen en dalen en de grazende schapen deden aan speelgoed denken... Het kostte hem moeite zich voor te stellen dat hij nog slechts enkele uren geleden in Londen was, — met Ryman. Met Ryman en al dat gepeupel. En hier ben ik nu gestrand in de duinen op mijlen afstands van Londen... Ik ben een arme, onnoozele dwaas.

Hij zocht naar zijn aanteekening-boekje. Verdwenen.

Toen zocht hij naar eenig los geld in zijn zak. Hij vond een driestuiversstuk en een weinig kopergeld. Wat is die Harbottle toch een ezel! Ik verdien niet beter. Menschen als ik kunnen nog niet op hun eigen beenen staan.

Hij zette zich neder om te rusten en een weinig op adem te komen. Rondom bloeide en geurde het van blauw en rood en wit melkkruid en hij boorde zijn stok in een kussen van roode thymplanten, die prijkten tusschen het gouden en bruine mos. Toen den tocht hervat, met ondragelijke hoofdpijn en gekwetste voeten de schemering van den avond tegemoet, met een verfrommeld vlaggetje in zijn zak en een door gemis aan voedsel verdoofd en verzwakt bewustzijn. Hij ging steeds voort over de duinen, en de grijsblauwe nevel omwikkelde hem in een beschaduwden, hollen weg, afgepaald door doornstruiken en als bestrooid met wilde bloemen die zich reeds voor den naderenden nacht angstvallig gesloten hadden.

Hier was het dat hij zijn bewustzijn verloor. Toen hij bijkwam, lag hij uitgestrekt op het zachte gras, met zijn kleeren doorweekt van den dauw en zijn brillenglazen onvindbaar verdwenen. Hij voelde zich ziek en ledig en pijnlijk en toen hij pogingen deed te verrijzen, was hij genoodzaakt weer te gaan zitten, uit vrees voor een nieuwe bezwijming. Hij moet daar eenige uren gebleven zijn, starende naar de donkere schaduw van de glooiende duinen en zich afvragende wat hem te doen stond. Waarschijnlijk had hij gedut en wakker gelegen en weer gedut. De nachtlucht was vervuld van de geuren der wilde kruiden. Daar daagde de schemering van den morgen en honderde leeuwerikken jubelden den dageraad tegemoet. Eenige schreden verder vond hij zijn brillenglazen ongedeerd te midden van den klaver aan den kant van den weg.

Hier werd hij door Cynthia Peploe gevonden, uitgeput als hij was door gebrek aan voedsel en door den zenuwschok die was uitgegaan van de onderbreking van zijn langdurige onthouding.

Hij sluimerde toen zij aan den gezichtseinder verscheen en toen hij zijn oogen opende, was zij op zes ellen afstands van hem en zag hij haar naderen en daarna een oogenblik

aarzelen, terwijl de eerste stralen van de morgenzon haar frissche roode wangen kleurden. Zoo stond zij daar besluiteloos, als op één voet, en toen kwam zij dichterbij.

„Men kan het u aanzien dat u ziek is... Wat scheelt er aan?"

„O, mij scheelt niets," — zeide Harbottle, — „ik dank u." En zijn eigen stem kwam hem dun en heesch voor.

„U ziet er toch heusch niet goed uit," — zeide het meisje.

„O, dat zal wel weer terecht komen."

„Maar het is pas vijf uur. Ik dacht dat er hier niemand anders dan ik op zou zijn, behalve misschien een herder..."

„Een voetreisje," — zeide Harbottle, terwijl hij overeind ging zitten en zijn ontredderde kleederen en haren rechtstreek.

„Den heelen nacht onderweg geweest?"

„Ja, in deze warme nachten is het heerlijk buiten te slapen."

„Dat is waar," — zeide het meisje, — „ik houd er ook van. Hebt u niets bij u, geen ranseltasch?"

„Ja, in den regel heb ik er een bij mij, in mijn verstrooidheid heb ik ze ditmaal vergeten."

„Ik ben soms net zoo... Langs welken weg is u hier gekomen? Ik weet niets prettiger dan een voetreis."

„Laat mij eens bedenken... Ik kom van ver weg... van dien kant..." en hij wenkte met zijn hand.

„Van waar, zegt u?"

„Van Londen."

„En hebt u dien heelen weg geloopen?"

„Neen, een deel van den weg heb ik per auto afgelegd."

„Ik houd niet van auto's."

„Ik ook niet," — zeide Harbottle, — „het zijn afschuwelijke dingen."

Hij stond op en greep zijn stok... Hij zag overal zwarte vlekken, de aarde begon onder zijn voeten te draaien en hij zakte ineen. Het meisje sprong vooruit, hield hem tegen in zijn val en hij voelde dat zij hem onder zijne armen greep.

„Ik wist wel dat u ziek was. Ik kon het u aanzien.

Waarom hebt u mij de waarheid niet gezegd? Zal ik een dokter halen?"

„Neen," — zeide Harbottle, terwijl hij met zijn hand over zijn oogen streek, als om de duizeling weg te vagen. „Neen, ik ben alleen een weinig zwak, misschien omdat ik niets gegeten heb... Ik had vergeten te eten... ik weet niet hoe lang..."

„Hoor eens," — zeide het meisje, — „ik ga nu naar mijn huisje, daar achter den heuvel en ik zal u wat cognac brengen, maar dan moet u hier op mij wachten."

„Doe geen moeite voor mij... ik..."

„Belooft u mij dat?"

„Goed... Ik dank u wel." En hij legde zich weer neder op zijn legerstede van gras en sloot zijn oogen, terwijl de leeuwerikken hun juichtonen in den morgenzonneschijn omhoog zonden.

Zij kwam terug met een mandje en een dikke gestreepte reisdeken, en Harbottle zag toe, hoe zij in een glas een ei met cognac mengde en hij merkte ook haar fraai gevormd hoofd op en den rijkdom van donker haar en haar groote grijs-groene oogen die aan heldere vijvers deden denken.

„Dat zal u goed doen," — zeide zij en zij hielp hem overeind te zitten, met behulp van de reisdeken als een peluw in zijn rug. Toen zette zij zich naast hem neder en sloeg hem gade, terwijl hij zich aan de teugen van dien gouden schuimenden drank vergastte.

„Voelt u u nu beter?" — vroeg zij eindelijk.

„Veel beter," — zeide Harbottle en met een fletsen, droefgeestigen glimlach zag hij haar strak aan.

„U is zwaar vermoeid," — zeide zij. — „Wat hebt u wel gedaan dat het zoover met u gekomen is?"

Harbottle dacht een oogenblik na en zeide toen: Ik weet het niet. Neen, ik ben er niet zeker van."

„U is zeker een schrijver, niet waar?"

„Een schrijver, ik? Neen, ik ben Harbottle.

„Harbottle!" — riep zij uit en zij wendde haar gezicht af. — „O..."

„Mijn naam is Harbottle," — legde hij nog eens uit.

„Zonderling... zonderling..." — zeide zij en haar diepe oogen schenen zich met dauw te vullen, totdat de oogleden zich sloten en de lange donkere wimpers zich omlaag bogen.

„Wat dunkt u zonderling?"

„O, niets en toch zoo veel," — antwoordde zij, terwijl zij opzag. „Ik heb vroeger iemand van dien naam gekend."

„Het is een ongewone naam," — zeide Harbottle en in de stilte die volgde, sprongen duizende sprinkhanen op hun achterpooten rond en vervulden de lucht van hun geknerp.

„Hij is gesneuveld," — zoo vertelde zij hem kalm, — „in den oorlog."

De pijn van de herinnering schoot door zijn hoofd en verstarde iedere gedachte... gesneuveld... gesneuveld... Hij sprak ten laatste, in de verte starende, naar den gezichtseinder waar de heuvelen vervloeiden in de vlakte van de akkers.

„George is gesneuveld..."

Het meisje aan zijn zijde trilde even en het wilderozenrood verdween een oogenblik van haar aangezicht om onmiddellijk met een wonderen gloed terug te keeren.

„Ja, dat was zijn naam... kende u hem?"

„Het was mijn zoon, George," — zeide Harbottle met doffe stem. — „Ik weet niet..."

„Mijn George," — zeide het meisje en zweeg toen. De geur van de wilde bloemen, hagedoorn, kamperfoelie en de wierook van den thym, „de morgenlucht van het paradijs", — het vulde alles de zonnige ruimte tot bedwelmens toe.

„Zijn vader," — zeide het meisje eindelijk, — „was uitgever van een dagblad, ik geloof dat hij de Evening Echo noemde; maar ik heb zijn vader nooit gezien."

„God in den hemel! dat ben ik... Dat was mijn zoon George..." — zeide Harbottle en zijn oogleden trilden.

„Roselea," — zeide het meisje, — „hij sprak dikwijls van Roselea en van zijn moeder."

„Ja, Roselea..." herhaalde Harbottle en hij liet zich gaan op zijn zwijgende gedachten. „Wat is alles toch zonder-

ling... Hoe hebt u hem leeren kennen? Ik geloof niet dat hij uw naam ooit thuis genoemd heeft... Hij kende maar weinig menschen."

Het meisje bloosde diep en haar oogleden sloten zich.

„Ik geloof niet dat hij mijn naam ooit genoemd zou hebben. Hij was met mijn broeder Jim ingekwartierd in de buurt van Storrington bij de familie Ravenshaw in 1917. Zoo is het gekomen dat wij elkander hebben leeren kennen."

Weer werd het gesprek gestaakt en beiden volgden de schaduwen van de wolken die zich afteekenden op de heuvels. Plotseling keerde Harbottle zich tot haar en zag haar recht in haar oogen.

„Had je hem lief?"

„Ja," — antwoordde het meisje, — en hij legde zijn hand op haar arm, als een vader die zijn dochter vertroost.

„Arm kind..."

Zij zag hem aan, glimlachende door haar tranen heen.

„Ik ben blij," — stamelde zij, — „dat ik zijn vader ontmoet heb... U kunt niet gelooven..."

En toen zij eindelijk weer sprak, vroeg zij: „Had hij niet een broeder, Theodore?"

„Die is ook dood," — zeide Harbottle.

„O,... vergeef het mij... Ik wist niet," en zij boog haar hoofd en schreide aan zijn knie en hij legde zijn arm op haar bevenden schouder en trachtte haar te troosten.

„Het is de eerste maal dat ik om hem geschreid heb. Het was alles opgekropt. Ik kan nu voelen, hoe verlaten en vermoeid u moet zijn. Ik heb er nog nooit met iemand over kunnen spreken. Ik had die herinneringen niet bij u moeten oproepen..."

„Ik geloof dat ik dat alles te boven ben," — antwoordde hij. — „Ik ben voor goed gebroken en verbrijzeld. Ik ben alleen. Mijn heele wereld is vernield en er is geen plaats meer voor mij in het leven."

„Geheel alleen?" — vroeg zij. — „En zijn moeder?"

„Heengegaan," — zeide Harbottle, — „een andere man."

Haar hand lag op de zijne en zij staarde in de ruimte.

„Alles tegen u," — fluisterde zij.

Plotseling keerde hij zich naar hem toe en een heldere glans van vreugde verlichtte haar aangezicht. „Mag ik een tijd lang voor u zorgen?" — vroeg zij hem.

„Wanneer je dat wilt..." — antwoordde Harbottle en zij hielp hem. Toen hij op zijn voeten stond, zeide hij: „Ik geloof dat ik nu geheel in orde ben."

„Ik ben zoo blij dat ik u gevonden heb," — zeide zij.

Zij verlieten de plek, al sprekende met elkander, alsof zij oude vrienden waren, totdat zij bij een huisje kwamen, met een rieten dak en een tuintje met een perk kruisemunt, enkele bessenstruiken, een appelboom, enkele rijen boonen en erwten en een houten zitbank. Hier vertelde zij hem, dat zij bijna altijd alleen was.

„En hier," — zeide zij, — „kunt u uitrusten en beter worden. En wanneer u dan geheel beter bent, dan kunnen wij over alles, ja, over alles spreken."

Zoo was het begonnen, met die toevallige ontmoeting tusschen de heuvelen, en het ontwikkelde zich en groeide aan tot een sterke vriendschap tusschen Harbottle en Cynthia Peploe. Haar vader, de luitenant-generaal, Sir Baldwyn Peploe, Ridder van de Bath-orde, had jaren geleden den ouden Tatlow in Bombay gekend. Er bleken allerlei banden te bestaan die hen samen verbonden. Menschen die Harbottle kende, hadden vrienden of betrekkingen die met Cynthia of met haar omgeving in aanraking waren geweest. Zoo was zij gelijktijdig op dezelfde school geweest met Mary Upjohn en het bleek dat de Rumplemeijers huisvrienden waren van de familie Finberg, die op haar beurt weer in aanraking was met den Green-sleeves-schouwburg en met het Genootschap van het Folk-drama.

Het hielp Harbottle bij het herwinnen van een kijk op de dingen, dat hij daar zat in een gemakkelijken stoel op het kleine grasveld bij het tuinhek. Hij had daar het gezicht op een houten schuur, waarvan het dak met goudgroen mos overdekt was.

De hooiwagens met hun lange palen en het met koper beslagen tuig van de paarden, kwamen voorbij en lieten een bedwelmenden geur achter van het versch gesneden hooi.

Harbottle vertelde haar alles, terwijl hij daar zat en soms ook maakten zij een wandeling langs den weg, voorbij de oude schuur, die, een mijl verder, in Pipehanger eindigt.

Hij sprak haar van den last der zonde, — de zonde der traagheid. Hij vertelde haar ook van Ryman en wat er dien dag gebeurd was, zijn onbegrijpelijke afdwaling en het nog onwaarschijnlijker uitstapje met de auto.

„Er was niets van aan, dat ik een voetreisje maakte, dat was niets dan leugen."

„En waarom?"

„Ik weet het niet, en dat is juist zoo erg. Ik ben van nature oneerlijk, evenals alle menschen van mijn soort."

„Ik houd het er voor dat alle menschen hetzelfde zijn," — zeide Cynthia.

„Ja, min of meer zijn wij allen oneerlijk. En daarbij ben ik zoo dronken geweest als een polderjongen die zijn Zaterdagavond viert. Een walgelijk beschonken lummel. Na al mijn strijden en worstelen, nadat ik een schemerschijn van het Groote Stelsel had opgevangen, na al mijn hardnekkige pogingen, na al wat ik doorstaan had om mij een goed sluitende wapenrusting te veroveren, en dan Ryman en Milly..."

„En daarna ik!" — zeide zij lachende.

„Ja, en dan jij. Jij schijnt mij de eenige persoon in de wereld die... die het bestaan van mijn last erkent. Alle andere menschen roepen voortdurend: Tob niet!... Werp het achter u!"

„Dat hebben zij ook allen tot mij gezegd, toen... toen dat gebeurd was... Je waart toch niet met hem verloofd, — zeiden zij, — en bovendien was hij veel te jong, — alsof dat er iets mede te maken had. Daarom ben ik het huis uit gegaan en heb ik dit huisje betrokken en den laatsten tijd heb ik niets anders gedaan dan lezen en wandelen door de duinen. Waarschijnlijk houden zij mij voor een weinig krankzinnig. Ik ga nu en dan mijn familie in Essex opzoeken, maar ik ben een ander mensch geworden. Ik ben net als een ondergeschoven kind. De oorlog heeft geen invloed op hen gehad. Zij denken nog juist zoo, als

zij in 1914 deden. En daarom kom ik telkens weer hier terug. Het zou niet goed zijn thuis te blijven."

En eenmaal sprak zij nog eens van George.

„Het was niet omdat hij slank en jong en vol leven was, — hij zag de dingen zoo heel anders."

„Ja?" — zeide Harbottle en hij kon niet nalaten te bedenken, hoe eigenaardig het was over zijn zoon die gemeenzame dingen te hooren die hem onbekend waren.

„Ja. Heel anders. — En vader geeft hun iederen dag in zijn courant goede, gezonde, vaderlandslievende lessen."

„Zeide hij dat?"

„Ja. En eens zeide hij: Wanneer ik heelhuids uit deze roemrijke hel van den oorlog kom, dan kom ik bij je en dan zullen wij samen de dingen recht zetten. Die helsche warboel heeft dat wel noodig."

„George," — fluisterde Harbottle, — „en dat heb ik nooit geweten. Ouders weten zulke dingen nooit. Dat weten zij nooit van hun eigen kinderen."

„Tot dien tijd had ik niet veel over de dingen nagedacht," — zeide Cynthia, — „ik was de dochter van den luitenant-generaal. Thee-avondjes. Tennis. Auto-tochtjes. Golf. Conversatie. Maar er moet hier binnen toch een vonkje gesluimerd hebben."

„De geschiedenis van de Schoone Slaapster," — zeide Harbottle.

„Maar de kus die haar ontwaken deed, was de koude kus van den dood. Ik kwam tot besef van het leven, toen het te laat was. Ik ondervond dat ik een goede opvoeding ontvangen had en mijn verstand logisch geschoold was en ik begon de dingen te ordenen, zooals George dat gedaan zou hebben."

„De Last."

„Maar ik noemde het niet den last, — ik noemde het de nieuwe Vaderlandsliefde."

„Wij moeten op dien weg doorgaan," — zeide Harbottle, met een uitdrukking van verlichting over zijn aangezicht. „Wij moeten doorgaan. Wij moeten elkander helpen den weg te vinden en de dingen duidelijk te zien. Ook twee worstelende menschelijke wezens kunnen iets beteekenen

in het Groote Gezegende Geheel. Ik ben niet zeker..."

„Ja," — zeide Cynthia, — „dat zou ik wenschen te doen. Dat wil ik doen, — en met u."

Hij vertelde haar van zijn Atlas en de waarde die deze voor hem had en zij begreep hem, zooals geen ander hem begrepen zou hebben. Dat lichtte door zijn bewustzijn, toen hij den gloed van de geestdrift bespeurde in de diepe oogen van dit meisje van achtentwintig jaar.

„Die Atlas is bijna als een nieuwe godsdienst," — antwoordde zij.

„Zoo is het inderdaad."

„Wanneer ieder vraagstuk zoo duidelijk onderzocht en opgelost was als een school-atlas," — peinsde zij.

„Dan zouden wij weten wat wij te doen hadden," — voltooide Harbottle, — „dan zouden wij kunnen beginnen die kennis op een verstandige manier op de menschelijke vraagstukken toe te passen."

„Ook zooals de wereld nu is?"

„Dat weet ik niet. De menschen willen de noodzakelijkheid van die groote herziening niet beseffen. Zij zijn te zwak en te koppig voor de toewijding die daarvoor noodig is."

„Men zou gedacht hebben dat de oorlog de menschen zou hebben wakker geschud, — dat al het lijden en verdriet alle denkende mannen en vrouwen tot beter inzicht zou hebben gebracht," — zeide Cynthia.

„Ja, dat zou men meenen," — zeide Harbottle, — „maar dat is niet gebeurd. Zij zoeken hun eigen veiligheid. Zij zijn er niet tegen opgewassen. Zij zijn evenals wij, aarzelende, zoekende, en menigeen van hen zou het met krankzinnigheid bekoopen en naar een gesticht gebracht worden, net als die arme vrouw van Whinthropp. Ik ben vast overtuigd, dat velen van die heel of half waanzinnige menschen zijn die getracht hebben de naakte waarheid onder de oogen te zien, maar voor wier verstand dat te machtig is geweest."

„Maar sommigen van ons móeten haar onder de oogen zien."

„Zeker, maar het Groote Gezegende Geheel, dit wrak

van een wereld, is zoo uitgestrekt. Mag iemand van ons wel hopen dat hij ooit iets zal uitrichten?"

„Wij moeten in elk geval ons best doen... ter wille van... ter wille van hen die zijn omgekomen... Dat is de laatste eer die wij hun bewijzen."

„Wij moeten onderzoeken wat de oorzaak van de ramp geweest is. Dat is onze nieuwe vaderlandsliefde."

„Ja, een vaderlandsliefde die de heele wereld in zich opneemt," — zeide Harbottle, — „in tegenstelling met de vaderlandsliefde van de Harbottles die de dingen afgescheiden houdt."

„Laten wij ons best doen."

„Wij blijven aan het werk, totdat wij bezwijken onder den Last."

„Dan zullen die ons volgen, den last opnemen."

„Een andere mogelijkheid is er niet."

„Wij moeten de wereldvlag aan den mast nagelen," — zeide zij tot hem.

„De wereldvlag," — zoo mijmerde hij. — „Mij dunkt dat wij allen een vlag noodig hebben. Een zinnebeeld waaraan wij ons kunnen vastklemmen. Mercator's Projectie, — dat is mijn zinnebeeld, de nieuwe vlag..."

Zij wandelden samen en spraken boekdeelen uit. Voor de eerste maal trof Harbottle een sympathieken vriend en het verbaasde hem dat dit een slank, bevallig meisje moest zijn, met haar diepe oogen als boschvijvers, over wier geheele wezen de waardigheid lag uitgespreid van een met rustigen moed gedragen smart en wier aangezicht nu en dan verhelderd werd door een glans van hartstochtelijke geestdrift, ontstoken door het gemeenschappelijk visioen van een grootsche poging tot ontvluchting uit de stad der verwoesting. En die gemeenschappelijkheid was de gees-

telijke band van een vriendschap die bestemd was bloesems en vruchten te dragen.

Zij moeten op iederen toeschouwer den indruk gemaakt hebben een zonderling paar te zijn. Cynthia Peploe met haar donkere haren en haar fraai gevormd hoofd, haar openhartige en gemakkelijke wijze van optreden, haar onverholen vrijheidsliefde, — en daarnaast Harbottle, min of meer hersteld, een weinig opgeknapt, maar toch nog altijd onder den indruk van zijn zondebewustzijn, steeds zoekende, en nu herlevende in een nieuwe hoop die aangewakkerd werd door de hartstochtelijke begeerte van het meisje naar wat zij den Werelddienst en den Nieuwen Plicht jegens de Menschheid noemde, — maar toch nog verdrukt en onzeker in zijn zoeken. In onze verbeelding zien wij hen wandelen langs de wegen en over de duinen. Cynthia, enkele duimen boven haar metgezel uitstekende en gaande met de buigzame veerkracht van de ongebroken jeugd. Haar verbrijzelde liefde voor George is nu verheerlijkt en opgeheven tot een machtig en stuwend ideaal dat den weg effen maakt, en zijn innigste persoonlijke uitdrukking vindt in haar medelijden en haar medegevoel met Harbottle en in een toewijding die alle moederlijke instincten in haar wakker roept en haar aandrijft hem te verzorgen en zijn Last te deelen.

Daar ging Harbottle aan haar zijde, licht gebogen, zonder lichamelijke veerkracht, onzeker in zijn bewegingen, zijn hoofd ter zijde gebogen, en in zijn oogen die droefgeestige uitdrukking, zooals die ook soms in de oogen van een hond te lezen is en door zijn scheefstaande brillenglazen de wereld in keek.

„Uw naam is Christiaan," — zeide zij, — „evenals van den beroemden pelgrim. U draagt in waarheid een Christennaam."

Maar soms was er een soort terughoudendheid in haar onderbewustzijn die haar dit spel met die namen verbood. Hij noemde haar eenvoudig Cynthia. Zij verzorgde hem meer dan zorgvuldig en voedde hem met kostelijke spijzen en vruchten, gevogelte van de hoeve in hun nabijheid, nieuwe aardappelen en zomergroente uit den moestuin,

zuivere melk zwaar van room — al wat het land goeds voortbracht.

„Pelgrim," — zeide zij dan tot hem, — „je sterkt iederen dag aan en binnenkort zul je weer zóó gezond zijn, dat je mij niet meer noodig hebt en alleen je „Reize" voortzet naar de Eeuwige Stad".

Harbottle was bezig in de keuken het theegerei te wasschen, en hij zeide niets, maar haar woorden maakten hem toch onrustig ,al kon hij de reden daarvan niet zeggen. Zooals altijd was hij onbeslist, — onbeslist ook ten opzichte van deze volmaakte vriendschap, — en zoo dikwijls zij hem als pelgrim toesprak, was hij een weinig onthutst. Hij was er niet zeker van,... of dit wel geheel in orde was... Als met een vaag voorgevoel, vreesde hij hier dreigende moeielijkheden en ongekende diepten van aandoening. Ook hier aarzelde hij manmoedig te duiken en de reine, oprechte vriendschap van dit meisje omhoog te dragen. Hij was tegelijk verschrikt en verrukt, hij kromp weg en trok zich terug als een vlinderpop voor de eerste stralen van de zon. Zijn heele leven was één onafgebroken aarzeling geweest en hij kende zichzelven te goed en wist dat hij „maar" een Harbottle was. Hij wist dat hij van zichzelven niet mocht verwachten rechtuit te sturen, zoodra hij die levenslang aangewende beschroomdheid zou laten varen. En daarom laveerde hij, — zooals hij altijd gedaan had. Zij was zoo volkomen anders dan iedere andere vrouw die hij ooit ontmoet had. Zoo frisch en levensvol en schrander, — en ook zoo echt vrouwelijk. In zekeren zin was zij juist de vrouw die hij bewonderde en die hij noodig had in dien droom van een geordende wereld... Maar hij wist van zichzelven dat hij een ongehoorzame Harbottle was die gevaar liep de banden te verbreken. Zij hielp hem orde te scheppen in zijn verstand.

„Men behoort een afgebakend plan te hebben," — zeide Harbottle telkens, — „en ik heb geen plan."

„Lichamelijke gezondheid," — zeide Cynthia, — „is het eerste noodige. Er kunnen geen sterke, gezonde hoofden bestaan te midden van deze verzwakking van het lichaam. Vóór alles moeten de menschen opgevoed en verzorgd

worden. Het eerste dat gereinigd moet worden, is het menschelijk lichaam."

„Het heilige menschelijk lichaam," — zeide Harbottle, — „je hebt volkomen gelijk. Dat is al vast een taak voor de dokters en verpleegsters en de gezondheidsinspecteurs."

„Neen," — viel zij hem in de rede, — „het is een taak voor een ieder zonder onderscheid. Dat laat zich niet opdringen. De menschen weigeren lichamelijk gereinigd te worden, tenzij zij daar behoefte aan voelen. Anders verzetten zij zich daartegen."

„Lijdelijk verzet."

„Ja, lijdelijk verzet. Wij moeten dus een verlangen naar gezondheid opwekken en het voornemen strijdvaardig te zijn, moet een deel uitmaken van de Nieuwe Vaderlandsliefde."

„Alsof het een leger was," — zeide Harbottle. — „Zich lichamelijk harden en zeewaardig zijn, — en dat niet voor de een of andere gekleurde vlag..."

„Maar voor de wereldvlag," — voltooide zij.

„Voor den Werelddienst en den Nieuwen Plicht. Maar hoe moet die wil, dat verlangen in het leven worden geroepen? Wij hebben hier te doen met menschen die juist zoo zijn, als ik vroeger was, — menschen die niet willen erkennen dat zij schuldig staan aan traagheid. Zooals je zegt, Cynthia, heeft zelfs de oorlog hen niet tot beter gedachten gebracht. Zij zijn een oogenblik wakker geworden, maar toen weer ingeslapen."

„Ik weet dat... ik weet dat... Maar er is een natuurlijke gezondheid en een natuurlijk gevoel van lichamelijk welbehagen in alle kinderen. Zij hebben er behoefte aan, te rennen en te draven, te klimmen en vliegers op te laten, steenen te werpen, te roeien, te zwemmen... Die uitgelatenheid van de jeugd moet in de kanalen van den Werelddienst worden geleid. De oudere menschen hebben eenmaal hun draai beet. Die kunnen niet alles vergeten en opnieuw beginnen. Wanneer het noodig is den wortel te grijpen en in het leven van de menschheid door te dringen, dan moet men zorgen de geestdrift van de jeugd op te wekken."

„Maar de jeugd wil ons niet aanhooren... Zij wil geen

oogenblik stilstaan om te luisteren. Zij is te zeer vervuld van den harteklop van het leven, en ook van de vlaggetjes. De oorlogsvloot boeit ze al in de kinderkamer. Ook de prentenboeken van onze kinderen zijn vol van de verheerlijking van doodslag en nationalen trots... Ik herinner het mij maar al te goed, die moorddadige prenten van veldslagen en gescheurde vlaggen en trommels en weet ik wat al onzin meer."

„Dat geeft ons juist de oplossing aan de hand," — antwoordde zij, — „ wij moeten het veld niet vrij laten voor onze tegenstanders. De wereldpatriotten moeten beginnen. Wij moeten ons Prentenboek de wereld inzenden. Wij moeten ónze vlag vertoonen. Er moeten nu eenmaal vlaggen zijn. Dat zijn onze boeken en prenten."

„Ook de schoolboeken zijn er vol van," — zeide Harbottle, — „vol van versleten gedachten en doode idealen, die de jeugd omlaag trekken en alle bewustzijn van een internationale verantwoordelijkheid verstikken. Zij beletten haar den Grooten Last van de menschheid gewaar te worden."

„Wij moeten ook schoolboeken hebben die in het bijzonder van een wereldstandpunt uitgaan..."

„Maar het zal moeielijk zijn ze genade te doen vinden in de oogen van de schoolautoriteiten en ze in de scholen binnen te loodsen."

„Die moeielijkheid is te overwinnen, al is het dan ook langzaam. Die ambtelijke oppositie zou van zelf verdwijnen, als wij maar konden zeggen: Hier zijn de boeken die ge moet gebruiken. — Zooals het nu is, pruttelen en knorren wij, maar wij brengen niets te voorschijn om het oude te vervangen. Hier is iets te doen, iets dat noodzakelijk gedaan moet worden..."

„Het vereischt veel bekwame handen, allen gedreven door geestdrift voor de zaak van deze wereld, allen gewillig en in staat zich los te maken van hetgeen zij nu doen en deel te nemen aan den rustigen, gestadigen veldtocht van de Opvoeding der wereld. Maar de menschen die daarvoor noodig zijn, zie ik niet. Zij zijn ontmoedigd en vermoeid, de onderwijzers en schoolmeesters zijn bekrompen en overwerkt en worden te slecht betaald. De

mannen van de opvoedkunde hangen te zeer aan hun theorieën en willen van niets hooren dan hun eigen nietige stokpaardjes. Alle ruimte van blik is hun vreemd. Zij hebben hun vrouwen en kinderen, hun vergaderingen en de zorg voor hun carrière. Zij zullen nooit in staat zijn, al die alledaagsche dingen te laten voor hetgeen zij zijn en in den naam van een breede gedachte het groote werk te beginnen. Men kan dat niet verwachten... Dat zullen zij nooit doen."

„Dat mag ons niet terughouden," — zeide Cynthia, — „wij behooren te beginnen. Wij moeten beginnen iets te doen, hoe gering dat ook zijn mag. Wanneer wij een nieuw A. B. C. in het openbaar konden laten zien, zou dat al een stap zijn naar den aanvang."

„Maar óns A. B. C. kan alleen gevonden worden door een schrander man met een degelijke kennis van het alfabet en ook van de geschiedenis van het alfabet," — opperde Harbottle.

„En iemand die nog niet vergeten was, wat het inhoudt een kind te zijn."

„Ja. Maar waar is die man? Alfabetten en kinderboeken worden vervaardigd door menschen als die juffrouw Muggeridge uit mijn jeugd, door de armzaligste en meest onwetende lieden die vervuld zijn van de nietigste vrees en de onnoozelste tegenstrijdigheden. Zij kunnen niet logisch denken en evenmin een gedachte onder woorden brengen. Wij kunnen ons niet voorstellen dat de oude Tatlow een alfabet zou samenstellen voor kinderen. Daar is hij ver boven verheven. Dat ligt geheel buiten zijn gedachtenkring. Hij ziet daar zelfs het nut niet van in. Hij is groot gebracht bij het A. B. C. van juffrouw Muggeridge en hij ziet niet in dat het zijn verstand verwrongen heeft. Dat zou hij nooit toegeven. Hij houdt zijn eigen verstand voor een exemplaar van de goede soort en hij vervolgt zijn academischen weg bij de bestudeering van zijn folklore. Hij wil zijn Last niet op zijn schouders nemen. Dat dunkt hem te vernederend. Ik zie niemand die genegen is een begin te maken. Een duidelijk beknopt schoolboek over Biologie, goed geïllustreerd... Upjohn heeft de noodige kennis daarvoor. Maar zal hij ooit

daartoe komen? Neen, nooit. Hij meent dat dit zijn werk niet is en hij heeft het ook te druk met zijn eigen bijzondere belangen. Hij zal er nooit zijn dagelijksch werk voor laten rusten."

„Maar wij zullen toch altijd behoefte hebben aan de specialiteit die zijn eigen bijzonder vak beoefent."

„Ja, op voorwaarde dat zij zich scharen onder de algemeene vlag. Zij moeten den eed afleggen van trouw aan de wereld. Wanneer zij dat niet kunnen of willen doen, zijn zij een gevaar."

„Dat zie ik niet in."

„Zij zijn een gevaar," — vervolgde Harbottle, — „omdat zij dulden dat hun bijzondere kennis toegepast en misbruikt wordt door de bende van beunhazen en koopers-en-verkoopers, en dat avontuurlijke grabbelspel wordt door het eene volk tegen het andere uitgespeeld. Deze mannen van de wetenschap mogen nooit in aanraking komen met het handelsverkeer, — hun moet een plaats worden aangewezen onder de wereldvlag. Anders wordt hun de vrijheid gegeven zich los te maken van den Last en onverschillige toeschouwers te worden. In mijn wereld zal daar geen plaats voor zijn. Dat is juist een van de voornaamste oorzaken van de ellende waarin wij verzonken zijn. Dat zie je toch ook wel in?"

„Ja, nu zie ik dat in. Ik had het vroeger niet in dat licht gezien."

„Al deze dingen worden ons gaandeweg duidelijk en toch kunnen wij geen plan voor onzen veldtocht maken. Er zijn niet genoeg medehelpers. De menschen willen geen straatvegers worden. Wij hebben een blijmoedig genootschap van straatvegers en vuilnisophalers noodig. Wij zien wel wat er hier en daar gedaan zou kunnen worden, maar wij hebben geen kern van menschen met wie wij zouden kunnen beginnen en aan wie wij de uitvoering van het werk kunnen toevertrouwen."

„Er zijn toch duizenden en duizenden die er net zoo over denken en die den aandrang voelen iets te doen," — zeide Cynthia, — „zooals George..."

„Ik weet dat, maar wij kennen ze niet. Zij zijn verspreid

en afzonderlijk en zij verdwijnen in de menigte, juist zooals wij."

„Maar het zal steeds algemeener worden..."

„Ja, het zal algemeener worden. Maar nog altijd ontbreekt er een groot plan. Er is niets dat ik doen kan, met de wetenschap dat het een deel vormt van het geheel. Ik ben even ongeschoold en even zwak in dat opzicht als juffrouw Muggeridge. Ik ben de aarzelende nakomeling van juffrouw Muggeridge. Dat weet ik,... maar dat weten alleen is niet genoeg. Ik weet niet... en ik ben er niet zeker van, wat ik doen moet."

Het duurde een volle week, eer Harbottle zichzelven bekende dat hij verliefd was op Cynthia Peploe en dat het tot niets diende zichzelven het tegendeel wijs te maken.

Zoo is het, — zeide hij, — en niet anders. Ik ben dus nog niet afgestorven aan dat gevoel. Het is een lust haar aan te zien, maar zij doet niets om de aandacht te trekken. En dat is juist zoo aantrekkelijk in haar. Zij houdt zich niet op een afstand, in de hoop veroverd te worden. Zij is zoo gemakkelijk en zoo volkomen natuurlijk. Die eigenaardige manier van haar, zooals zij daar op den grond zit met haar handen om haar knieën geklemd en haar hoofd achterover gebogen. Dit moest zoo komen. Ik heb het eigenlijk al wel lang geweten. Ik had beter gedaan, als ik spoedig na onze eerste ontmoeting was heengegaan. Nu gaat het steeds verder en wordt het moeielijk. Maar het mag in geen geval zoo doorgaan. Ik ben een getrouwd man en ik mag niet op die manier verliefd worden. Rachel leeft toch nog... ergens... Maar nu ik dit alles weet, mag ik hier niet blijven. Neen, dat mag ik niet."

„Is er iets dat u hindert?" — vroeg Cynthia.

„Neen, waarlijk niet."

„Ik geloof het toch."

„En wat zou dat dan zijn?" — Harbottle aarzelde. „Het is om jou," barstte hij los en het volgende oogenblik had hij er berouw van.

Lange stilte. Men kon het dorp van Pipehanger in het dal zien liggen. Zij hadden een zwerftocht over de duinen

gemaakt en keerden nu huiswaarts in den laten zomer-avondgloed.

Eindelijk zeide zij: „In elk geval ben ik er toch blij om."

„Blij?" — zeide Harbottle, en het was alsof zijn verstand weigerde te werken.

„O, waartoe zou het dienen schuilhoekje te spelen en onszelven iets wijs te maken?"

„Ik weet niet..."

Uit de verte hoorden zij het getinkel van de klokjes van de kudde...

„Je..." — zoo begon hij.

„Ja, natuurlijk," — zeide zij, — „ik heb je lief, omdat je... Ik heb het al zoo lang geweten."

„Wist je dat ik...?"

„Neen. Maar ik heb er naar verlangd. Ik hoopte dat je mij liefhad. En eigenlijk wist ik het ook wel."

Er volgde weer een stilte en het scheen beiden moeielijk die te verbreken.

„Ten slotte doet het er niet toe, wanneer wij het beiden weten."

„Maar het zal ons alles wel moeielijk vallen."

„Dat weet ik. Maar het is jouw schuld niet en mijn schuld niet. En daarmee is alles gezegd."

„Ik kan heengaan."

„Je kunt heengaan... En wat dan?"

„Ik weet het niet," — zeide Harbottle, — „misschien zou er dan een einde aan komen."

„Dat zou er niet. Je weet dat er geen eind aan zou komen. Wij zouden allerlei verontschuldigingen vinden om elkander op de eene of andere manier te ontmoeten. En wij zouden elkander schrijven. Wij zouden onszelven voorliegen en elkander blijven zien."

„Ik weet het. Maar kan het dan niet zoo blijven? Zullen wij niet?... Het mag niet... Rachel staat tusschen ons."

„Ja," — zeide zij, — „het mag niet."

Zij leunden tegen een hek en staarden over een hooiveld, waarvan het hooi dien dag was binnengehaald.

„Ik zou meenen dat ik een echtscheiding zou kunnen aanvragen," — begon hij.

„Dat zou kunnen," — zeide zij, — „maar dat zou tegen je wil zijn, — en ook tegen mijn wil."

„Dit is in het geheel niet in harmonie met onze vernieuwde wereld."

„Ja, dat is waar. Het is als een soort van verraad, alsof wij de Wereldvlag bezoedeld hadden."

„Dat hebben wij niet!" — zeide Harbottle. — „Maar ik ben niet zeker..."

„O, pelgrim, waarom heb je gesproken?" — zeide zij eindelijk.

„Waarom heb je mij dat gevraagd? Je wist toch..."

„Ja, ik wist het."

„En daarenboven, — jij bent jong en sterk, en ik ben in den middelbaren leeftijd en een gebroken man."

„Dwaas!" — viel zij uit. — „Wat heeft dat er mee te maken?"

„Niets," — zeide Harbottle en zweeg.

„Mij dunkt, dit alles is een deel van den Last," — zeide zij eindelijk.

„Maar wat helpt ons dat? Kunnen wij...?"

„Neen, zeker niet. Dat zou tot niets goeds leiden. Met logica en redeneering komen wij hier niet verder. Wij zijn geen goden. Wij zijn warmbloedige schepsels met kloppende harten."

„En hardleersch," — zeide Harbottle.

„Ja, schitterend hardleersch!" — zeide zij met een glimlach.

„En het einde?"

„Dat weet God alleen."

Ik moet heengaan, — zoo luidde het refrein van zijn overdenkingen, maar hij ging niet. Het teekende hem, dat hij zelfs nu nog aarzelde. Hij deed zijn best het weg te redeneeren en er zich van te bevrijden, maar het tartte alle redeneering en het bleef een raadsel.

Het had diepe wortels geschoten en verstierf niet. Dit gevoel ligt op den bodem der dingen en laat zich niet wegmoffelen door het Hooge Ideaal, dien Oorspronkelijken Adam, dien Ondermensch die in een ieder verborgen ligt. Je kunt niet verwachten dat mijn arm, ver-

schrompeld omhulsel de goddelijke roepstem van de jeugd zal beantwoorden en tot vernieuwde levenskracht herboren worden. Ik begrijp nu de godsdienstige gedachte van den Ouden Adam. Wij mogen ons niet wijsmaken, dat dit oude deel van ons ik niet bestaat. Hij is er, — hij, dien Bunyan Adam den Eerste noemde met zijn drie dochters: Vleezige Lust, Oogenlust, — (o, die groen-grijze oogen met hun amberlicht!) en Levenstrots.

Cynthia had hem enkele dagen geleden een „Pelgrim's Reize" gegeven, en op het schutblad had zij geschreven: „Voor Pelgrim".

Adam de Eerste, op wiens voorhoofd geschreven stond: „Doe weg den ouden mensch en doe zijn daden weg." Maar men kan hem niet wegdoen. Hij is de grondslag van ieder menschelijk wezen. Men zou evengoed kunnen beproeven de as weg te nemen, waarom de aarde draait. Dat heeft Bunyan niet goed gezien. Deze oude mensch met zijn vele „aanschouwingen der oogen" moge een belemmering zijn, maar wij kunnen hem niet zijn afscheid geven. Ik ben voortgebracht door de altijd durende ontwikkeling en ik kan mij niet losmaken van mijn voorouders uit dat vroege Steenen Tijdperk. Ik draag de sporen van hen en van zelfs nóg primitiever vormen, en niet alleen in mijn lichaam, maar ook in mijn gemoed. Daarom moet ik den ouden mensch goed opnemen en zien wat met hem gedaan kan worden. Hij is altijd met mij en waar ik ook heenga, gaat hij met mij mede. Hij is ik. In elk geval is hij het overblijfsel van mij, zooals ik eens geweest ben. Hij is een soort van verstandelijk toevoegsel en nu en dan brengt hij mij in moeielijkheden. Zou hij door de eene of andere zielkundige operatie verwijderd moeten worden? Ik weet het niet. Is hij nog van eenig werkelijk nut, behalve dan voor de lichamelijke voortplanting van het ras? Maar hij is steeds aan het knagen en hij bedwelmt ons verstand, ook wanneer wij wenschen met rust te worden gelaten. De oude Adam moet mij volgen op mijn levensweg. Hij kan niet achterblijven. Hij moet mee. Ik ben Adam, de eerste Ondermensch, in altijddurende ontwikkeling. God ontwikkelt Zich zonder ophouden. Dat klinkt zonderling,

omdat die oude mensch, die onwedergeboren Adam altijd gedacht wordt als een verdorven schepsel, — als de duivel in eigen persoon. Dat kan ik niet toegeven. Wanneer hij werkelijk een deel van mijn inwendigen mensch is, dan zal hij op de eene of andere manier gedwongen worden mij te volgen. En dan moet hij geprest worden voor den Werelddienst. Dit houd ik voor de worsteling van den monnik en den kluizenaar, dat zij trachten dien ouden mensch uit te drijven en wèlgemoed hun weg te vervolgen naar de poort van de Eeuwige Stad. Maar het kost niet veel moeite in te zien, dat dit onmogelijk en kinderachtig is. Een mensch kan niet wegloopen van zichzelven of van een deel van zichzelven. Dat kan niemand. En wanneer ik een wezenlijk deel ben van God die zichzelven steeds verandert in den vorm van millioenen maal millioenen verschillende atomistische groepeeringen, dan zou dat zijn, alsof God zelf dat ontwikkelingsproces wilde stuiten. Neen. De oude Adam moet ten nutte worden aangewend. Wanneer hij onrustig is, dan moet hij zorgvuldig onderzocht worden en verzorgd en opgevoerd tot een hooger peil. Ons wijs te maken dat hij niet bestaat, zou een ontkenning van de natuur zelve zijn. Wij kunnen het leven niet vinden door het leven te miskennen. Misschien hebben de zielkundigen dien ouden Adam reeds tot het onderwerp van hun overdenkingen gemaakt en overleggen zij de vraag, wat wij met hem kunnen aanvangen.

En Harbottle bracht dien gedachtengang over naar zijn eigen bijzonder geval en naar het vraagstuk dat hemzelven was voorgelegd.

Er kwam onvermijdelijk een dag die de dingen tot een ondragelijke hevigheid opzweepte. Zij hadden over de velden gewandeld en waren door Litlington gekomen, voorbij Litlington-Hof met zijn vierkanten duivenslag. Vervolgens gingen zij langs een stijgenden duinweg naar Wilmington, en eindelijk waren zij op een hoogte aangekomen, waar zij zich neerzetten om te rusten en hun hart op te halen aan het wonderschoone vergezicht van die elkander opvolgende, met gras begroeide hellingen...

Cynthia zat naast hem met halfgesloten oogen en diep in gedachten verzonken.

Heel den weg hadden zij nauwelijks één woord met elkander gesproken. Het was, alsof er iets was dat hun het spreken belette, een voorgevoel dat zij elkander weldra zouden verliezen, dat dit de laatste dag van hun samenzijn kon zijn, en toch sprak geen van beiden van deze onbestemde schaduwen.

Geen menschelijk wezen was te bespeuren over deze wijde uitgestrektheid die haar bochten en wendingen voortzette tot in den blauwen gezichtseinder. Kleine insecten tikten en sprongen en fladderden over het grasveld. En hoog boven hunne hoofden namen de vederachtige witte wolken de gedaante aan van paardenstaart en haringgraat.

Op eenmaal zagen zij elkander aan.

„Het is goed hier te zijn," — zeide Harbottle.

„Het is als een zalige droom," — zeide Cynthia. „En toch zullen wij wakker worden... misschien,... ik ben er bang voor."

„O, ik weet niet..."

„Ja, er zal iets gebeuren."

„Wat?"

„Dat weet ik niet. Maar dit is bijna het Paradijs. Volmaakt weer, een volmaakte natuur, — en wijzelven."

„Ja," — zeide Harbottle en hij voelde dat dit onnoozel klonk.

„Het is alles een droom," — zeide zij. „Het kan nooit werkelijkheid worden."

„Wij zullen ergens in het dal daarginds thee gaan drinken," — zeide Harbottle, die bevreesd voor zichzelven was.

„Als kinderen die den weg naar huis niet kunnen vinden."

„Hoe ver is het naar Babylon?" — vroeg Harbottle.

„Drie malen twintig en nog tien mijlen," — zeide zij met een glimlach die vol droefheid was.

„Kunnen wij daar bij kaarslicht komen?"

„Ja, en weer terug!... Altijd weer terug,... terug naar dit eindpunt."

„Wat klinkt dat zonderling —, van een eindpunt te spreken..."

Zij dronken thee in een kleine herberg en in de avondkoelte wandelden zij terug naar Pipehanger. De heggen en de velden, en daarachter de duinen vervloeiden in een wazigen nevel.

Zij stonden een oogenblik stil om te zien naar den bouwval van een kerk die met vlier en klimop begroeid was. Een boerenknecht en een dienstmeid kwamen een zijweg af. Hun aangezicht straalde van het licht der liefde dat aan de aardsche stof een glanzende schoonheid verleent.

„Een verliefd paar," — fluisterde Cynthia en zij zagen hen dicht aan zich voorbijgaan en straks verdwijnen op een voetpad dat naar het lamplicht van een afgelegen hoeve leidde.

Een golfslag, als van een vroeger bestaan, voer door de ziel van Harbottle en enkele oogenblikken beefde hij van den schok.

„Kom mee," — zeide hij met een heeschen klank in zijn stem die zijn aandoening verried. „Ik kan dit niet verdragen... Ik overleef het niet."

Zij gingen verder.

„Je weet niet," — zeide Harbottle, — „hoe na ik er aan toe was..."

„Waarom zouden boerenkinkels en meiden elkander mogen liefhebben en wij..."

„Doe weg den ouden mensch en doe weg zijn daden."

„Maar waarom?" — vroeg zij.

„Omdat... omdat wij geen boerenkinkels en meiden zijn."

„Het is wonderlijk..."

Toen zij in het huisje terugkwamen, lag daar een brief voor Harbottle. Het was nu donker en Cynthia zocht overal naar lucifers om een kaars aan te steken in de kleine kamer met haar steenen haard en de heldergekleurde kussens.

Het adres op het couvert was door Kelly veranderd, maar het adres zelf was van de hand van Rachel.

„John," — zoo begon de brief, — „ik wilde terugkomen.

Vergeef mij. Wil je mij terug hebben? Antwoord dadelijk. Rachel."

Harbottle legde den brief neer op de kleine, ronde tafel.

„Ik weet niet," — zeide hij.

„Van Rachel?" — vroeg Cynthia.

„Ja, lees het... Ik ben niet zeker.. De dingen overrompelen mij altijd."

Er volgde een oogenblik van onuitsprekelijke spanning.

„Je gaat natuurlijk terug... naar haar."

„Morgen," — zeide Harbottle, en hij zat daar als machteloos en staarde naar het flikkerende kaarslicht bij den open haard.

Waar zou Rachel nu deze dagen zijn? Het trof Harbottle dat hij niet naar het adres gekeken had. Hij nam den brief op en las het.

„Bloomsbury Street," — zeide hij luid en leunde weer achterover in zijn stoel.

Cynthia stond bij den schoorsteenmantel. De breede, gebogen strooohoed die haar zoo goed stond, was als een stralenkrans om haar donkere haren, en haar aangezicht dat naar de duisternis gewend was, geleek de vleugel van een melkwitte mot.

„Dit zal misschien ons laatste gesprek zijn, Pelgrim," — zeide zij. — „Zeg mij alles van je plannen. Van het Groote Werk."

„Ik weet niet wat er nu gebeuren zal. Mijn hoofd is zoo verward. Er gebeuren dingen... Ik ben niet zeker..."

„Morgen ga je dus heen?"

„Ik heb nog nooit duidelijk vóór mij gezien, wat ik doen moest. Mijn Last is niet weggenomen, zooals de Last van Pelgrim."

„Maar je wilt trachten den Last te dragen?"

„Ik zal mijn best doen. Maar welken weg moet ik gaan?"

„Den weg van de boeken," — zeide Cynthia, — „de boeken voor de kinderen, voor het komende geslacht, voor de jonge menschen die op den drempel staan van het volwassen mannen- en vrouwenleven, — zoodat zij niet beroofd worden van hun kracht. Om dat te voorkomen."

„Wat kan ik doen?"

„Je bent journalist, — je bent uitgever. Alle inlichtingen die je noodig hebt, zullen de Tatlows en de Upjohns je geven... Zij hebben het te druk met hun eigen werk... Bezorg jij dan de uitgave, — laat dat je deel zijn van den Nieuwen Plicht."

„Ja," — zeide Harbottle. — „Ik zal mijn best doen. Men zou daarbij de hulp van een machtige pers willen hebben."

„Kunst, poëzie, muziek, tooneel, al wat aandoeningen opwekt, zou dienstbaar kunnen worden gemaakt."

„Dat," — zeide Harbottle, — „is de Betooverde Grond, waar de menschen vadsig in slaap vallen. Ik ben daar bijna verdwaald geraakt, toen ik die boeken over het occultisme las. De dichterlijke zinnebeelden namen mij gevangen, zooals zij dat menig onzer doen. Maar nu ben ik nog altijd in het land van den twijfel."

„Wij hebben den sleutel," — zeide Cynthia, — „en dat is onze belofte en onze hoop... Wij hebben den sleutel en daarmee openen wij ieder slot."

„Ja," — zeide Harbottle met een glimlach, — „maar het verhaal zegt dat het slot verduiveld moeielijk werkt en ik weet nog niet, of ik de kracht zal hebben den sleutel om te draaien. Maar ik zie nog een schemering van hoop. En jij hebt daaraan krachtig meegeholpen. Ik heb de dwalingen der menschen gezien en ook hen die daarbij zijn verongelukt. Bijna geheel Europa was verwoest... De herders van de volken hebben sommige van de edelste goederen gered, toen de wereld haar ondergang tegemoet holde en enkelen van hen doen al wat zij kunnen om ziekte en dood, verstandelijk en lichamelijk verval te genezen.

Ook de List is een machtige en gevaarlijke vijand. Inbeelding van godsdienst en kunstzin en de sluwe onoprechtheid van den handel. De meesten van ons zijn besmet met het gif van de list.

En dan de Onwetendheid niet te vergeten. Wij ontmoeten haar onophoudelijk. Ook den vleier vinden wij telkens op onzen weg. Misschien is het nóg bedenkelijker, dat wij zoo zeer geneigd zijn onszelven te vleien.

Daar is de godloochenaar. Wij hebben hem menigmaal ontmoet, en als wij maar al te dikwijls naar zijn leer

overhellen, dan ligt dat daaraan dat wij niet genoeg weten van de stoffelijke dingen om ons een voorstelling te kunnen maken van de kracht, waaruit de stof is opgebouwd.

En broeder Praatlust... zijn wij dat niet zelven op onze beurt? Wat mij aangaat, ik zeker. En wij zijn het allen...

Op onze Kermis der IJdelheid heb ik menigmaal geofferd aan de onzinnige gebruiken die daar in zwang zijn. Er is geen dwaasheid waaraan ik niet heb meegedaan. Nieuws in de Echo over tuinfeesten... Lord zoo en zoo in het grijs gekleed en met een gardenia in zijn knoopsgat... De hertog en de hertogin van Waar-ligt-hun-land? en de prins van Dit-en-dat, die zich minzaam bewogen tusschen de gasten. Prinses Maud in crême zijde, met een allerbekoorlijksten rooden hoed... en al wat zich verder afspeelt op die Kermis der IJdelheid waar ook de waarheid gekocht en verkocht wordt... En dan verwondert men zich, dat zij blijkt een leugen te zijn, — zooals dat in 1914 gebeurd is en zooals dat opnieuw gebeuren zal.

Ik denk verder aan afgunst en bijgeloof, aan beginselloosheid en allerlei verborgen bijoogmerken, — wij kennen ze allen en wij houden ons niet altijd vrij van deze zwakheden en afdwalingen. En wat de schaamteloosheid en den wellust aangaat, — iederen avond kunnen wij hun duizendtallen langs de straten zien gaan en wij zijn niet altijd zoo verre daarvan, als wij soms denken. Zijn de berichten van de echtscheidingen in de kolommen van onze bladen niet bijzonder welsprekend op dat punt?

Eerst wanneer wij met al deze vormen van de zonde hebben afgerekend, naderen wij de rivier van het water des levens, den eindeloozen stroom van wisselende gedaanten, onze eenige hoop op de verandering ten leven. In die heilige rivier te baden en wedergeboren te worden... God zij gedankt, dat is mogelijk. Maar in de velden in de nabijheid blijven wij allen ronddolen en weinigen onzer komen ooit aan de overzijde. In die weiden zitten de menschen van middelbaren leeftijd uit te rusten en zij vergeten de vlammende droomen van hun jeugd. IJdel en dwaas vertrouwen, daartoe zijn wij maar al te zeer geneigd."

„Maar," — zeide Cynthia, — „de zalige overwinnaars in den strijd wachten den Pelgrim daarginds."

„Ja, de overwinnaars, de onweerstaanbare krachten van tijd en ruimte en stof, zij wachten den mensch die volhardt totdat hij hen gegrepen heeft, die hun ketenen verbreekt en die krachten ze tot heil van de menschheid voortleidt.

En zoo spraken zij verder.

Toen hij den volgenden dag in den trein naar Londen zat, had Harbottle een duidelijker gezicht op de dingen. Van het kleine postkantoor in Pipehanger had hij aan Rachel één woord getelegrafeerd: „Ja. Harbottle". En nu was hij op weg haar te ontmoeten. Hij had van Cynthia afscheid genomen, kalm en zonder eenig teeken van aandoening. Het was een afgesloten hoofdstuk. Voorbij... Een schemering van persoonlijk geluk, een gouden schakel die doorbrak. Voorbij, — zooals alles...

„Ik zal doen wat ik kan," — had zij tot hem gezegd, — „ik zal schrijven over den Nieuwen Plicht".

„Doe dat," — had Harbottle geantwoord, — „ik zal ook mijn deel bijdragen."

„Vaarwel, Pelgrim."

„Vaarwel, Cynthia."

En toen was hij heengegaan, zonder zijn hoofd om te wenden en achterwaarts te zien. Hij vroeg zichzelven af, of zij hem had nagestaard.

Ik zal mijn deel bijdragen. Dat was een denkbeeld van haar,... die boeken. Daarmede zou althans iets worden uitgericht. In die richting moet iets gedaan worden. Het mocht dan onbeduidend zijn, maar het zou al vast een poging wezen. Ik zal meehelpen. Ik zal aan het werk gaan en mijn best doen dit denkbeeld van den Werelddienst op zulk een manier aan het jongere geslacht voor te leggen, dat het hun als een roepstem toeklinkt. Ik zal al de handigheid gebruiken die journalisten eigen is voor leuzen en woorden die pakken. Hij begon er eenige te overwegen. De wereld heeft u noodig! — Zijt gij een straatveger? — Waar één gek is, daar is oorlog. — De Nieuwe Vaderlandsliefde. — ...Trouw aan de oude vlag, en voorts een ontwerp, in heldere kleuren, van de nieuwe Wereldvlag.

Een reeks van beknopte boekjes over kunst, wetenschap en vergelijkende godsdienstleer voor knapen en meisjes tusschen vijftien en achttien jaar. De hulp vragen van Upjohn. En ook van Tatlow. En van hun vrienden. Cynthia heeft volkomen gelijk. Er moet een begin gemaakt worden. Al is het dan ook maar een klein begin. Ik ben uitgever. Ik behoor uitgeverswerk te doen. En dat zal ik ook. Dat is mijn taak. Dat zie ik nu in. Ik ga den ouden Frodsham opzoeken, den uitgever, — hij zal mij kunnen helpen. Ja, ik mag niets uitstellen. Ik zoek niet langer. Ik doe mijn werk.

Ik zal de wereld mijn atlas toonen, zooals die voor mij een openbaring is geweest. Ik zal mijn medemenschen in geestdrift ontsteken en ze bezielen. Ik zal hun nieuwe levenskracht schenken door middel van dien atlas. Ik ga een nieuwen atlas uitgeven met een voorrede, een lange voorrede. Ik zal aan de opgroeiende jeugd van de heele wereld de bekoring laten voelen die er van Mercator's Projectie uitgaat. Ik zal hen laten zien wat ik zie ,eer de vastgeroeste Jebbs en Whinthropps en Saltmarshes hen daarvoor ongevoelig hebben gemaakt. Dat zal ik doen.

Terwijl de trein de stad naderde en hij aan weerszijden de verlaten huizen en krotten en schuren gewaar werd, gingen zijn gedachten terug naar Cynthia en haar diepe, grijsgroene oogen en hij dacht aan zoo menige wandeling, die zij samen hadden gedaan en aan hun verijdelden roman.

Het mocht niet zijn. Ik ben een Harbottle en daarmede is mijn leven bepaald.

Dit werk is alles wat ik nu kan doen.

En mijn deel daarvan zal ik volbrengen.

En weer legde hij den weg af die van het station Much Bedding voert, vervolgens zich splitst en naar de rechterzijde langs een auto-garage en een blok huizen van rooden baksteen en een Afgescheiden Kerk voert om eindelijk bij de bocht een kijkje te geven op Roselea, met zijn spitsen gevel en zijn schoorsteen die boven het gebladerte uitsteekt.

Hij voelde iets van dezelfde geestdrift die hem in het British Museum vervuld had.

Ik ben er lang niet zeker van, dat ik dezen tijd nutteloos heb doorgebracht. In elk geval hebben toch vele dingen zich met scherper lijnen in mijn verstand vastgezet. Dat is althans iets. En mijn zwerftochten hebben ook hun nut gehad. Die hebben mij heel wat geïeerd, over mijzelven en over andere menschen, allerlei menschen. Wanneer die aardbeving niet in mijn leven gekomen was, dan zou ik op dit oogenblik nog veel onnoozeler zijn dan ik ben. Dan zou ik nog onafscheidelijk zijn van de Echo... Echo's... wij allen hechten aan echo's, de echo's van versleten denkbeelden en verouderde gedachten. Idealen. Ja, ook idealen verouderen. Dat weten de menschen niet. Wanneer men ze hoort spreken, dan zou men meenen dat idealen onsterfelijk zijn. Maar dat zijn zij niet. Ook idealen ontwikkelen zich en de onvolkomen vormen maken voor nieuwe plaats. Het Eene Groote Ideaal is God Zelf, — dat ben ik zelf, wij allen, — alles. Alle sterfelijke dingen veranderen, — zooals ik en wij allen veranderen. God bestaat in een eeuwigdurende ontwikkeling, — dat te weten is een verovering. En daarnaast heb ik mijn Heiligen Atlas. De wapenrusting van de feiten heb ik gevonden... maar te laat. Ik zou nooit zoo ver gekomen zijn, wanneer de dood niet dien schok aan mijn leven gegeven had en het er voor mij niet op aan gekomen was te zwemmen of te verzinken. Dat is mijn redding geweest. Ik ben nu een gebroken riet, gebroken naar het lichaam door al wat mij wedervaren is en ook door de verwaarloozing van mijn gezondheid, maar toch is mijn bewustzijn wakker geworden. Ik ben een ander mensch geworden. Ik ben nog altijd Harbottle in mijn wormachtig bestaan, aarzelend en kreupel en kruipend maar ik ben niet verloren. Een voor eeuwig afgedwaald schaap, — neen, dat ben ik niet. Juffrouw Muggeridge... Evangeline... Toch lag er een kern van waarheid in wat zij leerde, de zinnebeelden zijn vol diepen zin en alleen de beteekenis daarvan is veranderd.

Ik weet dit ééne, dat ik behoor tot het Heelal van zich ontwikkelende atomen. Dat is voor mij alles waard. Dat helpt mij mijn levensdoel voor oogen te houden. Ik maak

deel uit van de beweging, van het Groote Gezegende Geheel. Ik zie duidelijk in wat noodig is. De menschen willen niet gezamenlijk optrekken. Zij weigeren dienst te nemen voor den strijd. Het is niet meer de oude leus van: „Jezus heeft u noodig!" — maar: „IK BEN heeft u noodig... De wereld heeft u noodig. De onvergankelijke wereldkracht, de menschheid zelve heeft u noodig." Wij allen hebben elkander noodig. Wanneer ge één enkel stofatoom vernietigt, dan valt het geheele zonnestelsel uitéén. Er wordt naar ons allen gevraagd. Alles is noodig te zijner tijd. Dat besef zal mij helpen mijn plaats te vinden. Ook mij is een plaats aangewezen in Upjohn's eeuwigdurende dooreenmenging van chemische bestanddeelen, — zijn koolstof en waterstof en de rest. Het is evenals de groote oorlog: wij doen er allen aan mede. Die gedachte geeft moed. Dat gevoel van vereenigde krachtsinspanning. Het is er mede als met het leger: de menschen weigeren er zich bij te scharen eer zij overtuigd zijn, dat er een gemeenschappelijke vijand tegenover hen staat, evenals de menschen zich nooit bijzonder druk maken over den godsdienst, vóórdat de vrees voor den dood hen daartoe drijft, — of wel de vrees voor een bijzonderen god, zooals de satan-god van juffrouw Muggeridge. Wij moeten de Wereldvlag in top hijschen en liefde opwekken voor het groote vaderland. Er is een gemeenschappelijke vijand van wien men verwachten kan dat hij de menschen bijeen zou brengen, maar het is niet gemakkelijk dien duidelijk aan te wijzen, want zijn naam is traagheid en zelfmisleiding. In waarheid ben ik die gemeenschappelijke vijand van mijzelven en daarom ook van ieder ander. Er moet een beweging op touw worden gezet om mij en allen van mijn geslacht te pressen voor den Werelddienst.

Ik ga een begin maken, naar de mate van mijn krachten. Neen, het is geen verloren tijd voor mij geweest. Ik ben daardoor gevormd en opgevoed. Mijn beide zoons moesten hun leven laten, mijn vrouw moest van mij worden weggenomen, eer ik het zoo ver brengen kon dat ik wakker werd. Zoo zijn wij, Harbottle's, nu eenmaal. Ik verdien al de ellende die ik om mij heen zie, want ik ben zelf niets beter. Ook ik draag mede de schuld aan die ellende.

Als George maar was blijven leven,... ik wist niet dat hij er zoo over dacht. Hij heeft mij daar nooit een woord van gezegd. Maar eigenlijk spreekt dit van zelf. Wanneer hij daarvan gesproken had, zou ik hem geantwoord hebben: „Mijn beste George, je bent nog jong en je hebt nog maar een zeer onvolkomen voorstelling van de dingen. Het dient tot niets of wij al ons best doen in de diepte van het leven door te dringen en de wereld te hervormen. De jeugd houdt er nu eenmaal van lucht-kasteelen te bouwen en met een tooverroede al het bestaande te veranderen. Het is best mogelijk dat de wereld niet in orde is, maar die internationale socialistische Sovjet droomen uit de broeikas... Neen, ik dank je zeer..." Dat zou ik hem destijds gezegd hebben. Juist hetzelfde wat Saltmarsh of Jebb of Willcock of Shuttleworth nu tot mij zouden zeggen.

Maar er moeten nog meer Georges in de wereld zijn, — Georges die tot mannen rijpen, — Georges die met hun diploma de school verlaten, — Georges die naar de universiteit gaan of daar reeds midden in hun studies zijn, — Georges die in de „zaken" gaan, of in de politiek, in de industrie, — Georges die de priestergelofte afleggen... De Heilige Gelofte... Die moest door een ieder worden afgelegd en allen moesten zich dan aan de studie van mijn Heiligen Atlas wijden. Wij moeten een Heilige Katholieke Kerk bouwen, algemeen, ten dienste van alle stervelingen, een al-omvattend geloof in de menschheid als deel van het Groote Gezegende Geheel, — niet van hout of steen, maar van bloed en been, van aderen en gewrichten... Geen Gothische bogen, maar bogen van het menschelijk bekken. Geen cherubijnen en serafijnen, maar hersenmaterie en zenuwweefstof... Bloedvaten en zenuwen en spieren... de nieuwe Tabernakel van het menschelijk leven. Geen geschilderde ramen, maar oogzenuwen en net-vliezen... De gewijde hostie... zij zal overal zijn. Niet langer brood en wijn als het zinnebeeld van het vleesch en het bloed van één enkelen mensch, — maar de Nieuwe Hostie, het levende, trillende, jagende, warme vleesch en bloed van de menschheid. Het heilige menschelijk lichaam... O, heilige communie... Daar moet het heen, — de

heilige communie. In dat licht had ik deze dingen nog nooit gezien. Dan zijn wij allen priesters, gewijd en geordend... Dan wordt aan elk onzer een heilige levenstaak opgelegd. Dan hebben wij met het gezwets van alle Jebbs niet meer van doen. Wij gehoorzamen de heilige bevelen, wij gehoorzamen als soldaten.

En Cynthia heeft gelijk, — dit moet beginnen met het jonge geslacht. Wij ouderen zijn al half dood. Ik moet trachten alle Georges te bereiken die nu met hun Arke Noach's spelen en met hun looden soldaatjes.

Vol ongeduld verlang ik er naar te beginnen, te beginnen met het leggen van de fondamenten van de Nieuwe Vaderlandsliefde die al de kleine Harbottle-opwinding van 1914 te niet zal doen.

Dat is mijn taak. Ik ben bereid mijn leven ten offer te brengen voor de Wereldvlag. Ik zal niet dulden dat zij onder den voet wordt gehaald, dat zij gehoond of bespuwd zou worden. De rest van mijn leven zal gewijd zijn aan dezen Algemeenen Dienst. Ik behoor tot een nieuw geslacht dat bezield wordt door een nieuwe hoop en een nieuwen plicht en trouw gezworen heeft aan een Nieuwe Vlag. Ik zal de vlag zóó hoog hijschen dat een ieder ze zien kan...

Dit is de goede weg. Hij heeft mij ten laatste gebracht naar het schijnsel van de eerste vonken. Het is mijn plicht, eer ik sterf te doen wat ik kan. Op mijn manier heb ik een roepstem van God gehoord, die mij beval dit werk te volbrengen.

En hij ging door het tuinhek naar binnen.

Daar lag Kelly, geknield op een ouden zak en bezig onkruid uit te wieden.

„Daar zijn wij al weer terug, Kelly," — riep Harbottle hem toe.

„Wel, heb ik van mijn leven... Absent zonder verlof, mijnheer... Maar u ziet er heel wat beter uit, mijnheer, veel gezonder."

„Ja, dat voel ik zelf ook," — zeide Harbottle. — „Is er al iemand hier gekomen?"

„Neen, mijnheer. Verleden week is meneer Whinthropp

hier geweest en dokter Saltmarsh ook, die zeide dat hij eens kwam kijken hoe u het maakte."

„Wil je je vrouw vragen, dat zij alles in orde brengt,... de kamer van mijn vrouw, de slaapkamer..."

„Is u iemand wachtende, mijnheer?"

„Neen, geen bezoek... De zaak is dat mevrouw Harbottle terugkomt. Misschien vandaag al."

„Ik geloof mijn ooren niet, mijnheer. Is dat werkelijk waar?"

„Zeker is het waar."

„Neemt u haar dan terug... Na alles?"

„Na wat?"

„Nadat zij zoo weggeloopen is?"

„Zeker,„ waarom niet?"

„Wel, nu gaat mijn pijp uit."

„Wat bedoel je toch, Kelly?"

„Wat ik bedoel, mijnheer, ik bedoel alleen wat het gezond verstand in zoo'n geval zegt. Wanneer mijn vrouw met een ander heerschap aan de pierewaai was geweest en zij kwam dan met hangende pootjes terug, dan zou ik haar kort en goed zeggen dat zij nu maar door moest gaan, zooals zij begonnen was. Neen, mijnheer, dat is niet fatsoenlijk."

„Niet fatsoenlijk?"

„Neen, mijnheer. Het is tegen de natuur, zulke dingen aan te moedigen. Het gaat mij wel niet aan, mijnheer, maar..."

„Maar wat?"

„Het past een gentleman niet, mijnheer, dat is alles wat ik er van zeg."

„Je vindt dus dat ik haar moest beletten terug te komen?"

„Ja, mijnheer. Zeer beslist. Er heeft een artikel gestaan, mijnheer, in het Zondagsblad over het losmaken van den Huwelijksband."

„Maar het maakt den huwelijksband juist niet los, wanneer ik mijn vrouw toesta weer thuis te komen."

„Het kan toch nooit goed zijn, mijnheer, er zoo van door te gaan."

„Maar, luister nu eens, Kelly, te oordeelen naar hetgeen

ik er van weet, is het zeer licht mogelijk dat er geen kwaad, geen werkelijk kwaad gebeurd is."

„Wat, mijnheer, samen te leven met een anderen man?... U zoudt daar, zoodra u maar wilde echtscheiding op kunnen krijgen."

„Ja, dat weet ik, maar dit is ten slotte toch misschien veel beter."

„En wat zullen de menschen zeggen, mijnheer... Wat zal daarover gepraat worden!"

„Wat kunnen zij zeggen?"

„Hetzelfde wat ik zeg, mijnheer. Heb je het gehoord, — zullen zij zeggen, — zij is terug... Ja, en hij heeft geen boos woord tegen haar gezegd. Hij heeft haar teruggenomen als een onschuldig lammetje. Waarschijnlijk was hij geen haar beter dan zij. Dat zullen zij zeggen, mijnheer, en met recht ook."

„Maar ik weet toch niet dat zij slecht is. Zij is heengegaan, — dat is alles wat wij weten. Er is geen twijfel aan dat het hier eenzaam en doodsch voor haar was, toen de beide jongens dood waren."

„Dan had zij juist om den wille van die twee..."

„Onzin, Kelly."

„Ja, mijnheer. En nu ga ik mijn vrouw zeggen wat zij te doen heeft. Het zijn mijn zaken niet, mijnheer. U is in elk geval weer thuis."

„Ja, ik ben weer thuis."

Dat is dus de kijk dien de menschen op den toestand hebben... Het is zonderling... Het heeft mij verbaasd. Ik had dat niet van Kelly verwacht. Kelly als apostel van de zedelijkheid. Zij schijnen van meening te zijn dat men onverbiddelijk front moet maken tegen een ieder die een misstap begaan heeft, om toch vooral te toonen dat men beter is dan die anderen. Misschien zou ik er vroeger ook zoo over gedacht hebben. Ik weet het niet...

Met een liefdevolle belangstelling overzag hij het kleine plekje gronds. Alles was nog onveranderd. Roselea. Het tennis-veld was door de zon verschroeid. Hoeveel jaren zou het al wel geleden zijn, dat daar het laatst gespeeld

was. Hij stond nu op de plek waar hij heen en weer en heen en weer geloopen had op dien dag van het telegram en van de koude koffie. Toen kwam op eens dat geluid in zijn herinnering terug... Koekoek... kliklak... koekoek... kliklak...

Met welken trein zou Rachel komen? Misschien komt zij vandaag nog niet. Ik had in Bloomsbury Street even kunnen aangaan en haar meenemen. Ik heb daar niet aan gedacht...

Hij slenterde naar de serre en merkte op dat Kelly het gat in het dak hersteld had, — ook dat de oude bank die daar gestaan had, door een nieuwe vervangen was.

„Opgeroepen, Goddank, eindelijk..." Alles kwam in zijn geheugen terug. Zijn gedachten dwaalden naar Egypte 37007. Dat was mijn nummer. Vreemd, dat ik dat nooit meer vergeet. Aan het sorteeren van brieven. „Niets voor mij?" Altijd aan het sorteeren. Waarom laten zij ons niet de wereld sorteeren?

Zie eens aan, daar is de nieuwe kruiwagen van Kelly, keurig netjes, rood en blauw.

Goede hemel! daar is het oude konijnenhok van George heelemaal verrot en verroest. Dit alles schijnt nu een droom zonder werkelijkheid. Alsof het nooit gebeurd was. Hij keek even naar binnen in de schuur, waar het gereedschap bewaard werd... Toen ging hij door de openslaande deuren naar binnen en in het voorbijgaan zag hij de plaats waar hij met zijn zakmes de deur geopend had. Daar was het. Hij zag rond in de ontvangkamer. Daar was alles weer, zooals het vroeger geweest was. Een fotografie van George in zijn officiersuniform op den schoorsteenmantel. Al de portretten stonden nu weer op de schrijftafel van Rachel. Portretten van Oom Ben, van George en Theodore in hun jongenspakjes boven op de piano... Het zwart-met-goud Japansche vuurscherm met zijn langpootigen kraanvogel en die kleine mannetjes die daar met hun zwaard rondliepen op een eiland van gouddraad... Er was niets veranderd. Daar stond ook nog de aardbol van Theodore op de boekenkast.

Het zinnebeeld van de Nieuwe Vaderlandsliefde, — fluisterde Harbottle.

Toen ging hij naar de eetkamer. Die inktvlek van George op den muur bij den draad van het elektrisch licht was er nog altijd. Wel had Kelly geprobeerd ze te verwijderen, maar het had niet mogen gelukken.

De eikenhouten kist in de vestibule was nog steeds dezelfde, met dien verstande dat de vrouw van Kelly er een rood geborduurd kleedje op had gelegd...

Hij besloot langzaam naar het station te wandelen. Over een half uur moest er een trein aankomen. Misschien bracht die trein Rachel herwaarts. Daarna meende hij dat het beter zou zijn, niet meer dan een deel van den weg naar het station af te leggen, om de menschen te vermijden. Daarom zou hij nog even wachten,... nog een twintig minuten.

Hij kwam weer bij de deuren van de ontvangkamer terecht en begon zijn pijp te stoppen. Terwijl hij daar stond, een weinig zenuwachtig en ook in onzekerheid over de thuiskomst van Rachel, met een bijna jongensachtig verlangen haar te zien, en met de zeer besliste hoop dat er geen luidruchtige tooneelen zouden plaats vinden, voelde hij tegelijkertijd het verlangen in zich opkomen een begin te mogen maken met zijn aandeel in het Groote Werk van de Eenheid van de wereld... Daar voelde hij plotseling een zonderlinge kramp in zijn binnenste, een folterende pijn, die hem deed hijgen naar adem... Angstig greep hij zijn lichaam, alsof het met een dolk doorboord werd.

Hij was gedwongen te gaan zitten en door de plotselinge pijn brak het zweet hem uit en voelde hij zich duizelig.

„Kelly!" — riep hij, — „Kelly!"

„Hebt u geroepen, mijnheer?"

„Ja... ja... mijn maag, Kelly..."

„U ziet er slecht uit, mijnheer."

„Ik voel mij ook slecht."

„Zou het niet goed zijn een dokter te roepen, mijnheer?"

„Ja, doe dat... Zoo onverwacht..."

„Het best is dat u op de rustbank gaat liggen, mijnheer... Ik zal een deken halen... En misschien zou het ook helpen, als u iets warms dronk..."

Maar dat hielp niet en Kelly ging heen om Dr.

Saltmarsh te halen, terwijl Harbottle gefolterd werd door plotselinge stuiptrekkingen die als messteken door zijn lichaam vlogen.

Toen kwam Saltmarsh en onderzocht hem.

„Blindedarmontsteking," — luidde de uitspraak. „Moet onmiddellijk geopereerd worden."

En Harbottle werd te bed geholpen.

Er schenen eenige uren voorbij te gaan en toen verscheen Dr. Saltmarsh met Dr. Hankey van Stoney Wharton, beiden in een witte operatiejas, — en kort daarna een man in het zwart gekleed en drager van een overvol lederen valies.

Zij plaatsen een klam voorwerp van rubber op zijn gezicht en hij ademde een soort van kille, ongezonde lucht in.

„Haal diep adem!" — zeide een luide stem.

„Lang diep adem!" — weerklonk het. Het was alsof hij zijn eigen ademhaling kon hooren. Een geweldige vergrooting van alles scheen in de zwarte ruimte plaats te grijpen. Het was alsof hij in een spoortrein zonder licht door een pikzwarten tunnel reed. Hij kon zichzelven niet zien en evenmin voelen... En al dien tijd hoorde hij zijn longen werken.

„Zoo is het goed," — zeide een zwakke stem die heel ver weg scheen te komen.

„Nu is hij weg," — zeide een ander, helder en nauwkeurig.

Daar hoorde hij een eigenaardig geluid alsof zijn trommelvlies berstte en hij zag een nevelachtig purperen rad langzaam ronddraaien in die buitenste duisternis.

Het was alsof het binnenste van zijn hoofd steeds volgepompt werd totdat het al de wentelende werelden van de ruimte in zich bevatte. Daar was de wereldbol van Theodore, altijd draaiende... draaiende...

Harbottle had een gevoel, zooals een afgezette arm zich moet voelen, alsof hij nog aan het lichaam bevestigd was, maar niet meer bewogen kon worden.

„Pas op! hij komt bij!" — riep die dunne metalen stem.

Toen kwam de draaiende wereldbol van Theodore dichterbij en Harbottle kon den Atlantischen Oceaan onderscheiden, diep blauw, en Afrika en de Roode Zee en Indië dat uit de schaduw te voorschijn kwam. Hij zag zichzelf zitten op den top van een hoogen heuvel met een groep van menschen die om hem heen stonden. Een wonderschoone zonsopgang van bleekgouden nevelgloed verlichtte het aangezicht van de menschen die rondom stonden.

Hij trachtte te spreken, maar hij bemerkte dat hij stom geworden was. Toch scheen het dat deze menschen hem begrepen.

„Wij zijn de herders," — antwoordde een van hen, een man met een grijzen baard.

„Herder?" — trachtte Harbottle te zeggen. — „Maar zijt ge dan niet Darwin?"

„Onder dien naam was ik bekend, toen ik onder ulieden verkeerde, maar ik ben niets meer dan een van de Herders."

„Zonderling," — zeide Harbottle in zichzelf, — „zonderling."

Daar waren ook anderen die hij herkende, — Copernicus en Galilei stonden te spreken...

„Deze man Einstein..."

Harbottle trachtte weer te spreken. Het was een benauwend gevoel steeds stom te blijven.

„O, zeker," — antwoordde een man dien hij meende te herkennen, — „er is veel belangstelling onder de Herders voor de Relativiteits-theorie."

„Neen," — zeide hij, — „mijn naam was Spinoza."

Een van de Herders zat daar met gekruiste beenen en Harbottle herkende hem onmiddellijk. Hij scheen diep in gedachten verzonken te zijn, zijn handen lagen gevouwen in zijn schoot en er speelde een rustige glimlach om zijn lippen. Op zijn rechterwang was een litteeken, ongeveer een duim onder zijn oog. Toen sloeg dat kalme gelaat de oogen op en antwoordde op de onhoorbare vraag van Harbottle.

„Men noemde mij Gautama tijdens mijn aardsch be-

staan, maar ik hoor dat men mij nu Boeddha noemt. De mislukking van uw overdenkingen ligt dááraan dat uw gemoed verontrust werd door persoonlijke begeerten. Maar ik zie nu dat gij een visioen hebt gehad van den gezegenden Achtvoudigen Weg die u naar de Goede Daad leiden zal."

Wederom trachtte Harbottle te spreken.

„Ja," — zeide Gautama Boeddha, met een glimlach die zijn aangezicht geheel plooide, — „zoo gebeurt het altijd. Dat moet altijd gebeuren, totdat de menschen ophouden te begeeren. Denk aan hetgeen wedervaren is aan het onderwijs van Jezus van Nazareth. Ook hij werd niet begrepen en hij kwam toch vele eeuwen na mij."

En Harbottle zag daar een man staan met een staf in zijn hand. Hij had een donker en Semitisch voorkomen, met lang zwart haar en baard. Hij stond te spreken met een zeer ouden Chinees, wiens gezicht door duizende voren en groeven gerimpeld en doorploegd was.

Harbottle wendde zich tot iemand die in zijn nabijheid stond en trachtte opnieuw een vraag onder woorden te brengen.

En het antwoord op zijn stille vraag was: „Dat is een man die „Jezus" genoemd werd. Hij werd geboren in een plaatsje dat Bethlehem heette en hij werd terechtgesteld wegens godslastering, — dat weet ge toch, niet waar?"

„En die andere, die oude man is Lao Tze. Zijn wijsbegeerte schijnt in toovenaarsonzin te zijn ondergegaan."

Het verwonderde en verbijsterde Harbottle dien zwartharigen Christus te zien praten en lachen met dien ouden Lao Tze, — zooals de menschen praten en lachen in een tea-room, — meende hij.

Hij had wel eens willen weten wat juffrouw Muggeridge daarvan gedacht zou hebben. Het is maar goed dat zij niet hier is.

„De Moderne Wetenschap," — zeide Christus, — „is zoo gevaarlijk voor het menschelijk leven geworden, dat zij nu zelfs beginnen hun beschouwing van handel en politiek en godsdienst te herzien. Vóór alles gaat de wereld zich nu aan haar godsdienstige overtuigingen aanpassen."

„Maar," — zoo vroeg Lao Tze, — „wat zal er worden

van de kerken en de sekten die, zonder het recht daartoe te hebben, uw naam dragen?"

„De menschheid zal daar boven uit groeien en zich daar niet verder om bekommeren. En wanneer de priesters en schriftgeleerden en farizeeën zijn voorbijgegaan, dan zullen de enkele eenvoudige waarheden, die ik geleerd heb, door hun eigen gezond verstand en hun reinheid tot de menschen doordringen."

„Zij zullen tot u komen..."

„Wanneer zij slechts tot zichzelven wilden komen."

„Juist," — zeide Lao Tze, — „maar zij gelooven niet in Tao. Zij kennen zichzelven niet. Wat heb ik al vijfhonderd jaar vóór u gezegd? Ik heb het hun voorspeld... Het is de weg des hemels, te nemen van hen die te veel hebben en dat te geven aan hen die te weinig hebben..."

„Dat is wat wij tegenwoordig Socialisme noemen," — trachtte Harbottle te zeggen.

„Ja," — zeide de man naast hem, — „het heeft vele verschillende namen, — Christendom, Boeddhisme, leer van Tao, van Confucius"...

„Maar de weg van den mensch," — zeide Lao Tze, — „is niet aldus. Hij neemt van degenen die te weinig hebben en voegt dat bij zijn eigen overvloed. Waar is de mensch die bereid is, zijn eigen overvloed op te nemen en ze aan de menschheid te schenken? Alleen de mensch die Tao bezit."

„Ik heb in mijn levensdagen veel gezegd dat van denzelfden geest getuigt," — zeide Christus, — „en eenmaal zullen de menschen de waarheid daarvan inzien."

„Ja, de menschen zullen Tao zeker ontdekken, maar zij verstaan het nu nog niet. Want Tao is een Groot Vierkant zonder hoeken, een Groot Vat dat langen tijd noodig heeft, eer het gevuld is, een Groot Geluid dat niet gehoord kan worden, een Groot Beeld zonder omtrek."

„Het Koninkrijk van Tao is in u," — zeide Christus.

„Wij moeten al die machtspreuken als ongerijmdheden leeren zien," — trachtte Harbottle te zeggen en hij kwam dichter bij hen.

Op het oogenblik dat Harbottle meende zich in het

gesprek te kunnen mengen, leidde iemand hem een groot laboratorium binnen, dat in den berg scheen te zijn uitgehouwen.

„Ik geloof niet dat ik u herken," — poogde Harbottle te zeggen en de bleeke, vermoeid uitziende man naast hem antwoordde: „Neen. Ik was maar een onbekend scheikundige die een zekere reactie ontdekt heb van het licht op sommige chemische bestanddeelen. Ik ben in 1891 aan een longontsteking gestorven. Zij schijnen te meenen dat ik hier nuttig ben."

„Hoe komt het dat er geen stralenkrans om het hoofd van Christus is?" — trachtte Harbottle te vragen.

„Ik heb de opdracht u de Schitterende Mannen van de Stad van Zuiver Goud te laten zien. Ge zult dit masker voor uw aangezicht moeten plaatsen, eer wij hier binnen gaan. Anders zoudt ge onmiddellijk ontbonden worden door de vrijgelaten Levenskracht."

Nu plaatste de gids hem een soort helm op het hoofd, die eenigszins deed denken aan den helm van een duiker, voorts een gasmasker, een mijnwerkerszuurstoftoestel, dat geweven of gesponnen scheen te zijn van gloeiend metaaldraad.

Toen werd Harbottle binnengeleid in een kamer die in de rots was uitgehouwen en waar een werktuig van verbazende afmetingen, iets als een reusachtige microscoop, in de duisternis boven zijn hoofd was opgehangen aan een vlechtwerk van gouden draden, zoo dun als geplet metaal. Dat instrument scheen gekorven te zijn uit kristal en versierd met een lichtuitstralend metaal.

„Wanneer u door ons perspectiefglas wilt zien," — zeide de onbekende scheikundige, — „dan zult u beginnen met niets te zien. Wanneer ik dan den schuif van het brandpunt aanschroef, dan ziet ge iets wat op u den indruk van een stofgewriemel in de duisternis maakt."

Harbottle keek door het glas en zag wat hem gezegd was.

„Die stofwolk," — zeide de gids, — „is ons geheele stelsel van sterren en planeten. En als ik den schroef nu nog verder aanzet, dan zult ge zien dat deze stofwolk in waarheid zuivere kracht is die zich zóó snel voortbeweegt,

dat men de beweging niet meer zien kan. Ziet u?... De dwarreling is opgehouden... Er is nu maar één plek van stralend goud, — ziet u dat? Ze is nu zoo groot dat ge niets anders meer ziet... Ik moet nu een donkere plaat voor het kristal schuiven; anders zouden uw oogen verblind worden. Zoo is het minder hinderlijk niet waar? Wanneer ge nu scherp toeziet, dan zult ge in die zon een draaikolk van goudstof zien. Daar is het! Uit dien stroom van kracht zult ge een lichaam te voorschijn zien komen. Ik ben bezig uit pure kracht een mensch op te bouwen. Ge ziet hem daar oprijzen uit het stof als een plotselinge verdichting te midden van al die veranderingen... Dat wordt veroorzaakt door de verstandelijke en lichamelijke reactie van den mensch op de vrees. Zie nu goed toe. Wanneer ik een zekere onzichtbare krachtstraal hier binnen breng, kan ik daardoor alle reactie op de vrees afsnijden. Ge ziet nu, hoe geleidelijk de veranderingen tot stand komen. Maar deze mensch is nu onbruikbaar in de samenleving... Hij is krankzinnig,... idioot. Hij vreest niets en is in staat tegen een tram op te loopen en daar zijn dood te vinden. Ik verander nu het brandpunt en laat u het verstand van den mensch aan het werk zien, een gezicht op de werking van het verstand in zijn algemeensten vorm, zoodat wij een indruk van het geheel ontvangen. Wij zullen in het jaar 1914 ons uitgangspunt nemen."

Eerst volgde nu een gaping en daarna een glans van wit licht.

„Wanneer ge nu nauwlettend wilt toezien," — zeide de gids, — „zult ge dat witte licht zien flikkeren,... daar hebt ge het! — dat is de eerste beweging van vrees die uit Europa opkomt. Nu zult ge weldra zien dat de heele kring van de kracht dof wordt en overgaat in een paarsche kleur. Dat is de eerste botsing van vrees en haat, en nu verandert het in dof rood. Er zijn duizend verschillende soorten van vrees aan het werk in het geestelijk leven van de menschheid.Daar!... ziet ge die schicht van doodsch licht! Dat is de vrees van Europa voor den voortrukkenden zegetocht van de Duitschers... Maar nu hebt ge genoeg gezien"...

En de krachtglans werd onzichtbaar en Harbottle lag te staren in de duisternis.

„Dat leert u tenminste iets van de Atomistische Wereld van de Zuivere Kracht. Ge hebt nu enkele natuurkrachten aan het werk gezien."

„Het was als een onthulling op de film van een cinema," — deed Harbottle zijn best te zeggen.

„Er zijn nog krachten van een hooger orde. Dit is niet meer dan het A. B. C. van het Wereldplan, de tolweg die naar de Hemelsche Stad leidt."

„Hij komt bij," — zeide het dunne stemmetje. Harbottle voelde zich zeer onbehagelijk en sloeg zijn oogen op.

„Hij is geheel in orde," — zeide een van de doctoren. Toen was er een gefluister van verscheiden stemmen.

„Neen, zij mag nu niet bij hem toegelaten worden."

„Ik ben heel wel," — zeide Harbottle zwakjes.

„Dat zou ik meenen, dat je heel wel bent," — zeide Dr. Saltmarsh. „Binnenkort ben je weer zoo goed als je ooit geweest bent."

„Wat zou dat heerlijk zijn, als wij de menschheid konden zien denken," fluisterde Harbottle.

„Zorg er voor dat hij zich niet beweegt. Dat is het voornaamste. Zorg goed voor hem. Hij is heel zwak..."

Een korte bespreking had in de ontvangkamer plaats. Rachel betrokken en bleek en zenuwachtig.

„Zal hij beter worden? Gaat alles goed?"

„Ik heb alle hoop dat hij volkomen zal herstellen, mevrouw Harbottle, maar hij is nog zeer zwak. Het zou van mijn kant een onvergefelijk verzuim zijn, wanneer ik u er niet op wees, dat zijn toestand zeer ernstig is, — hoogst ernstig. De operatie is volkomen geslaagd, — dat kon niet beter, maar wij zijn bang voor de nawerking. Om zijn leven te redden moest ik zonder uitstel tot de operatie overgaan, maar hij is inwendig niet sterk, — zijn hart is zelfs zwak. Maar met dat al, geloof ik toch dat hij met zorgvuldige verpleging en rust herstellen zal. Voor het oogenblik hebben wij de verpleegster van het dorp, maar het is volstrekt noodig dat wij een geoefende verpleegster tot onze beschikking krijgen."

„Zou ik hem mogen zien?"
„Nu niet. Hij moet slapen. Misschien later, als hij uitgerust is."

Harbottle lag daar in een onrustige ademhaling en hij dreef zachtkens af naar de Rivier des Doods.
Ik ben er niet zeker van, dat ik dit te boven zal komen, — zeide hij telkens weer tot zichzelf. Ik heb een gevoel, alsof ik wegglijd.
En tusschen die heldere oogenblikken kwamen aanvallen van ijlhoofdigheid, terwijl Rachel aan zijn bed zat, hulpeloos en angstig en vol berouw.
„Breng hem weg! Het is Jebb. Breng hem weg! Ik kan zijn gezwets niet verdragen... Ik weet niet waar Rachel is... Zij is juist heengegaan met Sheppstone... Dit is geen poppenkast..."
Dan weer herhaalde hij fluisterend: „Theodore Wilson Hatt... Theodore Wilson Hatt..."
Dan weer riep hij luid: „Waar is mijn Heilige Atlas?"... Vooral tegen den nacht zwierven zijn onsamenhangende gedachten her- en derwaarts en Rachel zat daar met den dood in het hart, terwijl de verpleegster sliep.
„Treur niet, Wilfred, ik ben gelukkig... Ik ben het niet eens met die zonderlinge levenswijze van Baboon... Golightly over de moerassen van Bally Blarney... Vraag Ryman!... Accoord! Alles in orde... De Wereldvlag, Cynthia! Daar komen zij... Gevloekt zullen zij zijn! Van den Rooden Dageraad... Het roode licht valt op het Glutenbrood...
Hallo, oude heer!... Denk zuiver. Ja, zij komt terug. Over een minuut ga ik naar den trein. Werp het achter u... Tob niet... Ja, zoo is het. Tob niet. God is in onafgebroken ontwikkeling... Er schemert een gloed door het leven als een weerschijn van de eeuwigdurende vermenging van de chemische bestanddeelen... Stralende Gezondheid en de Wereldvaderlandsliefde. Houdt mij niet tegen, dwazen die ge zijt... Ik behoor tot de orde van den Werelddienst... Je begrijpt het niet, — anders zou je daar niet als een heiden staan... Eeuwige vreugde voor allen die Hem zoeken... Let op... God zal heel boos op je zijn...

Ja, zoo is het... George is dood... Zoo even heb ik nog met hem gesproken... Vader geeft hun goede, gezonde lessen...

Goed gemikt! Ik sta bij de Wereldvlak... Trouw tot in den dood... Onzin!... Ik behoor niet tot uw rijk... Daar is Jebb weer... Breng hem weg. Hij achtervolgt mij op zijn rijwiel... Waarom zou zij niet heen mogen gaan, als zij dit wil?... Rachel is volkomen in haar recht... Ik geloof het niet... Ik ga nu dadelijk beginnen de dingen te ordenen. Misschien komt zij met den trein van 4.15... Ik weet het niet... Wanneer die dwaze operatie nu maar voorbij was, dan kon ik haar tegemoet gaan... Daar is de Tempel van Koning Salomo... Of is het een zomeroptrekje?... Arme menschheid van het Harbottle-model! Idioten... Zij zullen dien last moeten opnemen, George, anders sterven zij uit... Hoe het ook is, ik heb er een schemering van gezien... dat is iets... maar ik ben niet zeker... Zeg aan Upjohn dat... Hij weet het niet... Ik ben weer geheel in orde... Ik dank u zeer... Waar is mijn oude ranseltasch? Ik heb ze noodig... Ik wilde dat Kelly de dingen niet wegborg op een plaats waar ik ze niet vinden kan. Vooruit met den oorlog! De Nieuwe Oorlog! De wereldoorlog van de gedachten.

Van Whinthropp is niets goeds te verwachten. Die hondenbeschuit is niets waard bij mijn Wereldvlag en mijn Atlas. Geef u onvoorwaardelijk over! En het jonge geslacht moet voor den Nieuwen Plicht worden opgeleid.

De Zonde der Traagheid... die moeten wij overwinnen... of sterven in den strijd.

Daarna verviel hij in een onrustigen slaap, waarin hij plotseling uitriep: „Hardleersch!"

Dan volgde er een langdurige sluimering, waarvan alleen zijn gejaagde ademhaling de stilte verbrak. Er ging een uur voorbij en dan: „Strijd den nieuwen strijd!" „Onwetendheid!"

„Het is ontzettend, zooals hij den heelen nacht ijlt," — zeide Rachel tot de verpleegster.

„Het schijnt dat hij overdag kalmer is," — zeide de verpleegster, opgewekt, — „ik geloof toch dat het ergste voorbij is."

Harbottle herstelde langzaam. Er kwam allengs beterschap in den ijlenden toestand en hij bracht den nacht door in kalmen slaap. Menig maal lag hij daar tusschen waken en droomen en voor zijn halfgesloten oogen kwam een visioen op van een Nieuwe Wereld, onderworpen aan een Nieuwen Plicht en gegrondvest op den Werelddienst en de Nieuwe Wereldliefde. Hij zag de heele wereld als geteekend op een landkaart vóór zich liggen. Hij zag zich daar weer zitten in de duinen bij Wilmington, met Cynthia in zijn nabijheid en terwijl de sprinkhanen gonsden in de wilde thymplanten rondom hen.

„Kan men daar bij electrisch licht komen?"

„Ja, en ook terug. Men kan daar ook de menschen zien, en zij zijn allen vlijtig bezig met de Groote Ordening."

„En wat doet Jebb?"

„Hij is juist terug gekomen van Thibet, waar hij het oude Boeddisme bestudeerd heeft en waar hij een Hoogeschool heeft helpen oprichten voor de Vergelijkende Godsdienstleer."

„Zwetst hij nog altijd zoo?"

„Neen, hij spreekt duidelijk en sober en met een rustige waardigheid. Hij lacht en schertst nog wel, maar zijn gemoedelijk christendom heeft hij voor goed aan den kant gezet."

„Kunt ge legers of oorlogsvloten zien?"

„Neen, daar zie ik niets van. Er vaart een groot schip door den Pacific-Oceaan met de Wereldvlag in top, het brengt voedingsmiddelen naar Indië, waar een tekort is door de mislukking van den oogst. En daar zie ik ook een vliegtuig dat een lading voedsel overbrengt."

„Wat zijn al die witte vlekken in de onbewoonde deelen?"

„Dat zijn tenten... Daar kampeeren de menschen en bereiden zich voor op den arbeid. Het schijnt dat de meeste steden geslecht zijn en de bevolking is minder dicht. Geen groote opeenhooping meer. Zie eens! — daar is een school in het Nieuwe Woud."

„En daar is er nog een bij Epping, met hutten en tenten. Daar worden de kinderen opgeleid voor den Wereld-

Dienst. En daar is een vlaggestok waaraan de Wereldvlag wappert."

„Geen spoorwegen... Allen verdwenen."

„Er loopt een zilveren draad dwars door Europa en Siberië heen naar de Behring Zee."

„Dat is een spoorweg met één rail... Zooveel is zeker... zij zijn aan het werk. De hand is aan den ploeg geslagen... Nergens ziet men rook.

En het zal steeds verder gaan... Het jonge geslacht wordt opgeleid voor den Wereld-Dienst, zooals vroeger de kadetten voor het leger werden opgeleid."

„Ja, het zal steeds verder gaan..."

En hij viel in slaap.

Toen kwamen de dagen van den badstoel en van het herstel. Wij zien hem daar zitten in de schaduw, gewikkeld in de dekens en Rachel dichtbij in het priëel.

Maar hij was nog altijd zeer zwak en hij kon nog niet op zijn voeten staan. Hij kon ook niet langer dan enkele oogenblikken spreken zonder zich vermoeid te voelen. Ook scheen hij te beseffen dat hij slechts zeer langzaam in beterschap toenam.

Ik weet niet, of ik wel ooit mijn taak beginnen zal, — zeide hij soms tot zichzelven, — ik ben zoo zwak en zoo vermoeid.

Rachel reed hem naar buiten. Saltmarsh kwam naar hem zien en zat bij hem en zeide hem dat hij hard opschoot, als een huis dat in brand staat... Er waren dagen dat hij zich veel beter voelde, maar dan volgde er weer een inzinking en werd hij geplaagd door duizelingen en hartkloppingen.

Wanneer ik maar zoo ver beter mocht worden, dat ik iets doen kon.

Eens kwam Cynthia en zij bleef thee drinken in den tuin, maar het was een van Harbottle's slechte dagen en hij was te zwak om iets te zeggen of om te luisteren zonder oververmoeid te worden.

„Ik voel mij als Hoon, de man van de wanhoop, — zeide hij haar, — die in zijn badstoel zat..."

Er kwam een dag in het begin van October, een dag

van zonneschijn. De nachtvorst had de kastanjeboomen geel en goud gekleurd.

Zij reden hem naar buiten, naar zijn liefste plekje bij het priëel, waar hij door de struiken heen de velden en akkers kon zien.

„Ik voel mij vandaag beter," — zeide hij, — „als ik iets noodig heb, zal ik roepen."

Hij zag hoe Kelly een vuurtje aanlegde, achter in den tuin.

Zoo ging er een uur voorbij.

„Kelly!" — riep hij, en zijn stem was zwak en zacht. — „Kelly, haal mij den wereldbol... van de boekenkast.."

Kelly kwam terug met den kleinen, veelkleurigen globe die in een gepolijsten houten standaard stond.

„Dank je," — zeide hij met moeite, en verlangend boog hij voorover om het voorwerp te grijpen. Hij staarde en staarde en draaide het met zijn zwakke vingers langzaam rond.

Toen zeide hij: „Zij weten het niet... Hoe zouden zij het ook kunnen weten!"

Het scheen dat hij uitgeput was en hij leunde achterover tegen de kussens en hij sloot zijn oogen.

Plotseling ging hij overeind zitten en riep met luide stem: „Zeg hun dat ik..." en hij viel achterover.

Een half uur later vonden zij hem in zijn badstoel. Er lag een wondere glans in zijn oogen en de zon lichtte over zijn aangezicht en zijn handen omklemden zijn geliefden wereldbol.

Hij was dood.

OORDEEL VAN DE ENGELSCHE PERS OVER HARBOTTLE

Vol oorspronkelijke en levensrijke gedachten, zal het verloop van het verhaal niet nalaten alle lezers te boeien die gewoon zijn ernstig na te denken. Want het is een boek met een ziel die, vol vuur, onvermoeid de waarheid najaagt . . . Een stoer, oorspronkelijk en ideeënrijk boek . . . Een werk dat verdient een groot succes te behalen, — althans wanneer het geslacht der Harbottle's het ter harte wil nemen.
DAILY TELEGRAPH

De schrijver heeft gezorgd voor krachtigen teerkost ten behoeve van een gezonde geestelijke spijsvertering.
SOUTH WALES NEWS

Men kan er stellig op rekenen dat er een levendige gedachtenwisseling zal ontstaan tusschen de lezers van deze oorspronkelijke en boeiende novelle. Zij is met humor en levendig geschreven en tevens met profetischen gloed.
CHRISTIAN WORLD

Het is een goede novelle en een goed verhaal.
SUNDAY EXPRESS

Dit is een waarlijk verwonderlijke novelle . . . Het merkwaardigste boek dat ik ooit gelezen hebt.
SUSSEX COUNTY HERALD

Een openhartige, levenskrachtige en voortreffelijke novelle.
ABERDEEN FREE PRESS

Een boek, vervuld van een oprecht gevoel dat zonder twijfel een weerklank zal vinden in de harten van vele mannen en vrouwen. Het is inderdaad — om een vaak misbruikt woord te bezigen — een menschelijk document dat tot ons allen iets te zeggen heeft, hetzij wij het met Harbottle eens zijn of niet . . . Een welgelijkend en gevoelig beeld van den hedendaagschen gemoedstoestand van bijna ieder onzer.
TIMES LITERARY SUPPLEMENT

Merkwaardig goed geschreven, onderhoudend en veelbeteekenend.
DAILY MAIL

Een treffend meesterstuk dat ons aantrekt en ons niet alleen voor ons dagelijksch werk, maar ook voor het werk van de groote wereld bekwaam maakt.
DAILY EXPRESS

Een eerste pennevrucht vol buitengewone beloften . . . Een boek waarover gesproken zal worden.
GLASGOW CITIZEN

Wij vinden het vervelend. Dom. Saai. Misschien hebben wij ongelijk. Misschien ook niet. Maar dat doet niet ter zake. Wij wachten op het vervolg.
CHURCH TIMES

Het is verreweg de fraaiste „eersteling" die ik sinds jaren gelezen heb. Er zijn bladzijden in die ons onbeschrijflijk weemoedig stemmen, juist omdat zij zoo waar zijn. De groote bekwaamheid van het geheel ligt hierin dat ofschoon het een in den besten zin van het woord wetenschappelijk onderwerp behandelt, de uitwerking daarvan zoodanig omwikkeld is met humoristische opmerkingen, dat ge u onder de lezing voortdurend vroolijk gestemd voelt. „Harbottle" is een boek dat verbazend veel te denken geeft.
RICHARD KING in THE TATLER

Harbottle is beminnelijk, tragisch en geestig.
THE OBSERVER

Een merkwaardige eersteling die het succes ten volle verdient dat zij bezig is te behalen. Het verhaal is te schoon en te machtig om met enkele woorden te worden naverteld. Hargrave, de schrijver, is onder twijfel een „vinder".
THE SKETCH

Een diep aangrijpende studie over de ontwikkeling van een menschenziel.
T.P. 'S and CASSELL's WEEKLY

Een sterk boeiend en zeer menschelijk verhaal, uitmuntend geschreven.
ILLUSTRATED LONDON NEWS

Humor en uitmuntende karakterteekening.
THE SPECTATOR

Een verhaal dat allen lezers belang zal inboezemen. Het is menschelijk, frisch, verstandig en heeft een innemend en aantrekkend vermogen dat onmiddellijk voortspruit uit het sympathieke en openhartige karakter van den hoofdpersoon.
WEEKLY WESTMINSTER

Met groote dramatische kracht geschreven. Zeer boeiend en verdient het onderwerp van alle gesprekken te zijn.
SUNDY TIMES

Het is een hoogst merkwaardig boek.
THE REFEREE

De vorm van het verhaal is zeer ongewoon en herinnert aan iemand die hardop denkt. Ieder hoofdstuk wekt tot bespiegelen op en zal zeker niet nalaten ook hen te prikkelen die het met den inhoud niet eens zijn.
YORKSHIRE OBSERVER